Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

NIELS ÅGE NIELSEN

Dansk dialektantologi

II Jydsk

HERNOV

Dansk dialektantologi

II. Jysk

Tidligere udkom:

Norsk-dansk ordbog. (1955).
Sammen med Hallfrid Christiansen og
Mogens Brøndsted
De jyske dialekter. (1959).
Dansk etymologisk ordbog. (1966. 3. rev. udgave 1976).
Sprogets opståen og udvikling. (1968).
Runestudier. (1968).
Runerne på Rökstenen. (1969).
Dansk dialektantologi. I.
Østdansk og ømål. (1978).

NIELS ÅGE NIELSEN

Dansk dialektantologi

II. Jysk

HERNOV

Niels Åge Nielsen
Dansk dialektantologi
© 1978 Niels Åge Nielsen I
© 1980 Niels Åge Nielsen II

Udgivet i samarbejde med
Nyt Dansk Litteraturselskab

Omslag: Johanne Elmstedt

Bogen er sat med Times fotosats

Hernovs Forlag
Alle rettigheder forbeholdes.
Mekanisk, fotografisk eller anden gengivelse af denne bog eller dele deraf
uden forlagets skriftlige samtykke
er forbudt ifølge gældende lov om dansk ophavsret.
Undtaget herfra er uddrag
til brug ved anmeldelser.

ISBN 87-7215-638-4
AiO-Tryk as, Odense

INDHOLD

6. JYSK 7
6.1. *Nordøstjysk* 10
6.2. *Østjysk* 13
6.3. *Nordvestjysk* 17
6.4. *Vestjysk* 19
6.5. *Slesvigsk* 22

7. JYSKE TEKSTER 29
7.1. *Nordøstjyske tekster* 29
7.1.1. Vendsysselske tekster 29
7.1.2. Hanherredtekster 47
7.1.3. Læsøtekster 53
7.2. *Østjyske tekster* 57
7.2.1 Himmerlandske tekster 57
7.2.2. Ommersysseltekster 68
7.2.3. Djurslandtekster 80
7.2.3.1. Rougsøtekster 80
7.2.3.2. Gerrildtekst 83
7.2.3.3. Djursnørreherredtekst 84
7.2.3.4. Anholttekst 85
7.2.3.5. Djurssønderherred- og Molstekster 87
7.2.3.6. Samsøtekster 98
7.2.4. Midtøstjyske tekster 100
7.3. *Nordvestjyske tekster* 129
7.3.1. Thytekster 129
7.3.2. Morstekster 142
7.4. *Vestjyske tekster* 145
7.4.1. Midtvestjyske tekster 145
7.4.1.1. Sallingtekster 145
7.4.1.2. Fjendsherredtekster 149
7.4.1.3. Hardsysseltekster 159
7.4.2. Sydøstjyske tekster 181
7.4.2.1. Indresydøstjysk tekst 181

7.4.2.2. Bjerre-Hattingherredtekster 190
7.4.2.3. Elbo-Holmansherredtekster 197
7.4.2.4. Nørre- og Søndertyrstrupherredtekster 199
7.4.3. Sydvestjyske tekster 202
7.4.3.1. Indresydvestjyske tekster 202
7.4.3.2. Fanøtekst 212
7.5. *Slesvigske tekster* 213
7.5.1. Nordslesvigske (sønderjyske) tekster 213
7.5.1.1. Vestslesvigske tekster 213
7.5.1.2. Rømøtekst 215
7.5.1.3. Østslesvigske tekster 217
7.5.1.4. Alstekster 230
7.5.2. Mellem- og sydslesvigske tekster 237
7.5.2.1. Vestmellemslesvigsk tekst 237
7.5.2.2. Angeltekster 238
7.5.2.3. Sydslesvigske tekster 242

6. JYSK

De jyske dialekter inddeles i følgende fem grupper med undergrupper: 6.1. *Nordøstjysk,* delt i Vendsysselsk, Hanherredmål, Læsømål; 6.2. *Østjysk,* delt i Himmerlandsk, Ommersysselsk, Djurslandsk (Rougsømål, Gerrildmål, Djursnørreherredmål, Anholtsk, Djurssønderherredmål, Molbomål, Samsisk), Midtøstjysk; 6.3. *Nordvestjysk,* delt i Thybomål, Morsingmål; 6.4. *Vestjysk,* delt i Midtvestjysk (Sallingbomål, Fjandbomål, Hardisk), Sydøstjysk, Sydvestjysk; 6.5. *Slesvigsk, Sønderjysk,* (Jf. kort s. 8).

Fælles for disse dialekter er den såkaldte jyske apokope (udlydsbortfald), der består i, at gamle tostavelsesord, der endte på vokal (selvlyd), har mistet den og er blevet énstavelses, fx *huse* flertal er blevet til *hu·s, gade* til *ga·ð, malke* til *mal·k, mal'k, målk* o.l.

Vigtige dialektgrænser i Jylland, der for en del bryder ovenstående inddeling, er artikelgrænsen mellem Vestjysk og Østjysk: *æ mand, æ hus* over for *manden, huset,* og grænserne mellem østlige områder med tre køn i navneordene, et mellemliggende område med to køn, og et vestligt med kun ét køn. (Jf. kort s. 9).

Med grundlag i en række hovedforskelle inden for lydsystem og bøjning, kan der også skelnes mellem to hoveddialekter: *Nørrejysk* (omfattende 6.1–6.4) og *Sønderjysk* eller *Slesvigsk.* (Jf. kort s. 23).

6.0.1. Lydsystem

Vokalforskelle.

(1) Til rigssprogets lange vokaler *e·, ø·, o·* svarer i nørrejy. *ie (iə), yø (yə), uo (uə),* d.v.s. diftonger, tvelyde, men i sønderjy. alm. *e·, y·, o·.* Eksempler: nørrejy. *si¹ə* se, *ky·əv* købe, *mu·əs* mose: sønderjy. *se', kø·f, mo·s.*

(2) Til gammeldansk (glda.) langt *a* el. forlænget kort *a* svarer i rigssproget *å,* sønderjy. *å;* men nørrejy. *o·,* fx sønderjy. *gå¹s,* nørrejy. *go¹s* gås.

(3) Til glda. kort *a,* rigssprogets *a·,* svarer nørrejy. *å·,* sønderjy. *a·,* fx *gå·ð* gade : *ga·r.*

(4) Glda. *ia* foran *r* + *n, th, t* (fx *jern, hjerne, fjerde, hjerte*) er i nørrejy. bevaret som *ja,* men i sønderjy. *jæ.*

(5) Ordet *jeg* (af urnord. *eka*) hedder *a* i nørrejy. (dog *æ* i Thy), men *æ* i sønderjy.

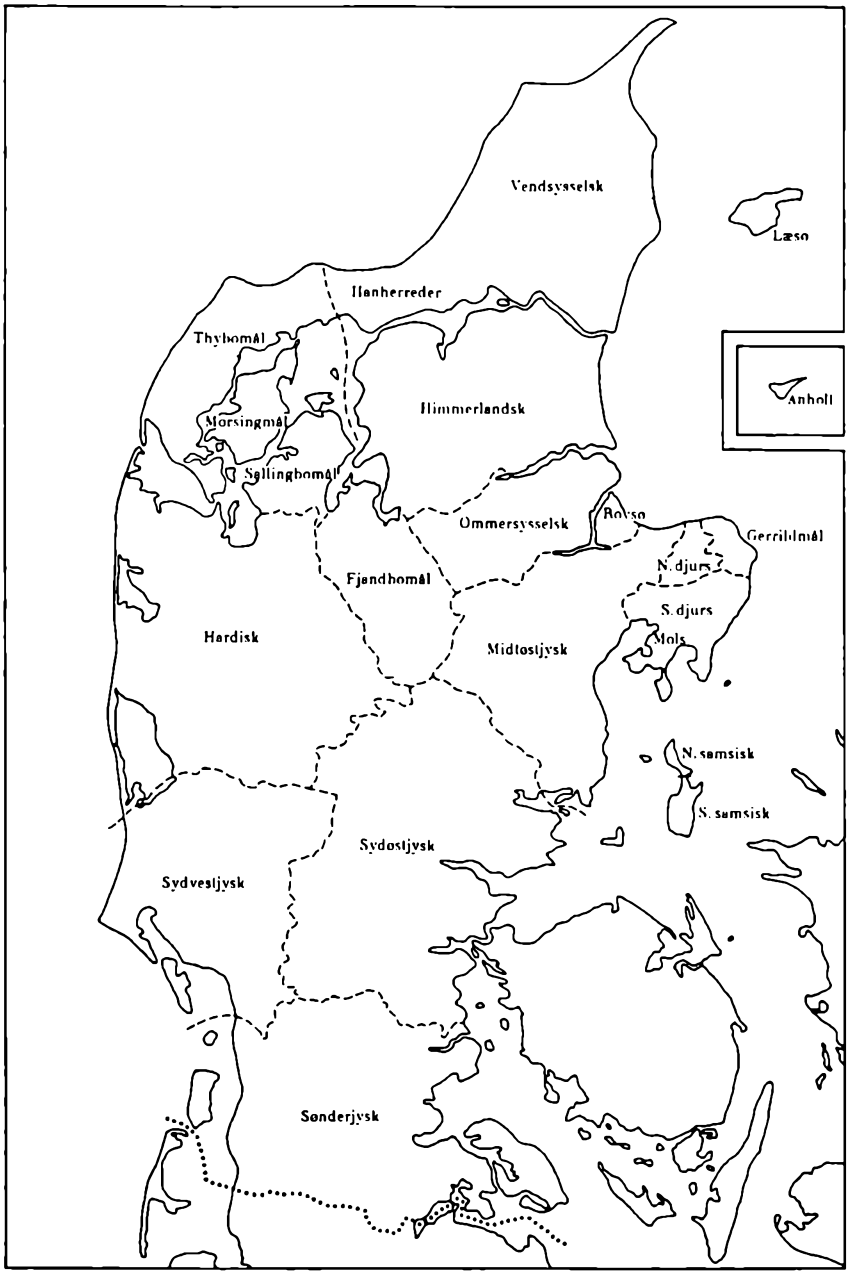

Kort over de større jyske dialektområder.

(Peter Skautrup: Det danske sprogs historie. IV (1968) s. 118).

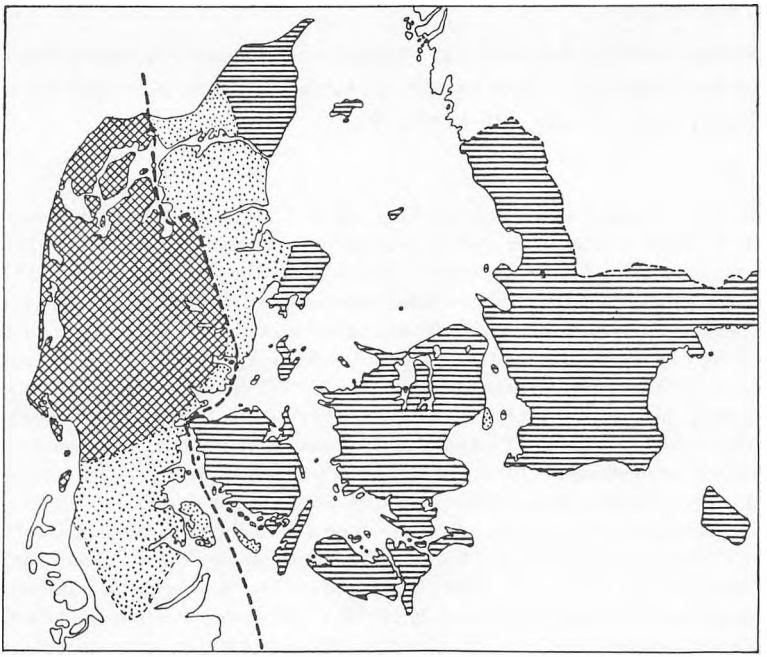

Køn og Bestemthed ved Substantiver:

eet Køn to Køn tre Køn

Vest for – – – – – foransat bestemt Artikel (*æ*).

Øst for – – – – – Bestemthed udtrykt ved Endelse.

Konsonantforskelle.

(1) Glda. *p* efter vokal, nu i rigssproget skrevet *b*, er i den sydlige del af Nørrejylland blevet til *v*, men i det nordlige Sønderjylland er det *v* i indlyd, *f* i udlyd, sydligere er det blevet til *f* også i indlyd. Vi får da glda. *gripæ* til da. *gribe* i nørrejy. *gri·v* gribe, *griv'ər* griber overfor sønderjy., *gri·f, griv'ər,* syd for en linje Tønder-Åbenrå *gri·f, grifər.*

(2) Glda. *t* efter vokal, nu skrevet *d* og udtalt *ð*, er i sydlige nørrejy. *ð: bið* bide, *mað* mad, men i sønderjy. gået videre til *r: bir, mar.*

(3) Glda. *k* efter vokal, nu skrevet *g* og udtalt *q*, har i omtrent de samme områder som *p* udviklet sig på lignende måde. Vi får da glda. *kakæ* kage: nørrejy. *kå·q* kage, *kaqər* kager, sønderjy. *ka·x* (hvor *x* svarer til en ty. ach-lyd), *kaqər,* sydligere *ka·x, kaxə.*

(4) Glda. *w* er bevaret som *w* foran bagtungevokal i nørrejy., men er blevet til *v* i sønderjy. (dog *w* i den vestligste del).

6.0.2. Bøjning

Det sydlige nørrejy. hører til det vestjyske étkønsområde, mens sønderjy. – ligesom rigssproget – har to køn. Et særligt træk er, at ungers navne er intetkøn: *et gris, et kalv.* (Jf. kort s. 9).

Litteratur

Chr. Molbech: Dansk Dialect-Lexikon (1841). – P. K. Thorsen: Nørrejysk Lydlære (1886). – H. F. Feilberg: Bidrag til en ordbog over de jyske almuesmål. I–IV (1886–1914). – Valdemar Bennike og Marius Kristensen: Kort over de danske folkemål (1898–1912). – Marius Kristensen: Nydansk (1906). – Johs. Brøndum-Nielsen: Dialekter og Dialektforskning (1927). – Marius Kristensen: Folkemål og sproghistorie (1933). – Poul Andersen: Orientering i dansk dialektologi (1954). Stencil. – Niels Åge Nielsen: De jyske dialekter (1959). – Christian Lisse: Dialektoversigter. 2. opl. 1967. Stencil. – Peter Skautrup: Det danske sprogs historie. IV (1968) s. 117–139. – Poul Andersen: Dialektgeografiske kort til undervisningsbrug (1969). – K. Ringgaard: Danske dialekter. (1971); d.s.: Gyldendals egnsbeskrivelser. Nordjylland (1979) s. 165–171, Midtjylland (1978) s. 222–232, Vestjylland (1978) s. 190–198, Østjylland (1972) s. 191–198, Sønderjylland (1977) s. 171–179. – Specielle undersøgelser: Ella Jensen: »Vestjysk« Stød i Forbindelse med musikalsk Accent. *Danske Folkemål* 18 (1961) s. 14–24; d.s.: Nogle diftongeringsproblemer. *Danica. Studier i dansk sprog. Til Aage Hansen 3.9.1964* (1964) s. 165–170. – K. Ringgaard: Når tostavelsesord bliver enstavelses. *Sprog og Kultur* 21 (1959) s. 39–51; d.s.: *Vestjysk stød* (1960); d.s. Kvantitet ved vestjysk stød. ibid. 22 (1962) s. 112–113; d.s.: Om udbredelsen af *i* som infortisvokal i jysk. ibid. 27 (1972) s. 69–81; d.s.: Generative rules for glottalized stops in the dialects of Jutland. *Festskrift til Kristian Hald* (1974) s. 273–288. – Bent Jul Nielsen: Possessivpronominer i jysk. *Dialektstudier* 1 (1964) s. 147–170; d.s.: Jyske vokalstudier. De nørrejyske ə-diftonger og deres alternativer. ibid. 3 (1974) s. 30–73; d.s. »Kan du komme væk, du tror!« *Festskrift til Kristian Hald* (1974) s. 253–266; d.s. Om stedsadverbium + *fra* i jyske dialekter. *Danske Folkemål* 21 (1978) s. 131–138. – Kristian Hald: De nordjyske Dialekters stilling i den ældre Middelalder. *Danske Folkemål* 19 (tillægshæfte 1) (1965) s. 209–219; d.s. Om *i* som Infortisvokal i Jysk. *Studier i dansk dialektologi og sproghistorie tilegnede Poul Andersen* (1971) s. 101–111. – Hans Veirup: Jysk syntaks II. *Sprog og Kultur* 24 (1965) s. 23–28. – Inger Ejskjær: Om præpositioners tryk i verbale tryktabshelheder i Salling-,Thybo-, Hanherreds og Vendelbodialekter. *Danske Folkemål* 21 (1978) s. 115–130. – Karl-Erich Brink: Generative regler for vestjysk stød. *Danske Folkemål* 21 (1978) s. 139–147.

6.1. Nordøstjysk

Denne betegnelse dækker over 6.1.1. Vendsysselsk, 6.1.2. Hanherredmål og 6.1.3. Læsømål.

6.1.1. Vendsysselsk

Der er en del forskelle mellem især den nordlige og den sydlige del af området. Vestpå er der en glidende overgang til Hanherredmål. (Jf. kort s. 11).

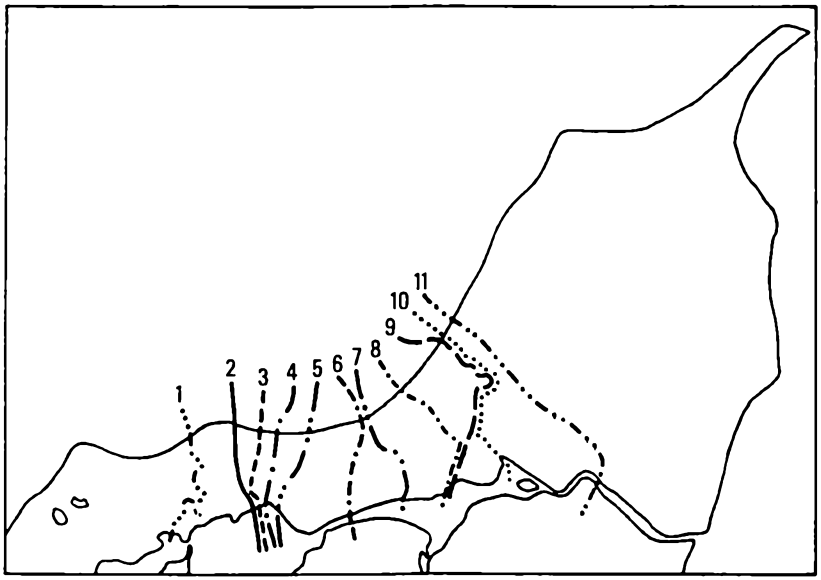

Grænseområdet mellem Vendsyssel og Ty.

1. 1. pers. pron. vestjy. [æ]: østjy. [a]; 2. Artikelgrænse: vestjy. [æ *maŋ*']: østjy. [*maŋ*'ən]; 3. Vestjy. [*hyw*'] høj: østjy. [*høw*']; 4. Vestjy. [*ljøŋ*'] lyng: østjy. [*løŋ*']; 5. Vestjy. genus: østjy. 2 kon; 6. Vestjy. (*-yrr-* >) [*-a!r*], fx. [*da!r*] dør (subst.): østjy. [*dö!r*]; 7. *g-* foran fortungevokal: vestjy. [*gjæs*] gæs: østvends. [*djæs*]; 8. *-t* i vestjy. > [ð]: [*mað*]: i vends. > ø :[*ma*]; 9. *g-* foran fortungevokal mod vest (jf. nr. 7) > [*dj-*]: [*djæs*], mod øst vends. > [*j-*]: [*jæs*] gæs; 10. palataliseret [*n̯*] (< *nn, nd, tn*) bevaret i vest: [*sbaŋ*'] spand, > [*-j*] med foregående nasal vokal i øst: [*sbą!j*]; 11. mod vest 2 kon (jf. nr. 5), mod øst i vends. 3 kon.

(Peter Skautrup: Det danske sprogs historie. IV (1968) s. 121)

6.1.1.1. Lydsystem

Ligesom de andre nordenfjordske dialekter og Læsømålet har vendelbomålet en rig samling af vokaler: *i e è æ, y ø ø̀ ö, u o ò å,* både korte og lange, dvs. der er fire åbningsgrader, hvor rigssproget kun har tre: *i e æ, y ø ö, u o å.*

Glda. *w* er bevaret både foran fortungevokal og bagtungevokal. Men det, der giver dialekten dens stærkeste særpræg, er en række konsonantforandringer. Ældre *k* og *kj* er blevet forskudt til en *tj*-lyd foran fortungevokaler: *tjiːb* kæbe, *tjø* kød, *tjyːb* købe, og på lignende måde er *g* blevet til *j*: *je* ged, *jes* gæs, *jik* gik, *jør* gøre.

Videre er glda. *nn, nd, tn* (i rigssproget skrevet *nd*) blevet til *j*, i den sydlige del af Vendsyssel endnu med nasalitet (næseklang), i den nordlige del uden: *spa'j* spand, *wo'j* vand, *pe'j* pind. – Tidligere *ð* i udlyd er faldet bort: *brø'* brød, *blå* blad, *sme* smed, *ma* mad.

6.1.1.2. Bøjning

Vendelbomålet har bevaret de gamle tre køn: fx er *by, kat, orm* hankøn, *and, krage* er hunkøn, intetkønsordene er almindeligt de samme som i rigssproget. De tre former af *en, et* er *je'j* (ubetonet *i*), *jæn'* (ubetonet *æn*) og *jet* (ubetonet *e*).

Litteratur

J. M. Jensen: *Et vendelbomåls lyd- og formlære* (1897–1903). – J. Cramer: Genusstrukturer i vendsysselsk. *Sprog og Kultur* 26 (1970) s. 37–48. – Arne Espegaard: *Vendsysselsk ordbog.* I–IV (1972–74).

6.1.2. Hanherredmål

Et udpræget overgangsmål, hvor øst- og vestjysk mødes (Jf. kort s. 11).

6.1.2.1. Lydsystem

Der er fire åbningsgrader ligesom i Vendsyssel. – Det meste af området har bevaret *g* foran fortungevokal.

6.1.2.2. Bøjning

Artiklen er efterhængt i det meste af området, den ældre grænse gik vist mellem sognene Lild, Tømmerby, Øsløs og Vust i Vesthanherred. Et påfaldende stort antal af artikelløse forbindelser som *i bæk we æŋ· o sø'* i bækken ved enden af søen har ført til den antagelse, at dette forhold skulle være rester af en tidligere tilstand.

Litteratur

Peter Skautrup i *Landet mod Nordvest.* I (1946) s. 187–198. – Kristen Møller: *Nordiske Artikelproblemer* (1945) s. 105–106; d.s. i *Dialektstudier* 3 (1974) s. 74–102. – Inga Steen Jensen i *Sprog og Kultur* 27 (1972) s. 113–121. – Harald B. Christiansen i *Dialektstudier* 4,1 (1977) s. 1–28.

6.1.3. Læsømål

Dialekten her har ligesom det nærstående Vendelbomål fire åbningsgrader i vokalerne.

Konsonanten glda. *w* er (ligesom i Midtjylland) kun bevaret foran bagtungevokal og efter anden konsonant: *vi* vi, *wå* var, *Swæj'* Svend. – Glda. *p* efter vokal er blevet til *w* som på Anholt. – Efter *a* er *v* tabt *grå·* grave, *rå* rav, *få'n* favn (sml. 6.4.3.2. Fanømål).

Litteratur

H. Grüner Nielsen: *Læsøfolk i gamle Dage* (1924) s. 254–255. – Arne Espegaard i *Vendsysselske Aarbøger* 22 (1958) s. 211–222; d.s.: *Gavn og gammen* (1960); d.s.: *Liv og sprog på svundne tiders Læsø.* I–II (1978–80).

6.2. Østjysk

Betegnelsen dækker over 6.2.1 Himmerlandsk, 6.2.2. Ommersysselsk, 6.2.3. Djurslandsk og 6.2.4. Midtøstjysk.

Skellet mellem Østjysk og Vestjysk dannes af »den berømteste dialektgrænse i Danmark«, en grænse, der går fra Horsens fjord mod nord hen over en sent bebygget højderyg, følger de store søer, fra Silkeborgkanten går øst om Viborg, hvor der tidligere var øde hedeegne, ud i Limfjorden ved Lovns bredning og i Vesterhanherred går ved Lildtangen. Øst for denne grænse har vi som i ødansk den efterhængte artikel *-en, -et,* vest for har vi foransat artikel *æ* (vistnok af glda. *thæn, thæt* den, det): østjysk *mand'en, kuenen, hu'set,* vestjy. *æ mand', æ kuen, æ hu's.* (Se kortet s. 9).

Det meste af det østjyske område har to køn (fælleskøn og intetkøn), dog har Djurslandsk og Samsisk tre køn (hankøn, hunkøn og intetkøn). (Jf. kort s. 9).

6.2.1. Himmerlandsk

De vigtigste skel i dialekten er mellem øst og vest, hvor Rold skov har dannet grænse. Vesthimmerland har vestjysk stød på pp, tt, kk m.m. (se kortet s. 18).

Apokopen, der tidligst førte til former som *kom·* komme, *wæj·* flertal veje, er senere gået videre, så konsonantlængden er tabt, hvorved der opstår sammenfald: *kom* er både infinitiv, rigsdansk *komme* og imperativ: *kom!, wæj* er både ental og flertal.

Dialekten har haft udvikling af *wr-* til *br.: bri·* vride, *brej'* vred, og af *r* foran *-(e)n* til *d: Sø·den, So·den* Søren, *bjødn* bjørn.

Sammenfaldet i Østhimmerland af former som ental *kæp,* flertal *kæp* har ført til nydannede flertalsformer som *kæpper, hatter, stokker.*

Litteratur

K. J. Lyngby: *Udsagnsordenes böjning i jyske lov og i den jyske sprogart* (1863); *K. J. Lyngby's jyske Grammatik tillige med et Udvalg af hans Breve.* Udg. af Anders Bjerrum (1942). – K. Ringgaard i Robert Huhle (red.) *Bogen om Himmerland* (1958) s. 344–363.

6.2.2. Ommersysselsk

Målet i Ommersyssel mellem Randers og Mariager fjorde og vest på ud til artikelgrænsen er et overgangsområde uden større særpræg. Dog kan nævnes udvikling af *nd* til *j* i ord som *æjn* ende, *tæjn* tænde, *væjn* vende.

Litteratur

Niels P. Bjerregaard i *Danske Folkemaal* 2 (1928) s. 136–139; d.s. i *Sprog og Kultur* 1 (1932); 3 Tillægsbind (1934) s. 34–36; 8 (1940) s. 65–70.

6.2.3. Djurslandsk

Samlet betegnelse for dialekterne på Djursland med omliggende øer: 6.2.3.1. Rougsø herred ved Randers fjord, der i nyere tid er blevet isoleret ved at Midtøstjysk er trængt frem mod øst, 6.2.3.2. Gerrild-området i nordøst, 6.2.3.3. Djurs nørre herred, 6.2.3.4. Anholt, 6.2.3.5. Djurs sønder herred, Mols, 6.2.3.6. Samsø.

Vokalerne har visse konservative træk, fx er kort *a* (på Djursland og Anholt) bevaret foran *ng: gaŋ'* gang, *faŋ·*; glda. *-yrr* er blevet stående på trinnet *-æ·r: fæ·r* før, *dæˀr* (en) dør, *tæˀr* adj. tør. Glda. *iū* er bevaret som diftong (tvelyd) *iw, yw: diw'r* el. *dyw'r* (et) dyr, *siw'n* el. *syw'n* syn; på samme måde er glda. *iæ* bevaret: *gi·en* gerne, *sti·en* stjerne. Gammel vokallængde er bevaret, fx i gammelt langt *æ* foran *tt, træˀt* træt, *tæ·t* tætte, og lange vokaler foran *m: glæ·m* glemme, *æˀm* øm. – Ligesom på Sjælland findes her stød på stemt + ustemt konsonant i udlyd: *sul't* sult, *blom'st* blomst, *hjæl'p* hjælp.

Af mange nyudviklinger i vokalismen kan nævnes overgang af *a* til *o·* foran *l* og *nd: to·l* tale, *soˀŋ* subst. sand; videre lydlukning i *ste·l* stjæle, *te·l* tælle, forlængelse (og ved *a* runding) foran flere konsonantforbindelser: *håˀmp* hamp, *blåˀnk, åˀrm* subst. arm, *stoˀrk* stork.

Også konsonantismen har visse gamle træk: *w* i forlyd er bevaret i de østligste sogne og på Mols, fx *wi* vi, *we·ð* vide, *wi·v* vibe, *wænstrə* venstre.

De gamle tre køn har været bevaret til nutiden i hele området undtagen Rougsø.

Litteratur

Inger Ejskjær: Stød i samdannelser i Djurslandsmål. *Dialektstudier* 3 (1974) s. 7–19.

6.2.3.1. Rougsømål

Dialekten i Rougsø herred, der tidligere var en ø, er en del påvirket fra Midtøstjysk og Ommersysselsk. Den ældre udtale af *a* foran *vn* var *å: nåw'n* navn, *gåw'n* gavn. Der var udviklet stød i best. form flertal: *døŋ·e'n* dyngerne.

6.2.3.2. Gerrildmål

På Djursland bruges i almindelighed udtalen *ð* (»blødt d«) i ord som *du, dig, den, dem, der, da,* når ordene står inde i en sætning, men i Gerrild er *ð* blevet til *r: trow'e ro re?* tror du det? – Endvidere er glda. *t,* der senere blev til ð, gået videre til *r: far* fad, *mar* mad.

6.2.3.3. Djursnørreherredmål

Dialektens kerne, dens mest konservative område. Bemærkelsesværdigt er det fx, at en glda. støttevokal *u* i forbindelserne *–rv–, –rg–, –lg–* her er bevaret som rest af et stort midtjysk-djurslandsk område kendt fra ca. 1325: *tør'u* tørv, *björ'o* bjerg, *høl'u* hellig.

Overgangen *ð* til *r* (i enklise), der omtales under Gerrild, forekommer også her.

Litteratur

Peter Skautrup: Jacob Madsens dansk. *Acta Jutlandica.* III (1931) s. 74–81. – Inger Ejskjær i *Dialektstudier* 3 (1974) s. 20–29, d.s.: i *Festskrift til Kristian Hald* (1974) s. 215–236.

6.2.3.4. Anholtsk

Dialekten på Anholt stod molbomålet nær, fx ved svind af *y, ø, ö.* På nogle punkter var den dog mere gammeldags, fx derved at den har bevaret en musikalsk accent, der havde stigende tone i énstavelsesord og stigen-

de-faldende tone i tidligere tostavelsesord, *hu·s* hus: *hu·s* huse (sml. 6.5.1.3. Østslesvigsk). – Glda. *a* foran *nn* er blevet til *å*, fx *måŋ* mand.

Dialekten havde *hon* hende og *haŋ* ham som akkusativ.

Litteratur

Hans Veirup i *Danica. Studier i dansk sprog. Til Aage Hansen* 3.9.1964 (1964) s. 153–163. – Niels Åge Nielsen i *Festskrift til Kristian Hald* (1974) s. 267–269.

6.2.3.5. Djurssønderherredmål, molbomål

Karakteristisk er især udviklingen *y* til *i*, jf. fx *gri'n* gryn, *ø* til *e*, fx *he'* hø, *bre'* brød, *bet* bøtte, *ö* til *æ*, fx *hæn's* høns. Disse lydforandringer har naturligvis gjort det vanskeligt for udenforstående at forstå denne dialekt. Samme bortfald af tre vokaler kendes fra Nordsamsisk, men det var derimod ikke slået igennem på Helgenæs.

6.2.3.6. Samsisk

Nordby hede har i fortiden dannet så skarpt et skel for samfærdsel, at Samsøs sprog må deles i to dialekter: Nordsamsisk og Sydsamsisk. Først og fremmest er der den forskel, at Nordsamsisk har den under 6.2.3.5. omtalte ændring af ældre *y, ø, ö* til *i, e, æ*, fx *ri·q* ryge, *re'q* datid røg. Videre har man i nord overgang af glda. *ann* til *åŋ: måŋ'* mand, *påŋ·* pande, og af glda. *and* til *u'oŋ: hu'oŋ* hånd.

Sydsamsisk har haft den samme udvikling af *ð* til *r* som på Norddjursland: fx *re* det, videre er *nn* blevet til *j: maj'* mand, *stj-* er blevet til *skj-: skja'rt* stjært, *skja·n* stjerne.

Og hele øen har bevaret *w* i forlyd.

Litteratur

Poul Lindegård Hjorth: *Nordsamsisk bøjningslære* (1958). – Ella Jensen: *Nordsamsisk* (1959). – K. Ringgaard i *Sprog og Kultur 22* (1962) s. 77.

6.2.4. Midtøstjysk

Hermed betegnes dialekten i området mellem Randers fjord og Horsens fjord og vestpå ud til artikelgrænsen (se kort s. 9).

I dele af området har apokopen ført til sammenfald mellem gamle én- og tostavelsesord: *et hop* og *at hoppe* udtales begge *håp*.

Kort *a* i åben stavelse foran *l* og foran *nd* er blevet til *o:* fx *mo·l* male og *ho'ŋ* hånd. Glda *y·* i udlyd er blevet til *øj*, fx *bøj'* by, *nøj'* ny. – Glda. *t* efter

vokal er over *ð* blevet til *j:* fx *kjøj* kød, *maj* mad, *skåj* skud, *gå·j* gade, dog er det i Hads og Ning herreder blevet til *ą:* *maą* mad, *fløą* fløde. Også glda. *th* (ð) er blevet til *j:* *blaj* blad, og glda. *dd* har ligeledes givet *j:* *åj'* od, *bråj'* brod. – Derimod er *t* i endelsen *-et* bevaret: *hu'sət* huset, *snakət* snakket.

Sammenfald af ental og flertal i navneord har ført til nye former i flertal som *katter* katte, *knajter* knægte.

Litteratur

Marius Kristensen: *Udsagnsordenes bøjning i egnen nord for Århus* (1942). – Ella Jensen: *Houlbjergmålet* (1944); d.s.: *Houlbjergmålets Bøjningslære* (1956); d.s.: Om Sproget i Århus 1900–1910 i *Dialektstudier* 2 (1967) s. 197–270. – Niels Åge Nielsen: Dialekt, jargon og vulgærsprog i Århus. *Seksten Århusrids* (1953) s. 225–240.

6.3. Nordvestjysk

Omfatter de nordlige dialekter vest for artikelgrænsen: Thy med de vestligste sogne i Vesterhanherred (se u. 6.1.2.) og de nordligste sogne i Vandfuld herred syd for Limfjorden, således Harboøre, samt Mors.

6.3.1. Thybomål

Vi er nu på vestjysk område. Dialekten har foransat artikel: *æ land'* landet. Den har vestjysk stød på *pp, tt, kk* (jf. kortet s. 18) *sta'p* stoppe, *tø't* tykte, syntes, *ka't* katte, *sta'k* stakke. Karakteristisk er en forlængelse af vokaler foran *s*-forbindelser og foran *-ff-* i gamle tostavelsesord, der har fået apokope: *fe·sk* fiske, *ka·s* kasse, *bø·s* bøsse, *me·st* miste, *træ·f* træffe. – Stedordet *jeg* har bevaret den ældre form *æ.*

Konsonanten *w* er bevaret foran alle vokaler: *wan'* vand, *wen'* vind, men forbindelsen *wr-* er blevet til *br-:* *bre*^{1} vred, *bre·st* vrist. – Det bløde *d:* *ð* er bevaret i biord og stedord, når de hæftes til et foregående ord: *æ wa-ð'er* jeg var der; *så lå' wi ðæ·r* så lå vi der.

Gammel *w*-brydning er bevaret i *ljöŋ'* lyng, *djöŋ·* dynge. – Ligesom på Mors, i Salling og det nordlige Hardsyssel er *-rn* blevet til *-r:* *bå*^{1}*r* barn, *ku*^{1}*ər* korn, *må·r* morgen. – Efter bagtungevokal er *nd* blevet til *j,* når *n, l* eller *r* følger: *ajən* anden, *haj·əl* handle, *ajər* andre.

Litteratur

Peter Skautrup i *Landet mod Nordvest – Thy og Vester Han Herred.* I (1946) s. 187–198. Torsten Balle: Skudtørv – skårtørv. *Sprog og Kultur* 25 (1967) s. 41–44; d.s.: Notation af lange vokaler i Ty ibid. s. 45–48; Niels Åge Nielsen og Torsten Balle i *Sprog og Kultur* 27 (1972) s. 105–112.

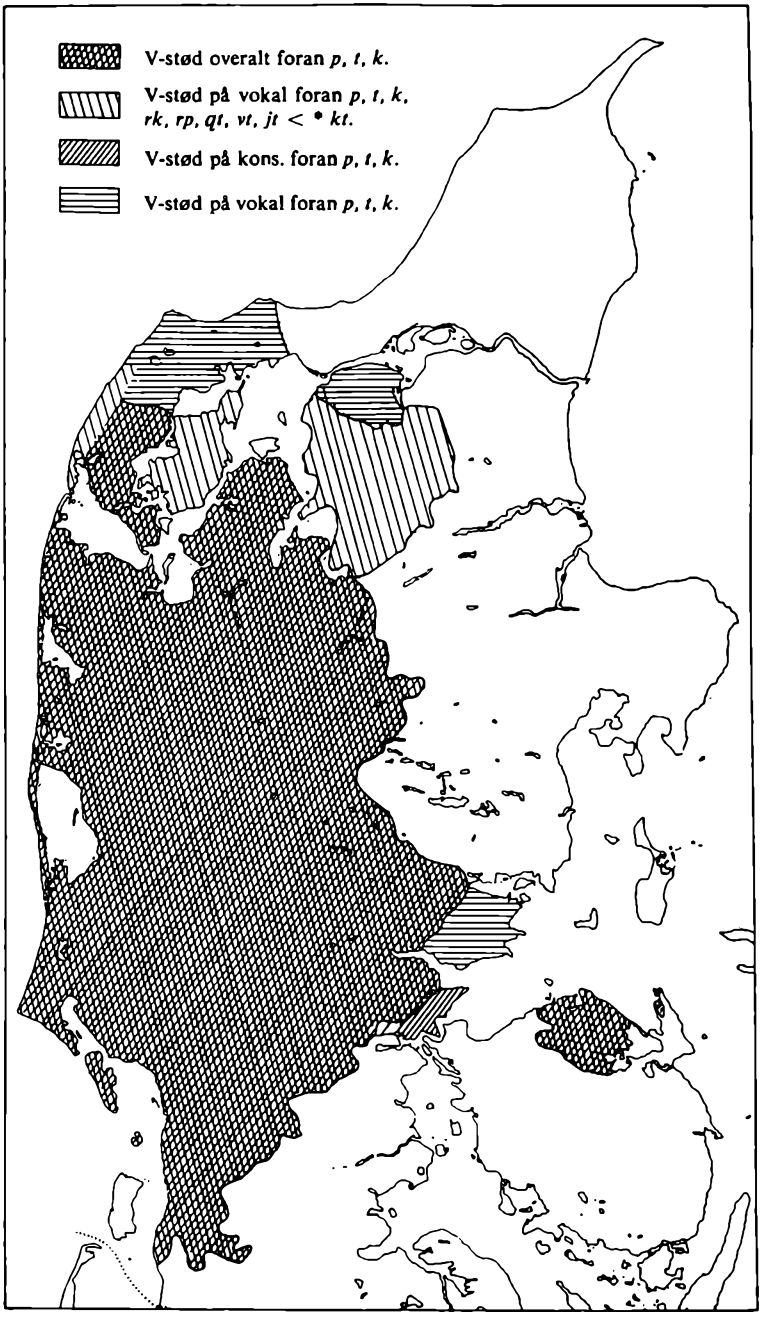

Oversigtskort over v-stødets udbredelse.

(K. Ringgaard: Vestjysk stød (1960) s. 63)

6.3.2. Morsingmål

Dialekten står thybomålet meget nær. Dog hedder *jeg* her *a.*

Litteratur

Jens Lund: *Morsingmålets lyd- og formlære* (1932–38). – A. C. Skyum: *Morsingmålets Ordforråd.* I–II (1951–54). – Caspar Schade: *Bidrag til et jydsk Idioticon.* 1807. Udg. af Bent Søndergaard (1968). – Bent Søndergaard i *Sprog og Kultur* 26 (1970) s. 61–68.

6.4. Vestjysk

Sproget er forholdsvis ensartet inden for dette store område i Vestjylland. Det begrænses i vest af Vesterhavet, i nord af Limfjorden (jf. dog 6.3.1.) til Lovns bredning, derefter af artikelgrænsen til Horsens fjord og videre mod øst af havet (d.v.s. at der her medindbefattes et geografisk set østjysk område) ned til grænsen mellem nørrejysk og sønderjysk.

Fælles træk er den foransatte artikel, det særlige kønsforhold i navneordene: *en* og *den* om tællelige genstande, *det* om stofbetegnelser, masseord, vestjysk stød. (Jf. kort s. 9).

Men der er også forskelle. Området falder i tre dele: 6.4.1. Midtvestjysk med en del nyudviklinger, 6.4.2. Sydøstjysk, et af vest- og østjyske drag blandet område, og 6.4.3. Sydvestjysk, et i forhold til Midtvestjysk mere konservativt mål.

6.4.1. Midtvestjysk

Området afgrænses mod øst af artikelgrænsen til et sted vest for Silkeborg, derefter regnes der mod syd først med Ringkøbing amts grænse, derefter med Skern å, således at Nørre Horne herred hører til Sydvestjysk.

Fælles træk er bl.a., at *y·* i udlyd er blevet til *øj': bøj'* by, *nøj'* ny, *søj'* sy, og at glda. *t* efter vokal over et senere *ð* er blevet til *r: mar* mad, *kjør* kød, *gå·r* gade, *grø'r* grød, *flø·r* fløde, formen *sna'kər* betyder både snakker, snakkede og snakket. Konsonanten *w* er bevaret foran bagtungevokal, fx *waŋ'* vand, og i sammensat forlyd: *twi·l* tvivle, ellers er den blevet til *v: vi·s* (at) vise.

6.4.1.1. Sallingbomål

Denne dialekt har bevaret kort *a* foran *ll: kaʃ·* kalde, *faʃ·* falde.

Udlydende *r* (der er af forskellig herkomst) er ofte tabt: *græ·* græde, *snø'ə* snød, *væ·* være, *bå'ə* barn.

Dialekten på Fur slutter sig i flere henseender til dialekterne i Thy og på Mors, fx er *w* bevaret i forlyd, glda. *t* er kun blevet til *ð*.

Litteratur

Inger Ejskjær: Brøndum-målet. Lydsystemet i en Sallingdialekt (1954).

6.4.1.2. Fjandbomål

Dialekten mellem Karup å og artikelgrænsen, d.v.s. Fjends herred med de vestlige dele af Nørlung og Middelsom herreder, hele Lysgård herred og dele af Hids herred.

Kort *a* er bevaret foran *ll: kal·* kalde. Palataliseringen af *nn* og *ll* er svindende: *ræn·* rende, *fal·* falde. Udlydende *r* er blevet til vokal eller svundet: *swå·* svarende, *uˈo* ord, *hå·ə* hare.

6.4.1.3. Hardsysselmål, Hardisk.

Området afgrænses af Limfjorden (jf. dog 6.3.1.) og Salling i nord, af Karup å mod øst og af Skern å mod syd. Dialekten er her ret ensartet. Dog skiller en vest-øst-grænse følgende Storå en nordlig del, hvor *-rn* er blevet til *-r: båˈr* barn, fra en sydlig med *båˈn* barn osv.

Kort *a* er blevet til *å* foran *ll: åʃ·* alle, *kåʃ·* kalde. Gammel *w*-brydning er bevaret i *ljöŋ'* lyng, *djöŋ·* dynge.

Litteratur

Peter Skautrup i *Danske Studier* 1921, s. 97–111; d.s.: *Et hardsysselmål. Ordforråd.* I–II (1927–79); d.s. i *Hardsyssels Aarbog* 1935, s. 27–42; d.s. i *Studier i dansk dialektologi og sproghistorie tilegnede Poul Andersen* (1971) s. 313–319. – Holger Sandvad: *Stauningmålet* (1931). – Chr. Møller i *Sprog og Kultur* 3 Tillægsbind (1934) s. 218–223; d.s. i *In Memoriam Kr. Sandfeld* (1943) s. 147–157. – Kjeld Kristensen i *Dialektstudier* 4, 1 (1977) s. 29–109.

6.4.2. Sydøstjysk

Området går fra artikelgrænsen i nord (omtrent Silkeborg-Skanderborg-Horsens) til Sønderjylland i syd; grænsen mod vest er vanskelig at fastlægge, fordi sydvestjyske drag rækker ind over 6.4.2.1. Indre Sydøstjysk. Halvøerne mellem fjordene har mere markante drag: 6.4.2.2. Bjerre-Hattingherredmål, 6.4.2.3. Elbo-Holmansherredmål og 6.4.2.4. Nørre- og Søndertyrstrupherredmål. Fælles træk er, at udlydende *y* er

bevaret: *by*[1] by, og at *w* har virket konserverende i forbindelserne *-iw, -ew, -æw: kniw'* kniv osv. og afrundende i forbindelserne *-øww, -yw: dew'* døv, *liw·* lyve, *hiw'* adj. høj. Endvidere er kort og langt *æ* blevet *æj* foran *s: næj·s* næse, *græjs* græs (jf. *Grejsdalen* ved Vejle).

6.4.2.1. Indre Sydøstjysk

Dialekten hører til det vestjyske etkønsområde og har vestjysk stød.

Litteratur

P. K. Thorsen: *Bidrag til nörrejysk lydlære* (1886).

6.4.2.2. Bjerre-Hattingherredmål

Dialekten mellem Horsens og Vejle fjorde har foransat artiklen og to køn (dog vestjysk intetkøn i stofnavne: *det jord*), vestjysk stød på *p, t, k,* men svindende på konsonantforbindelser. Diftongen *iu·* er blevet til *iw: hiw'l* hjul, *jiw'l* jul, *skiw'l* skjul.

Litteratur

Jean Fischer i *Danske Studier* 1909, s. 109–116. – Frands Holm: *Fra Bjerre og Hatting Herreder* (1922) s. 18–23; d.s. i *Vejle Amt. En Hjemstavnsbog* (1934) s. 121–131. – Bent Jul Nielsen: *Et Bjerreherredsmål. Udtrykssystemet i dialekten i Barrit, Klakring og As sogne* (1968). – K. Ringgaard i *Anton Bernisen – liv og digtning* (1973) s. 3–28.

6.4.2.3. Elbo-Holmansherredmål

Dialekten mellem Vejle og Kolding fjorde har ligeledes foransat artikel og to køn. Det vestjyske stød mangler i Elbo herred.

Udlydende *y·* er bevaret: *by*[1]; diftongen *iu·* er bevaret: *ju*[1]*l* jul, *skju*[1]*l* skjul. Oprindeligt *yrr* er blevet til *ör: tö*[1]*r* adj. tør. Gammelt *w* i forlyd er blevet til *v: val* vel.

6.4.2.4. Nørre- og Søndertyrstrupherredmål

Målet her på grænsen til Sønderjylland er en overgangsdialekt. Den har foransat artikel og to køn, men det vestjyske stød mangler. Der er spor af den musikalske accent, som kendes fra Sønderjylland. Diftongeringen af de lange vokaler *e·, ø·, o·* minder om Angelsk (se u. 6.5.2.2.): *svi'ə* (en)

sved, *tri*¹ tre, *bli*¹ ble, lagen, *sy*¹ sø, *dy*¹ dø, *gry*¹ə grød, *bru*¹ bro. Karakteristiske er videre diftongerne i *dåw* døv, *båw·* bøje, *låw·* leve.

Som i østslesvigsk er glda. *-t* over *ð* blevet til -ə eller svundet: *fu*¹ə fod.

Litteratur

M. Kamphøvener og Marius Kristensen i *Danske Folkemaal* 1 (1927) s. 58–60, jf. 4 (1930) s. 6–9 og N. P. Bogh i 3 (1929) s. 129–141.

6.4.3. Sydvestjysk

Området mellem Skern å i nord og dialektgrænsen til Sønderjysk mod syd; om grænsen mod øst se u. 6.4.2.

6.4.3.1. Indre Sydvestjysk

Dialekten har foransat artikel: *æ hu*¹*s* (den udtales dog *a* i Vardeegnen) og kun ét køn, endvidere vestjysk stød.

Glda. *iu·* er bevaret som *ju·: hju*¹*l* hjul. Gammelt *ø* er bevaret i *ö*¹*m* øm, *sö*¹*m* (en el. et) søm, hvor Nørrejylland nord for linjen Skern å – Horsens har afrunding til *æ: æ*¹*m, sæ*¹*m.*

Litteratur

H. K. Kristensen i *Hjemstavnsbog for Ribe Amt* (1947) s. 309–316.

6.4.3.2. Fanømål

Målet her skilles især ud fra Indre Sydvestjysk ved tab af *w* efter vokal: *ra* rav, *ma·* mave, *gra·* grave, *ha·n* havn, *vö·* væve (sml. 6.1.3. Læsømål).

6.5. Slesvigsk

Ovenfor u. 6. JYSK, hvor der blev gjort rede for grænsen mellem Nørrejysk og Sønderjysk, er der omtalt en række sproglige forhold i Sønderjylland (Nordslesvig), der danner skel mellem de to hoveddialekter. I oversigten herefter er Slesvigsk delt i to hovedafsnit: 6.5.1. Nordslesvigsk, Sønderjysk og 6.5.2. Mellem- og Sydslesvigsk, hvor den nuværende statsgrænse er taget som skel.

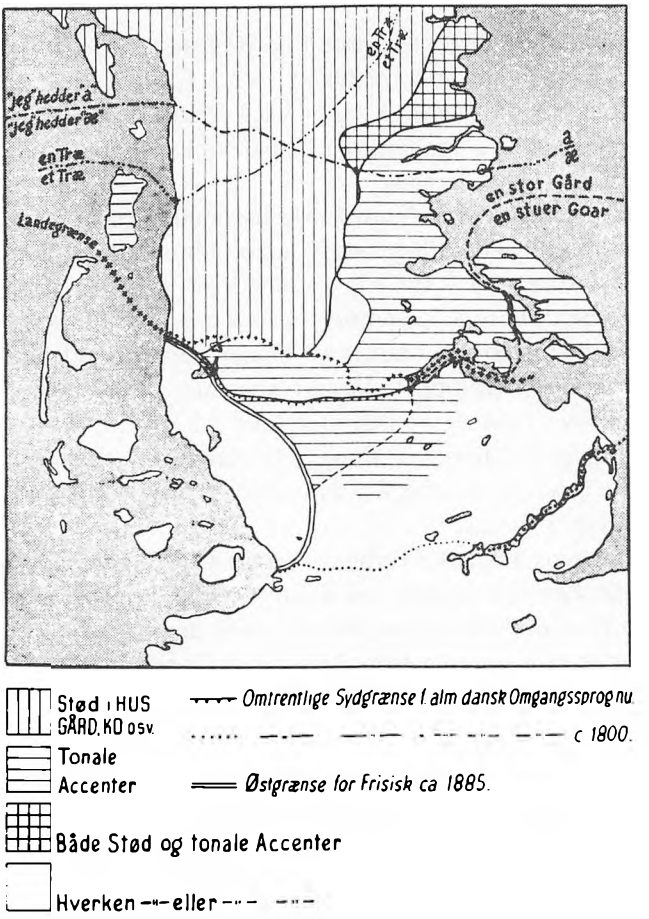

Kort over nord- og mellemslesvigske dialektgrænser. (Anders Bjerrum Sønderjydske Årbøger. (1953) s. 107).

Litteratur

C. F. Allen: *Det danske Sprogs Historie i Hertugdømmet Slesvig eller Sønderjylland.* I–II (1857–58). – Johannes Kok: *Det danske Folkesprog i Sønderjylland.* I (1863). – H. V. Clausen: Folkesproget i Sønderjylland. I *Sønderjydske Aarbøger* 1892, s. 182–212; 1893, s. 89–105. – Marius Kristensen i Svend Dahl og Axel Linvald: *Sønderjylland.* I (1919) s. 120–136; d.s. i *Sønderjyllands Historie* I, 2. Del (1930) s. 49–107, 495–500. – Anders Bjerrum: Om de danske Dialekter i Sønderjylland. I *Sønderjydske Årbøger* 1953, s. 101–124.

6.5.1. Nordslesvigsk, Sønderjysk

Omfatter området fra dialektgrænsen i nord til statsgrænsen i syd. Området inddeles i følgende underdialekter: 6.5.1.1. Vestslesvigsk, 6.5.1.2. Rømømål, 6.5.1.3. Østslesvigsk og 6.5.1.4. Alsisk. Det må derudover bemærkes, at en række sønderjyske bydialekter skiller sig ud fra deres omegn, specielt Åbenrå bymål.

Den større vestlige del af Nordslesvig har stød ligesom i Nørrejylland m.v., den nordvestlige del tillige vestjysk stød foran p, t, k (jf. kort s. 18). Den mindre, østlige del – fra Als og mod vest inklusive Rømø har en musikalsk accent. Oprindelige énstavelsesord har accent 1 (jævnt stigende – jævnt faldende tone) fx *hu·s* hus, *biŋə·* binder, mens oprindelige tostavelsesord har accent 2 (totoppet: hastigt stigende – faldende – stigende tonegang) fx *²hu·s* huse, *²pixə* piger (jf. kort s. 23).

De gamle lange vokaler *e·*, *o·*, *ø·* og *a·* (forlænget) er bevaret (undtagen på Als): *mo·s* mose, *kø·f* købe, *fa·r* fare. Glda. langt *a* er (som i rigsproget) blevet til *å·*: *gå¹s* gås.

Omlyd i præsens af stærke verber er bevaret: *gæ¹r* går, *stæ¹r* står, *hæ¹r* har, *slæ¹r* slår, *kømər* kommer, *søwər* sover. Og jo længere man kommer mod syd, jo flere omlydte former forekommer der.

Foran *j* og *w* er *h* svundet (som i rigsdansk): *jæm'* hjem, *va* hvad, *vi¹r* hvid. Ældre *w* i forlyd er blevet til *v: vi* vi, *væl* vel.

Litteratur

Marius Kristensen: De sønderjyske købstadmål. I *Festskrift til H. P. Hanssen* (1932) s. 342–345. – Peter Jeppesen: Den sønderjyske dialekts udvikling efter 1920. I *Nordslesvigs aandelige genforening med Danmark* (1948) s. 200–210.

6.5.1.1. Vestslesvigsk

Ud over de ovenfor omtalte særforhold kan nævnes, at glda. *-ang* er udviklet til *-åŋ: låŋ'* lang.

Litteratur

H. Lausten-Thomsen: Om genitiv i vest-sønderjysk. *Danske Folkemaal* 4 (1930) s. 113–114. – Peter Jeppesen: *En sønderjysk dialekts udvikling i de sidste generationer (Løgumklosterdialekten)* (1938). – Anders Bjerrum: Folkesproget i Tønder gennem Tiderne. I *Tønder gennem Tiderne.* 2. halvbd. (1944) s. 440–464. – M. B. Ottesen: *Hostrup-dansk. 1. Lydlære* (1961), *2. Ordbog.* I–V (1963–69).

6.5.1.2. Rømømål

Dialekten her er nært beslægtet med Vestslesvigsk.

Litteratur

Gunhild Nissen i *Danske Folkemål* 14 (1945) s. 97–119; Gunhild Nielsen ibid. 15 (1949) s. 41–65; d.s.: *Musikalsk accent i Rømømålet* (1959).

6.5.1.3. Østslesvigsk

Glda. *-ang* er bevaret: *laŋ* lang.

Mens glda. *-t* over *ð* er blevet til *r* i Vestslesvigsk, er dette *r* i almindelighed tabt her: *ma* mad, *flö·ə* (flertal) fløde.

Bydialekten i Åbenrå skiller sig på en særlig ejendommelig måde ud fra den omgivende dialekt. Forbindelserne *ev, ov, øv, av* er alle blevet til *aw*, således at fx ordet *law* dækkede over hele syv ord: navneordene lag, lov og løv, tillægsordet lav, bydemåderne lav, lev, lov, ja. tidligere kunne ordet også betyde 'løve'!

Litteratur

Nikolaj Andersen: Den musikalske akcent i østslesvigsk. I *Dania* 4. (1897) s. 65–81, 165–180. Otto Jespersen: *Tanker og studier* (1932) s. 212–233. – Peter Langfeldt: *Die Mundart des Sundewitt* (Kiel 1937). – Marie Bjerrum: *Feldstedmålets tonale Accenter* (1948). – Karen Marie Olsen: Synchronisk Beskrivelse af Aabenraa Bymaal. I: *Danske Folkemaal* 16 (1952) s. 1–67.

6.5.1.4. Alsisk

Forholdet angående dialektens lange vokaler er meget broget. De gamle lange vokaler: *e·, o·, ø·* er i visse sogne blevet til *i·, u·, y·: bi·n* ben, *²mu·s* mose, *²ky·f* købe, i andre er de blevet til *i·ə, u·ə, y·ə: bli·ə* ble, lagen, *ku·ə* ko, *sy·ə* sø.

Glda. langt *a*, der i rigssproget er blevet til *å*, er på Als blevet til *o·: go·s* gås, *bo·* båd, *foa* får, *hoa* hår. – Glda. kort *a* er foran *nn* blevet til *å: måŋ* mand, *tåŋ* tand.

Litteratur

Hans Jørgensen: *Alsisk formlære* (1950). – Gunhild Nissen: Alsingermålet. I: Robert Huhle (red.): *Bogen om Als* (1956) s. 451–478. – Ella Jensen: De lange Vokaler i Alsisk. *Danske Folkemål* 22 (1979) s. 41–55.

6.5.2. Mellem- og Sydslesvigsk

Den ældste sydgrænse for dansk talesprog menes at have gået fra Südermarsch i vest, langs åen Trene omtrent mellem Svavsted og Hollingsted, langs sydsiden af Danevirke og derefter ca. 10 km syd om byen Slesvig og ud ved Eckernförde. I perioden ca. 1500–1700 trængte nedertysk (plattysk) ind bl.a. i Ostenfeld, på halvøen Svans og i Flensborg. I Angel blev den danske dialekt gradvis opgivet i løbet af 1800-t. I 1905 talte endnu 8% af befolkningen dér dansk. I 1937 lykkedes det for Anders Bjerrum at finde en gammel kone i Hyrup (f. 1849), som kunne udtrykke sig nogenlunde flydende på Angelbomål.

Den sydligste dialekt, som det lykkedes 1900-tallets danske sprogforskere at optegne, var målet i Fjolde (ty. Viöl).

Dialekterne i Mellem- og Sydslesvig deles i 6.5.2.1. Vestmellemslesvigsk, 6.5.2.2. Angelbomål og 6.5.2.3. Sydslesvigsk (næsten kun kendt fra Fjolde).

Litteratur

Marius Kristensen: Det danske Sprog i Mellem- og Sydslesvig. I: *Sydslesvig.* I (1933) s. 81–87.

6.5.2.1. Vestmellemslesvigsk

Omfatter området syd for statsgrænsen i Kær herred, dele af Viding og Vis herred (se kort s. 23).

Dialekten her ligger meget nær 6.5.1.1. Vestslesvigsk.

6.5.2.2. Angelbomål

Sydangelsk, som vi kun kender lidt til, har haft en vis lighed med Sydslesvigsk, fx ved overgang af langt *å* til *oa: hoar* hår. Nordangelsk er bedre kendt. Bl.a. ved vi nu fra Anders Bjerrums omtalte undersøgelse, at denne dialekt havde musikalsk accent.

Gammelt langt *e* og *ø* var diftongeret til *ie* og *yø*, fx *fie* fed, *bien* ben, *tyø* (at) tø, *yør* ør, *gryø* grød. Forbindelsen *ov* var blevet til *aw: lawt* loft, *tawt* toft.

Svækkelsen af glda. *p, t, k* havde givet samme resultat som i det sydlige Sønderjysk: *p* til *f* både i udlyd og indlyd, *dra·f* dræbe, *kyøf* købe, *skif* skib, *tæfer* taber, og parallelt hermed var glda. *t* blevet til *r* eller forsvundet: *styer* stød, *stu* stud, og glda. *k* til *x: o x* agede, *ba x* bage.

Litteratur

E. Hagerup: *Om det danske Sprog i Angel* (1854), 2. forøgede Udg. (1867). – P. K. Thorsen i *Dania* 1 (1892) s. 97–135. – Karl Nielsen Bock i *Danske Folkemaal* 7 (1933) s. 91–97; d.s. i *Sønderjysk Maanedsskrift* 14 (1938) s. 67–73. – Kristian Hald i *Sydslesvig. II. Angel* (1945) s. 85–95.

6.5.2.3. Sydslesvigsk

Dialekten havde hverken musikalsk accent eller stød. I lydlig henseende havde den en række novationer.

De lange vokaler var blevet diftongerede, således *e·* til *ie: sie* se, *trie* tre (fælleskøn), *vier* ved (1. og 3. person ental); *ø·* til *yø: dyø* dø, *gryøn* grøn, *lyøs* løs; *o·* til *uo: suo* so, *tuo* to (fælleskøn), *fuor* fod; *å·* til *oa: goa* gå, *boas* bås, stald, *goas* gås.

I udlyd er *i·* blevet til *ej: nej* ni, *tej* ti; *y·* til *øj: nøj* ny, *trøy* tre (intetkøn, glda. *try*); *u·* til *åv: tåv* to (intetkøn, glda. og angelsk *tu*).

De gamle lukkelyde viser særegne forhold efter vokal. Glda. *p* er blevet til *b: druob* dråbe, *tja·b* kæbe, *dyøb* døbe. Glda. *t* er bevaret i tidligere tostavelsesord, når de havde lang vokal i første stavelse; her blev *t* forlænget til *tt* og først forkortet igen, efter at glda. *t* var blevet til *r*. Glda. *sky·tæ* er da blevet til *skyt* skyde; videre: *bit* bide, *gryt* gryde. Men ellers får man ligesom nordligere: *far* fad osv. – Med *k* forholder det sig på samme måde: *skrik* skrige, *ryøk* røge, men ellers *kriq* krig, *blieq* bleg, *kluoq* klog.

Der er sket palatalisering af nogle konsonanter foran *j*, fx *kj* til *tj: tja·b* kæbe, hage, *tju·tel* kjortel, *tjør* kød; *gj* er blevet til *j: jer* ged, *jæs* gæs osv.

Flere gamle bøjningsforhold var bevaret. Verberne havde talbøjning og nogle af dem personbøjning, fx *æ ær* jeg er, *do æst* du er, *han ær* han er, i flertal *di e·r* de er; *æ gik* jeg gik, *do gikst* du gik, *di giŋ* de gik.

Litteratur

Anders Bjerrum: Om de danske Dialekter i Sønderjylland. *Sønderjyske Aarbøger* 1953, s. 117–123; d.s.: *Fjoldemålets Lydsystem* (1944). – Hans Veirup i *Sprog og Kultur* 20 (1956) s. 85–89. – Marie og Anders Bjerrum: *Ordbog over Fjoldemålet.* I–II (1974). – Marie Bjerrum i *Festskrift til Kristian Hald* (1974) s. 205–213.

7. JYSKE TEKSTER

7.1. Nordøstjyske tekster

7.1.1. Vendsysselske tekster

Fra en lille bog af Chr. J. R. Lund (f. 1845, vistnok i Understed): *To Noveller, fortalte i østvendsysselsk Mundart* (Frederikshavn 1885) bringes den første: »Gal Pues« (Forkert pose), s. 5–16.

Gal Pues

Gusfre, Lahs!

Gusfre, Pier!

Æ Do løvvi ino, Lahs? de æ maanne Ohr sen a so Dæ; hvadant løvve Do hellens?

Jo Tak, Pier, hvadant løvve mæ val, nærensti mæ intj ka hyhr sæ siel længer; saa tykkes mæ de va de bæjst, om Voherr vil' løs op faa sæ. Do ve, a rest faa maanne Ohr sen søjer aapaa; de va jo skit mæ mæ hæ hjemm, Drammen ha faat faamøh Maan, aa saa tintj a, de va de bæjst aa ress jestens laantj hen, saa ku mæ kaski bier kom te Kraantjes ijen. Men de er intj saahnt, Pier; Drammen fæk a da Guskelov Bout mæ, men hellens var e aalsteh smaat faa mæ, vi ha jo maanne Bøhn, aa de er intj saahnt aa kom imell jænne fremme Folk, saa ska mæ væ mie sløvven end a va, Pier. Saa for aa Aastih sen kam Jegten saahnt i mit jenner Avsel, de a intj ku bruhg Armi; saa mat a skryvv hjem om Hjælp aa Sovnt, aa no haa Sovnt faa stakke senn læt os hintj hjem.

Gal Pues Forkert pose.
Lahs Lars.
Pier Per.
løvvi levende.
maanne Ohr mange år.
sen a so Dæ siden jeg så dig.
hellens ellers.
mæ man.
nærensti når.
hyhr sæ siel klare, passe sig selv.
søjer aapaa sønder, syd på.
faamøh Maan for megen magt.
tintj tænkte.
ress rejse.
jestens laantj hen et sted langt hen.
kaski bier måske bedre.
kom te Kraantjes komme til kræfter.
var e aalsteh var det altid.
maanne Bøhn mange børn.
jænne ene.
sløvven klog, snild.
aa et.
Jegten gigten.
Avsel aksel, skulder.
mat måtte.
skryvv skrive.
faa stakke senn for kort tid siden.

Herregu, Lahs! erre gohn Dæ saahnt? Ja a ka intj takk Voherr nok, faa haj hjalp mæ mens Tihn var, for a ska sej Dæ, de var aasse ve aa væ skit mæ mæ. De var haatte aa hiel Mirakkel, som de jik te mæ mæ; haa Do Lyst aa høhr, saa kom aa læ os sætt os her i Vaahsgroben, saa skal a faatæll Dæ de hielle.

De vil a grou jænn, Pier, faa Do houer val nok, vi tov holtj møh aa hverajer, men vi va Bælls aa jik te Skohl sammel; aa senn, da vi kam i Kongens Tjennest, va vi jo aalsteh tehohb. A haa tit tinj aapaa Dæ senn, Pier, aa ha a ku skrøvven, ha Do vesnok faat Brøvv fraa mæ, men Do houe nok, vi kam intj sue vit mæ de Skryveras ve dæj gammel Pandrup.

Do houe val nok, Lahs, de dæ bløv bøgge aa Huks te Maatten Bøkers Kræn nier i Hien ve Trølvaae. Do væ, de er intj sue laantj a froh mit, saa de va jo remmele de Kræn Trølvaae – saant kalles Hukst – aa a javnle so hverajer. Aa bejøj mæ va haj nolet stosintj, faa haj va jo kommen fraa aa got Stæ, men de vaahr intj sue lænng ejen ensti haj faamærke, de haj ku ha lisse mø Hjælp aa mæ, som a aa ham, faa mæ hans Hjemmen varre ræhn faabi, senn dæj gammel Maaten dyh, aa Soren kam te aa roh. De vaahr intj sue længg, ejn vi va goh Venn; vi hjalp hverajer aa bræk Stien op, aa saa løvnt vi Jens Haahrbakkis Bøhll, de vil da sej, vi johr tov Davv faa hvae Bie, vi hah dem, aa saa hjalp vi hverajer aa brækk Hien. Vi va vetle tjønn, aa de lykkest got faa vos, saa de va baareste trej Ohr ætter, saa ha vi tov goh Tjyer hvahr.

Ve de Lav bløv vi bue tov jyvt, men de va mæ fatte Pigger, saa vi mat spekkelihr i jen Ting, dæ ku ji en bette Skjelling uenve, faa dæ kam snaaht Smaakaahll baadde te Krehstens aa te mit, aa Do væ, de koster aalsteh Pængg mæ de Slav, aa vi hah intj noh te Pængg. Saa hett Krehsten aapaa aa lav Skier, aa a aa lav Bøster, aa saa foltes vi æ te Byj aa soltj vo Sager.

haatte hartad, næsten.
Vaahsgroben vejgrøften.
grou jænn meget gerne.
møh aa hverajer meget af hverandre.
Bælls drenge (på 12–16 år).
jik te Skohl gik til skole.
tehohb sammen.
skrøvven skrevet.
houe husker.
sue vit svært vidt.
bøgge bygget.
Huks hus.
sue laantj a froh svært langt fra.
remmele rimeligt.
javnle jævnlig.
bejøj begynde.
stosintj storsindet, vigtig.
ejen inden.
ensti på en gang.
dyh døde.
roh råde.
løvnt lånte.
Bøhll stude.
Bie bed (arbejdstid mellem to pauser).
Hien heden.
vetle vitterlig, sandelig.
tjønn flittige.
Tjyer køer.
bue tov jyvt begge to gift.
fatte fattige.
uenve ved siden af.
Smaakaahll smådrenge, børn.
Slav slags.
Skier skeer.
Bøster børster.

De va vetle en regti pæhn Skjelling, vi saahnt ku skavv; de hjalp saa mø, de vi holtj got Maann, aa vi jik val enda aa bette Konn teframm. De jik saa mø got saahnt i nohn Ohr, men saa kam a saamten ve Byj i Slæng mæ no skit Folk aa fæk Smag aapaa Drammen, aa faa hvah Gaang a kam, bløvve væhr aa væhr, saa tesist sat a hiele Faatjennesten oestyhr. De var en sorrle Ti, besøjle faa min sølle Kuen. De jik mier aa mier tebahg faa vos. Hukst bløv faafalnt, Avlt bløv lit aa skit, Gris ha vi ejn aa, Fohn soltj a de jænn ætte de aahntj aa, te sist mat vi skill vos ve dæj jænne Kov; men de aallegallest aa de Hiele va, de a bløv saa værkele aa galsintj, de baadde Kuen aa Bøhn nap tur komm dæj Vej a var. Kræn Trølvaae so a haatte aaller no Fah te; haj ha preke saa længg faa mæ, om de a sku læ vær mæ de drekki, te haj bløv tji oe, aa a va mesujle aapaa ham faa de Skyld, de haj var i orntlig Maj aa jik got teframm, saa da a soltj min jænne Kov, tjøbt haj sæ i go Bøhl. De krapihr mæ no aallemjest; a va hielt raasi i nohn Davv aa drak i grovv Hobben Brævven, saa da Krehsten justementj kommer hen aa vill ha mæ te aa hjællp sæ mæ Jenting, skjelltj a ham saa mø skammele u, aa truj ham mæ Hug. Hah haj intj vaht saa rovle aa beseje, ha dæ bløvven aa faale Spetakkel, men senn dæj Ti snakke Krehsten aa mæ intj sammel. A johr flier aa flier Bøster, faa de va de jennest de a hah aa drekk for, aa i Gaang imell mat a tjyhb aa Konn te Føen te Familien, faa de di intj lihgfram sku sultj, aa ve dæj Ti ha a jej Bæls aapaa 6 Ohr aa jej aapaa 4.

Saa varre jej Da, de a ha hat maanne Boster mæ te Byj, ha soltj dem aa drukken di flest Pængg op; da a va fare aa go hjem, ha a baare no spej Fløjer aa en Flask Brævven i mi Pues. Lissom a jik op æ Gaan, so a Kræn Trølvaae Kam u fraa hans Tjømaj mæ hans Pues aapaa Nakki; men a va gall aapaa ham, aa saa lo a te, de a hvitjen so heller høtt ham. Dæj Avten

skavv skave, skrabe, tjene.
Maann forskel, fortjeneste, mål.
teframm fremad.
saamten sommetider.
hvah Gaang hver gang.
oestyhr overstyr.
sorrle sørgelig.
besøjle besynderlig, især.
sølle Kuen stakkels kone.
Fohn fårene.
mat måtte.
værkele gnaven, pirrelig.
nap knap.
Fah færd (så jeg ikke noget til).
preke prædiket.
drekki drikken.
tji oe ked af det.
mesujle misundelig.
Maj mand.
tjøbt købte.
krapihr krepere, ærgre.
raasi rasende.
Brævven brændevin.
justementj netop.
truj truede.
vaht saa rovle aa beseje været så rolig og besindig.
johr gjorde.
varre var det.
jej (hankøn) en.
fare færdig.
spej spæde, tynde.
Fløjer (flyndere), rødspætter.
Pues pose.
Gaan gaden.
Tjømaj købmand.
hvitjen .. heller hverken .. eller.

hah a faat grovv maanne Drammer, Bjenn va skitt, aa Hvott bløv saa taangt, saa a ku intj go mier en hall Vej, saa matt a sætt mæ aapaa Grobkaantjen, men da a ha satt der aa bette Stø, fjel a i Søvn. Hvi længg a ha sovve, væ a intj, men a vohnt ve, de de jej rusked mæ i Kravvi, aa da a ha besintj mæ en Smoll, so a Kræn Trølvaae se ve Sihn aa mæ, aa haj bejønt, aa snak venle te mæ. Men de var a intj tesejs te aa høhr aapaa. A greb Sækki, smit dæj aapaa Nakki, aa da a høtt Krehsten robt ætte mæ, rentj a saa stærk min Bien ku bæhr mæ. Da a kam hjem, aa di aalsammel var i Seng, dommenihr a noh oer Kvonn aa Bønn, de intj tintj aapaa aantj en aa eh aa sovv; men da de a va mø faatommelt aa mø træt, put a mæ som val var rovle hen. – Om Manningi, da de a vohnt, va Kvonn i Tjykkent aa kohg i Slat Mjelk te vos te Dovver. Men bue Bønn var aapaa Bjenn i Stouen, dæj Stohr i Klæhn, dæj Bette i hans baahr Skjovt. Di bløv intj vaahr, de a va voggen, aa a ga intj snak te dem. Mæ jett fo dæj Bette øvn aapaa Pjossi, de a ha slængt fraa mæ om Avteni, løsser op forri aa bejøjer aa kram op. Men Gu bevaares! hva kam aall di Sager fraa? Dæ va baadde Grovbrø aa Fiinbrø, aa bette pæn Støtj fæsk Tjø, Kaffe, Cekorri aa Sukker, aa fie Hvæekager i aa Papir. A ku aalle sej aa Ohr aa baare Faafikkels, aa da min Kuen kommer ej aa Dønn, blyvver hun lisse faafikke, men hun to sæ mier haste i e, for a ha jo førri a bejøntj aa drekk maanne Gaangg kommen hjem mæ goh Sager te hejer, aa no trovve hun begribbelevis de va mæ, der ha tjøbt Sageren ved Byj. Hun kam saa hen te mæ, to mæ saa tjirt aa got om Halsi, aa imens de hun græ, saa Toreren raj mæ nier i Ansitje, takked hun mæ faa de a no ijen tintj aapaa hejer aa Bønn, aa saa takke hun Gu saa mejele, de haj ha jih hejer hej gammel Maj ijen. Drengen' va ræhn toble; dæj Stohr sa aapaa Fossætte aa glovve paa Sageren med to Øvn saa stohr, dæj Bette robt hiele Tien: Faahr! Faahr! ska vi ha Hvæekager! aa saa daajst haj omkring aapaa Gohlt mæ dæj jænn Kahg i

Hvott hovedet.
Grobkaantjen grøftekanten.
Stø stød, stykke tid.
fjel faldt.
venle venligt.
tesejs tilsinds.
smit smed.
dommenihr dominere, skælde ud.
tintj tænkte.
eh æde.
Manningi morgenen.
Tjykkent køkkenet.
Dovver davre, morgenmad.
baahr Skjovt bare skjorte.
bløv intj vaahr blev ikke var, lagde ikke mærke til.
Pjossi posen, sækken.
forri for den.
Støtj stykke.
Tjø kød.
Faafikkels forfjamskelse.
haste hastigt.
hejer hende.
tjirt kært.
mejele mindeligt.
jih givet.
toble tåbelige.
Fossætte den løse bænk langs bordet.
daajst dansede.

Haajen, de dæj stakken Skjovt fløv hielt op omkring ham. A vesst aalle hvadant a sku klaarihr dæj Historri, de va jo intj minn' Sager, de va jo haatte som Tyveri, for a vesst jo, hvis Sagern var, men de va mæ umoule aa sej e – nej om de saa skul ha kost mit Lyv, ha a intj ku johr min Kuen dæj Saarre; a ku heller intj læ vær mæ aa ta hejer i mi Arm aa tjøss hejer, men saa mat a op aa u, aa da a saa kam u, bløv a saa faatvihlt, aah Lahs, Do væ intj, hvar a va faatvihlt, de stoe no regti faa mæ, de a var i stoe Skitting. De fløv mæ om jemmel Hvott, de dæ hang en Strikk i Haanbaantj aapaa Loute, saa va dæj Sag klaare baadde mæ Muer aa mæ Kræn Trølvaae; a vre min Hæjer, saa de knaahst i Knokkern, men de bløv intj bier faa de; a sto mæ Pajn mo dæj koll Mur, faa dæj braj, aa de baanke i Hvott som de skul springg. Saa faanam a aapaa jej Gaang en stærk Haahj bløv laa aapaa min Skaaller, aa da a sku si mæ omkring, stor Kræn Trølvaae ve Sien aa mæ. Aah! hah a enda brugt Strikken, aa ku a enda søk laantj nier i Joren, de hæh va ræhn faa galt. Men de bløv no intj ajlens dæj Gaang, aa da Krehsten saah te mæ: Pier, kom! a vil snakk aa bette Konn mæ dæ, følt a mæ som a ku ha vaht i bette Knetj. Da vi va kommen aa bette Stø fraa Hukst, saah haj: Høe, Pier, der æ no got helle no galt aapaa Fahr mæ Dæ ida; a va gon herhen for aa høhr, om Do intj haa faat i gal Pues mæ Dæ hjem ijahs, no sier a, de forholler sæ regti nok mæ de, faa de æ val satj Pjossi, dæ haa jo Faastyrrels faa Dæ? Sej mæ no gaajske opregti, hvadant de æ goen te, aa hvadant Do æ bløvven saa tommelomsk, faa de va da aalle saa faale galt mæ de Do haa taa gal Pues i Mørkk. Det va mæ umoule aa læ væh mæ aa sej ham, hvadant de va goen te mæ Pjossi, men a ha hiele Tien en Faanimmels aa, de haj ha Lyst te aa sput aapaa mæ, aa da a tav still, vintje a de haj vil sæjj: Do er i Pjoltj, Pier! Men de saah Krehsten intj, nej haj trøt mæ nier aapaa i stoh Stien, sat sæ saa ve Sihn aa mæ aa to mi jenne Nøvv i hans, aa saa saah haj te mæ: Høh no, Pier, Do haa vat mø skøesløs aa æ kommen liet i Sølen i di sist Aarringer, aa de sto skit te hos

Haajen hånden.
stakken korte.
haatte næsten.
umoule umulig.
johr gjort.
tjøss kysse.
Skitting skidt fyr.
Haanbaantj hanebåndet, hanebjælken.
aapaa Loute på loftet.
bier bedre.
Pajn panden.
braj brændte.
søk synke.
ajlens anderledes.
folt fulgte.
Knetj knægt.
gal Pues forkert pose.
ijahs i aftes.
val satj velsagtens.
Pjossi posen.
jo gjort.
gaajske ganske.
sput spytte.
vintje ventede.
Pjoltj pjalt.
trøt trykkede.
Nøvv næve.
liet ledt, slemt.

Dæ baadde uente aa ejente, men luk no din Øvn regti op, aa sih hvadant Voherr no æ kommen te Dæ for aa hjælp Dæ u aa de Hiele, baareste ve dæj bette Pues mæ de bettekon Sager i. Sihr Do intj, de din Kuen aallereh haa faat Hob te Tihn i Telli te, de Do æ bløvven dæj gammel Pier ijen? aa sihr Do intj, de Drengen, dæ haatte va ræhn faatjyvst faa Dæ, aallereh tør robb: Faahr! gaajske høvt, de haa di vesnok intj tu johr i di sist Aarringer, Pier. Sihr Do, nærensthi Do no baare vil springg u aa Sølen aa holl Dæ der oh, saa er Aalting aallereh got hos Dæ ejente. Aa hva de angohr her uenomkring, saa haa Do jo inno aal din Kræfter, aa din goh Hjelsen, aa din Bøstenbejerhajtirring; baare Do vil bruhg e aaltsammelt val, saa ska Do si, Do vil snaaht kom te Retting ijen. Saa haa Do foruenve i Ven i mæ, dæ te enhvah Ti ska væ te reh te aa hjællp Dæ, aa a vil te aa bejøj mæ løvven Dæ mi Bøhl, de Do ka faa de væsst Arbitj fraa Haajn, aa saa vil a tebyh Dæ i dæj føsst Ti aa sæll din Boster faa Dæ ve Byj, saa æ Do i Fre for aa kom sammel med Slatjekræn aa oll di ajer Svenhvoer. Nærensti dæ føsst æ gohn aa Stø, ka Do bier ujgo dem, men Do ska føsst væ regti Maj faa Dæ siel. Jammen, Krehsten, saa a saa sløt, Do ska jo ha din Sager ijen, aa saa fo Muer de hiele aa væ, aa faa erre lihg galt ijen. Nej, Pier, de ska din Kuen slet intj ha aa væ no, de ka Do faatæll hejer i Gaang senn, nær aaltj a goen i sin gammel Dur ijen; de vil vær en skammele Søj aa taa de goh Hob fraa hirr no. Di Kon Sager, dæ var i Pjossi, erre mæ en stoh Gleh aa ji Dæ, Pier; men Do ma intj ta imo e som en Gavv fraa mæ, faa de a kommen te Dæ som en Naahgavv fraa Vorherr, dæ no haa vist Dæ tebahg aapaa dæj regti Vej ijen. Læ mæ no sih, Do sto fast, Pier. Saa rehst haj sæ aa trøt min Haaj aa bø mæ Faaval.

De va mæ umoule aa sej jet jenneste Ohr, intj saa møh som Tak, a va baadde saa harmt aa saa glaa, som a aalle tøt a ha vaht førri, aa a væ dæfor intj, om a græ aa Gleh helle Saarre, men ves erre, de a græ, aa de mø. Hve lænng a ku ha bløvven ve aapaa dæj Fason, ka a intj sej, men a bløv ve te a faanam, de en Haaj bløv laa aapaa min Paj, aa da de va Mues Haaj, to a heje nihr aapaa mit Skø; a ba heje glemm aaltj hva a ha faaskyltj mo hejer i di sist Aarringer aa lovve hejer aa blyv i go Maj ijen. Hon so aapaa mæ mæ

uente aa ejente udvendigt og indvendigt.
faatjyvst forkyst, forskrækket.
johr gjort.
Hjelsen helbred.
Retting orden og ret.
løvven låne.
i Fre for i fred for, fri for.
Slatjekræn Slagterkristen.
Svenhvoer svinehoveder.
aa Stø et stød, et stykke tid.
ujgo undgå.
sløt flov, undselig.
væ vide.
søj synd.
ji give.
harmt nedslået.
glaa glad.
faanam mærkede.
faaskyltj forbrudt.

stohr Øvn, faa hon ku jo intj faasto, hvadant de ku vær, de a va bløvven saa harmt aa saa faatrøt aapaa mæ siel; men hon ma ha hat en Faanimmels aa, de de intj va got faa nohn aa os aa faa mier Faaklaarring dæj Gaang, for hon spohr mæ slet intj om noh, hon saah baaresten: Do væ intj, Pier, hva a æ glaa; Do ska si, de vo nok got faa vos ijen. Saa suer a: Ja, Muer, mæ Gus Hjælp; aa i Maann vil a hen aa tingg i bette Grihs ve Mas Kokkenborre, dæj vil a betaahl mæ di føsst Pengg, a ka tien ve min Boster. Saa rehst a mæ mæ got Hob aa mæ fast Villi te aa jø got ijen, hva a ha faasit mæ mæ, aa mæ hans naah Hjælp, dæ hjælper aall dem, der opregti behr ham om e, fæk a Maant ohr mæ siel aa bløv i nohledes skekkele Maj ijen.

De tvingt ilyvl svæt aapaa mæ, de min Kuen intj vesst, hvadant de va goen te mæ Pjossi; men a va saa lykkele, saahnt som vi no hah e, aa a va baang de intj sku blyvv saa got, nærensti a faatallt de hiele, aa saa tav a stell. Kræn Trølvaae kam a tit te, for haj hjalp mæ mæ aall Diel, aa saa vill a aasse hjællp ham ijen, nærensti de haj ha trablt; men hans Kuen turr a slet intj sih i Ansittje, for a trovve bestemt, de hon vesst de Hiel, aa va gal aapaa mæ aa forattje mæ.

Saa jej Da va Muer aa a aapaa Loute aa mæll en Smoll Byg op te Grisi, de a ha tjøbt æ Mas Kokkenborre, aa saa fjell Krehstens Pues mæ lihg i Haajn, aa da de no aalste sah mæ i Halsi om dæj Pues, saa fløv e ligh u aa mæ: Aah! de a jo Kræn Trølvaaes Pues! A faatrø lihg strags, de a ha saa e, men saa var e faa sient, faa no skul Muer begribbelevis ha aa væ, hvadant de dæj Pues va kommen der, aa saa ku a intj lyvv for hejer, men faatallt hiele Relihjen. A va nap bløvven fare, førri Tjællingen sø nihr aa Lovte aa to te Ræj hen ætter Trølvaae te. A folt saa smaat bag ætter, faa a vesst intj regti, hvadant hon hah e. Saa komme Krehsten i de samm op fraa Slej, hvadde Tjyen sto, aa aalle saa snaaht sie Muer ham, saa stejler hon lihg hen te ham, taar ham om Halsi aa jihr ham aa Par orntlig Tjøss; men saa taar hon te Ræj ijen nie te Trølvaae.

Da a saa kam te Krehsten, græjer haj saa smaat aa sehr: No, Pier! din Kuen va mier end lihg fram skønd i Da; Do skul da val oller ha lut op faa Pjossi ijen? Jo, Krehsten, sehr a, i Da haar a siel lut op for i, faa dæ va noh, a skul ha u o ino, aa de va noh, som at tøt dæ laa imell Muer aa mæ, aa de

baaresten bare.
forattje foragtede.
mæll målte.
fjell faldt.
Tjællingen kællingen, konen.
Ræj rend.
Slej lavningen.
hvadde Tjyen sto hvor køerne stod.
Tjøss kys.
lut op lukket op.
tøt syntes.
Muer mor.

va de, de a intj ha saa hejer de Hiele. Men no erre johr, aa a haa de goh Hob, de Aalting vil blyv ve aa væ got imell os ilyvaller. Krehsten so venle te mæ, aa saa jik vi te hans Huks; de va slet intj ætte mit Sej aa kom der ej, men no tøt a aaltj sku klaarires mæ de samm.

Di tov Kvejer sa aapaa Bænki mæ hverajer i Haajn, aa som vi kommer ej, reser Krehstens Kuen sæ aa tjyvser ætter ham mæ Haajn: Do æ hellens i raar Maj, seer hun, saahnt aa lyvv faa mæ, men Do ska ilyvaller ha Tak faa di spej Fløjer, Do ha mæ hjem dæj Avten, Do houe nok; de va da nok di bæjst Fisk, Do nohn Tier haar hat mæ hjem; aa saa ska Do læ væhr mæ aa væ vrej aapaa mæ faa de suhr Ansitj, de Do so i dit Huks, aa faa de a senn saa smaat haa va rej faa de de sku blyv galt fat mæ Dæ. A ska lovv Dæ, Krehsten, de Do skal intj faaddeføsst faa suhr Ansitjer aa si, faa no tjejer a jo føsst regti mi Maj, aa a tykkes, a æ mø mie glaa ve Dæ end a pleer aa væhr. Aa læ os saa takk Vorherr, faa de haj haa dante saahnt for os, som haj haar, aa sentj os di Teskikkelser, faa de de vi sku læhr aa holl mier aa ham aa væ mier taalmodig aa goh mæ hverajer.

Fraa dæj Ti haa Krehstens aa vi løvve sammel haatte som jen Familli; dæ haar aalle vaht aa untj Ohr imell os, aa vi haa hjaalpen hverajer, saa got vi haa kuj.

Sie Do, Lahs! de va dæefor aasse regti te Maah aapaa bue Sieren, dede Krehstens ælst Dætter aa vor ælst Sæn di bløv Kjærrester, aa no ska di ha Brøllop i næjst Uhg; di fo jontj Stoht aa bejøj mæ, men di æ got oplær, aa saa jir a dem min Historri som dæj bæjst Mæjyvt, for a hober, dæj ska fri dem fraa maanne sorrle Davv.

Aa no Faaval, Lahs! komme Do dæj Vej, saa si ej te vott, Do skal aalsteh væ valkommen.

Faaval, Pier! aa Tak faa dæj Gaang.

Hob håb.
ilyvaller alligevel.
Huks hus.
Sej sind.
Kvejer kvinder.
tjyvser kyser, jager.
faaddeføsst for det første, foreløbig.
tjejer kender.
pleer plejer.
untj ondt.
jontj jo ikke.
bejøj begynde.
Mæjyvt medgift.
te vott til vort, til os.

Jens Madsen Møller (pseudonym: »Jens Thise«) (1868–1955), født i Thise, Børglum herred. Af hans store produktion kan nævnes: *Niels Klinker som Ægtemand, Kriger og Politiker* (= Albert Bayers jydske Bibliothek Nr. 5) (1904); *Niels Klinkers Saga* (1910); *Sognefogedens Pigebørn* (1918); *Sognefogedens Svigersønner* (1919); *Livet i Sognefogedgaarden.* I–II. (1922–23).

Prøven her er fra *Sognefogedens Pigebørn,* s. 20–27.

»Kristjan, Kristjan, Kri-stjan! E der e-en, der haa sit Kristjan?« Mett Maritj stu i Brøgesdøn aa robt, saa de ku hør e øver hiele Gorri.

I laang dingelvurn Knæjt i femtenos Ollere kam sjokki øve Godsplassen.

»Aah, bette Kristjan, haa do travlt?«

»Ja, wi skal ha Hakkels bor hen aa ha Stjænbroven fæje.«

»De ka Kohli aa Belsdrengi nok jør, di slekker entj Skentj aa Mjælgrøen te davle Brog.«

»Faaer saae, e-en haj ræst te Tjerk, dæ a skul hjælp dem.«

»Blæs med de! Do skal entj go der aa beskij dæ hen, e-en di fremme kommer. Kom no ej aa smag minn Klejner.«

No bløv de Fortgaang aapaa Kristjans Bien.

»Skit wal om osse Faaer skæjer, de skal Muer nok oren,« mommelt haj, ide haj svet ej æ Brøgesdøn.

»Wæ saa gue, mi Dreng – nej, ta aa dem de legger aapaa øster Æj aa Bovre; de er di bæest. Di ajer holler entj slæt saa maanne Graaer; men tho di ka sajt wæ gue nok te aa tøg i en Dram, næ de se no Staaerer aa pangler med di Faaer; saa ka di e-en Teng smag ilyval. – No, war e saa skønt aa wæ te Bal, bette Kristjan?«

»Næ–ej.« Kristjan slugt en Klejn med jit Gams, aa de jik rask. Mett Maritj wa straks klaar øver, de hon mat skøj sæ med Forhøre, hellens jik dæ faa stur Svej i he Klejndøng.

e-en ingen.
Gorri gården.
bor hen båret hen.
Kohli karlen.
Belsdrengi tjenestedrengen.
jør gøre.
een haj ræst te Tjerk inden han tog til kirke.
beskij gøre snavset.
ej ind.
skæjer skænder.
svet smuttede.
Æj aa Bovre ende af bordet.
Graaer grader.
Staaerer stoddere.
pangler sludrer.
ilyval alligevel.
Gams snap i en mundfuld.
mat skøj sæ måtte skynde sig.
Svej svind.

»No, war e entj. Ja, ja, mi Dreng, de wa jo osse føst Gaang. Daajst do slet entj?«

»Nej.«

»Do er da i sær jej. Da ka do da baade daajs Hamborre aa fynsk Polka.«

»A ha entj no Løst te e.«

»Prøve do e slæt entj?«

»Jov, jej Gaang, men hon saa nej.«

»No haar a aldri – – saae hon werkelig nej?«

»Ja, hon wa træt, saae hon; men de wa da ilyval entj wæer, end sinn de kam i naen, ku hon daajs hiel kannik.«

»Hvem wa dæj Traak?«

»De wa Soren Frederekes Martine.«

»E dæ saa noen, der haar høt Magi, dæj Staaerprejsæs; hvant tur hon wov aa se nej te dæj rigest Kohl i Byj, faa de e do, bette Kristjan, aa de haa do Gavn aa aa wæ; do skal entj sont læ de byj hvad som helst.«

»A er for Resten lig glaa.«

»Jajamen de ska do min santjen entj wær, sont ma do entj snak. Der er entj nue, der styvner i Maj beer aa end Peng. No hon wil entj daajs med dæ. Hons mon hon beltj sæ ej, dæj Bleer; tho he Faaer haa da entj uen fijr Rajsel Tjyr aa i faasultje Naasker, aa saa hon ku wær saa spansk. Hons bestilt do saa?«

»A praangt Pijb.«

»De ku do da entj faa Tijn te aa go med.«

»A trover osse, a blet i Søvn i Gang imæll.«

»Ja, sont nue, de faa do Lov aa wæn dæ aa mæ, hellens litjer di e dæ. – Sæj mæ, bette Kristjan – aa go hen aa faanem etter om Døn er lut – so do nue te, hvant Petrine aa Sidsel Maritj mor dem? Do ma osse nok ta nuen aa Smaakageren, hves Klejneren entj smage dæ længer.« – Mett Maritjs Stemm bløv paa jej Gaang saa moderli øm.

»Aa haa jo saae, de a praangt Pijb aa saav.«

»Ja, ræjti, de haar a høt; men do so da nok, hvem di daajst med.«

»Di daajst med saa maanner.«

Daajst dansede.
jej en (hankøn).
sinn de kam i naen siden der kom anden.
kannik strunk, kæk.
Traak trokke, dum kvinde.
styvner aa stiver af.
Hons hvad.
Rajsel randsel, mager ko.
Naasker norsker, norsk hest.
praangt lavede byttehandel.
litjer ler.
lut lukket.
hvant hvordan.

»Wa der e-en di daajst – om entj grov møj – saa ilyval mier med end non aa di ajer?«

»Jov, Møllekohli, haj – – –.«

»No, hons haj – – – wa de Petrine?« Mett Maritjs Høgblik bløv strængt aa truvi.

»Nej, a ka entj haav e.«

»No ska do wær i gue Dreng. Do wæ nok, do ma entj lyw faa din Muer.«

»Nær entj a seer nue, saa lyver a da heller entj.«

»Jov do jør, faa do wæ nue. A wel no heller entj trov, de Petrine ku wær saa traakvurn aa ta ette sont i Mjælsæk.«

»De war heller entj Petrine,« buvst de uk aa Drengi.

»Naa, de war oltjsaa Sidsel Maritj.«

»Aah, hvant ku a osse – – a ha enda love, de a skul entj sæj e.«

»De skal do entj bry dæ om, baare do følle Sajhjæen. De sto jo, do skal ær din Faaer aa din Muer – særli din Muer; faa de er da ilyval heer, de haar hat mjæst Døw med dæ. De lar te, di ajer to Blerer haa glemt de Bud. Wa Sidsel Maritj saa osse med Møllekohli ej aa dræk Kaffe?«

»De wæ a entj; faa di daajst Enkemajsdaajsi, aa Sidsel Maritj jik læng aa war Entjkvon. Saa ligh førri di skuld te aa daajs rujen om, løb hon hen aa klappe faa Møllekohli aa jent hans Pigh wæk.«

»De war grov, hon skamt sæ entj.«

»Nej, di lov bue tov.«

»Ja, de ska mæ høer. Naa hons saa?«

»Saa wæ a entj – –.«

»Jov, do wæ. Wet do ha e Glas Tjesbævijn te Kageren. No skal a skænk dæ e rejti stue Glas. Wæ saa gue, bette Kristjan. No di lov bue tov, aa saa – –?«

»Saa woer e entj sue læng, e-en di bløv wæk bue tov.«

»Aa kam entj ijen?«

»Jov, knap førri wi skul hjem!«

»Ja, de er skrækle! sont wil do entj bæ dæ æ aa jør din Muer dæj Saarre.«

»Nej, tho nær do æ saa lij o e, Muer, wil a da entj jør e; for a er akkeraat lig glaa. Men hons ku de jør, di follst e uk?«

hons hvad.
truvi truende.
seer siger.
do wæ nue du ved noget.
traakvurn dum, enfoldig.
Sajhjæen sandheden.
Døw besvær.
rujen om rundten om.
jent gennede, jagede.
bue begge
mæ man.
Wet do vil du.
Tjesbævijn kirsebærvin.
Saarre sorg.
lij o e ked af det.

»Hons de ku jør – – ja, de ka entj hjælp aa faatæll dæ de, do er for ong; men do er i tjøn Dreng, bette Kristjan. Do haar entj saave hiele Tijn, ka a faasto. Men Petrine, so do no Far te heer?«

»Muer, do saae førri, a wa dæj rigest Kohl i Byj, aa no kalle do mæ enda i tjøn Dreng aa *bette* Kristjan, de ka da entj pas; a ka da entj wær bue Dilen.«

»Jov saa møj magle ka do de; men de wa Petrine, a spovr om; hvant mon hon kam øve Balle?«

»No ka a entj ee fli Klejner, Muer. A ma uk te Kohlen, hellens blyve Faaer vrej.«

»Skit med de, han snorrer saa tidt øver e-en Werdens Ting; de ska do entj bry dæ om. – Men, hva a will sæj, Petrine er heller entj næ saa løbsk som Sidsel Maritj. Hm! – i Møllekohl, de war entj olteng; men dæj Pues skal wi nok faa baajen for, de skal entj mier Miel i dæj.«

»Petrine wæ a e-en Beskien om. Hon wa slet entj med wi ajer hjem.«

»Do lyver da wal Knæjt – de er de gallest, a haar høt! War e i Tjenestkohl, saa ska do sæje e.«

Kristjan tav.

»Do fulle jo snot Ohr, aa a ha hellens tentj, de a wil ji dæ en fijn Guld-Uvrtjæe; men saa ska do osse sæj Sajhjæ.«

»Dæj foer a ilywal; faa dæj haa Petrine love mæ for aa tij, saa dæj er sekke nok. No kam Faaer fraa Tjerk. A ma herut. Tak faa Drammen aa Klejneren, bette Muer,« aa med en Hastihjæ, som mæ entj skul ha tetrove ham, svet haj uk æ Brøgesdøn.

Mett Maritj sat sæ aapaa Hjønt aa Tørrekassen aa laa Hæjen i Skøt. De war entj e gaat Sæi; men hon skul heller entj see sue læng; de hiele hvilt jo aapaa heer. Men ette hva Drengi ha faatal, war hon werkeli nøj te aa sammel he Taangker aa bette Kon.

No wa de maanne Ting, de jik op for her. Sont som di to Tøser i dæj sist Titj ha goen aa poffest aa røttest, blinke te hverajer aa ku stek i aa skrallitj

follst fulgtes.
i tjøn dreng en dygtig dreng.
Far færd; så du noget til hende?
bue Dilen begge dele.
magle mageligt, let.
Balle ballet.
ee æde.
snorrer giver ondt af sig.
baajen bundet.
wæ a e-en Beskien om ved jeg ingen besked om.
wi ajer vi andre.
Do fulle jo snot Ohr du fylder jo snart år.
Uvrtjæe urkæde.
Sæi dæde.
see sidde.
jik op for her gik op for hende.
skrallitj skraldle.

øver aldri non Werdens Ting. Saa skul di aa Stæ te Sytjpigen helle Tjømaj, oltir i Mørkent, aldri men Svol war aapaa Himlen.

Saa will di osse ha wat med te dehæ Gemnestik; men de fæk hon da ilyval faaporre. For aa ha dem te aa ræj der aa hop omkreng i stakken Skyvter, de ku da siel Mads Peter faasto, wa de baare Narreværk. Ha de faalet aa bestill ej, ku di baare kom uk, saa skul haj nok ji dem Gemnestik. De wa læng sinn, hon ha høt saa faanofte e Ovr aa Mads Peter. Te davle war haj saamæj nærmest i sølle Drønnek, de sa aa halsov øve Pijben aa Avijsen nær haj entj strøjfe omkreng i Saavnt aa paantje faa Skatter aa Bønnpeng. De war osse grov oll di Revolusioner, de wæltj ej te Mads Peter; men tho sont war e kaski øveroltj.

Nej, hon ha ræjtinok let Støt aa ham te davle. De war entj sæt, om hon saamti bløv faaknøt. – – I Møllekohl! – – Mon saa entj dæ ku blyv i Skaastjensfæjer te Petrine? Ha, ha, ha! jov, de wa nyele. Men næ Bøn røtte dem sammel – tenk igaang, di ha ligfram betal Kristjan for aa tij, aa Mads Peter e-en Ting will, hons skul hon saa jør, sølle Kuen.

Hon tentj enda snot, hon skul ha hat gue Daw, sont som hon ha slæt. No ha hon oll Tjister aa Skab full aa Ullent aa Lent, aa hva Støtj wa mærke, de war entj nue aa ta fejl aa, aa saa war e te Tøk føst, som de ræjti skul kom te aa knijb. Nej, di gue Daw ku hon nok skryv i Streg øver.

Hons mon Pjæ Mikkelsens Sænner wa faa no Kohl? Ja, de føst hall Huje Tuksi ku di wes nemt still med. Ku hon baare ha skeltest ved he Piger her, aah, som de ku ha lætent. Ja, ja, no fæk hon aa leg de hiele i Guds Haaj, aa saa siel sitj aa holl Øren styw, de war entj ontj aa jør; men de wa strengt – osse møj strengt.

Aa saa skul Polver Stine enda ha saae te Skuelmadammen dæj naen Da, de dæj Saavnfokuen ku sajt go aa prans; hon ha e som Blommen i e Eg.

Jov, hon snakke aa dæj Faastaj, hon hae. Tho sont en sølle fatte Slaark ku e da wæ lig gaat, hva Bøn bløv te; di ku jo entj kom længe nier, end di

Tjømaj købmanden.
Svol solen.
ræj rende.
stakken Skyvter korte skørter.
ej inde.
Drønnek dorsk, uduelig person, drønnert.
men tho men hvad.
røtte dem sammel rotter sig sammen.
snot snart.
slæt slidt.
Tjister kister.
Lent linned.
hva hvert.
Støtj stykke.
war e te Tøk så det ud til.
Sænner sønner.
Huje Tuksi hundrede tusind.
lætent lettet.
entj ontj aa jør ikke andet at gøre.
Saavnfokuen sognefogedkone.
sajt go aa pranse sagtens gå og være vigtig.
Slaark sjusket, beskidt kvinde.

war. Men i Møllekohl aa kaski – – i Skaastjensfæjer. Nej, de skul aldri ske; tho hon will da ræn søk i Jovren aa Skam.

Aah, men de war osse ræn galt; hon ha jo slet entj Stoj aa se her aa grubelier, hon mat op aa fortensier ijen.

Tøs! hons wa de? War e Mads Peter, de jik aa skrommelt i Davlestaaven? Hon laappe Døn.

»Naa, walkommen fraa Tjerk! Aah, sto da entj der aa lav Svenneritj aapaa de pæn Gvol. Go da endeli uk i Gaangi aa træk aa di beskit Støvl.«

»Ja, tho Støvlknæjti laa herej aaje Bængki.«

»Jajamen defaa ku do da saa herlit ha holtj dæ deruw. Mæ skal her go aa tør op ette dæ hiele Tijn.«

Mads Peter tu vret aa drøv Støvlknæjti uk i Gaangi aa hoppe siel bagetter. Haj war omtrent oe dæj jæn Støvl.

»A blyve tesist hiel husvild, ja, de trover a s'gu,« mommelt haj, ide haj skotte tebaeg ette Mett Maritj.

»Hons er e do seer, bette Faaer?«

»Naaeh, de war entj nue særlit; men a trover entj, dæj nytj Præst blyve saa gue te aa preek som dæj gammel, wi kam aa med.«

»Nej, a wel jaen trov e. Ja, ja, haj war osse døgti. Sont som haj ku skrøvt, aa te aa mess, ja, da war hans Ligh entj nem aa træf. A tøt maanne Gaang, nær haj ræjti tu aapaa, de war, som mæ ku hør Hemmerigs Engler blæs i Basuvner.«

»Ja, a tør entj træ de imvo; faa di haar a olle høt.«

»Tho de haar a da heller entj; men de er da sont ette Skrøvten, do faastor.«

»Ja, wes saa.«

»Aa te aa holl en Ligtaael, de skull enda wær no hoer Meesker, de haj entj ku dryv Wontj aa. Haj ku fej ej i Hjærtekamrets inderste, lønlige Kroge, som haj saae saa tidt i hans Preekner. Ja, a trover, haj ku sitj ligh ijemmel os.«

»Da er do da hellens entj saa møj jemmelsegti, bette Muer, ha, ha, ha!« Mads Peter prekke her i Sijn med Tommelfengeri aa faasøgt aa sitj polisk uk.

ræn rent, helt.
Stoj stunder, tid.
fortensiser skynde sig.
laappe Døn lukkede døren op.
Gvol gulv.
aaje under.
drøv kastede.
oe af.
nytj ny.
jaen gerne.
Wontj vandet, tårerne.
fej finde.
sitj se.

»Ja, do skal no oltir taa e saa werslit. Men dæj nytj Præst ka da osse blyv beer; haj ma da ha lær lisaa møj som dæj gammel.«

»De ka pinnede entj jør e. A trover nok, haj minner e gaat; men haj ka entj ji e fraa sæ. De blyver ej i ham.«

pinnede pinedød. *minner* mener. *ji e fraa sæ* give det fra sig.

Kristen Klastrup (1887–1936) fra Astrup, Vennebjerg herred udgav i 1923 en samling digte: *Kræn Piesens Markinstur* (=Albert Bayers jydske Bibliothek Nr. 43). Følgende digt er fra *Paa Træ·skofjo'l* (= Jyske Folkemaal Nr. 1) (1935) s. 92–94.

Maritj synger

Pigger di skal sku·r å skro·pp',
å Kå·len' plø·e å harre,
Kwo·n i Hukst law' Ko'l å So·pp
å stri·kk' å sytj å skarre.
Ma'j skal si ætter å rø·g hans Pi·b',
å haj skal jo sna·kk' med di fremme'.
Kå·len' di tro'wr, di hår Low te' å kni·b;
men Piggeren di skal bestemm' e'.

Pigger di hår olti·ns tra'wlt,
olste'ens skal dær jawes;
somti·ns skal di hjæ·lp' med A'wlt,
å månner Ting skal lawes.
Gorr'i skal di skam osse lu·g,
di alker i Tjy'en djer Patter.
Piggeren dæ·m ka' di o·ll' Ste·er bru·g,
dær Ma'j skal swå·r Rentjer å Skatter.

Marie synger.
skarre lappe sammen.
Ma'j manden.
kni·b nappe.
olti·ns altid.
olste'ens alle steder.
somti·ns somme tider.
A'wlt avlen.
Gorr'i gården.
alker slider.
Tjy'en djer Patter køernes patter.

Rötjeri stifler olste·ens å',
for haj hår Spektakkel med Kallen';
mø' skal dær trawes å tenkes epå',
nær o·ll' Ting skal passes i Stallen'.
Hi·le hans Lö'n, si dæ'j hintjer hans Ku·n,
– undta'en haj ka' ska·w sæ lidt Brö·wen –
be·er war haj ste'lt, om haj war he·er foru·n.
De pa·st lissom mi·r med hans Ö·wen.

Høweri hå'r e' ho't, sölle Dræng,
å haj fløtter Fo'ren' i Hi·en.
Tille å' Fje'ren' å si'nt i sin Sæng,
så'nt je'j haj er intj te' å fi·en.
Hø·ren' di dreller ham månner i Gång;
på ha·m skal der robes å jawes.
Nætten er stakken, å Da'wi er lång
for je'j, dær hår lå'ntj hjæm å plawes.

Bælsi de' er blot i sytteno'rs Klø'r;
to haj tjikker lå'ntj ætter Maren;
men Maren se·r te' ham, haj fø·st skal blyw fø'r;
i Bæls ka' wær gro·w i·ld' faren.
Intj er de' olti·ns så næmt å wær' Bæls,
for haj skal jo drelles å hånes;
osse hans Da' ka' wær tji·som å træls,
å somti·ns så skuld' haj wal skånes.

Rötjeri røgteren.
stifler skøvler, går usikkert.
ska·w sæ skrabe til sig.
Brö·wen brændevin.
be·er bedre.
he·er hende.
Ö·wen evne.
Höweri hyrdedrengen.
Tille tidligt.
fi·en fedne, fede.
Hø·ren 'høvederne, kreaturerne.
Nætten er stakken natten er kort.
lå'ntj langt.
Bælsi tjenestedrengen.
Klø'r knægt.
tjikker kikker.
se·r siger.
fø'r voksen.
tji·som kedsom.
træls besværlig.

A·enkå'li er da i swærdeli' Swæ'j,
haj lawer di pæneste Fu·rer.
Hå'r haj en Fejl, skal de' sa'tj nok wær' dæ'j:
Haj prånger med Kny·w å med U·rer.
Maren hon li·er hans Krölltop så godt;
men haj er wes glå' wed en fremme'.
Pigger ma pa·ss, di skal intj wor te' Spot;
men Maren er nær wed å glemm' e'.

A'wlskå'li tøkkes så godt om sæ si'l.
Haj ro·er nær Ma'j er på Få'ten.
Haj hår Forsta'j på i woldeli Di'l,
de' ka' mæ nok mæ·rk' så'nt på Prå'ten.
Haj er dæ' forrest, å haj wil tefra·m,
haj tænker på, hwad der skal jörr'es,
er dær no Mek, gor de' uk øwer ha·m,
å så we' haj nok, de' wil spörres.

No er de' wes mi·r end nok
om o·ll' wor Folk i Gorr'i.
Så'nt i bette Me·eskeflok
hår hwa'r sin i·jn Historr'i.
A ka' ho·w så månner Kå·l,
å osse månner Pigger.
No·n å' dæ·m war wa'r å må·l;
men så skuld' min' O'r wal wær' rigger.

A·enkå'li andenkarlen.
swærdeli' gevaldig.
Swæ'j svend.
sa'tj sagtens.
prånger pranger, byttehandler.
U·rer ure.
sæ si'l sig selv.
ro·er råder.
Få'ten farten.
woldeli mægtig.
Prå'ten snakken.
tefra·m frem.
jörr'es gøres.
no Mek noget kludder.
uk øwer ha·m ud over ham.
i·jn egen.
wa'r å må·l værd at male, skildre.
rigger rigere.

Arne Espegaard: *Gavn og gammen. Skildringer og tradition fra gamle dages Vendsyssel og Læsø* (1960) s. 56–57. (=Jyske folkemål. VI. Bind). (Lydskriften her lidt omskrevet).

Kwò·n mè Smör're.

Wi ha gantjes for møj' – så tøt di gammel, wi sku te Ho·b – wi fæ·k æ joorløs Huks å to'w jò·lmalke Tjy'r – så sa wi dè'r å døwwe – a tja·nt de Kon Flò·r, dær ku bly·w, mæn Skar'ris war så li' te å drè·k – så haj jik te Tjømaj å fæk Brömn for Smör're – så klawwe Tjømaj øw'er, met Smör war entj rænt nåk – a tøks æn'da a er så rænfarren en Ku·n, som a wal ka wè·r – mæn så war'e je'j Da, de ha rè·nt om Fånnonni, men så blòw de æ gåt Solskjænswe'r om Ættenonni, å så tu a de kon Flò·r a hae i Tja·n, å så jik a uk på dæj hè'r bette ljèrre Skrentj, I wè dær go'r wæ·sten om Hukst – å så stu a dè'r å tja·nt – å a 'wè åsse te We·s å Sa·jhjè, at a fæ·k no rætji gåt Smör – men så dæ'j Gång' a wil go e'j, skret a å'kòl i Blaren å tabt Smör're. A sånke Smör're op – no· o'e ku da nåk go' te dæj gammel Pritjs, Ræsten ku Skar'ris så få i hans Deppels – så blòw haj da rè'n ga'l te å se å tjy·r i Påjjen. – Ja wi hae såmæj fijr walskabt Bø'n, å dæ·m fæk wi da føj op we de sa·m gammel Røngel. – De war Nijls, Batel, Jå·n å dæj bette Antje'stij'n.

Genfortalt efter en gammel kone ved Niels Uggerby, Ugilt.

Konen med smørret.

Vi havde gantedes for meget – så tykte de gamle, at vi skulle tilhobe – vi fik et jordløst hus og to goldmalkede køer – så sad vi der og døjede – jeg kærnede det korn fløde, der kunne blive, men skarris (skældsord om manden) blev så led til at drikke – så han gik til købmanden og fik brændevin for smørret – så klagede købmanden over, mit smør var ikke rent nok – jeg tykkes endda, jeg er så renfærdig en kone, som jeg vel kan være – men så var det én dag, det havde regnet om formiddagen, men så blev det et godt solskinsvejr om eftermiddagen, og så tog jeg det korn fløde, jeg havde i kærnen, og så gik jeg ud på den her bitte lerede skrænt, I ved der går vesten om huset – og så stod jeg der og kærnede – og jeg ved også til visse og sandhed, at jeg fik noget rigtig godt smør – men så dengang jeg ville gå ind, skred jeg omkuld i bladderet og tabte smørret. Jeg sankede smørret op – noget af det kunne da nok gå til den gamle pris, resten kunne skarris så få i hans dyppelse – så blev han da rent gal til at sidde og køre i panden. – Ja vi havde såmænd fire velskabte børn, og dem fik vi da født op ved den samme gamle røngel. – Det var Niels, Bertel, Johanne og den bitte Ane Kirstine.

7.1.2. Hanherredtekster.

C. M. C. Kvolsgaard (1854–1918): *Fiskerliv i Vesterhanherred, skildret i egnens mundart* (1886) s. 50–51, 54–55.

Den Lyngby-Feilbergske lydskrift, som bogen anvender, er her omskrevet, dog er bibeholdt è, ø̀, ò, hvor accent grave angiver, at lyden er lidt åben, da dialekten har fire åbningsgrader i selvlydene. Lyden è ligger altså mellem e og æ, ø̀ mellem ø og ö, ò mellem o og å. – De palataliserede medlyde er gengivet med tilføjet j: nj, lj, kj. Endvidere: đ = åbent d, q = åbent g; · = lang lyd, ' = stød. – Oversættelsen er fra samme værk.
Af samme forfatter, der var født i Lild, er *Spredte træk af landbolivet, optegnede i jysk mundart* (1891).

Hwant mon di no hår hat eð hjèm·, ku·en å bå'r? Ja, tu, hår eð wæt urol·e wèj'r, så hår ku·enen nåk læt huw's å ba'r pa·s dæm si'el, fò så gor hon å æ wånjt fò dæm·, dær ær epo haw'; så gor hon hæn i graj·law te aj·e kwòn·er å hø·r æt'er, åm djè fòlk æ komen hjèm', å åm dær eng·en ær, dær hå spu'er te' eð, hwant de æ go'en we haw', hwæm dær æ komen i lanj'; di ka da i òlj·falj' trø·st hwòraj·er.

Mæn hèlj·es te daw·le broq' æðæ nåk å bestel· fòr' æn søle ku·en. Hon ska føst òp åm må·renen å tænj òp epo palj' fòr' å law· æn kòp ka·fe hèljer æn skjifulj war'm sø·bels te dæm·, dæ skal epo haw', å hon ska law mèlj·maðer, ænjten hon hå' nøj å law· o' hèljer ejt', å så hjèlper hon dæm o ste te haw'. Dær æ mjèst òså kjy'er, dæ ska mal·kes å sætes uw'ð hèljer røj'tes; dæ ska kja·nes å gjøres wust, rees sæng·, fèj·es å strøes så'nj, mæ jèn' uw'r: hon ska gjø sanj'. Ba'ren skal òp å i klèj'er, å dæm·, dæ ska te sku·el, di skal òså ha mèlj·maðer mæ; hwæ· jèn' skaði tow'es å kjèm·es, å dænj menjst

---

Hvordan mon de nu har haft det hjemme, kone og börn? Ja, hvad skal jeg sige? har det været uroligt vejr, så har konen nok ladet hus og börn passe sig selv, for så går hun og er angest for dem, der er på havet; så går hun hen i nabolaget til andre koner og hører efter, om deres folk er komne hjem, og om der ingen er, der har spurgt til det, hvordan det er gået ved havet, hvem der er kommen i land; de kan da i alt fald trøste hverandre.

Men ellers til daglig brug er der nok at bestille for en stakkels kone. Hun skal först op om morgenen og fyre op på arnestedet for at lave en kop kaffe eller en skefuld varm søbemad til dem, der skal på havet, og hun skal lave »mellemmad'er«, enten hun har noget at lave af eller ikke, og så hjælper hun dem af sted til havet. Der er mest også køer, der skal malkes og sættes ud eller røgtes; der skal kærnes og göres ost, redes sænge, fejes og strøes sand, med et ord: hun skal göre orden. Börnene skal op og i klæder, og de, der skal til skolen, de skal også have »mellemmad'er« med; hver én skal de vaskes og kæmmes, og den mindste skal vugges i en

skal oq·es i'e æn oq· mæ gjeng·eren epo langs, fòr' eð te bå'ren ejt' ska blyw søsyq', dænj bete tòlj', næ'r en blywer sta·r å skal epo haw' hèlje te søs; mu'eren sjòng·er fòð'ænj be'te: . . .

Ku·enen ska te' å gjø fesk ræ'n å ha tòsk å kòl·e, flønj·er å selj', o'l å knuð·er sålj·teð, fò grön·såljteð tòsk å kòl·e æ gòt å ha epo dænj' tij', dæ wång·ker ejt' nøj fæsk fesk, å spe·qeð fesk æ wi nøjt' te' å ha te dòw·er åm må·ren ten'øj jèn·e brø'. Åm fòr·o'r henger hon tòsk å kòl·e, ska·ðer, fløn·er å selj' op te ta·r i'e æn hjèlj'; dær æ re'st nu stòl·per uð·en te huw's mæ' æn hòben lat'er imèlj·; de æ så'nt æn enj·ræt'neng, dæ kalj'es æn hjèlj', å dæ blywe tow' å tow' fesk bojen sam'el å hænj' øw'e lat'eren. Op ið'i gam·eldas wij· skò·stiner æðær plas te' å heng fesk i rø'q, å di rø·qer bòð·e ho'er å strij'ler, mak'rel å selj' ið'jèr skò·stin, fò dær ær ejt' swå' man·e, dær hå'r æn huw's jèn·er te' å røq·fesk i. Ær eð selj', dær æ snak åm', så blyw·er bòð·e mjèl·k å ruw·n ið'æm, mæn løw·er å bòw·ser å hu·e å gå'n blywer tån o di tòsk, dæ ska sålj·tes, å wi skal ha tran'eð brèj o òlj· wò tò·skløw·erer, fò de bæj·st tran ka wi sæ·l te apote'keren hèlj·e gjiw'ò ba'r, åm di skulj ha kjitelsyq·enj, å de wòq·est håðæ man·e fat'e fe·skerer te fò fo' o'r sij·n broqt å brenj· åm aw·tenen i ste fò lyj's; æn bete stomp ja'r mæ' æn hu·el igjèm·el te' å sæt æn prå·s i, dænj' blòw lå'ð øw'er æn kòp hèljer så'nt æn teng' mæ tran i; de pu·est å løjt'eð så grem' i stòw·en, å de lyj·st ejt' swå' møj', de hæsliq tran, mæn fat'e fòlk war ejt' fò gòt wòn'.

---

vugge med gængerne på langs, fordi at barnet ikke skal blive søsygt, den lille tulle, når den bliver större og skal på havet eller til søs; moderen synger for den lille: . . .

Konen skal til at göre fisk ren og have torsk og kuller, flynder og sild, ål og knurhaner saltet, for grönsaltet torsk og kuller er godt at have på den tid, der vanker ikke noget fersk fisk, og speget fisk er vi nødt til at have til davre om morgenen til noget ene brød. Om foråret hænger kun torsk og kuller, skader, flynder og sild op til törre i en hjæld; der er rejst nogle stolper uden for huset med en hoben lægter mellem; det er sådan en indretning, der kaldes en hjæld, og der bliver to og to fisk bundet sammen og hængt over lægterne. Oppe i de gammeldags vide skorstene er der plads til at hænge fisk i røg, og de røger både håer og striler, makrel og sild i deres skorsten, for der er ikke svar mange, der har et hus ene til at røge fisk i. Er det sild, der er tale om, så bliver både mælke og rogn i dem, men lever og bukser og hoved og gæller bliver taget af de torsk, der skal saltes, og vi skal have trannet smeltet af alle vore torskelevere, for det bedste tran kan vi sælge til apothekeren eller give vore börn, om de skulde have kærtelsygen, og det dårligste har der mange fattige fiskere til for få år siden brugt at brænde om aftenen i steden for lys; en lille stump jærn med et hul igennem til at sætte en prås i, den blev lagt over en kop eller sådan en ting med tran i; det osede og lugtede så grimt i stuen, og det lyste ikke ret meget, det hæslige tran, men fattige folk var ikke for godt vant.

Johan Skjoldborg (1861–1936) var født i Øsløs, Vester Hanherred. Digtet »Hjemm fræ« (Hjemme fra) er først trykt i Jeppe Aakjær (red.): *Fræ wor Hjemmen* (1902) s. 212–214, her med enkelte rettelser efter *Dynæs Digte* (1915) s. 63–65.

Hjemm fræ

A howe godt mi bette Ti
we Faaes aa Mues Haaend,
wor Huws i Læ we Præjstens Haww
aa tæt we Fywestraaend.

En Straaend, dæ gjik fræ Gorbækshag'
aa uwd i Hollemtaanng –
dend Straaend i Bowt aa Wigh a wild'
mæ ajer nødde praanng.

Stienpekkern ga sæ waandt for Ægg
mell Skrabskjæl aa broged' Stien,
aa Rylen klawed sæ aa rend
po hinne tønnd Bien.

Men Fywren, den wa no de bæjjst –
sin a wust op til Mand,
a oller haar en Fywer sit
som uwd for Øsløs-Land.

Den skjywted gal aa gue, som Folk
di skjywter Sindlaw te –
a tøgges oller a haar sit
nøj Wond saa wild som de'.

Hjemme fra.

howe husker.
Faaes aa Mues fars og mors.
Huws hus.
Fywestraaend fjordstranden.
uwd ud.
Bowt aa Wigh bugt og vige.
ajer andre.
nødde praang nødigt bytte.
Stienpekkern stenpikkeren, strandpiberen.
ga sæ waandt klagede sig ængsteligt.
Skrabskjæl muslingeskaller.
Bien ben.
Fywren fjorden.
a wust op jeg voksede op.
oller aldrig.
sit set.
skjywted skiftede.
gue god.
a tøgges jeg synes.
nøj Wond noget vand.

Aa manne skjønn Ting haar a sit,
som Suelen skjennt epo;
men oller haar a sit nøj Wond
som de saa blaank aa blo.

Di skjønnest Lannd', te a wed o,
ku sies fræ wo Straaend:
Lyw aa Fuwr aa Hemmerland
aa Mohs po hywer Haaend.

Aa oll di Skjib', dæ sejlt fobi,
aa Feskebohd i Raaend
naar di tow uwd fræ Øsløs-Land
en Sommer-Awtenstaaend.

Dæ gjik i Fywesih' wi Knæjt'
aa waajed laandt aa lænng,
Jens Skrædders Jenns aa Sørens Nihls
aa oll di ajer Drænng.

Wi waajed møj, wi fesked Ræ,
o Kræbs dem fæk wi nøij,
den Ti Mas Towdal gjik mæ Glijb,
aa Pier han browt æ Krøij.

We Fywren uwnt wi aa wi sow
we Sjøngen aa we Suws.
A howe godt mi bette Ti,
mi Faaes aa Mues Huws.

Suelen skjennt epo solen skinnede på
blo blå.
wed o ved af, kender.
Lyw aa Fuwr Livø og Fur.
Mohs Mors.
hywer højre.
Raaend række.
Fywesih' fjordsiden.
Knæjt' knægte, drenge.
waajed vadede.
laandt langt
Ræ vandplanter, tang.
nøij noget (af).
Glijb glib, fiskeredskab med et stel med fiskegarn af form som et hustag.
browt brugte.
Krøij krøje, riveformet redskab brugt til at jage fisk ind i gliben.
uwnt vågnede.

Digtet »I æ Awtægtsstow« er fra Johan Skjoldborg: *Dynæs Digte* (1915) s. 61–62.

I æ Awtægtsstow

A sidr nu her i min Awtægtsstow,
aa oll min gue gammel Venner
saa smaat er listet o Ste' hen aa sow,
aa derfor er a saa jenner,
for Mett' Mari' er ogsaa hen.
Ja, saamænd er hun saa,
Mett' Mari' hun er hen.

Hun sørred for, En fik nøj te æ Brø';
hun glemt ett Mis, den bett' Stakel;
der var ingenting, der ved hin' matt', li' Nø',
hun re' æ Seng aa pas't Ka'kel.
Hun var endda saa skidt te Gaangs.
Ja saamænd var hun saa,
hun var ring' te aa go.

Men da hun var i hin' Ungdomsdaw,
I skuld' ha' sit, hun kund' vend' sæ
i Daans, ved Arbejd, i Mark aa i Haw,
aa et' med lidt hun kund' lænd sæ.
Men En blywer gammel hen epo.
Ja, saamænd gør En saa.
Blywer gammel hen epo.

I æ Awtægtsstow I aftægtsstuen, den stue i gården, hvor de gamle boede, efter at de havde afstået den.
listet o Ste' listet af sted, er døde.
jenner ene, alene.
hen død.
nøj noget.
Brø' brød.
Ka'kel kakkelovnen.
skidt te Gaangs dårligt gående.
Daans dans.
Haw have.
et' ikke.
lænd sæ lande sig, klare sig.
blywer bliver.
hen epo efterhånden.

Nu sidr a her, aa a praater mæ'm siel,
for hvem har Staaend aa hør' po mæ,
aa naar æ Klokk' den slaar hal' aa slaar hiel,
a tøgges li'som de kan ro mæ.
Aa ja, saa laangsom Tiden gaar.
Ja, saamænd gør'en saa.
Mett' Mari' hun er hen.

Se hun aa mæ vi kund' praat mæ hinaan
om Dawn saavel som æ Nætter.
Men naar a vend'r mæ i Seng nu hver Staaend,
saa er der ett aa hør etter,
uden æ Klokk' skuld' træf aa slaa.
Nej, saamænd er der ett,
Mett' Mari' hun er hen.

praater prater, snakker.
siel selv.
Staaend stunder, tid.
hiel hel.
tøgges synes.
ro mæ underholde mig.
ett aa hør etter intet at lytte efter.
uden med mindre.

7.1.3. Læsøtekster.

Læsøbladet 3. Aarg., Nr. 1. Januar 1924, s. 6 og Nr. 4. April 1924, s. 5.

Bedste fortæller.
(Gammel Læsø-Dialekt).

God-dav ijen, – aa Glædeligt Nytaar! – Ja, a' haar vae' møe vag aa' knallervorn læng, men naa er a' bæder, aa de haar a' da Løst te aa fortæl jer føst. – – Det er ræle saa kalt, de er bløven. Di snakker om Havlæg allered. A' tror osse, vi fuer rigtig Vinter i Aar. A' holder mæ ing ved Kakkel, for der er mjest varmt, aa saa føller a' mæ i Avisern, der staar saa møe aa løs, baade om dej jenner aa dej nan Ulyk. Saa er der jej rendt mæ Kassen jet Sted, aa jej bløven tjyrt over et andt Sted, ja de er no' ræle no' aa hør. Nej, saa haar vi de da bæder her paa Øen, her er mier fredeligt.

Di snakker saa møe om et Hus te wos Gammel, aa di skrøv osse i Bladet aa Avisen om et, men de blyver vist int te noe', før vi er krepirt, aa saa haar vi int Brug for nan. Der vaa osse nan, der snakked om, at di vil ha' laved' Tinghuset om til Syghus, men a' vil skam int i Tinghuset paa min gammel Daw. Nej, saa maa vi da heller dø hjem hos vos sæl.

De er ræle saa møe nyt, der er kommen her te'. Naa er der jej, der haar faat et Apperat te aa høre London i. A' saa dej her Kass' jej Da', a' vaa ing aa sie paa e' Par ny' Briller; dej saar int noe, mens a' waa der, men to hvad, a' tjejer jo heller int nan i London, saa de djoer saa mæi' int noe for min Skyld.

Naa ska a' ud aa si te min Hæns, om der er nan Æg, for vi fuer møe for dem i dej her Tid, saalæng det fryser. Farvell!! – –

Vi haar hat e' ræle Mas mæ wo Klok. Naa haar dej gaaen godt i mange Aar, lig sin mi Maid døe. Men saa dej nan Atten, da a' vil træk Lodderne op, gad de e Knæk i dej, aa saa vil Klokken int mier. Mi Sæn prøved paa aa

a' jeg.
vae' været.
vag syg.
knallervorn skrøbelig.
ræle rædeligt, rædsomt.
kalt koldt.
Havlæg det at havet fryser til.
fuer får.
ing inde.
Kakkel kakkelovnen.
møe aa løs meget at læse.
dej nan den anden.
jej en (hankøn).
jet et.
tjyrt kørt.
skrøv skrev.
blyver bliver.
nan nogen, noget.
saar sagde.
tjejer kender.
djoer saa mæi' gjorde såmænd.
Hæns høns.
Maid mand.
Atten aften.
Sæn søn.

djør dej i Stai, aa hai skilt dej ad; men saa ku hai int sæt Hjulen sammen ijen, aa vi maat ha Bud efter Urmageri. De vart flier Daw, for hai hae int al di Hjul, der skul bruges. De waa noe ræle noe for mæ, for a' ku int sov om Nætten, for de a int ku høre Klokken gaa.

Urmageri saar, at dej trængt te aa blyw djoer ræn, for dej wo ræle beskit. Men hai vil da vel int ha', at a' skul gaa aa fej dej gammel Bornholmer hver Da'.

Naa er de bløwen lidt Milling[1]) i Vert, men Klagi[2]) er int gaaen ad Jorden inaa, aa saa er der Vaid[3]) al Vej, saa a ka snart int kom uden for Dan[4]) uden aa faa Træskoen fuld.

Mi Sæn tjyrt mæ te Bakke dej nan Da; aa saa wo a' ing aa si' dej her nye Væv. De vaa svært saa mange Alen dej ku slaa om Dawen. Men de waa osse nan ræle Slaw, dej slog; a' ku int taal al dej Spetakkel i min Øren, saa a' maat gaa ijen; men naa vil a int mier ha al de Arbed mæ aa sit aa »trej« i »*Selle*« aa »*Rør*«, for de ant gaar møe stærker, aa de er heller int nan godt Arbed for mit gammel Meisk.

Folk snakker saa møe om Walg i dej her Tid. Saan kom der jej ud te mæ dej nan Da aa spoert mæ om hai int ku faa min Stem: »Hvad mjener du mæ de Mai?« saar a'. »Troer du, a' sa'n gier min Stem væk te hver Bejskræmmer, der kommer aa snakker Folk etter Howd?« – Saa bløw hai gal aa djek; men san i ung, »*Løjser*« skal heller int kom her aa djør Nar ad gammel Folk, de sejer naa a'. – Farvell!!

1. Mildere Vejr.
2. Frostskorpen i Jorden.
3. Oversvømmelse.
4. Døren.

djør gøre.
hai han.
Nætten natten.
djoer ræn gjort ren.
tjyrt kørte.
trej træde.

Selle snore med et øje i, der på væverstolen hænger lodret ned, og hvorigennem trendegarnet trækkes.
Rør rammen på væverstolens slagbord.

Meisk menneske.
Mai mand.
Bejskræmmer bissekræmmer.
djek gik.

Arne Espegaard: *Gavn og gammen. Skildringer og tradition fra gamle dages Vendsyssel og Læsø.* (1960) s. 32–33. Hummerhus ved Horneks.

Hom'merhuw's ve Hwå·rneks.
Nè'r vi sku ha bø·ge e Huw's engg ve Stråj'jen, sò sku der ju djaren ha wa pelt no Pròps ò no Plånkstøkker ò no Snal'ler sam'mel føst, sò der ku wòr no·e te Re's ò Remm ò Da·rkarm ò så'nt no·e.

Nèr de wòr te Ste·e, sò sku der grò·es e Hwol i Bakki, for de mjèst så'nt, sò Da'en kam te ò vèj i øster hèller søj'jer, for ò ku fò e Gråj So'l eng' i Huw'st. Sò sku der ènten tjyres hèller bèr'res e stow'wer Døng Stji'en op fro Stråj'jen te Vèger ò en Smol Trapstji'en ni'er te Da'en. Stji'en bløw stawwelt op unnepò hin'å·n imo Såj'jen, som wòr grò·e glat ni'er, sò dywt som Vègeren sku wèr hø·w. I di al'lerwagest Huwws bløw Hwolleren mè·l Stjien bò·re stappe mè let Tång', men sien brogt di Li'er, te 'al'le'sist Se'mènt. De ku hò·l mø' bè·der en Li'eret, for hwis de bløw wot, sò kuj Sijjeren skrij ni'er, ò Muwsen, som de tit wòr månge a, ku òsse gnò· sè i'djèm'mel. Unnepò Stjien bløw sò Rem'mi lò'. De sku hèlst vèr i Bet gow' Plånk. Ò sò bløw Re'sen sat, ò nån Lègter ò Po·g bløw slò·e pò. Sò bløw de òsse tit lò e Støk gammel Stimmel ow'wer, for ent at de sku dra·s for mø' Snal'ler ò Skit ni'er.

I Rowbrøjjing bløw sprèt uw' 'unne'pò; sò wòr der kun ò le·g en Masse

---

Hummerhus ved Horneks.

Når vi skulle have bygget et hus ved stranden, så skulle der jo gerne have været pillet noget props og nogle plankestykker og noget småtteri sammen først, så der kunne være noget til rejsning (spær og hanebjælke) og remme og dørkarm og sådan noget.

Når det var til stede, så skulle der graves et hul i bakken, for det meste sådan, så døren kom til at vende i øster eller sønder, for at man kunne få en smule sol ind i huset. Så skulle der enten køres eller bæres en stor dynge sten op fra stranden til vægge og en smule trappesten ned til døren. Stenene blev stablet op oven på hinanden imod græstørvene, som var gravet glat ned, så dybt som væggene skulle være høje. I de allerdårligste huse blev hullerne mellem stenene bare stoppet med lidt tang, men siden brugte de ler, til allersidst cement. Det kunne holde meget bedre end leret, for hvis det blev vådt, så kunne siderne skride ned, og musene, som der tit var mange af, kunne også gnave sig igennem. Oven på stenene blev så remmen lagt. Det skulle helst være en stump god planke. Og så blev rejsningen sat, og nogle lægter og stolper blev slået på. Så blev der også tit lagt et stykke af et gammelt stimmel (den lodretstående del af et bundgarn) over, for at der ikke skulle rasle for meget snavs og skidt ned.

Et knippe rughalm blev spredt ud ovenpå; så var der kun at lægge en masse tang på; så var

Tång' pò; sò wòr de uvèn'di fèrdi. Ja der sku da òsse sèttes e bette Vej i Da'en hèller ve Sijjen a. Om Åtteni, nè'r de wòr mòrkt, tè·nt vi i Stomp Lyj's, ò hae vi ent de, sò e Støk Rò. De ku brèjj læ·ng.

'Engen'i blǿw der slò·e jèn' hèller tow' Kǿjjer òp, 'samm'tijj u·n ow'wer hin'å·n ò hèllens jèn' ve È·j ò jèn' ve Sijjen. E bette Bow'wer, i Bænk ò sò nån Feskekasser te ò se pò; der drǿw sò tit nån æng'elsk Kasser eng' a fèm'kwart Toms Træ'; di wòr sò mø' kna·g goww te de Bro'g.

Sò mångelt vi kun de vegtist: Kakkel ò Kaffetjiel. Uen 'di tow' Djiel wòr Lyw'wet ent mø' wa'r ve Hwå·rneks; de wòr ent læ·ng i'mè·l Tjiel sku koges, ò vi sku ha i Moffel Kaffe ò en Skiw Brø'e. Kakkel blǿw sat i e Hjørn mè e Rø'r u·n uw' ò Ta'get.

. . . .

Om Sammen, nèr vi feske Hom'mer, bowwe vi dæ'r engg en U·g a Gång' ò lyeve a su'rt Kaffe 'o Smør'rebrø'. De wòr sandeli engen Stowwerhi'e, men dè'r engg hòr jè hat min skjønneste Ongdom, e hèrlig frij' Ljy'w mè ò fesk, ò mè Bøs ò Hu'j. De vel sto' for min Øwn, sò læ·ng der er Lyj's i dem, om de sò blywwer stakket hèller læ·ng.

Di skjønne Ongdomsda·w, ò'ja, di ær sò swè·r ò fenn – .

Hans Pedersen, f. 1895. Hals (Læsø).

---

det udvendige færdigt. Ja, der skulle da også sættes et lille vindue i døren eller ved siden af. Om aftenen, når det var mørkt,tændte vi en stump lys, og havde vi ikke det, så et stykke rav. Det kunne brænde længe.

Indeni blev der slået en eller to køjer op, somme tider oven over hinanden eller også en ved enden og en ved siden. Et lille bord, en blænk og så nogle fiskekasser til at sidde på; der drev så tit nogle engelske kasser ind af femkvarttommes træ; de var så meget knaggode til det brug.

Så manglede vi kun det vigtigste: kakkelovn og kaffekedel. Uden de to dele var livet ikke meget værd ved Horneks; der var ikke længe imellem, at kedlen skulle i kog, og vi skulle have en mundfuld kaffe og en skive brød. Kakkelovnen blev sat i et hjørne med et rør oven ud af taget.

. . . .

Om sommeren, når vi fiskede hummer, boede vi der inde en uge ad gangen og levede af sort kaffe og smørrebrød. Det var sandelig ingen storhed, men derinde har jeg haft min skønneste ungdom, et herligt frit liv med at fiske, og med bøsse og hund. Det vil stå for mine øjne, så længe der er lys i dem, om det så bliver kort eller længe.

De skønne ungdomsdage, åh ja, de er så svære at finde – .

7.2. Østjyske tekster

7.2.1. Himmerlandske tekster

P. Bach: Pioneren Soren Piesen. *Fra Himmerland og Kjær Herred.* 17 (1951–52) s. 266–283, hvoraf her gengives s. 267–273. Søren Pedersen, der var født i Havbro i 1852, udvandrede i 1880-erne med kone og mange børn til Syd Dakota, USA, hvor han overtog en forladt farm og levede under trange og slidsomme kår. Hans erindringer er gengivet af en svigersøn, P. Bach, Syd Dakota, og udgivet i himmerlandsk lydskrift af bankdirektør Th. Thomsen, Års.

»Min Forelder bowed i e bette Hus wæjsten for Havbro po Mølgors Hie, å dæer blöw a föj. Min Får war Muwrmæjster å wa jo ued po Arbe de mjest o Tien, hanj war en Manj mæ e gemytli Senj, å old Folk ku lie ham; mæn min Muer war anjeleddens, hon war døgti, mæn hon war stram i ed, å wi Knæjt håd e ett fo godt hjæmm we henjer.

Mæn så en Daw kam dær Boj, te min Får wa falden nier fræ Havbro Kjerketon å håd slån sæ ihjel, de wa dæn føst Gång, te a ka håww, te a hår grædt, wi håd jo ett møj farensti, å no fæk wi jo menjer. A wa dæn Gång lieg we sæjs Or gammel, dæ war trej bette Böen hjæmm onger end mæ, å dæmm dæ war elder di war ued å tien. Da de hær hænjj mæ min Får, blöw ed jo ræn smot tehues nier we wos, de war hot å fo de dawle Brø. Så blöw a sænj te Mølgor å sku wær Goeshjoed, dæer fæk a da nåk å eed; mæn o pas po Gjessen wa no ett så rår, di skammelige Gjes tu somtier te å flyww, å de hænjj, te dí flöw hielt øwer te Hållm. A mot jo så rænj ætter dæm å dryw dæm tebaeg ijæn, å Oen gik jo lieg fobi Goen, å snår wa Gjessen po dæn jænn Sie o Oen å snår på dæn nåen, å a mot rænjj ætter dæm hiele Tien, min Fædder å Hueser war oldti wodd, Huesern blöw sledt åp, å a mot hjæm te min Muer å ha dæm syje sammel, mæn da blöw min Muer skam

Soren Piesen Søren Pedersen.
wæjsten vesten.
Hie Hede.
föj født.
Tien tiden.
Senj sind.
old alle.
Knæjt knægte, drenge.
kam kom.
Boj bud.
Kjerketon kirketårn.
håww huske.
farensti før.
onger yngre.
tien tjene.
hænjj hændte.
ræn rent.
tehues til huse, hjemme.
dawle daglig.
Goeshjoed gåsehyrde.
eed æde.
tu tog.
dryw drive.
Oen åen.
Goen gården.
dæn nåen den anden.
Fædder fødder.
Hueser hoser, strømper.

arrig, hon trowed te a håd rænj ætter Gjessen i min Huesfædder. Så tu hon Huesern å klaske mæ orentlig omkreng Øren mæ dæm; a begjønj jo å skræev, å så rænj a wæk fræ henjer å ostæj tebaeg te Mølgor ijæn. Da a så kam te Goen, traf a føst po Anmari. Hon wa Ståwpieg, å hon ku si, te a håd grædt. »Hwa ær ed i Wæjen, bette Soren?« sæjer hon; a fotald henjer da, te min Muer trowed, te a håd rænj ætter Gjessen i min Huesfædder, å hon slow mæ så møj, te a wel older hjæm te henjer mier.

»Ja, Ja, de ska do ett sæjj bette Soren,« såe hon, »mæn nær dæ blywer nöj i Wæjen mæ det Klæjmon, kom så øwer te mæ, så skal a si, om a ka gjør ed istanj fo Dæ.« Anmari strøg mæ øwer Hore å klapped mæ ledt for å styr mæ tefreds.

Dæn Anmari wa no en sjalden å en pæn Pieg, hon war et sån som de ånjt Skrawl te Pigger å Kåel, di håed dæer epo Goen. Nær dæ war Ballade i Kåel- helder Piegkammer, så gik hon oldtier åp i Ammståwen å såj å syjed, å i manne Or holdt hon min Klæjer å syjed fo mæ. Ja, Anmari war en gjæw å gue Pieg, håd e ett wot for henjer, så wed a snår ett, hwodan a wa kommen egjæmmel.

Mæn di anjer Kåel å Pigger wa no foskrækkeli Menjesker, ro, domm å dwask, do skuld hå høt dje Snak i Folkståw helder Kåelkammer, di war waer end Dyr. Di gik træg å slap te djet Arbe, di wa som Slaver helder Øg å Stued, dæ blywer dröwn mæ en Pisk, å dæ war engenteng, dæ ku fo dæm uk o dæn ro å domm Træghie udden Brænjmen å så nær Kåel å Pigger ku kom sammel i Kåel- helder Piegkammer, så gik ed sko løs mæ Hujen å Skrolen å no foskrækkeli Snak.

Nær Kåelen fæk en Monk Brænjmen åp i Folkståwen, ku di blyw te no fåle Kjæmper, di ku slås mæ å bannk hiele Såwne, om de sku wæer; mæn Pir Syw, en oldern jæn, som te dawle past Kyern, nær han fæk Brænjmen, så trowed han oldtier, te han ku flyww. Han krawlt åp epo Bænken å

Huesfædder strømpefødder.
skræev græde.
ostæj afsted.
Ståwpieg stuepige.
Klæjmon klæder, tøj.
Hore håret.
sjalden sjælden.
Kåel karle.
oldtier altid.
Ammståwen ammestuen, barnekammeret.
såj sad.
Or år.
egjæmmel igennem.
ro rå.
waer værre.
djet Arbe deres arbejde.
Øg hopper, heste.
dröwn drevet.
uk ud.
Brænjmen brændevin.
sko sgu.
Monk lang, smalhalset lerflaske.
Såwne sogne.
oldern aldrende.
Kyern køerne.

basked mæ Årmen, å så tu han ostæj mæn lanjed gjaen nier unjer Buere helder øwer i en Krog å mot slæves åp i Kåelkammere.

De ku osse nåk hænj, nær di fæk Brænjmen, te dæ ku blyw Spitakkel å Slåsmoel imeld dæm; mæn de wa gjaen, nær en Kåel wa gon i Sængen te en Pieg, som en nåen Kåel trowed war hans Kjærrest. Ja, dæ war e Leben, å do ka sko trowed, om do wel; mæn a hår mier end jæn Gång som Dreng såjn i e Hjöen i Kåelkammere å sit å høt epo en Knæjt blöw lawe.

Ja, sån gik ed sko te po Hærregoen, de jænnest Folken brødt sæ om war Brænjmen å Huer. Mæn a håd e no heldes godt nåk dæer i Mølgor, Hærskavve å Anmari wa gue we mæ. Ja de ku jo nåk hænj, te jæn o Kåelen helder Piggern smak mæ en Lusing; mæn a wa moski osse nieswis en Gång imeld. Mæn jæn Gång ka a håw, te Kræn Ullis, jæn o bette Kåelen, ga mæ en orenlig Dragt Prygl, så min Nies kam te å bløed, å da a rænj fræ ham, stak a nier te Anmari, hon waske mæ o, men hon blöw skam gal å såe: »Dæn Slåen po dæ kommer wi te å ha stanjst.« Å da a så gik uk øwer Goen sier a, te Hærren kam uk fræ Kontore mæ Hunjpisken unjer Årmen, hanj gik åp te Kåelen å fanj snår uk o, te de wa Kræn Ullis, dær håd banke mæ, grev ham i Nakken å gjæmmeltask ham mæ Hunjpisken å sæjer: »Dæn Slåen ska Fowaltern å mæ sko nåk pas, å dæssom do nuetier rører dæn Dræng ijæn, så ska do fo mier, end do fæk i Daw.« Hanj ga så Kræn Ullits en Omgång te å gik enj. Mæn a wa sko glå we, te Kræn Ullis fæk di Tæsk, fo så ku jæn wal go for ham, han wa no osse en Tølper.

Ja, Hærskavve wa no oldti gue we mæ, di ga manne Gångg Anmari en gammel Frak, hon ku sy Klæjer te mæ o, e Par Huesskawt ku osse træf å kom, som Anmari renke åp å banj Hueser te mæ o. Mæn a kam older te å go i Skuel, di mjænjt wal, te nær en Knæjt fæk læed å bestell nöj, så wa de nåk, å de hjalp godt, nær di ga Præjsten i Oes en fie Goes, så ku di jo behanjel mæ som di wild. Ja, å a mot sko sjel bær dæn Goes, som holdt mæ wæk fræ Skuelen, hæn te Præjstgoen i Oes. Ja, sån gik ed te, ja-e de gjåww.«

Soren håd stanjst for å stapp å tænj Pieven, mæn så tu han fat ijæn: »Ja,

gjaen gerne.
unjer Buere under bordet.
Slåsmoel slagsmål.
såjn i e Hjöen siddet i et hjørne.
sit å høt epo set og hørt på.
Huer hor.
smak smækkede.
nieswis næsvis.
gjæmmeltask gennemtærskede.
nuetider nogensinde.
glå glad.
Huesskawt strømpeskafter.
renke åp å banj trævlede op og strikkede.
Skuel skole.
mjænjt mente.
læed lært.
fie fed.
Oes Års.
gjåww gjorde.
stapp stoppe.

de war mien Båndomsdaww, å sån war min Åpdrawels, mæn de æ wal nöj, te do fostor ett møj o. Som a såe te å begjønj mæ, war a Goeshjoed, å sien kam a te å pas Foren å dæerætter Kreaturen. Di åpdrætte manne Gjes po Mølgor, å a döwe mæ å fosto, huefor di gjåw ed, for en Gång åpp i Kykkene høtt a Fruen sæjj, te en Goes war en sær unøttig Fåwl, dænj war fo møj fo jæn å eed, mæn ett nåk te tow, mæn en gue fied Ån, så e hon, dæn war lieg tepas fo jæn. Hon wa no osse sån en tyk, foredt Madamm, mæn hon wa gue we Böen å Fattefolk.

Så kam da endelig Tien, te a sku komfemieres, mæn a gik sko older te Præjst, ja, de wel da sæjj, a war dærhænn we ham tow Gångg, mæn a trowr nåk, te de kost Hærremanjen e Par Dåler å moskie en nåen fied Goes for å fo mæ sloppen igjæmmel Komfimasjonen. A stod godt nåk fonæjen po Kjerkegwolle dæn Daw, mæn de håd jo ett så møj å sæjj. Hærskavve håd godt nåk gin mæ e nøj Set Klæjer te dæn Daw å e Par Stöwl. Di war godt nåk ett nøj, de war e Par, djer ijen Dræng war uwst fræ, å di war wal stuer te mæ, men de wa da Stöwl.

A ka håw, te dæn sidst Daw, a wa te Præjst, ga hanj hwær o wos e nøj Testamænjt, å så sæjer hanj: »Ja, Børn, her er en lille Bog, tag den med jer og læs flittigt i den, og skulde I nu træffe paa noget deri, som I ikke rigtig forstaar, da skal I ikke tage jer det nær; men vil I absolut have Besked, gaa da til en Sjælesørger, og han vil sikkerlig nok vide at forklare det for jer paa rette Maade.«

De ku han godt spåer sæ, å de ku han sajtens sæj te mæ, fo a ku jott løes dæn Gång.

A blöw i Mølgor enjte a war 16 Oer gammel, dæer i Folkståwen å i Kåelkammere war a uwst åp å åpdrawe, de war sko en sempel Åpdrawels, mæn sån war ed jo, å Tien gik.

De war en Sommersønjde, ætter a war føldt 16 Oer, te a kam enj i Kykkene, så kaldt Anmari po mæ, hon såj enj i Ammståwen å syjed, å som wi kam i Snak. så sæjer Anmari: »Ja, Soren,« sæjer hon, »no ær ed øwer 10 Oer sin wi tow kam te Mølgor, mæn i Ætterore te dænj føst November fløtter a, å do mo helder fløtt osse, Soren, men a ska nåk gjø din Klæjer

fostor forstår.
Foren fårene.
döwe døjede, havde besvær.
Kykkene køkkenet.
Fåwl fugl.
Ån and.
Böen børn.
Dåler daler.
fonæjen forneden.
Kjerkegwolle kirkegulvet.
nøj nyt, ny.
ijen egen.
uwst vokset.
a ku jott løes jeg kunne jo ikke læse.
faer før.

ræjti godt istanj faer dæn Ti.« A blöw nöj fonommen we ed, for a ku et tenk mæ Mølgor uden Anmari, hon håd wot så gue imue mæ å war de jænnest orenlig Menjesk, dæ wa po Goen.

»Huer fløtter do hæn, Anmari?« spued a. »Ja, de ær nöj Kon en Hemmelighie, mæn dæssom do ka tie mæ ed, så kan a fotell dæ, te a ska gywtes te November mæ Johans Søn i Jelstrup, å så fløtter a dæenier, å do mo osse helder fløtt, Soren,« sæjer hon. A tenjt jo nöj we ed, å en Dasti ætter træffer a Hærren å sæjer, te a wild fløtt te dæn føst November.

A blöw så stæj te Ywstes i Swoldrup å fløt dærøwer, mæn de war en Plads, a lied ett. Ywst å hans Kuen wa no gammel Folk, å så wa dær tow Sönner å en Dætter. Mekkel, dæn eldst Sön, ku wæer en 35 Oer, å Dættern, dæn ongest, hon ku wæer en 28 Oer. Di tow gammel wa ræjti nåk, å Mekkel war e sjalden godt Menjesk, ham kam a godt uk oed mæ, mæn dæn nåen Sön å Dættern di war no Dæwl, di wild sko bannk mæ, hwis di ku si djer Snet te ed, mæn di tued ett ræjti for Mekkel.

De war jott møj, a fæk i Lön, 35 Dåler om Ore å tow Pund Tow å e Par Skåwbotræskor, å enjen November kam ijæn, war a næjsten uden Klæjer å trænj slem hot te Anmari. Så blöw a ett we Ywstes længer, mæn fæk Plads øwer we Soren Smæj i Havbro. De ka godt wæer, te a håd tenjt po å kom nærer Anmari fo met Klæjers Skyld, mæn de behöwed a no ett, fo we Smæjens lappe di met Klæjer å gjåw ed pænt istanj. A wa stæj te Soren Smæj som bette Kål, mæn de war e godt Stæj å wæer, wi fæk nåk å edd, dæ wa jo osse nåk å bestell, mæn hwæm brødder sæ om de, nær jæn foer en gue Behanjleng. A håd wot we Soren Smæj en fjåwtendasti, så wa der en Awten, te a såj enj we Dawleståwbuere, da kommer Smæjen uk fræ Såwkammere mæ en Awis å smied en hæn po Buere te mæ, å så sæjer han: »Dæer hå do nöj å løes i, Soren Piesen,« han kaldt mæ oldtier Soren Piesen.

A soe ledt folæjn åp te ham å sæjer så: »Dæn ka a ett løes i.« »Hwa, ka dott løes?« sæjer Smæjen.

»Næj, a hår older gon i Skuel.«

»Hwa, hwa sæjer do, hå do older gon i Skuel? Hår dæmm i Mølgor da

fonommen forskrækket.
spued spurgte.
nöj Kon i nogen grad.
gywtes giftes.
dæenier derned.
stæj stedet, fæstet.
ongest yngst.
tued turde.
Tow to, uld.
Skåwbotræskor skovbotræsko, træsko lavet helt af træ.
nærer nærmere.
nær når.
smied smed.
Buere bordet.
folæjn forlegen.

ett sænj dæ i Skuel? De ka di Fanjen mesteme ett wæ bekjænj. De æ sko da no gal nöj, Soren Piesen, å de kommer wi dæleme te å ha nöj gjåw we, i wo Tier, å en Knæjt er ett kommen te å go i Skuel, a hår sko da older høt nöj så galt.« Han tu Awisen å gik enj i Såwkammere ijæn. Nuen Daww ætter kam Smæjen en Måen enj i Nøsse te mæ, å så sæjer han: »Hør, Soren Piesen, nær do ær fadde mæ å moeg, wel do så ett kom nier i Smiddin te mæ, a wel snakk mæ dæ.« Da a kam nier i Smiddin, håd Smæjen trånjt, han war we å law Hæjstskow å håd e weldig Blus po Essen. »Ta dæn Hammer å slå ledt fo mæ,« sæjer han. A tu jo så Hammern å slow te. »Slå hot å kom ijæn,« sæjer Smæjen, »ja, de batter ett, do hår ett de ræjti Taw po ed,« han tu så Hammern å wijst mæ, hwanjt a skuld gjør ed. »Ja,« sæjer han, »do æ jo blåt stæj som Bettekål, mæn dæssom do engång imeld wel hjellp mæ hæer i Smiddin, så ska do ett kom te å fotryed e, å i Guer war a øwer å snakk mæ Dejnen, å hanj låwed, te hanj wild hold Awtenskuel i Wenjter, å så wel a ha dæ te å go i Awtenskuel, de æ da no ræn gal nöj, te do ka hwærken løes helder skryw, de mo wi sko ha nöj gjåw we.«

A kam da te å go i Awtenskuel de Wenjter å de mjest o næjst Wenjter osse, de hjalp mæ, no ku a løes Awisen å skryw så nuelund, å de war a glå we. Dæn Soren Smæj wa no en sjalden Manj å wæer we, å de war dæn bæjst Plads, a nuetier hår hat, mæn han war en brøsig Hærre, oldteng sku go gelik, mæn han war gue we mæ å old di anjer, dæ wild teframm. Han er manne Gångg kommen Kl. 4–5 om Månen å så te mæ: »Soren Piesen, di kommer i Daw fræ Mølgor å skal ha skowed, wel do ett kom nier å hjelp mæ e bette Kon?« Nuen Minutter ætter war a i Smiddin, å de lie Smæjen, mæn så te Gjængjald hår han manne Gångg put en Dåler i min Wæstlomm helder gin må e Par nøj Træskor.

gjåw gjort.
tu tog.
Måen morgen.
Nøsse kostalden.
fadde færdig.
moeg muge, fjerne gødningen.
Smiddin smedjen.
tråntj travlt.
hwantj hvordan.
i Guer i går.
Dejnen degnen, læreren.
de mjest o næjst det meste af næste.
nueluend nogenlunde.
gelik rask.
teframm fremad.
Månen morgenen.

H. Jensen: *Himmerlandske Dialekt-Fortællinger* (1940) (= Jyske Folkemål III). Af fortællingen »Mads Piesens di nøj' Stu·d« (Mads Petersens nye stude) s. 52–58 bringes s. 52–54.

Distriktsdyrlæge Hans Jensen, Farsø, var født i Guldager, Simested sogn 1848 og døde i Farsø 1923. Han var fader til vore to store forfattere Johannes V. Jensen og Thit Jensen.

Lydskriften er tilrettelagt af bankdirektør Th. Thomsen, Års.

Mads Piesens di nøj' Stu·d

Mads Piesen i de ud'e Hiehu's, lånt u·d fræ· Bøj'en, war en dørti bette Bon'nek te' å dryw· hans Stæj. Di hå·d no fæm' gue Höwder, ja sæjs mæ dæn bet'te Kal'. Si de wa no ånd·t ænd dæn' Tidaw·s, da di håd et' udden jæn' træwl Kow', dæ gja·n wa sien de hal· o O're. Mæn sand· nåk, han tjænt jo da osse gue Pæng· som Dawlæj·er we Go·rmænd'en dæn' Gång': 4 Skjel'leng om Wentern te Tæskneng å 8 Skjel'leng om Sommern, ja pinnede ændda en Mark i Hy' å Ku'en. Folk wa no hæj·sen møj' gue we dæm u·d i Hiehu'se, Kwånnern ga dæm gja·n en Smo'ka·g hwæ' Gång', di tu e Bæjt Brø' uk o Åw'nen å wessomændda e bette Foslo'r, å Mjelk ku di fo nåk o'.

De wa somænd en gu'e Ti' nåk fo Smofolk, mæn bæj·er blöw' ed li·godt dæn' Gångensti', Mads Piesen fæk de mjest o Hïen brækked åp. No gik han da held'er et' epo Dawlæj· længer, mæn såj' som en bow'n Mand' we hans bette Stæj. Di håd e Pa gue Arbedsstu·d, mæn older udden it O'r æ Gång'en. Te Hwalpsu'nd Æt'terosmar'ken blöw di skywt mæ' e Pa ledt mender, å så ku dæ ta'es en tyw-trødde Då·ler fræ' te U·gywtern. De wa dæn' Gång' manne Pæng·.

No wa de en Daw' føst i Oktov'er Må·ned, å de ræ·nt et' mier, ænd de oldti plæj'er te de Mar'ken. De wa møj', de dræj·e sæ om dæn' Daw'. Bå·de Ma·ds å hans Kuen, Dårre, wa ti·le åp' dæn' Må·n. De ka wal wæ·r. Ma·ds

Mads Petersens nye stude.
ud'e ydre.
Hiehu's hedehus.
lånt langt.
fræ· Bøj'en fra byen.
dørti dygtig.
Bon'nek lille tætbygget mand.
dryw· drive.
Höwder kreaturer.
træwl ussel.
gja·n gerne.
sien sen, udmalket.
O're året.
pinnede pinedød.
Hy' å Ku'en hø og korn.
hæj·sen eller.
Kwånnern konerne.
tu tog.
e Bæjt Brø' en bægt brød (så meget som bages på én gang).
wessomændda af og til.
Foslo'r fårelår.
såj' sad.
bow'n holden.
skywt skiftet, byttet.
trødde tredive.
ræ·nt regnede.
Kuen kone.
Må·n morgen.

rest epo Hend'ern å speld·t en Skjeffuld Øl'lebrø' ni'er æ hans Wæst, mæn så· older e U'er, å Dårrre held'er et'. Stu·den skuld te Mar'ken å sælles dæn' Daw', å hwa ku dær et' ski'e we dæn' Hand'el. Guj bewå'res.

Så re·ser Ma·ds sæ åp fræ Bu'ere å sæj'er høwt å ræj·le: »Stue Niels ska mæ mæ å gjæn· epo Stu·den, hæj·sen for a wal older slævt dæm dæruk.«

Di håd et' udden tow' Drængi, å di hid Niels beggi tow' å et' ånd·t, dæ·for kaldt di dæm Stue Niels å Bet'te Niels. Stue Niels war en tøl·le-træt'ten O'r å dæn eldst, mæn no li·godt dæn mendst, å Bet'te Niels ti'-ølde, mæn ilyw'el dæn stöst. Ja, så håd di da osse en Tø's, Gja·tre, dæ li·g wa komfemi'ere å næjsten fø'r Pi·g.

»Å·, ku do et' nøw·es mæ Bet'te Niels?« sæj'er så Dårre, »Stue Niels æ dæn wild'est å ha hæhjæm· så'n en Daw'.«

»I·, jåw sågu minsæl' kan a de, mæn rask, fadde mæ de sam·, rask, rask.«

No wa dæ jæn', dæ ga sæ te' å tu·dskræ·v, å de wa Stue Niels. Han wild jo så gja·n mæ te de Mar'ken, mæn Bet'te Niels ga sæ te' å grend· lisse stærk. Så'n æ jo Drængi. Han skuld hæj·sen rå' wæ fadde te' å kom mæ.

»Å·, we do hwa, Dårre?« sæj'er så Ma·ds ijæn, »do ka så pinnede behold· beggi Drængien hjæm· we dæ, a ka ta Gja·tre mæ, hon ka osse dryw· epo Stu·den.«

Nå-de-da, så gir Bet'te Niels sæ osse te' å tu·d i Stæj'e for å grend· længer.

»Næj',« sæj'er Dårre, »de ær older wa'er, for a tøg'ges håtte, te . . .«

»Te hon æ fo fi'n te dæn' Bestel'leng, mæn no sæj'er a, te hon skal mæ mæ.«

»Å· næj', å' næj', Få'r, hwa wild Folk sæj·?« å så græ'd hon osse, fo de hon skuld te' å dryw· po' e Pa Stu·d.

No tudt' di old· trej', bå·de Gja·tre å dæn bet'te Stue Niels å dæn stuer Bet'te Niels. »Ja, ja,« så· no Ma·ds, »ær e så'n fat, så tår a da Stue Niels mæ, å så ka Gja·tre blyw· hjæm· å ut' di ande trej' Höwder.«

Enden di kam ostæj mæ Stu·den, wa Dårre u·d å sæj Fowal te dæm. Hon wa somænd græ·dfadde, fo de wa så'n e Pa gjæw· skjek'kele Dy'rer. Å hon ga dæm old· di Kolblå·r, di wild e·d. »Mot di ændda kom te gue Menne-

older e U'er aldrig et ord.
ski'e ske.
Bu'ere bordet.
høwt å ræj·le højt og redeligt.
dæruk derud.
Gja·tre Gertrud.
fø'r voksen.
nøw·es nøjes.
wild'est dygtigste.
fadde færdig.
tu·dskræ·v tudbrøle.
grend· grine.
rå' snart.
wa'er værd.
håtte hartad, næsten.
ut' vogte.
Kolblå·r kålblade.

sker. Å·, Hærreguj!« Å så taed hon hende Øw'n i hende Får'kle. Ma·ds ruest dæm osse å stud å sle·ged fo dæm. Mæn te Mar'ken skuld di jo.

»Å·, bette Ma·ds, fo Jøssi Kresti Skyld', si' dæ no wal for å læ Folk et' narre dæ – å drek ændele et' fo manne Drammer, næ' do no fo Skjellenger i Lommen u·d epo Mar'kene. Låw' mæ de, bette Ma·ds.«

Hæn æ Aw·ten te kam di godt nåk teba·g mæ' e Pa pæ·n bette Stu·d – å·, så smo', så smo' imud di gammel – mæn hæj·sen so di godt nåk uk å wa megti i Stand', hwibrogge beggi tow'.

Ma·ds sang' å grend·t, mæn Stue Niels han sang' hæj·sen et'. Han græ'd så ak'kele som e bet'te Bå'n å wa wolmende rø' å pussen i hiele hans Ansegt. Han håd hat en måddele Glæj· po de Mar'ken. Hans Få'r wa blöwn nöj swi·rend å ildsende dæ·r u· å fot Hok' o' en stu'e stærk Sallengbostodder.

»Å Få'r så· ændda et' ånd·t te ham ænd di U'er: »Do æ Fanden stø·d mæ da en egte Sallengbo Rakker, å do hå'r e Fla'v som en Mønd·, det forbandede Høw·ed.«« De stod Niels jo å grend·t wal o', mæn så fæk han føst e Par alwel'dige Lu·senger o Sallengbon å si·n jæn' æt'ter en nå·n o de sam· Slaw· po Wæj'en hjæm' mæ Stu·den. Ma·ds tremmelt i Wæj·gro'ven fi·er Gång·, å hwæ' Gång', Niels kam å wild hjelp ham åp, fæk han en fresk Lu·seng. Så'n wa dæn' Mand', næ'rensti' te han håd fot fo møj' Drek'kels. Hæj·sen gjåw· han engen undt, ændda han wa perresende nåk å nöj Kon flywsk i hans Wæ'sen.

Dårre skjønd· sæ te' å si' å fø·l epo di nøj' Stu·d, å si' å fø·l po de arme Bå'n. Så kam Stu·den end' i dje Bo's i Nøsse å Ma·ds end' i hans Bo's i Såwkam'mere. De ku han træng· te, mæn Bet'te Niels å Gja·tre war hæj·sen glå· we, di et' kam mæ te Mar'ken dæn' Gång'.

taed tørrede.
Øw'n øjne.
ruest roste.
sle·ged kælede.
ak'kele heftigt, ynkeligt.
pussen hævet, ophovnet.
ildsende ildesindet, ondskabsfuld.
Hok' hug, klø.
U'er ord.
Wæj·gro'ven vejgrøften.
næ'rensti' når.
gjåw· gjorde.
perresende pirrelig.
Bå'n barn.
Bo's i Nøsse bås i kostalden.
glå· glade.

Hans Povlsen, født 1886 i Vokslev sogn, Hornum herred, Himmerland, død 1973. Digtet »Tækkemanden« er fra bogen *I Himmerlands Dale* (1929) s. 23–24; 3. forøgede udgave kom 1946.

Tækkemanden

Nær jen haar vaat Tækkemand i trødde Aar i Træk,
saa skuld jen jo tøkk, te jen ku tækk'.
Er'e Løwn?
– Om Thybo-Thames tækker lidt,
de sej'r a ett nøj te.
Det kommer jo'ngen ve,
te de'e nøj Brok.
Ok – ok –
nej, de brø' a me sgutt om,
a haar Arbe nok.

Nej, hwor Thames tækker, vord der lidtladen Ly.
– Saant maa de val tækk deropp i Thy,
kan a tenk.
Naa, er der no'en, der ynder at
kigg Stjanner paa djer Lovt
som ander paa djer Tovt,
saa dem om det,
– he – he!
Men det brødt a me no'tt om,
det vil a godt vær ved.

Nær jen haar vaat når en har været.
trødde tredive.
tøkk synes.
Er'e Er det.
sej'r siger.
nøj noget.
brø' bryder.
Arbe arbejde.
vord bliver.
lidtladen kun lidt, lovlig lidt.
Stjanner stjerner.
Lovt loft.

Enten Thames mønner, heller Thames mønner ett:
Det er viss ett tit, te det vord tæt;
det vil dripp.
Men jen er da i tar Folks Huus',
og saad jen und'r en Harr'
– som Ræven – det var varr',
det vedd vi nok.
Ok – ok –
Men det er skjønt, te Thames
han haar Arbe nok.

Farenstid haar a'tt haft Staand og holdt mit it Tag tæt;
det var hells det først jen skuld forret' –
Er'e Løwn?
Jov – lig og brokk med ander djes
og saa'tt faa pass't sit it,
det kalder a sgu skidt.
– Nej, okas – ok,
a haar nok.
Og Thames br'a mæ nu'tt om,
saan en Pjossikok.

mønner dækker tagryggen, fx med græstørv.
dripp dryppe.
tar tørre.
Harr' harve.
varr' være.
Farenstid før i tiden, forhen.
Staand stunder, tid.
it eget.
brokk med ander djes kludre med andres (tage).
br'a bryder jeg.
nu'tt nu ikke.
Pjossikok kluddermikkel.

Degnen Niels Andersen (pseudonym: »Skalle Laust«) (1794–1852), født i Bjerring ved Bjerringbro, lærer i Ålum, Sønderlyng hrd., ca. 12 km vest for Randers. Foruden nedenstående digt har han skrevet flere andre dialektdigte, jf. L. P. Møller: *Degnen Niels Andersen Aalum* (Randers 1935), hvori »Gildet« s. 14–24, »Laust Skalles heldige Fiskeri« s. 25–27, »Laust Skalles Frieri som Enkemand« s. 28–38, »Velkomsttale ved Soldaternes Hjemkomst fra Krigen« s. 39–42, »Til Godsforvalter Peter Skaaning Blochs og Agathe Johanne Trydes Bryllup i Fussing Mølle 1831« s. 43–45.

Her gengives begyndelsen (s. 5–9) af *Faaklaaring aa Beskryuels øuer et faalæ villelæ Gild, dæ haa wot i Svinning* etc. 1832. Beskrøuen aa Laust Skalle Øuæfiskemeister aa Staasmossekanter. (Randers 1835) 16 sider. De nummererede noter er her udeladt.

No ska A faatel Jer en loielæ Spas
aa Skam faar i mæ, om A lyuæ:
A wa gauen niæ te Olem ijas,
hva æ 't faa en Datou vi skryuæ?
Ja, no ku A ønsk mæ en nøi Albenak,
en Bog som A aallæ haar eiet,
aa no gaad A ett gauen om te Ais Bak,
faa heisen ku den Kaal nok sei 'et.
Men Skam mæ den Datum aa de Værkeri!
Som taald: A wa nier i Olum.
No gaaer A da aallæ wo Deens Dar faabi,
faa Denen en Mand æ aa tol om:
han skinket mæ jengang en villelæ Dram;
hans Udrødning faaer A no stændig;
ifjøuæ da kam dæ et Markstik fræ ham,
degaang A wa syg og alendig.

loielæ løjerlig.
gauen niæ gået ned.
Olem Ålum.
ijas i aftes.
Albenak almanak.
aallæ aldrig.
Ais Bak Anders Bach.
heisen ellers.
Kaal karl.
sei sige.
taald sagt.
wo Deens Dar vor degns dør.
villelæ stor.
Udrødning udkrasning.
stændig stadig.
ifjøuæ i fjor.
kam kom.
Markstik markstykke.
alendig elendig.

Dæfaa kaller A, te wo Deen han æ fex;
hva angaaer, om han ska væ stuerom,
faa de han isteiet faa seis seiæ sex:
de snakkæ dæ reelænok Nuer om.

Han seiæ no reelænok Jeg te sæ sjel,
aa lii 'et, de ka dæ jo Ingen;
men diæ haa Taavvelæhied sit Spil:
han æ faa ukynnæ aa Tingen.
Men bie te han woer lissæ gammel en Mand
som mæ aa Laust Christensen Svinning,
saa faaæ han kaskisæ lidt beiæ Faastand
i Pand aa i Nak aa i Tinning.

Degaang A no kam te wo Deen i hans Stou
aa høflig paa Hatten A lætet,
hvæ Uer han taald, ka A lissæ godt hou,
som hva A idau haa forrætet:
Han saaæ: »A haa liiwal ret aallæ kjend Mag,
som Lykken den ætte Je rennæ.«
(Saa to han, i de han lig vrei sæ tebag,
en Rigsdaaleslæp i hans Hænnæ.)
»A haaæ« – bløu han ve – »ret en gammel guo Ven,
iauten han just drikkæ Bryllup,
aa nær wa 'et ve, A haad reien dæhen
oppaa Christen Hyuelmands Følhop.«

(Han seiæ no Hop, nær vi Aijæ særr Øg,
aa Hau, nærensti vi sæ Kalgu.
I Føstningen tint A, de haad wot hans Spøg,
men de wa no liiwal hans Algu.)

stuerom storum, stolt.
Nuer nogle.
lii lide.
diæ der.
bie vente.
woer vorder, bliver.
kaskisæ kanske, måske.
beiæ bedre.
Stou stue.
Uer ord.
hou huske.
aallæ aldrig.
ætte efter.
guo god.
iawten i aften.
reien redet.
oppaa på.
Aijæ andre.
særr siger.
nærensti når.
kalgu kålgård, have.
tint tænkte.
Algu alvor.

»Men no faaer A nok aa læ Reisen berou,
faa no woer 'et visnok faa sillæ;
faa heis vild A sjel aa lykønsket di Tou,
de haad jo da liiwal wot villæ. –
Men saa vil A be ret aa Hjatet te Gui
faa Dem, som idau vies sammel,
han vil læ mi Ven mæ elskværdige Brui
i Lykk' aa i Walstand blyu gammel.
Aa saa vil A ossæ den Fatte betink
– mi Evn den vil ett ræk te Mier –
mæ Lidt te et Maalti aa saa te en Skink
paa Bruifolkens Sundhied – sidier!«

Mæ di Uer raatt han mæ Seddelen hen,
mi Øuen A nappelæ trouet;
A kyst i mi Hoond aa vil gi ham ijen,
A ka lissæ loutelæ hou 'et.
Ja, de æ, misan! hverken Skaan, heiæ Løun
men Sandhied hvæ Uer, A seiæ:
aa Glee dierøuæ bløu beiæ mi Øun
snaar dovvilt saa røe, som di pleiæ.

Men saa saaæ han ossæ, de fand A wa galt:
»Men no maa I heier ett ø'e 'en;
men kyøv Je dæfaa enten Rou, heiæ Malt
aa Tebrø te Hjælpæ te Fø'en.«
Nei, Faaæ! saaæ A, faa A kallæ ham Faaer;
di Aijæ i Svinning aa Leisten,
aa Olem aa Gjajerep ossæ, A laaer,
di seiæ kuns Faaæ te Præisten.

sillæ silde, sent.
heis ellers.
villæ vildere, skønnere.
Hjatet hjertet.
blyu blive.
den Fatte den fattige.
betink betænke.
Skink skænk.
sidier! se der!
raatt rakte.
Øuen øjne.
nappelæ næppe.
loutelæ tydeligt.
Skaan skarn.
Løun løgn.
Glee glæde.
beiæ begge.
dovvilt dobbelt.
heier ett heller ikke.
kyøv køb.
Rou rug.
heiæ eller.
Tebrø tilbrød, sul.
Leisten Læsten.
Gjajerep Gjanderup.
laaer lader, mener.

No vedd A jo retwal, te den Karritør
han aallæ ka vint aa en Buind;
men lur ikkoms Laust! han vedd nok, hva han gjør:
de liiwal gjø slet ingen Uind.
Nei, Faaæ! – A suert – trou aallæ de! nei!
aa hjælp mæ, dæ aallæ æ Lijæ ve:
A ska pas oppaa 'em, aa de som en Smei,
aa brug 'em saa spaarsom som diete.

Saa ønsket A Denen en rollæ Gunat,
aa ham faa hans Rigsdaalæ takket;
A nikket saa venlæ aa to te mi Hat,
aa saa ætte Hjemningen lakket.
Men liig som A wa kommen udden hans Dar,
saa rannes 'et liig mæ i Tanker,
der aallæ i Svinning en Bræivinsdrip war;
men Smeien haad nøs faat et Anker.
Saa veigik A liig om i Høgsmeiens Huus,
A døls slet ett aa sei 'et,
dæ kjøut A en Pot aa en bettæ Karduus,
en hal Pæl A drak oppaa Steiet.
No løv A da hjem, som i Beesveir en Hjor,
degaangensti hjem A wa kommen,
A glemmer 'et aallæ di Øuen, di gjor,
degaang A drou Flasken aa Lommen,
Men da di no aa fæ Kardusen aa sie,
A kjøut faa di Peng, som han ga mæ,
da lou ret saa smørræ mi Kuen Marri,
som den Dau A saaæ: »vet Do ha mæ?« –

Karritør karakter.
vint vente.
Buind bonde.
ikkoms kun.
Uind onde.
suert svarede.
trou tro.
Lijæ lede.
Smei smed.
diete dertil.
rollæ rolig.
udden uden for.
rannes randt.
Bræivinsdrip dråbe brændevin.
Høgsmeien smeden Høeg.
Karduus pakke tobak.
Steiet stedet.
Beesveir bissevejr, vejr hvor køerne bisser.
Hjor hyrde.
degaangensti dengang.
lou lo.
Kuen kone.
vet Do vil du.

Do æ da, saa suor hun, den villeste Mand,
der æ imell Salling aa Raies
i Kløftighied aa Kondervit aa Faastand:
A laaer, Do æ viller ind Aies.
A trouæ, saa suer hun reelæ ijen,
te Flasken æ aallfuld aa Bræivin;
men som hun no reest sæ aa vild løv dæhen,
i Hjavhied hun brød hinnæ Træipind.
Men hudden i Verden æ de gauen te,
Do no ka ha Drikkels teree da?
Ih! sei mæ da, hudden Do kommæ te de;
vi fæ jo wo Allems a Freda! – –

villeste skønneste.
Raies Randers.
Kløftighied kløgt.
Kondervit konduite.
Hjavhied hastighed.
Træipind trædepind, tråd på rokken.
hudden hvordan.
teree til rede, parat.
Allems almisse.

Jacob Nielsen, født 1830 i Lindum sogn, Nørlyng herred, død 1901, skrev under pseudonymet »Knud Skytte« en række romaner. Digtet »Tosse Povl« (Tosse Poul) tryktes under titlen »Tossi Powl« først i Wisbechs Illustrerede Almanak for 1869, derefter i bogen *Bedstemoster* (1883) s. 74. Her gengivet efter *Fræ wor Hjemmen* (1902) s. 146–149.

Tosse Povl

Hans Dragt er aa Væmel fræ Top aa te To
bodde Baawsern aa Kjowlen aa Vesten,
hans Luh den er rø, aa hans Hueser blo,
men ejs er han kridhvid for Resten.

Om Beltstejed haar han ed Buend aa Halm,
fo Kjowlen ska it blæs te Sih;
de gor han mej bodde i still Vejr aa Swalm,
ve Kørmes aa Pejesdas Tih.

aa Væmel af vadmel.
Baawsern bukserne.
Luh lue, hue.
Hueser hoser, strømper.
ejs ellers.
Buend bånd.
Swalm lummervarme med blæst.
Kørmes kyndelmisse, 2. februar.
Pejesdas Tih Pedersdags tide, 22. februar.

Han snakker, i huer han goer, me' se sjell
aa rester sæ sært me' hans Hue,
saa renner han te, aa saa stor han imell –
saa'n Tejn er it rele gue.

Hans Skjæven haa bodde wot sølle og tung
(fo' fahr war han lissom vi anner)
han haar nok en Kjærrest, de Gaang han war ung,
aa di maatt' jo itt fo hveranner.

Fo' Povl han wa' fatte, aa Pigen wa rig,
(di Peng' gjø' manne Ulykker)
aa Kjærrestens Faa'r de war en Ste' Pig
me manne Slaw stuesint Nykker.

Mari fek en aa'en, hun wa' nød te aa lyh,
Guj wed, de wa mued hinne Villi!
Hinne Faa'r trowd it, de haad nød aa betyh,
han fek ed aa ved – men fo' sille.

Hinne Mand war ed Skaahn, aalskjemt han wa' rig,
de war stræng, som Mari hun haad ed;
hun falmed' aa bløw saa bleg som ed Lig,
fo' de te hun aall Tier saarred.

Guj naa den, der aaller ka' li aa væ' glaa!
Mari bløw en maaddele Kuen;
hun gik wal aa pintes trej Or elle' saa
– saa put di hind nier i Juen.

Si, da war ed føst, te Povl han bløw skidt.
Han holdt se me' Himnern fo' Pannen;
ja, de gjor han jen Gaang, aa de gjor han tit
– for han haad taan Skaah po Fo'stannen.

huer hvor.
goer går.
rester ryster.
rele gue rigtigt gode.
Skjæven skæbne.
wot været.
fahr før.
haar havde.
fatte fattig.
Ste' Pig stykke pig, gerrig person.
Slaw slags.
stuesint vigtig, hovmodig.
lyh lyde, adlyde.
mued mod.
Villi vilje.
aa ved at vide.
Skaahn skam.
aalskjemt skønt.
saarred sørgede.
li le.
glaa glad.
nier i Juen ned i jorden.
Hinnern hænderne.
Skaah skade.

No gor han aa skjøwler mell ølle aa fem
aa dasker fra jen te en aa'en,
aa huer han kommer, han finner ed Hjem,
Folk rækker ham aalsammel Haahn.

To gjænn vil han gjør bodde jet aa ed aant,
I ska't trow, te han ka' væ' ledde;
nej, huer han farres, haar han aaltestejed traant,
enten saa de er Awten hej Medde.

Om Fororen hjælper han Mænnen i Skown,
fælle' Jeg, skille' Træed ve' Barken,
aa han ka' pas Knæjten aa ild' i en Ovn
aa skjøvl Maaldskodder ud oppaa Marken.

To skikkele er han aa skjøtte' se sjell,
næ Folk vil snak' vennele me' ham;
aa hvem de kan it læ ham vær' den han vil,
di maatt' haatted hejer væ fræh ham.

Vil niesvis' Hjordringi go ham fo' nær
aa drill' ham ud oppaa Hien,
si, saa blywr han gal, som it er saa sær,
aa slaa' løs hen imell dem me Stien.

Men de e' snaar wahr end aa gjø se te Tyw
aa grinn' aa en taawwele Stakel,
aa den, der haar it mie Hjaht i hans Lyw,
ham kalder a høwt ed Spitakel!

Nej, gi ham en Allems, i Fald om do kan,
(de e' bejer aa ta' Skaah end wold' 'en)
aa tak saa Worherr fo' di gue Fo'stand
aa be' om, te do ka' behold' en.

skjøwler går dårligt, driver.
ølle elleve.
Haahn hånden.
ledde ledig.
farres færdes.
aaltestejed allesteder.
traant travlt.
Medde middag.
Jeg eg.
ild' tænde op.
skjøvl skovle.
Maaldskodder muldvarpeskud.
vennele venligt.
haatted hejer næsten hellere.
Hjordringi hyrdedrenge.
Hien heden.
Stien sten.
snaar wahr snart værre.
Hjaht hjerte.
Lyw liv.
høwt højt.
Allems almisse.
Skaah skade.

Bolette Sørensen (1956–1931), var født i N. Årslev, Sønderhald herred, en mil sydøst for Randers, af fattige forældre, og hun voksede op i denne midtøstjyske egn. Hun var meget begavet, og det lykkedes hende af få lærerindeeksamen i 1882, og hun blev samme år ansat i skolen i Hald, Nørhald herred, et par mil nord for Randers, det vil sige i Ommersyssel. Her blev hun boende resten af livet. Hun begyndte med at skrive romaner på rigsmålet, men lærte sig efterhånden egnens dialekt så godt, at hun kunne skrive fortællinger m.m. på ommersysselsk. Jf. Niels P. Bjerregaards artikel: »Bolette Sørensen« i tidsskriftet *Sprog og Kultur* 21 (1958) s. 17–30. Hun skrev under pseudonymet »Kræn Jyde«: *En Etterorsmanør aa anner Smaating i østjydsk Buenmoel* (1905) (=Albert Bayers jydske Bibliothek Nr. 9), fra fortælligen heri »Dæ va kommen Snak ud om – – –« er taget følgende prøve, s. 38–41. – Under pseudonymet »Hans Hede« skrev hun *Indkvartering. Lystspil i jydsk Mundart* (1919) (= Albert Bayers jydske Bibliothek Nr. 26); *For en Gaangs Skyld elle Den siest Valgdau. Lystspil i jydsk Mundart.* (1919) (= Albert Bayers jydske Bibliothek Nr. 27).

Dæ va kommen Snak ud om – – –

Dæ va kommen Snak ud om i Blæsbyover, te gammel Kjesten Pieste va dø hiel pludselig unner et Missionsmøed i Blæsbynejer – hun haj en Dætte dier, som hun somtins opholdt sæ ved.

Laus, den gammel Smej i Blæsbyover, haj aasse hørt Rygtet aah kam hjem te hans Kuen Met aah faataald et.

– – – »Aah, men Laus, da, tænke Do no aasse, de æh sannd – – saaen et gjæveste Kvindfolk, som Kjesten var – hun va rejtnok gue ved Fattefolk; men saaen gor et je aaltins – di gue Folk, di ska føst a Stej – aae ja, a ska Lov faah, sikken et Begrauels dæ blyue, hjaate Bønd! Kjesten Pieste hun vil je no nok ha baade Supp og Kjød te henne Begrauels, de slaar it Fejl – – aah sikken en Haavvin Kraaensi, dæ vil kom – – di ska je nok ha Kokkekuenen fra Bakkerup – hun æh je saa dygtig, de æh Ingeborg; blot di saa it ska fo Maupien, lissem øvve te Daniels i Dramstrup, da gammel Moten døe – – di saae je no, te de var a Suppen, te di aald sammel bløu saa

Pieste Pedersdatter.
Dætte datter.
dier der.
aaltins altid.
hjaate Bønd hjerte (kæreste) børn.
en Haavvin Kraaensi en hoben kranse.

rinng – dæ va je kommen no Skidteri i Kejlen, saae di – – aae ja, dæ va je saaen Snak om et, ka Do it houe de, Laus – – –

– Do komme da te aah klippes, innen Kjesten ska begraues. Det Hoer æh saa laang – –«

»Ja, men a stor aah tænker æ po, Met – – te die maa vi da gi en pæn Kraaens, elle aasse en Svedsketæert – de ved a je no it – – de maa Do je no sjelv om.«

– – – »Ih, nej – rejtnok om vi vil, Laus, a troue, Do æh gal, sku vi gi dem Kraaens opp i den stue Gaarrd – nej, de behøue saaen Smaafolk som vos skam it – di gier it vos nue nouen Tier.«

»Ja, men Kjesten hun haa je aaltins vot saa flink aah saa tjenstaite – de ved Do je da, Met – –«

»De er a lieg kier, Laus – de æh je no da aasse manne Oer sien, Kjesten haa haj nue aah roe faah, aah den unng Kuen, hun haa aalle vot faah gjæv.«

»A tøkkes je no lieggodt, te Do sku bind en bette Kraaens a no Blomste, vi haa je nok herued i Kalgaard*) – –«

»A troue, Do vil, Laus – saaen no Skidt, hvad troue Do, di rejne saaen en Kraaens faah, a æh vis po, de blyue jenne fineste Perlekraaensi, dæ komme die – – –«

»A tøkkes, de æh no grim Skidt, di Perlekraaensi – – di grøen, di æh møj kjønner – –«

»Kjønner – – Do haar en gu Faastand æ po saaen nu nuer, Laus – – aah nej, den Gaang Maren Pieste bløu begrauet, die va 23 pæneste Perlekraaensi po hinne Kiest – – – ka Di it hou de, Madam Jespersen?«

De va Bagerens Kuen, dæ kam ind ad Daren.

– – Vi snakker om Kraaensi, Laus aah mæ, tøkkes Di it aasse, te Perlekraaensiren æh di aalnekjønnest, Madam Jespesen?«

»Jeg ska sie Dem, Mette, je synes nu allerbedst om di grønne Kranse af rigtige Blomster – – – de andre er jo ogsaa saa forfærdelig dyre.«

»Ja di æh saa val – – a ka houe, te An Dorret va saa ki o et, den Gaang

---

*) Kaalgaarden d.e. Haven.

rinng dårlige, syge.
Kejlen kedlen.
houe huske.
Det Hoer Dit hår.
di gier it vos nue de giver ikke os noget.
tjenstaite tjenstvillig.
De er a lieg kier Det er jeg lige glad med.
roeh faah råde over.
A tøkkes Jeg synes.
aalnekjønnest allerkønneste.
ki o et ked af det.

Jens Buus va døe – hun fik je saa manne Kraaensi – hun vild je no møj hejer haa haj Pengen, saae hun. Saaren Wellings Kuen ha je gie hend et Foerloer i Stejet faah Kraaens, de va hun je no saa glaa ved – – a vil aasse nok sej, te hvis Vohæer sku go hen aah ta Laus, saa vild a je væ mie glaa ved Pengen – – –«

»Di vild jo nu alligevel ikke synes om, Mette, hvis der ikke kom en eneste lille Krans paa Lauses Kiste – – –

Hvad sier Di, Kirsten Pedersdatter, vi taler om Kranse, holder Di mest af Perlekransene eller af de grønne?«

(Kjesten Pieste ha lisse stilfarre lut Stoudaren op aah stukken henne bette milld Ansigt innen faah.)

»A di grøen, Madam Jespesen, a di grøen – – – de gjø je no aald finn Folk – –« Aah saa lou hun saa faanøuelet, de gjou gammel Kjesten – hun va no kommen hielt innen faah Daren – – –

»Di Perlekraaensi dem haar a no aalle ku lid – de æh da no grem Skidt, næe a maa sej, hvad a miene – – – Væ saa gue, Met a haar en bette Pøls te Dæ, a haa vot nie ved Line, aah hjælp hend aah slagt.«

Kjesten hivver en gu Meddistepøls, dæ va støvt ind i en Avis, fram unne henne Forklæd.

»Aae, men Kjesten, da, Do haae no aaltins vot saa gue ved vi Smaafolk – – de va lieg de, Laus aah mæh kam te aa snak om – – –

– – Ja, men Kjesten, da – – Laus kam saamænd aah saa, te Do va dø!«

»Saa – aa – nej, de er a je da it, kan I nok si – –«

»A ka da si, te a ka godt fo Stoen te aah bløu klippet, innen a ska te Begrauels med Dæ, Kjesten,« saae Laus lisse sinnet.

»Med Guds Hjælp, Laus, Line ka it godt undvæer mæh endno – – hun haae aald di Bønd – – –«

je jo.
møj hejer meget hellere.
Foerloer fårelår.
glaa glad.
stilfarre stilfærdigt.
lut lukket.
Stoudaren stuedøren.
lou lo.

Gerlev, Hald og Spentrup sogne, Gerlev og Nørhald herreder. N. P. Bjerregaard (1880–1955): *Årets arbejde i Ommersyssel* (1959), (= Jyske folkemål nr. 5), s. 48–49. (Lydskriften er her simplificeret). Forfatteren udgav tillige: *Sæd og skik i Ommersyssel. Fortalt på egnens folkemål.* (1919) og *De må do håw, mi dræng'* (1946).

a. Fø·st gång' po marken om fåro'reð.
De ku jo gåt ski'e en'gång' i'me·l, te venteren holt let læ·ng ve, ja a ka pende hå·w, te mi få'er få'tå·l, en'gång' i haltreseren, da han den fø·st maj' sku kør hæn' å he·nt en somerpi·q, da måt han ræ·le nåk kør i slæj·, så da holt venteren da nå·ð ve.

Mæn nåk om de, dæ wa jit a·rbeð, dær o·lti sku væ gjåw', hwes de da wa te' å kom u'ð, enen den si·st a'pri'l gik te æj·n, å de war å spre må·lskåð'er u'ð. Bå·ðe kå·l å piqer kom o stæj, så snå'r de om fåro'reð wa wæj'r te' eð, å marken wa te' å go' po. Di haj hwær en skåw'l mæ, å så gik di långs o wång'en, så'n te i hwæ haj en aq'er å spre u'ð e'po, så de ku skam snå'r blyw te nå·ð. Må·lskåð'eren sku jæwnes gåt u'ð, få hæj·s war eð it te' å go mæ hjöli længer hæn om someren, få gik den' i'gjæm'el eð må·lskåð, så war en så döw', så sjæl' ðen bæj·st stry·qstek it ku stryq en åp i'jæn. Dæ war it å·nt, dæ ku hjælp po så'n eð hjöleblaj en en sli·vsti'en.

Næ· ðe gja·lt så møð' om å få må·lskåðeren spreð u'ð enen den si·st a·wten i a'pri'l, den' a·wten di i Om'ersysel kaler wo·lbera·wten, så hår de na'tu'rlivi's en få'klå'reng.

Si·, wo·lbera·wten blöw ðer bren blos, å ve de sameltes o·l böj'ens kå·l å

---

a. Første gang på marken om foråret.
Det kunne jo godt ske engang imellem, at vinteren holdt længe ved, ja, jeg kan pinedød huske, at min far fortalte, at engang i 1850-erne, da han den 1. maj skulle køre hen og hente en sommerpige, da måtte han rigtignok køre i slæde, så da holdt vinteren da noget ved.

Men nok om det, der var ét arbejde, der altid skulle være gjort, hvis det da var til at komme ud, inden den sidste april gik til ende, og det var at sprede muldvarpeskud ud. Både karle og piger kom af sted, så snart det om foråret var vejr til det, og marken var til at gå på. De havde hver en skovl med, og så gik de langs ad vangen, sådan at enhver havde en ager at sprede ud på, så det kunne skam snart blive til noget. Muldvarpeskuddene skulle jævnes godt ud, for ellers var det ikke til at gå med le længere hen på sommeren, for gik den igennem et muldvarpeskud, så var den så sløv, så selv den bedste strygestikke (strygespån) ikke kun stryge den op igen. Der var ikke andet, der kunne hjælpe på sådant et leblad end en slibesten.

Når det gjaldt så meget om at få muldvarpeskuddene spredt ud inden den sidste aften i april, den aften de i Ommersyssel kalder valborgaften, så har det naturligvis en forklaring.

Se, valborgaften blev der brændt blus, og ved det samledes hele byens karle og piger. Ved

piqer. Ve de law', te blost wa ve' å bren ni'er, få'swan' di dre·nge, dæ de fåro'r wa blöwn komfe'mi'ereð. Di gik hæn' å sat sæ eð stæj, huer i it wa læ·t å kom te, å dæ sað di så å roft gå·ðlam' åp, å hwes dæ no war en går, huer fålken it haj fåt må·lskåð'eren spreð u'ð, så sku ðer nåk kom eð hib te' ðem, hwæ gång' en kå'l hæjer en pi·q fræ den' går blöw roft åp, å så glæ·mt hiele få'sam'lengen jo it å skåqer, så ðe ku hø·res bå·ðe vit bret, å en gås fålk holt skam it o' å så'n blyw sky·w få' i aje djæ grenen å flanern, tu de wa da it sæ'rt; mæn no få'sto'r i så, hwo'får' må·lskåð'eren o·lti sku spre·s u'ð fa·r maj'.

---

det lag, at blusset var ved at brænde ned, forsvandt de drenge, der det forår var blevet konfirmeret. De gik hen og satte sig et sted, hvor det ikke var let at komme til, og der sad de så og råbte gadelam (kærestepar for det kommende år) op, og hvis der nu var en gård, hvor folkene ikke havde fået muldvarpeskuddene spredt ud, så skulle der nok komme et hib til dem, hver gang en karl eller en pige fra den gård blev råbt op, og så glemte hele forsamlingen jo ikke at skogre, så det kunne høres både vidt og bredt, og en gårds folk holdt skam ikke af sådan at blive skive for de andres grinen og kåde latter, og det var da ikke sært; men nu forstår I så, hvorfor muldvarpeskuddene altid skulle spredes ud før maj.

7.2.3.1. Rougsøtekster

Evald Tang Kristensen: *Jyske folkeminder.* Niende samling. (1888) s. 237. (Lydskriften er omskrevet).

Fra Ørsted i Rugsø herred
Dæ war' en hæremand', å han hað· en gång' ti' daw·læjerer, dæ sku ar·bæj't få ham om hø'sten, å di wa så dowen, te di ga ent bestel· noueð. Så kam han en da u'ð i marken, å så lå di å såw' ål·samel. Så wåw·nt han dæm å så·: A vil gien ha å ve·ð, hwæm' a-j'ær dær æ mjæst dowen, ham vel a gi en då·ler. Så wa-ð'ær ni', dæ ragt hæj'ern fram' å vil ta imoð då·leren, mæn dæn ten· ro·r sæ ekke a stæj'et, å han så·: »Vel do·nt væ så gu', håsben, å put en i mi væstlom·?« Så så· hæreman'en: »Ja, no ka enhwær ilöw'ele da fåsto', te do fåti'ener å fo då·leren, æfår ve di ajer, sien do·nt en gång' vel ræk ho'nen u'ð æter pængen.

ga gad.
ent ikke.
noueð noget.
kam kom.
gien gerne.
ragt rakte.
hæj'ern hænderne.
ten· tiende.
ro·r rørte.
do·nt du ikke.
håsben husbond.
ilöw'le alligevel.
æfår ve forud for.
di ajer de andre.
ho'nen hånden.
æter efter.

Dialekten i Udby sogn, Rougsø herred, optegnelse foretaget af fonetikeren Hans Jørgen Uldall (1907–57) ca. 1936; jf. Eli Fischer-Jørgensens introduktion til 2. udgave 1967 af Louis Hjelmslev and H. J. Uldall: *Outline of Glossematics* s. 3. – Lydskriften er her forenklet.

Tossihans

Der war en kuen, der ha· en dreng', han hi Hans. Så war der engang', så sku han te'e te lieqstow, så sø· hans mow'er te ham: »Næ'r do no komer der'hen', så ska do 'gið'em en dån's 'ål'sammen«. Så blew han jo pønte, selføl'qeli, å så fek (han) stæwle po' å kam jo så derhen' te lieqstowen. Da han så kam derhen', så ga han ål kå·len en dan's – de ka væ·, der war engen piqer kommen, de ve' a ent –, å så gik han hjem' te hans mow'er i'jen. Så så· hon: »Huj'en æ de så gån dæ Hans?« »De gik mæ reti gåt. A go·r, såm do ba-m'e, a ga ål kå·len en dan's«, så· han. Så så· hon: »Do sku jo ha dan'st mæ piqern.« Så wå't han så·: »Jamen piqern å mo'sekern war ent komen.« Men han ha fåt sæ en kjærest, så· han te mow'ern, å hen sku han hæn å besø·q åm aj·daw'en. Så blæw han jo pønte i'jen i hans næj' tæw' å gik. Da han så kam derhen', di war jo så glaj te ham, a di vil gi ham så mæð' gåt, sø'sup å evelskywer. Så da han sku te' å hjem', så ga di ham den bejst kow', der war i nø·st. Så træke han jo mæ'en, te han kam u'j i vej'en. Så kam præjsten kyeren, så så· han te Hans, om han vil ent ha kow'en åp å kye. Kow'en kam jo så åp i præjstens wo'n, men deng'gång' di sku så te' å derfræ', så falt hon ni'e å bræke hal'sen. Da han så kam en' te hans mow'er, så så· hon: »Huj'en ær et så gån dæ i'da, le(l) Hans?« Så så· han: »De ær gån mæ reti gåt. De wa' no flenk fål'k. Da a sku te' å hjem', da gað'i mæ den bejst kow', dæ war i dje nø·s.« Så så· hans mow'er: »Hwa go· ðo 'så ve 'hen?« Så så· han: »Ja, fanden sku bræk i hen, a kam åp å kye mæ præjsten, å da a sku te' å ha hen a wo'nen, så falt hon ni'e å bræke hal'sen.« Så sæj'er mow'ren: »Å 'here'guð, le'Hans, hen sku do jo ha træke 'bag'ete hjem' å bonen hen 'i'en 'kow'bo's.« Så så· hans: »De kan a gø· e'no·n gang', får a ska der'öw'er i'mu·en i'jen.«

Tossehans
kuen kone.
hi hed.
*lie*qstow legestue, bal.
sø· sagde.
mow'er mor.
Næ'r når.
stæwle støvler.
ent ikke.
Huj'en hvordan.
go·r gjorde.
'wå't var det.
åm aj·daw'en næste dag.
næj' tæw' nye tøj.
glaj te glade for.
sø'sup sødsuppe.
evelskywer æbleskiver.
nø·st kostalden.
kyeren kørende.
wo'n vogn.
le(l) lille.
'kow'bo's kobås.
e'no·n en anden.
i'mu·en imorgen.

Hans Andersen, født 1876 i Vore sogn, Rougsø herred. Stålbåndsoptagelse 1955. (Lydskriften er forenklet).

Kow'hu'seð de war jo i den jæn· raj hu's, å de gik ni'er moð låj·raj'en. Dæ'r ku vi så gå en' å ta hal'men å bær u'ð te kræ'tu'ren. – Mæn de gamel stow·hu's, der war stjenbrow' en· i fåstowen å så lergwol' å·p i stuerstowen. Å de war-ð'ær å å·p i dawlestowen. Å dæ'r lå' så en stu'er kampsti'en en·en får. De vild· jo sli·ðes de li'er. – Dyft war-ð'ær jo ligåt ni'er te kampsti'enen. A ka ty·li how·s, a kam' dær som dræng'. Mæn hæj·s så war ðær jo lergwol', å dæ'r stu så en bængk ront ve væq'en, å de hæ'r lergwol' de war jo slit så möj't, te dær blew' så dyft dær'ni'er, så vi ku-nt no' gwol't mæ bi·enen a·nt en vi sku vær möj't wow·sen; å dæ'r stu så eð lång' bu'er hæn' ve.

Kow'hu'seð kostalden.
raj rad, længe.
låj·raj'en ladelængen.
stow·hu's stuehus.
stjenbrow' stenbro.
fåstowen forstuen.
lergwol' lergulv.
å·p oppe.
stuerstowen storstuen.
dawlestowen dagligstuen.
stu'er stor.
Dyft dybt.
how·s huske.
hæj·s ellers.
stu stod.
ku-nt kunne ikke.
no' nå.
möj't wow·sen meget voksen.
bu'er bord.

7.2.3.2. Gerrildtekst

Poul Andersen: *Dansk IV. Prøver på danske Folkemål.* (1943). s. 46. Nørre herreds mål, Djursland. Fra Gerrild, nord for Grenå. Grammofonpladeoptagelse.

»Ja, si ræ war jo kommen Brew fra ham Skrywæ'n dæ æ u·j i Woldbøj', te wi sku mø· ni·e i Krow'e og betå'l wo Skat, – og ræ sku wæ om Fornaw'ne[1]) Klokken ti', – og wi mø·t jo nato'rlivi's åldsammel, – bå· ræm dæ ku betå'l, og ræm dæ ent ku, – a mø·t osse og a ku no-nt betå'l for a ha· ent Pængen. Men – æ – wi kømmer jo no dæni'e, og wi betå'l jo, og så sæj'e Skrywæ'n: No ka I go hjæm' og fo jæ Unnenåw'e[2]), så ska I kom egjæn, så wil a gi e Glas Bræn·wi'n – men så ska i søng· for m'æ. – Nå wi gjek wos hjæm' og fæk wo Unnenåw'e[2]), – og wi mø·t jo så egjæn, og wi fo'r de hi'e Flask Bræn·wi'n, og wi fo'r no Kaffeponse, – og wi kømmer jo te å søng·, og det kømmer te' å go ledt höwt epo'. A – lo no wæ· mæ å søng·, a ha ingen Løst te' å søng·, – men det opdawe jo Skrywæ'n; så kommer han hæn te mæ å sæj'e: Hvoså søng'er ro ent, a we' jo ro kå'. Næj a søng'er ent i Da. – Men ro skal – hæ æ ræ mæ ræ roe[3])! – Men så blew a sku osse gal'. – Så traj' a så'n li·g hen' for Niesen a ham, men fø'st sæj'e a: Trow'e ro, min gu·e Kå·l, te a go hæ'e ni'e i Krow'e og sætte mæ te' å drek Bræn·wi'n og søng·, næ'r a ent ka betå'l min Skat. – Trow'e ro re, bette Væn. – No må ro ha Fåwal, – og så gjek a hjæm·, a sø sku ro te ham dæn' Da.« »Wa re rin Bæjsteså'r?« »Ja, det wa min Bæjsteså'r«. – –

1. Formiddagen.
2. Middagsmad.
3. råder.

ræ der.
Skrywæ'n skriveren.
nie i Krow'e nede i kroen.
ræ det.
ræm dem.
ent ku ikke kunne.
a mø·t jeg mødte.
kømmer kommer.
höwt epo' højt på.
ro du.
traj' trådte.
Niesen næsen.
rin din.

7.2.3.3. Djursnørreherredtekst

Ejner Andersen, født 1901. Dialekt: Glæsborg sogn. Båndoptagelse 1971 ved Niels Åge Nielsen og Ove Rasmussen. (Forenklet lydskrift).

Ja, jæ ka how·s en'gang', mæn vi gik i sko·l, da haj jæ wor ufårseqti å gån po dam'en, å dæ'r haj jæ resæ'ke'reð –, jæ haj fot de jæn· be'n igjæmel i'sen. Å da jæ så kåm hjæm', så war wor mo·r ve' å ta wor mej'asmaj u'j a kakelow'nen, å de var så'n en let smal' stow·, vi ha·ð, å li·q som hun stoð å rækeð en' æter dæn', så vil jæ smut få'bi', jæ vil hælst håp få'bi', få jæ skul jo engen plæjer sæt po gål'eð. Å så ramer jæ hen po hene höwer ar'm, så hun sme'ð ta'lærknen mæ fesk å de he·le hæn' a gål'eð. »Mæn dræng' da! Hwo'dan ær' eð do flywer a'stæj?« »Ja·, jæ vest 'ent å' eð.« »Nå! A ka nåk si, hwa dær ær i væj'en. Do er jo 'slup'wåj·en! De war 'de, a sku ent ha sjet.« Ja, de mot jæ jo enröm·, de war san· nåk. »Jæ gik i'gjæm'el i'sen.« »Jamen do ku ha blewen å· dam'en. Hwa sku do dæ'r æter? Do ve' gåt, i'sen ær ent så stærk e'no. Så do ku ha ven't, te de ku bæ·r dæ!« – Jæ fek no da fesken å katåflern a'liwel, sjæl' åm di hað sæjleð en tu'r hæn'að gål'eð, så – – di småqt somen li· gåt.

how·s huske.
plæjer pletter.
höwer højre.
'slup'wåj·en pjaskvåd om fødderne.

7.2.3.4. Anholttekst

Ane Larsen, født 1876. Båndoptagelse 1956 ved Niels Åge Nielsen. Lydskriften er her simplificeret: · = lang lyd, ' = stød, ˈ = tryk på følgende, ð = åbent d, q = åbent g.

Jul på Anholt

Ja, ju'len he'r hon fåregik jo sån', að fest sku wi jo hå ba·qen te ju'len, å de sku boðe wær rowbrej' å fi'nt brej' å så ka·qer. Å di sku jo wær now·n te å ild· i ow'nend, å di sku jo åse hå baketæw'eð, de sku di jo hå hi'm å hå tær·en, fo de war jo baketæw', at di sku war·m ow'nend we. Å så war' eð –, nær di så ha·ð sat brej'en end', så sku di jo –, så'n eð brej' sætes end' fest – en sko·ldka·q sku sætes end' får å si', om ow'nend haj war blen war'm nåk.

Å når de så war blen ba·qen, så sku jo ow'nend gjæres ren'. Å de ha·ð di jo så'n en skra·v, di skra·vt ow'nend mæ. Å så ha·ð di i kost, dær war law'en a gra'bo·ner, å dæ'j fæj·t di så ow'nend mæ, færend di sat brej'en end'. De fe·st brej', di sat end' i ow'nend, de war ge·n sat eð lyw's i', fo hæld'er ku di jo eke si' å sæt de ånder. Å så sat di jæt å jæt brej' po en sko·ð å sat dæm end' i ræke. Å når di så tænd·t, så sat di ka·qern å de fi·n brej' end' ba·qæter. Så blew ka·qern, di blew na'tu'rliwis tan uj' fest, å så di fi·n brej'. Mæn rowbrej'en di sku jo ba·q længer.

Mæn de war jo eð grusåm ar·beð mæ så'n non brej', nær wi skuld ba·q. Da'wend i fårwæjend så sku wi hæn' å æld·t. Å de war jo ek nå·ð mæ å hå' en wæqt å wæj·, fo de blew åld' samen tawn sån, að de war en skip mjæl hælder så'n nowð, som di ment, di ku fo plå's i ow'nend. Så ha·ð di jo surdejn, som sku læ·t eð, å de tow' di jo hæld'er ete æter wæqt, får de tow' di å mæld· i i kåp, å de hað di jo sto'end fra dænd å·nd gang', di hað ba·qeð.

fest først.
rowbrej' rugbrød.
brej' brød.
baketæw'eð bakketøjet, marehalmen.
hi'm hjem.
tær·en tørret.
nær når.
sko·lka·q skoldkage, lille kage, som bages forrest i ovnen.
si' se.
haj han.
gjæres gøres.
en (hunkøn) en.
skra·v skrabe, skraber.
i (hankøn) en.
gra'bo·ner bynker.
færend førend.
ge·n gerne.
lyw's lys.
hæld'er ellers.
ånder andre.
jæt et.
sko·ð skodde, skydsel, stang med plade på enden, anvendt til at skyde brødet ind i ovnen.
tan, tawn taget.
skip mjæl skæppe mel.
plå's plads.
læ·t lette, hæve.
mæld· målte.

De å·ndt [mjæl] de bro·qt di te rowbrej'. Å de kåm jo åldt sam'el så i eð stowr't ba·qtrow, å di stow' å æld·t å æld·t eð sam'el. Å de sku jo ældtes i ma·ne timer, færend að de ku bliw ældten sam'el. Å så kåm di jo åp po eð bow'r, å dæ'r blew di jo så åse æld·t. Å så kåm eð an e'po' –, nær wi så fæk dæm lawen rond·, reqti rond·, a wi ku fo brej'en te å håp.

. . . .

Å næ'r wi så hað sto'eð så'n å low dæm håp i hal' snes gang·, så moð wi festen te' å la·w dæm a langs i'gæn, sån' di ku blyw te eð reqti brej'.

. . . .

Ja, te ju'len så blew eð al·dri ba·qen å·ndt end dæ'j al'men'eli sto·r ka·q, dær blew ba·qen i ow'nend. Å·ndt fæk wi eke.

Å så sku di jo ge·n hå dær gri's slaqten. Fo wi hað jo åld· sam'el i gri's, å haj sku slaqtes te ju'len.

Å ju·ltrær å ju·lgaw· de war ðær engen teng' dær he·ð. De war ge·n tre' ju·lhæleda: ju·lawten å så fe·st å å·nd. Mæn så, nær di sku i kirken fe·st ju·lda, så sku di jo åfer te præstend å di'nend. Å de war ge·n i dræng', haj sku go rondt mæ åfersæðlern. Å dær stow jo skrewen po sæð·lern, hwes de war, å hwæm de sku hå' eð. Å så fæk haj eð steke ka·q fo hwær. . . . Så di ha·ð i gu' fo'syw'nend, dæ'j dræng', dær ku wæ·r så hæl·di å fo låw te å go rondt mæ di åfersæðler får di'nend. Får de war jo ham, dær skuld hå go·eð.

Så war eð jo å·nd ju·lda aw·ten, så war eð ba'l, å de hæne po krow'en. Å så då·ndseð wi jo, som wi ku bæst, ald· samel. Å de war jo åld' samel gameldas då·ndse – , mæ tow'tu'r å ræjlænd'er å så'n nå·ð. Å så, nær de blew hæn' po awten·end, så fæk mænd'en eð glas pon'sj hwær. Mæn kwendern di fæk eð glas, som gik rondt. Å så drak fest de je·n i mundfuld, å så drak dænd å·nd. Å så, når glaseð de war blen tæm't, så blev eð fyld't i'gæn, å så drak de åld· samel endte ræken war gon rondt. – Ja, dær war no i månd', som al·dri ku wend·t, te að wi ånder kwender wi fæk. Så kåm haj ge·n hæn, å så så· haj te hans ko·n: »A·n, ble'ð din læper!«

bro·qt brugte.
ba·qtrow bagetrug.
stow' stod.
sam'el sammen.
ma·ne mange.
bow'r bord.
e'po' på.
håp hoppe.
festen først.
åfer ofre.
di'nend degnen.
steke stykke.
gu' god.
fo'syw'nend forsyning.
krow'en kroen.
tow'tu'r totur (dans).
ræjlænd'er rejnlænder.
fæk fik.
tæm't tømt.
ble'ð blød, væd.
læper læber.

7.2.3.5. Djurssønderherred- og Molstekster

Evald Tang Kristensen: *Jyske folkeminder.* Niende samling. (1888) s. 243. (Lydskriften er omskrevet).

Fra Koed i Sönder herred på Mols.
A lo' i mi få'es haw· jæn' da a ho·r, hwådan wå nå·bomand', Nels Skow·få-weð go sæ vre' å slåw' mi goue wæn Mekel. Hans måw'er hon hieð Enge-bår'e, å hon kom fra marken mæ hende kej'er, å Mekel hende sæn lo å langket sæ ujenfår kow'husdæ'ren. Så ro·ft hon te ham: »Mekel! lok kow'husdæ'ren åp!« Mæn Mekel så·: »Næj· a vel'-iki.« Så ro·ft hon igjæn møj' meie ildter. Mæn ha tu'-et mæ row' å blöw leqend. Så ro·ft hon jæn' gang' te, a han skuld lok kow'husdæ'ren åp, å hon hwi·nt fåskrækeliq dænd' gang'. Mæn han wa li·q knote. Så kom dræng'ens få'er, å han wa vre': »Ka do ændt go hæn' å lok kow'husdæ'ren åp, som hon ba-ð'æ, din swin·hund', da ska a misel læ·r dæ!« Så dæ·r-mæ tu' han hans re· lu· åw', å dænd' wa fjæte å tong', å så ga han Mekel en reqtiq dask mæ luen we hans håweð. De wa nåweð, dæ faldt we Mekel, å han bråld·, som dæ að'en kniw' i halsen a ham.

lo' lå.
ho·r hørte.
måw'er mor.
kej'er køer.
sæn søn.
langket strakte sig mageligt.
kow'husdæ'ren kostalddøren.
ro·ft råbte.
tu' tog.
knote stædig.
få'er far.
ændt ikke.
misel minsæl.
re· røde.
lu· lue, hue.
fjæte fedtet.
faldt we gjorde indtryk.
bråld· brølede, græd.

J. P. Christensen var født i 1848 i Hyllested sogn, Djurs sønderherred. Her gengives *Grisin. Fortælling i jydsk Mundart* (*Sønderherreds*). (1892). Han skrev desuden: *Gosdrenging. Fortælling i jydsk Mundart.* (1894). I samlet (fejlfuld) udgave: *Gosdrengin og Grisin* (1949).

Da skal a low, der æ Færdsel heruj!
dæ trække di igjen mæ ed stour Kaavel Stuj!
A troue, di aal ska te Margin ida –
Wiannæ mo go hæ hjemmi aa ha
saa travelt, faade wi haa slagded Grisin;
Men, Gu ski Low; Flæsked æ hæut i Prisin;
Dæ bliwer i regdiggu Stomp aa uwær[1],
han haa jo i Reg[2] lisaa bre som en Dær;
aa de er endda aallæ saa mej, han haar ædt;
men gu æ han bodæ paa Flæsk aa paa Fjæt!

Men kaa do no hous, hwædan a faataal,
waa Gris dæ aant Or han blew swaal[3]?
A grædder ino, nær a tænker æpoed,
de er aaltin saa slemt faa Smofolk aa foed;
De Krætur æ jo bestandig saa dier,
aa Pengen te Grisin had wi lont aa Pier;
Saa sku han endda kun bliw te saa ledt,
Flæsked wa tendt, aa dæ wa slæt ent Fjæt.

Dæ wa ledt Sni[4] ino hes aa her;
men de had regdignok waa mej wær.
De war i April, wi fulles aj
bodæ Niels aa mæ te Maarupwaj[5];

1. Stomp aa uwær = Stykke at undvære.
2. Reg = Ryg.
3. swaal = afkjølet, afsvalet.
4. Sni = Sne.
5. Maarupwaj = Maarupvad, Markedsplads.

ed stour Kaavel Stuj et stort kobbel stude.
troue tror.
te Margin ida til marked i dag.
Grisin grisen (hankøn).
hæut højt.
en Dær en dør.
Fjæt fedt.
kaa do no hous kan du nu huske.
dæ aant Or det andet år.
æpoed på det.
dier dyre.
lont aa Pier lånt af Per.
tendt tyndt.
hes aa her hist og her.
waa mej wær været meget værre.

faa dæ wa Margin, aa i Gris sku wi ha,
aa de wa no aallæ saa lig endda;
i gammel Mand ku ta naaud we
paa Wejn, dæfor gjæk a mæ dæte.
Han æ saa gu we mæ, de war en Skam,
hwes a ent aassæ wil wæ gu we ham.

Dæ war ed grow Patti[6] Folk testej,
a troue, dæ wa naaun fra hwer en Bej,
aa dæ war aas naaun, dæ had Grejs aa sel;
hwæ glaj a blew kaan a aallæ faatel,
faade de ku go saa rask fra Honen;
a west dæ wa træls igjemmel Sonen[7];
no ku wi kom hjem i aal gu Ti,
aa saa wil wi wæ glaj, næ de wa faabi.

Wi had ledt Peng teewns ino,
faa dem ledt te Huseds Brug a ku fo.
Saa kjævt a ledt Krengler aa en Honnekaag
faa saan naaun kaa wi jo ent sjel baag;
Saa fæk a ledt Benner aa saa en Sikaari,
saa slap Pengen op, aa a wil ent ta teborre.
De æ sand, saa fæk a mæ en Farregri[8],
men saa war aas hielæ men Hannel faabi;
Saa fæk Niels Grisin put i i Sæk,
aa de waart ent læng, ennen wi wa wæk.
De best[9] mæ lig for, da han tu ham paa hans Skaaller,
de Net heller Glæj aa ham fæk wi no aaller;
en regdi unnælæ Taank a fæk,
aa de tu te, jo længer wi gjæk. –

6. Patti Folk = stor Mængde Folk.
7. Sonen = Sandet.
8. Farregri = Farvegryde.
9. bæst mæ lig for = forekom mig.

Bej by.
Grejs grise.
hwæ hvor.
Honen hånden.
træls besværligt.
teewns til overs.
kjævt købte.
Honnekaag honningkage.
Benner bønner.
ta teborre tage på borg, på kredit.
Skaaller skulder.
Net heller Glæj nytte eller glæde.
unnælæ Taank underlig tanke.

Wi had aallæ saa launt te dæ næste Bej;
wi gjæk we Sin a Wejn i i Stej;
A gjæk mæ mi Bendhues aa prak[10] en Mask,
de kun a jo godt, wi gjæk aallæ saa rask.
Saa so wi naaud hejn æpaa Wejn no suaat;
de war i Woun, de west wi no godt.
Saa seje Niels: »De ska go[11] nær,
ve mede dom hæ we de beddæ kun Kjær.«
Aa de gjæk faa sæ, som Niels han spaaj –
we medt dom; di kjor mæ ed Pa muodæ Klaaj[12];
aa wi tou Gammel maat go ledt tesi,
di kjor akuraat, som di wa laask[13] faabi.
Men saa famled Niels, dæ sællæ Aasen,
hans Fud den skrej[14], aa dæ lo han paa Maaasen
A tavt min Bendhues lig i Skitted,
a blew saa faafærmed[15], mi Fud den smitted
dæ lo wi mensil we Sin a henaan. –
Men no ku wi rejdignok mærk, de wa Skaan[16]
faa Niels slap Puaasin, aa Grisin han faldt
I Wandt aa sot, – de wa gruselæ galt! –

Wi rest waas, aa fæk aas Grisin op;
men ued aa kol wa han ewer hielæ hans Krop.
Wi tænt, han wa de[17], – han ku slæt ent sej,
aa hellæ han kaam te dæ hielæ Wej.

10. Bendhues, prak = Strikkestrømpe, strikkede.
11. de ska go nær = det vil vist ske.
12. it Pa muodæ Klaaj = et Par modige, unge Heste.
13. laask = løbsk.
14. mi Fud den skrej = min Fod den gled.
15. faafærmed, mi Fud den smitted = forbauset, min Fod den gled ud.
16. de wa Skaan = det var daarligt.
17. de = død.

hejn henne.
suaat sort.
we mede dom vi møder dem.
kjor kørte.
sællæ sølle.
mensil minsæl.
Puaasin posen, sækken.
sot sank.
gruselæ grusselig, grusomt.
ued aa kol våd og kold.
ewer hielæ over hele.

A græd aa klaud mæ; aa Niels war uun;
Han se, de war aas en lekelæ[18] Stuun
a wa kommen mæ. Han wil ge mæ Skillen;
aa saan blew han we, te wi kaam te Hillen
herujenfaa Dæren. A blev aassæ gnawn,
saa tu a Grisin i Waahæres Nawn
aa bar ham end aa le ham i Sengen;
de kun a jo godt, hæ kaam jo engen.
A west jo, hwekken ed Sawn de wil bliw,
hwes a ent særred for aa faa ham teliw.
Men Niels skjældt uj aa se: »jou Mænd!
de ska waar ledt, te do få Gris igjen,
faa no kwæl do ham jo da rentæbaar[19]!«
Saa snakked a godt aa se: »Nej bettæ Faar!
han kommæ sæ nok, næ han haa waar i Seng.«
De waart endda heller ikki ret læng,
saa begendt han aa piv, saa wæn a ham ledt;
saa fæk han i To Mjælk, men de wa liwal Skit.

A tilled Mjælk i ham i fjouten Dau;
aa de wa jo da en grusselæ Plau;
saa begendt han aa drek, men han will slæt ent snaag;
A se te ham i Ærgels: »A haar aallæ kæn Maag,
som do kaa skaav dæ, aa skaf mæ Faatræd!«
Saa vædt a men Øun, – a maat regtig græd.
Saa grin han ledt, aa saa kun a go,
faa de wa dæ jennest Trest, a ku fo.

18. lekelæ Stuun = lykkelig Time (menes ulykkelig).

19. rentæbaar = helt og holdent.

uun ond, gal.
Han se han sagde.
ge mæ Skillen give mig skylden.
Hillen hylden, hyldetræet.
særred sørgede.
fæ får.
kwæl kvæler, tager livet af.
wæn vendte.
i To Mjælk en tår mælk.
liwal alligevel.
tilled tyllede.
snaag snage, rode med trynen i æde.
jennest Trest eneste trøst.

Saan gjæk Sommerin, hwædan den kun;
Niels wa tit bode vrewled aa uun.
Han se, a sku læg en Brærenq[20] ibled,
aa den skul a saa gjen ham te aa ed;
maaski a ku saa lest ham hejn te Troud,
Dæ wa da wal ennælæ naaut, han houd.
Men de wa de saam, hwa han blew go we,
wi ku jo godt mærk, han wil ent bliw fe.

Saa slagded wi ham, dengang di slagded Laam[21],
faa da war ed netop, men Sester hon kaam.
Hon hjalp mæ ledt mæ aa gæ Taaromen ræn;
men wi fæk dom ent regdig aalsammel wæn
faa naaun aa dom wa rent æbaar gon i Snork[22]
De wa jo ent sært, – han wa jo i Pork[23].

A græd ewer Grisin, – a wel godt go we,
a græd ent saa mej, da men Mouer wa de.
Aa do kaa trou mæ, de æ sand, hwer Or a sejer;
men, Gu ski Tak aa Lov, dæ hæ han æ bejer.

ENDE

20. Brærenq = Brødskorpe.
21. dengang di slagded Laam = først i Oktober.
22. gon i Snork = indskrumpede.
23. Pork = Vantrivning.

vrewled vrøvlet.
ibled i blød.
han houd han syntes om.
go we gjort ved.
fe fed.

Laam lam.
Sester søster.
Taaromen tarmene.
go we vedgå, indrømme.

men Mouer wa de min mor var død.
dæ hæ han æ bejer den her han er bedre.

Joachim Kattrup (pseudonym »Christopher Becher«) var født 1874 i Vistoft sogn, Mols herred og døde 1925. Han var mest kendt for sine populære drengebøger. Teksten her er fra *Jens o Jeppes Skaargill. En faanøwwele Awten mæ Wiser aa Histaarrier* (1896) s. 40–44. (Jens og Jeppes høstgilde).

Da Wisen wa te Ehnd, sat Pe Skræjjer sæ nier igjen aa lowted te hans Kaffepons. Han had aasse hat ed faahle Arbejd mæ aa pieg baadde hest aa her for aa gøer 'ed saa begrivele som mulig.

»Hahaha!« grinn Sownfowden. »Do haa da waar en faahle Krigshelt, Pier.«

»Ja, Wisen æ gu nok, men Do haa da goer'en saa skammele lang mæ de hæe ditlomhej«, saah Gammel Ras.

»Hwessommensti Do it will ha hoer'en, saa ku Do missel ha læt wæer, Din Døwsak!« knorred Pier; men lihg i de saahm faldt Laus Hywl ind mæ hans Besyw, faa han will it, te dæ sku blyww Klammeri. – Pe Skræjjer æ hessig, aa han gæer aallti mæ ed hiel Kompeni Nohl i Lommen, aa dem jawwe han i Folk saa møj ubarmhjærte, næe han blywwe gal aapo dem. – No, hwa som a will sejj: Laus Hywl rohve saa nok saa gelassen: »Jaja, Ras! wa den hæe Wihs faa lang te Dæ, saa skal a missel faatehl en bette Krønnik, der it ska blyww saa lang.«

»Tak ska Do ha, Laus, læ wos saa høer'en da.«

»Ja, op mæ'en,« saah Poul Swak, aa saa tow Laus fat, hiel polisk:

»Ja, sin I presse mæ saa haardt, saa wel a da faatehl jer, hwodan de gjek mæ, dengang a gjek i Skuel, – snaae faanøwwelet aa snaae bedrøwwelet, lisom de ku fald sæ. A haa jo aallti waar en faahle begawwed Knejt, – baadde mæ Klæer aa i aall Moeder, aa hwes aall di anner it had sat owwenfaa mæ, saa had a missel sat owwest, – de wel a da la jer wehd!

Wo gammel Skuelmester de war en dejlig Mand! Han past hans Brændwinsflask, aa wi past wo Bøgger, aa de tøt a rehle wa den bæjst Ordning; – men dengang wi fek de nøj Skuelmester, saa kom dæ missel en

lowted lugtede.
faahle farligt, besværligt, stort.
pieg pege.
goer'en gjort den.
Hwessommensti hvis, dersom.
hoer'en hørt den.
missel minsæl.
Døwsak drivert.
Hywl Hjul.
gæer går.
aapo på.
Wihs vise, sang.
gjek i Skuel gik i skole.
owwest øverst.
wehd vide.
Skuelmester skolemester, lærer.
de tøt a det syntes jeg.
rehle rigtignok.
nøj ny.

aahn Skek po 'ed, han war it ow de Slow, Kakkelownind er ow, de fek a aa wehd, de føhst Da, han kom te wos. Dengang han kommer ind o Dæren, saa komme han hejn te mæ, – a sad jo føst for, aa a haa wal sit ham let grundig uj. – »Hør, min lille Dreng, hvad hedder Du, og hvem er Du?«

»A hie Laus Hywl! Min Faaer han bue dæe som di drejer om te Smejens, aa han hie Hans Skwaller helle Hans Hywlmand, min Mowwer kalle di Ævvel-Kjesten, aa min Aallfaar hie Mikkel Pind, – di kalle ham no aasse Pindswined, faade han a slem te aa drek.«

Skuelmesteren smill, de howwed han, te a ku gø saa gu Beskiin. – »Ser vi det, min Dreng, men kan Du læse indenad i en Bog, nu Du er i øverste Klasse?«

»Ih, nej!« swaaert a, »dæsom a had kund de, saa war 'ed missel ængen Nøtt te, a sad her.«

»Aa, Du er et Klokkerfaar!«

»De kaa Do sjel wæer, te a blywwer 'ed!« bust a ui; – men de skull a it ha saae, faa lihg i de saahm fek min Kiever aa mærk, te dæ sad ed Pa gue Hænner aapo ham. De wa de føhst Gang, a fek Hog ow ham; – men de bløw it de sihst, endda a it fek saa grow manne, for a fek it mier end 6 Gang om Ugen i di 4 Daww, wi gjek i Skuel, – ja, saa fek a somtidder let ow Tampen desforujen! – men han wa no it ow di wæst te aa slaa, de wa Sønd aa lyww.

Han haed saa manne nøj Skekker aa sku ha indfoer, saa de wa groww: baadde Gegrafi, Landkwot aa møj mier, aa mæ aall di gammel Sager: Bivvelhistaarri, Katekismus, aa hwa de no war, gjek 'ed møj nøwwer te end fæhr. – De gammel Skuelmester wa godt tefreds, næe han blot had spuer om 'ed, – enten dæ saa kom Swar heller ej; men de her will næsten ha wos te aa swaaer, innen han had spuer ætter 'ed. Saaen war'ed en Da, han stu hejn we Landkwotted aa piegt aa baj mæ sejj ham, hwa de wa for en Bøj, han piegt o.

»De kaan a it si,« sejer a; »men to de weed Do aasse møj bæjjer sjel, end a kaa sejj'ed!« – Han bløw gal aa ga mæ i Linialen; men a tøt no rehle nok, de wa ufaaskøldt, faa hwa skal En leg set Howwed i Blød for aa grandsk

en aahn Skek en anden skik.
Slow slags
de føhst Da den første dag.
Dæren døren.
bue bor.
Hywlmand Hjulmand.
Aallfaar bedstefar.
de howwed han det kunne han lide.
Beskiin besked.
Kiever kæber, kinder.
Tampen tovenden.
nøwwer nøjere.
spuer spurgt.
swaaer svare.
stu stod.
Bøj by.
a tøt jeg syntes.

ui, hue Amstralien heller aald de aaendt Kramseri legger, da En jo aalle fæ de mindste Brug for 'ed; men saaen will han no ha wos te aa grandsk aaldteng ui. En aahn Gang spuer han mæ ætter, hwa Lannen i Europa di hied. A remst op: »Tyskland aa Swerrig aa Fyn aa England aa Sams aa Kjøvvinhawn aa Afrika!« – A tøt rehle, de war en gu Slomp, a had faat samled sammel; men lihggodt fek a Skjænd, hwoddan Fahnen de ku wæer! – Saa en aahn Gang seje han te mæ: »Kan Du sige mig, min Dreng, hvad hedder de fem Sanser?« Jow, de kund a saa møj godt! »Di hie: Sywn aa Hørels aa Hænner aa Fødder aa Samvittighied«, swaaert a. De gjoe han it aaendt end grinn ow, saa a kaa da wehd, de haar it waa saa møj tossed.

De næstsihst Gang a war i Skuel, seje han føst te mæ: »Hvem er den største Løgner?« – »De æ Lammend-Frederik«, saah a, faa de had min Faaer faatold mæ, men saa fek a aa wehd, te Fannen wa møj de wæst, aa de wa wal aasse rettig nok. Bagætter spuer Mester mæ ætter, hwem dæ wa min Næste. »Aall Mennesker,« swaaert a, – faa de west a jo, dæ sku swaaeres. Men han bløw we: »Er Snot-Sessel da ogsaa Din Næste?« »Ih, ne-j!« sejer a, – faa de wa saaen en gammel Hjajj omm i Fattehuust, te di it rejnt faa nowwed, saa de kund a da it kom i Tanker om. – »Men saa jeres stue swotbroged Kow?« spuer han igjen aa goe hans Mund saa bre, som han kund. »Ja-a!« swaaert a. (Wi had no heller aalle hat en bæjjer Kow, baadde te aa molk – aa te aald Teng.) – Men saa skal a loww for, han skeldt mæ ui baadde faa Dommerhowwed aa de jenn aa de aaendt, hwa dæ no faldt ham i Munnen, – men to de wa maaski aasse fejl ow mæ aa swaaer saaen. Ja, saagu!

A fek de bæjst Karaktier, hwi wi bløw ujskrøwwen, de wa: godt mæ Spørsmolstejn! – de betye saa møj som: at de war ed Spørsmoel, om a ku blyww willer, end a war; men lihggodt saa war a ki ow den Skuelgang, – a wa sgu tidt hied om Øreren i di Oeringer, baadde ow den jenn aa den aahn Oersag, saa di tow miest faanøwwele Daww a haa hat i met Lyw, de wa dengang a bløw komfemiered aa saa i Awten. – Skoel po de!«

»Skoel Do!« saah Jens o Jeppes aa vrej sæ po Beengken, saaen grinn han, – aa de gjo wi anner no aasse.

hue hvor.
Kramseri småtteri.
fæ får.
Hjajj tåbelig person.
goe gjorde.
molk malke.
willer dygtigere.
ki ow ked af.
faanøwwele fornøjelige.
met Lyw mit liv.
Beengken bænken.

Mine Sørensen, født i Dejret på Mols 1867, død 1964. Båndoptagelse ved Niels Åge Nielsen 1954 og 1959. Lydskriften er her simplificeret: · = lang lyd, ' = stød, ˈ = tryk på følgende, ð = åbent d, q = åbent g; ld og nd for palataliseret l og n.

Købmand i Dejret

A haðˑ en måster, hon beˈgeˈnt mæ foˈrætnend, å hon beˈgeˈnt po dænd' moˑð, at hon handleð, hon haðˑ æng en boˈtik. Hon haðˑ i hende stowˑ, dæˈr haðˑ hon eð skaˈtoˈl, å dæˈr slow hon klapen niˈer, næˈr dær kåm konder, å dæˈr trækeð hon skofen uˈj (lisom no dæˈnd dæˈr), å så stu di dæˈr å fæk dier wåˑrer, di sku ha, di war jo wejen oˈw. Å de war jo så så læt får end kjemaˈnd po dænd' moˑð.

Å hwa –, hon fæk æˈq hjæmˑ som beˈtåˈlend får wårern, å dæm ræjst hon så te Århus mæ – sejleð te Oˑes, kalt wi' eð jo dæˈnd gaˈng. Så sejleð hon jo mæ – –, end'da i oven boˈð, – da war di et bangˑ får å sejˑl. Å så haðˑ hon jo en såˈn stowˈr kårˈe fuld' a æˈq, å så sku hon jo ha wåˑrer fo dæm.

De war jo hænseæˈq, naˈtuˈrliwi's, de war jo hæˈns, dær handleðes mæ. Si, de war kuenens po goˈrend, de war hendes æˈq. Dæˈr haðˑ mandˈend et noweð å sejˑ. Så handleð hon jo mæ dæm.

»Kom kunderne og betalte med æg?«

Ja, så fæk de wåˑrer fo æqˈen. Såˈn gjek de så te.

Å i Oˑes dæˈr kjeft hon så wåˑrern får æqˈen. Å hwa så kåm hon jo hjæˈm iˈgæn.

»Hvilke varer havde hun?«

Jaˑ, hwa, de war jo no sempel, de war jo et såˈn –. Hon haðˑ kafe, mæn de kåˈm kwendern såˈn å kjeft hos hend, dær mot jo æng en siˈ, di kjeft. – Å di sku jo så brendes, kafern – kafen. Å fo de di sku et lowˑt, de war kafe, di breˑnd, så smeð di en huessåk i ildˈend. Såˈn swejen uˈld de æ jo et så pæˈnt å træk eˈnd fo bresteð, mæn de war jo no fo de skeˈld så. – De war får å skjuˑl de.

haðˑ havde.
beˈgeˈnt begyndte.
moˑð måde.
stowˑ stue.
stu stod.
wejen oˈw vejet af.
kjemaˈnd købmand.
beˈtåˈlend betaling.
oven boˈð åben båd.
kårˈe kurv.
hæˈns høns.
kuenens konens.
goˈrend gården.
sejˑ sige.
gjek gik.
kjeft købte.
lowˈt lugte
breˑnd brænde.
huessåk hosesok.
swejen sveden.

Så haðˑ di jo swesker å roˈsi'ner, de haðˑ di åse dæ'ngga'ng. Mæn de war jo wejen o'w, så dæ'r hår hon et ha'ð ret me'j hand'el mæ de.

Hon haðˑ jo så'n de neðˈwæn'di, får dæ'ngga'ng da ku di jo foˈsywˑn dæm sjæ'l, de ku jo landmænd'en. Di laweð jo de, di sku ha å spiˑs å drek å å'lt de. De kåm di jo læter frå' fo pængens weðkom'ende. Da war dær jo æng̊en pængˑ så'n i'mæld fo'lk, som dær ær no.

Nå, ja, så blew hon jo træ't i' å handel hælder wær kjema'nd, hælder hwa hon sku kaldes, mæn a trow'r no nåk, di kaldt dæm he'kere dæ'ngga'ng. – Så fæk min få'r eð, å hand handleð så i – haðˑ foˈrætnend i siw' å tywˑ o'r. Å så handleð hand jo så længˑ, te så fæk min ma'nd å mæ, wi fæk jo så be'wil'endend å fæk så tij'en, dær kå'm. Å hand sejleð, å hand handleð, å wi haðˑ buˈtiken, å dæ'r war a så hiele tij'en. Å de gjæk jo gåt, de war en gu' ti'j, de war en åpaðgo'end ti'j, å'lt gjæk fram'aj, så de war læt dæ'ngga'ng, me'j bæjˑe end no.

brestеð brystet.
ske'ld skyld.
me'j meget.
foˈsywˑn forsyne.
sjæ'l selv.
he'kere høkere.
siw' å tywˑ 27.
ti'j, tij'en tid, tiden.
a jeg.
bæjˑe bedre.

7.2.3.6. Samsøtekster

Fra Anton Nielsen: *Spurvekvidder. Smaavers for Venner* (1874) s. 43–44 er digtet »Samsø«, som er på nordsamsisk dialekt.

Samsø
Folkets Mundart

I lille Plet, en græsfrisk Ø
medt i de Bølger blaa.
i Kjæmpehøv i vilden Sø,
om ham a synge maa.

A hove no saa møje godt
de høve Bak og Klet,
dæ knejse som aa mægdi Slot
i Bølgen blø og let.

A tøkkes om de hvi'e Hus
imel' de Poppellundj;
a hør saa gjan aa Vindens Sus
i Sommeravdenstundj.

A haa saa møje Hovro faat
aav gammel Kjæmpesnak,
om Brattingsborg, det gammel Slot,
om Vestborg aa sin Bak.

Om Angantyr og Ørvarod,
om Tyrfingsværdet hvast,
dæ kræve Blu med skarpi Braaj,
og skjar, saa Brynjer brast.

Om Hjalmar, som aa Tue saj,
saa rovle i sin Dø,
om hendje, som ham fulgte glaj,
hans onge Fæstemø.

Saa dræme a saa gromme stovt,
a og vol blyv i Mandj;
a og ska haa i Gjani gjovt
for gammel Danmarks Landj.

Saa vol a kjæmpe mandjelig
med Urd, med Sværd, saa glaj,
saa vol a elske hjartelig
hvad Kjærlighi er va'

Og næ a saa haa kjæmpe uj,
a fue va! Hvile søj
i Troen aa min gue Guj,
aa Pletti a bløv føj.

I en (hankøn).
A hove Jeg husker.
høve høje.
A tøkkes om Jeg synes om.
gjan gerne.
Hovro morskab, tidsfordriv.
aav af.
aa på.
Blu blod.
Braaj brod.
skjar skar.
Tue torne.
rovle roligt.
dræme drømmer.
stovt stort.
vol vil.
Gjani gerning.
Urd ord.
va' værd.
a fue val Hvile søj jeg får vel hvile søge.
føj født.

Evald Tang Kristensen: *Jyske folkeminder.* Niende samling (1888) s. 254–255. (Lydskriften er omskrevet). Fra Syd-Samsø.

Jinj' gang' wa dæ nowe Ær·bow'-feskere fro·sen enj· i Staw·ns fjöw'e. Da di ha wå fro·sen enj· i nåwe ti', be'gønt Smal·-Hån·s å kom om'bouer te dom, mæn ham håwe di wes ent ræt gåt, få di kam så tit i lo·nj å wulj· björe let te føen. Så jinj' gang' ha di wo we å ta stak enj' i Staw·ns, så ha di fange i hi'el hov rote, å så tænjt di: »No ska di fåsult Ær·bow'ere fo dom i gu'e miaw-tensma.« Di flåj· roteren å stæj· dom, å så bøj di Ær·boweren öw'e å spi·s we dom. De wa di så möj' gla te å mø·t åse gåt nåk. Roteren wa blöwe brå'st å brangke å so swæ' gåt u'i, å di tow jo gåt få dom åw ræ·teren. Da di ænjele wa blöwe fær·di mæ å spi·s, sæj'e fålj'ken i go'ri – di ga no få, te di ha· spi'st – om di no west, hwa de wa, di ha spi'st. Næj, de west di jo da enjt. Ja, de wa da stæj' rote, å de har· di knap saw'e, fænj så ka'm hi·le sti'qi igjæn. Si·n dænj' ti' wulj· di ålje spi·s we bønj'eren i Staw·ns.

Jinj' gang' wa dæ tåw' skipere, dæ mø·t hwæranje u·i å haw'e, å så blöw' di e·ni om å go i lo·nj o i lil'e hål'm, dæ lo' tæt dæwe, får å ko·q i kåp kaf·e. Mæn da di ha fåt ke'ieli i ko'q å sa å rø·qt en piv tobak, söjt hål'mi båe mæ skipere, ke'iel å hi·le klasi·men. A ska sæj· wos: de wa i stow'e fesk, dæ ha lawe sæ te' å såw· åwen apo wanj'e, å da hanj mærke, de begønt a wa·rm igjæm'el röqi, gik hanj te bålj's.

Jinj' en.
nowe nogle.
fjöw'e fjord.
te dom til dem.
håwe huede, syntes om.
lo·nj land.
wulj· ville.
björe bjærge.
hov hob.
tænjt tænkte.
miawtensma tørt måltid efter kl. 5 eftermiddag.
flåj· flåede.
stæj· stegte.
brå'st braset.
go'ri gården.
di ga no få de foregav nu.
saw'e sagt.
fænj førend.
sti'qi stegen.
ålje aldrig.
ko·q koge.
ke'ieli kedlen.
sa sad.
söjt sank.
klasi·men historien.
stow'e stor.
åwen apo wanj'e oven på vandet.
igjæm'el igennem.
röq'i ryggen.
te bålj's til bunds.

Vor store jyske digter, Steen Steensen Blicher (1782–1848), har både skrevet digte og fortællinger på dialekt. Hovedværket er her *E Bindstouw. Fortællinger og Digte i jydske Mundarter* (1842). I en række tilfælde er dialekterne dog blandet, og dette skyldes, at Blicher i tidens løb havde stiftet bekendtskab med flere dialekter. I barndommen (1782–97), som han tilbragte i sin fars, Niels Blichers, præstegård i Vium, Lysgård herred, må han have lært denne egns vestjyske dialekt at kende. Og videre opholdt han sig i det vestjyske område som præst i Torning-Lysgård 1819–25. Østjysk dialekt stiftede han bekendtskab med i skoleårene 1797–99 i Randers, i sommerferierne 1797–1810 i Randlev, Hads herred, og i årene 1811–19, da han opholdt sig fast i Randlev, samt 1825–42, da han var præst i Spentrup-Gassum, Nørhald herred. Mest præget af Lysgård er hans vestjyske former og mest af Hads herred er hans østjyske. Se nærmere om dette i henvisningerne i Niels Åge Nielsen: *De jyske dialekter* (1959) s. 55–56 og *Studier over Blichers E Bindstouw*. Udg. af Anders Bjerrum, Gordon Albøge og Kristine Heiede (1962).

Digtet «Faawal Marri« er midtøstjysk præget. Det tryktes først i *Nordlyset*. VI (1828), derefter i *Samlede Digte*. II (1836) og i *E Bindstouw* (1842) s. 49–50. Gengives her efter det sidste sted.

Faawal Marri

Det wa ve Helmestier *Marri* hun skul astej;
Hun had hin Tøw i Haanen, vil te aa go hin Vei.
Hun had no tint en Sommer i *Palli Krænsens* Goer;
Hun kam dædid mæ Suolen, hun wa kun sejsten Oer.
Den Ti hun wa et bette Baaen, hin Faaer og Muer wa dø;
Aa da hun saa bløw støhr, saa maat hun tien faa hinne Brø.
Da hun gik fram ve Staallen, hwo *Palli Krænsen* stued,
Da wa *Marri* saa saarren, hun knap ku fløt en Fued.

Faawal Marri Farvel Marie.
Helmestier, 1. november, den dag, hvor tyende skiftede plads om efteråret.
hin Tøw sit tøj.
dædid derhen.
mæ Suolen svalen (den kommer gerne omkring 1. maj, skiftedag om foråret).
Baaen barn.
Muer mor.
Staallen stalden.
stued stod.
saarren sorgfuld.
Fued fod.

De war ett fri dæ stod en Tohr i *Pallis* Yww.
Kahænsæ han had hæje sit, te hun ku ve dem blyww.
Hun maat ett faa hans Mower, faa hun war et fatte Baaen
Ejs vil di hat hweranner, men de skul no ett væ saaen.
»Faawal no *Palli!*« søh hun, da hun gik ham faabi.
Han tahrt hans Øwn, aa vænt sæ, aa søh: »Faawal *Marri!*«
Marri hun wa saa saarreful, hun tøt hwo hun gik fram,
Te aal den Diel hun møt de søh te hinne lissom han.
Aa hwær et Dywr, aa hwær en Fowl, hwæ Træe hun kam faabi,
De søh te hinne lissedan: »Faawal, Faawal *Marri!*«
De lakked ued ad Awten, aa Kaakken po hans Raahn
Hun tøt, te nær han gaall han søh: »Faawal dit sølle Baaen!«
Hun tøt, te baade Bæsteren aa Kowen mæ hin Kalh
Di soe saa naahle te hin, aa søh: »*Marri* Faawal!«
Aa Hunnen i den Goer han fulle hin et Støk po Vej;
Aa da han vænnt, han lued indda han vil wott længer mæj.
Marri hun græed saa moddele: »Gid A ku sæj no snaar,
Faawal te hiele Wahren: saa war A wal faawaaer.
I Wahren ær A jenner, A haar slet ingen Ven.
Gid A mæ mi Faaræller no ku samles raae igjen!«
Aa fahr et Fjarringoer war om, da wa hun stinh aa kaalh,
Fa Suolen kam igjen, da loe *Marri* i suoten Maalh.

Tohr tåre.
Yww øje.
Kahænsæ kan hænde sig, måske.
hæje hellere.
sit set.
Mower mor.
fatte fattigt.
Ejs Ellers.
søh sagde.
tahrt tørrede.
tøt tyktes, syntes.
aal den Diel alt hvad.
Dywr dyr.
Kaakken hanen.
Raahn rande, hønsepind.
gaall galede.
Bæsteren hestene.
naahle nådeligt, inderligt medynksfuldt.
fulle fulgte.
vænnt vendte.
han lued det lod til, at han.
wott været.
moddele dybt bedrøvet.
Wahren verden.
faawaaer forvaret, gemt.
jenner ene, alene.
raae snart.
fahr før, førend.
stinh aa kaalh stind, stiv og kold.
Fa Suolen kam Før svalen kom.
suoten Maalh sorten muld.

Digtet »Mads Doss aa Mett Kølvro« er fra novellen »Kjerlighed paa Dagvognen« i *Min Vinterbestilling i 1842 og 1843* (1844).

Mads Doss aa Mett Kølvro

Mads Doss han war en kon Koltringsknæjt,
Han gek mæ Foeren i Hien,
Imell saa slow han Lyng te en Bæjt,
Imell saa band han aau Vien
En Liim te hans Muer, aa saa saang han imell,
Di hoer ed saa vit, nær han tow te aa hwell:
La la luh – la la lih – kom! saa skal A bih.

Mett Kølvro war en kon Stonthostøs,
Gek aasse mæ Foeren i Hien,
Aa somti hon swedt, aa somti hun frøs;
Den Drywwen slet ett hun ku li en.
Hun snøwsed imell, faa hin Dawwen wa laang,
Iwessomda tahrt hun sin Klukker, aa saang:
La la luh, etc.

Aa somti de mødtes saa his aa saa hæhr,
Od Mælmad, aa spraakked saa knøwt da,
Aa let om let fek di hwerranner saa kjæhr:
Jen kam næ den Aahn ga en Hwøwt da.
Aa næ di had edt, gek di hwæ te si Hjaer,
Aa saang, saa de gjall owwe Mosser og Kjaer:
La la luh, etc.

Doss høj (efter en høj på Torning hede), *Kølvro* Kølvrå.
kon korn, smule.
Koltringsknæjt halvvoksen knøs.
mæ Foeren i Hien med fårene i heden.
Imell ind imellem.
Bæjt bægt, bagning.
aau Vien af hvenegræs.
Liim kost.
Muer mor.
Di hoer ed De hørte det.
hwell råbe højt.
bih bie, vente.
Stonthostøs pige i stunthoser, fodløse strømper.
Drywen driven (med fårene).
li lide.
snøwsed smågræd, snøftede.
Iwessomda tahrt hun sin Klukker nu og da tørrede hun sin glugger (øjne).
Od Mælmad Åd mellemmad.
spraakked saa knøwt snakkede så fornuftigt.
Jen kam næ den Aahn ga en Hwøwt Den ene kom, når den anden gav et vink.

Saaen gek da en Sommer, aa dæ gek flier,
Lieg Kjærrester saa di fann o da.
I Hien kam di no ikke møj mier,
Men hjemm ve hwerranne di lo da.
Aa saa bløw di gywt, aa behøwd ett aa sønng,
Som faer di had gjow, i di baareste Lønng:
La la luh, la la lih, kom! saa skal A bih!

hwæ te si Hjaer hver til sin hjord, flok får.
Kjaer kær.
gjow gjort.
baareste Lønng bareste lyng.

Jens Peter Kristensen (Kristensen-Randers) var født 1854 i Virring sogn, Sønderhald herred og døde 1926. Fra *Fortællinger og Digte fra Kronjydens Land* (1872), 2. opl. 1952, gengives her s. 3–5 af »En Smul fræ Lannet faatol a Saaren« (En smule fra landet fortalt af Søren).

En Smul fræ Lannet
faatol a Saaren

A wa lig gon et bette Løv i Bøjen sist Freda, aa saa fæk a aa ved, te Kunet wa bløun saa dyr; saa tau a da te Rajs mæ et Læs Rou iguer. Den gammel Pe Vøuer, dæ bouæ lig ve Sin a mæ, saaæ te mæ om aa kyev et bette Træ Øl te sæ. Da a saa kjor hjem om Ættemeddauen iguer, saa kjøut a et Træ Øl te ham i Stræmen, aa a bar et om te ham, da a had won hjem let aa had faat no Spis aa Drekkels te Lyusens Ophol.

A kam om te ham ve de Lau Klokken wa syu. De ka nok vær, han sad løjt ve et; han had en gu Warm i Kakkelounen. Faalk sejæ hellæs om ham, te han æ kniven; ja, ja! han haa da aalle nent te aa gyut sæ. »Walkommen«, saaæ han, da a kam end, »set dæ nier Saaren!« A takket aa sat mæ, aa han takket mæ faa Øllet aa saaæ, te no ku han da fo no warm Øl te se Nætter. Saa saaæ a te ham, te han sku kyev sæ no Kaffetøu aa saa drek Kaffe, de tøt a ku vær en gu Drek faa et gammel Mennesk.

»Nej Tak«, saaæ han, »a ka hværken li Kaffe hellæ Sokker hellæ saan no Tøueri. Faa a æ engen Baan, no æ a ot aa firsinstyu Or gammel, aa de æ

Saaren Søren.
Løv løb, rend.
Bøjen byen.
Kunet kornet.
tau tog.
Rajs Randers.
Rou rug.
iguer i går.
Vøuer Væver.
kyev købe.
kjor kørte.
Stræmen Strømmen.
ve de Lau ved det lag, omtrent.
løjt lunt.
kniven gerrig.
nent nænnet.
gyut sæ gifte sig.
se Nætter sin nadver, aftensmad.
Kaffetøu kaffetøj, d.v.s. kaffe, cikorie og brunt sukker.
Baan barn.

manne Dau, sin a wa en Dreng; aa dengong a wa de, da kjen vi Bønner it møj te Kaffe. Di kjen faa Resten it Kaffe ud aa po Hien, huer a æ fræ; men a kam te aa kjen et desvær! – Faa a ska sej dæ Saaren, hudden de gik te: Me Faar had saan et bette Stej ud aa paa Hien – hellæ ve Hien – te han ku ha trej Kyer aa en Hæjst.

Saa kommæ dæ jen Dau en fin Jen gongen øuer Hien, aa han kam end te wos aa ba om aa fo no Drekkels – de fæk han –, aa saa spuer han me Faar ætter, om han wa kyeren, me Faar saaæ jo, te han had en Hæjst, aa no vil den Fin ha ham te aa kjør sæ te Verring. Me Faar vil jo ha aa ved, huer den Bøj wa, aa den Fin saaæ, te den wa en hal Snes Mil i de Østen; aa han vil gi fem Daaler, næ me Faar blot vil kjør dæte mæ ham. Fem Daaler wa manne Pæng i di Dau, aa me Faar gik end aa po, te a sku kjør dæ ud mæ Mennesket. Pængen fæk han, færen a kjor. Vi fæk de bron Øg faa Wonen aa fæk no Hakkels laut te, aa saa kjor a. Den Fin wa hellæs flenk te aa snak mæ mæ; men a wa let unsiele, faa a wa it væn te aa snak mæ fin Faalk, aa to a wa jo heller it aant en en stu Dreng – a wa sejsten Or –.

Den føst Dau kjor a segs Mil, saa kam a te en Bøj, dæ hid Houlbjerre, dæ laa vi i Præjstgoren om Nætten – faa den Fin saaæ, te a sku kjør dæ end –. A kam end om Muenen, færen a sku kjør længer aa fæk baadde Drek aa Spis. Dæ bløu sat Smør aa Wost aa Brø aa po Bueret faa mæ; a tau te mæ a Ræteren, som a had behou. Da a no had ospist, saa kam Pigen mæ bron Sokker po et Kop – men dengong vest a it, hwa de wa –, aa hun saaæ: »Væsgu!« aa saa gik hun ud i Kykkenet ijen. No vest a et, te dæ sku kom Kaffe, aa saa od a aal Sokkeret ennen hun kam ijen. Da hun saa kam mæ Kaffe aa saaæ: »Væsgu!« saa saaæ a: »Nei Tak!« No ku a got si, de wa galt, a had bor mæ ad, faa Pigen ku it baar sæ faa aa li, aa hun skottet te Sokkerkoppet aa gik rask ud ijen. Let ætte kam dæ en aan Jen end i den saam Stou, aa han fæk aasse Kaffe; men han tau blot jet Støkke Sokker. A wa ærgerli aa po mæ sjel faa den dom Streg; men a wa aasse vre aa po Pigen, faa hun sku it ha saa: »Væsgu!« færend baadde Kaffe aa Sokker wa aa po Bueret.

it møj ikke meget.
ud aa po Hien ude på heden.
hudden hvordan.
Me Faar Min far.
trej Kyer tre køer.
jen Dau en dag.
gongen gående.
kyeren kørende.
Bøj by.
næ når, hvis.
færen a kjor førend jeg kørte.
Wonen vognen.
laut te lavet til.
unsiele undselig, genert.
væn te vant til.
om Muenen om morgenen.
Wost ost.
Bueret bordet.
a tau te mæ jeg tog til mig.
ospist afspist, spist færdig.
baar sæ faa aa li bare sig for at le.
den saam Stou den samme stue.

Johanne Cathrine Bøggild (1829–95) (pseudonym: »Johanne«) var født i Todbjerg, Ø. Lisbjerg herred nord for Århus, hvor hendes far var degn. Hun blev aldrig gift, levede af at undervise en gang imellem og havde det ret småt. (Se *Dania.* II (1892–94) s. 297–299 og Marius Kristensens forord til udgaven 1922 af hendes digte). *Tre Smaadigte i jydsk Mundart.* I. Oversvømmelsen i Aarhus Aar 1860, fortalt af en jydsk Bondepige Aar 1861. II. Al Begyndelse er vanskelig eller En jydsk Landsby-Post's Fataliteter, fortalt af ham selv. III. Erindringer fra Sommeren 1864, fortalt af en jydsk Bonde. (1866); *To Digte i jydsk Mundart.* 1. Gamle Marens Erindringer. 2. Marens Dom. (1881); *To ny Digte i jydsk Mundart.* 1. Ved Vaskeballen. 2. En baahne Knejt. (1885); *Oversvømmelsen i Aarhuus i Aaret 1860 og andre jydske Digte.* (= Albert Bayers jydske Bibliotek. Nr. 37) (1922). Heri: »Gamle Marens Erindringer« s. 25–32. Nedenstående tekst har taget hensyn både til 1881- og 1922-udgaven.

Gamle Marens Erindringer

Ja, fahr i Framtien, da ka I trou
De ua it som no omstohn,
Vi kjøut it uo Veimel aa soll it uo Tou,
Nei, da gik et annelohn;
A gik fræbøi i mi Veimelskleier,
Mæ Stremmel-Lue paa Houdet,
Jou, I ka trou de æ sann a seier,
Men no sku dæ Engen ha troud'et.
Den Ti, da a ua saaen en Tøs,
A fløt baade Kyeren aa Heisten,
Aa villele ua a te aa løhs
I Skuelen aa faa Preisten,
Uo gammel Dein ua godt faanøut,
A hoh han saah saa tidt te
A løst saa færdig aa saa høut,
(Men utød de ua a skit te).

fahr i Framtiden før i tiden.
Veimel vadmel.
Tou to, uld.
annelohn anderledes.
fræbøi fra byen.
Kyeren aa Heisten køerne og hestene.
villele dygtig.
løhs læse.
hoh hørte.
høut højt.
utød udtyde, forklare.

Aa Tampen den had han staan i en Krog,
Gu frei uos hvo han ku baaller,
Desomensti vi it ku uo Lærebog,
A glemmer en heller aaller!
Jou, I maa trou a æ engen Baaen,
Lisse godt som a drekke mi Kaffe
Ka a rems en op fræ Æhn te Aahn
Baadde Anmærknenger aa Paragraffe.
Om Reineng ga han uos engen Beskien

Han kjæhn nok it regti te et,
Aa hellerit laahr vi aa skryu mæ Latin
Aa dæ æ jo heller it nue ve et;
Men no omstohn æ et regti Griin
Aa høh hvo di Kneit di faatele,
No baade løs di aa skryue Latin,
Aa de æ enda it de Hiele,
Di løs om Lann aa om Blomster aa Dyr,
Aa bette Kresten han seier,
Te Deinen haa fot sæ en løuen Tyr,*)
Men a tænke de æ it aahnt end en Veier.
A troue no snaat di Kneit blyue hvems,
Di sønge baade tile aa sille,
Men ekki en Leis ka di løss epo Rems,
Nei, i gammel Dau ua di ville.

A gik te Preisten en Vinte da,
Vi ua it om ølle tesammen,
Et bette Kuen sku da Preisten ha,
Saa gik a op te Madammen,

* Degnen fortæller Eventyr.

Tampen tovenden til at slå med.
baaller slå med larm.
Desomensti dersom.
Baaen barn.
Beskien besked.
kjæhn kendte.
laahr lærte.
skryu skrive.
aahnt andet.
Veier vædder.
hvems svimle.
Leis lektie.
ville dygtigere.
it om ølle ikke uden elleve.
Kuen korn, smule.

Mi Moue fløiet mæ en Kaare
Mæ no Revelsbien aa en Kok,
Aa saa en Talerken Smø maat osse astei,
Saa tøt mi Faae, de ua nok,
Men a ua no helles let red faa de,
Faa jen a Pe Massens Sænner,
En faale Kneit, han gik osse te,
Aa han ga tou villele Ænner,
Men Madamen hun takket, den Ti a sku hjem,
Da hun ga mæ mi Kaarre aa Talerken,
Aa Preisten ua no heller it saa slem,
Han sat mæ annen oust i Kjerken.

Aa, I ka trou dæ ua Nue aa høh
Den Dau vi bløu konfemieret,
A græd, te mi Øun bløu hiel røh,
Aa mi Haagsløf den bløu skanfieret,
Uo Preist han ua en villele Mand.
Jou jou, han faastod aa sei uos et,
Aa po Kjerkiguollet ku han sprok uos an,
Men ku vi it suaah, saa Gu bei uos et!
Dæ ua nouen Kuonne i uot Stuelstaah,
Di sad aa hvesket aa snevvret,
A ve no it hva de ua di saah,
Faa han faalangt it aahnt a mæ end a
Men saa i de Saahm kam Preisten da,
Aa a kam godt fræ Tengen,
Faa han faalangt i taahnt a mæ end a
Sku løs de om Sottesængen,
Saa grusselig long et Støk de ua,
Men a ku et jo no po mi Fænger,
Aa Preisten han roft: »Tak, tak ska du ha!«

fløiet flyede, gav.
Revelsbien ribben.
Kok hane.
tøt syntes.
red ræd, bange.
annen oust næstøverst.
Nue aa høh noget at høre.
Haagsløf hagesløjfe.
sprok uos an tale til os.
suaah svare.
Stuelstaah stolestade, kirkestol.
bevvret bævrede.
grusselig forfærdeligt.

Saa ku han it trø et længer;
Saa hoel han en Taahl, aa saa slap vi løs,
Aa vi kam ind i uo Stuel,
Men Kuonnnerne hvesket: »En faale Tøs!
Ja vi ka høh hun haa gaan i Skuel«.
Den Ti ua vi helles it smøkket som no
Mæ Krauer aa Bohn aa Skit,
Aa fineste Kjoule mæ Frøndser po,
Nej, de kjæhn vi rehle it;
Min Kleie ua a Toskauttøu, aa blo,
Den Dau a stod Konfemation,
Aa Kneplengs-Stakettøu had a po,
Mæ Haagsløf a blomstret Bohn.

Si no ua a saa konfemieret da,
Aa en Skudsmolsbog fek a aa,
Faa saaen en jen ska di aalti ha,
Aa Bennet po men ua blo
Mæ pæneste Blomste aa Prekke po,
Aa Preisten had skrøuen i en,
Den ua jo it aant end te Staads, faa to
A behøut jo it aa tien.

Men hjem dæ maat a rele ta fat,
Aa de baade uhd aa enn,
A spand te Veimel aa te Lat,
A maat brøgg, tou Kleier aa kjænn, –
No æ et da grou de Væsen di gjø
Mæ Smørret, a høh di forsekret
Di holle Ustelling mæ jenne Smø
Aa dæ goe di mæ Knyu aa slekker et.

trø magte, holde ud.
Taahl tale.
rehle rigtignok.
Toskauttøu tøj af toskaftet hvergarn.
Haagsløf hagesløjfe.
skrøuen skrevet.
to hvad.
tien tjene.
rele rigtig.
Lat lærred.
tou vaske.
kjænn kærne.
jenne ene.
Knyu kniv.

I gammel Dau had di it Stohn aa smaagh,
Di so it ætte, om de ua farret,
Mæ Revvel aa Ravvel, bløu Smør aa Laagh
Hos Kjømannen helt i Karret.
Men uot Smør ua no helles mæ de beist,
Di rohft om et, saa de ua faahlet,
Vi levieret i Kjøvstæien te en Preist
Aa han maat osse betaal'et;
Hans Kuen ua helles en flenk Madam,
Ja, no ska vi jo sei Frou,
A house godt nærensti vi kam
Mæ uot Smør, saa pæn en Stou
Di had, aa dæ kam vi somti end
Aa fek Kaffe helle osse Viin,
Hun had en Foul, dæ sad paa en Pend,
Den ku snak, den søh: »Dit Sviin!«
Aa Madamen hun gjo it aahnt end lou,
Men mi Mouer bløu helles faaknøt
Faade te hun bløu skjeldt ud faa en Sou,
De ua hun no it, hun tøt,
Men i Kjøvstæien æ et jo aalti saaen,
Aa de blyuer it annelohn,
Di Stue di snakke saa fint te hinaahn
Men di reine jo it en Bohn.
Men hudden vil et go, om di had uos it,
A ve it hva di vil gye,
Aau Uost aa Smø fek di da faa let,
Faa di haa it sue manne Kye.
Men Pænng dem haa di ka I trou,
Aa di faasto no slet it aa spaah dem,
Vi anne ka beie knihv, jou, jou,
Vi gjemme dem næ vi haa dem,

Stohn aa smaagh tid til at smage.
farret farvet.
Laagh lage.
rohft råbte.
faahlet farligt.
house husker.
nærensti når.
søh sagde.
Bohn bonde.
hudden hvordan.
gye gøre.
sue manne Kyer svært mange køer.
spaah spare.
knihv knibe, spare.

A veed et godt, a haa sit et tidt
Næ di Fihn di kyeve Nue,
Aa prut mæ Kjømannen bruge di it,
Nej, de æ it Skek hos di Stue;
Mi Moue hun ua en faahle Jen,
Næe hun kjøut no Sæs te Klæer,
Hun skaan sæ it, hun sat i Rend
Aa løv saa manne Steier,
Aa i hvæ Krambo hun kam te
Hun væhn et fræ Æn te Annen
Aa pruttet mæ Kjømannen, te han bløu kyu aau de,
Aa rohft: »Saa ta'et for Fanden;
De piner mig Sjælen af Livet jo,
Fortjenesten gaar i Løbet!«
»De ka væh«, søh mi Moue, »men Noel aa Tro
De ska a da ha i Kyevet«.
Næ vi saa had fot aalt de vi sku ha,
Kjo vi hjem, saa ua vi faanøuet.
Men no omstohn saa høre a
Di æ annelohn op i Tøuet,
Dæ æ dem dæ blyue te Menætsti,
Di go po Teatret di seie,
Faa dæ ska nok væh saa Mød aa si
Di kaller et aa Komeii;
Saaen kalt vi et aa i gammel Ti,
Faa da kam dæ Novn i uo Bøier,
Aa a haa tidt uo mæ aa si,
Po aal de hæ Griin aa Løier,
Dæ ua Jen, ka a hous, han ku edd Bloer,
Di maatt rehle væ sei aa fo nie,
Et Qvendfolk ku løut en Stien mæ set Hor,
Daanst po Eg aa mød mød Mie,

sit set.
kyeve Nue køber noget.
di Stue de store.
Sæs sirts.
kyu aau de ked af det.
Kyevet købet.
Kjo kørte.
Menætsti midnatstid.
Mød meget.
uo Bøier vore byer.
Bloer blår.
Hor hår.
Eg æg.

Men po Teatret kenne di it te de,
Aa hva mon di løvve der ætte,
Den aahn Dau, kam hun aa søh te mæ
I veed hin Ras Mekkelsens Dætte,
Te hun had uon po Teatret nøs.
»Hva so do dæe?« spuhr a, men høe kun,
Hun vil ha mæ te Nar den slemmeste Tøs.
»A so Gøngehøvderen«, søh hun.
»Hvæ æ de faa nouen do dæe haa sit,
Dem tøkkes a it a kenner?«
Ku di edd Bloer?« »Nei, de ku di it«.
»Ku di daans po Eg uden aa træi dem sænner?«
»Nei«, søh hun, »di ku it nue a de,
Men a glemmer et aalle a trouer«.

En hiel Histaarri faatoll hun saa mæ,
Men a tent: »De æ Løun, bette Mouer!«
De æ helles en faale Tøs te aa snak
Den hæe Ras Mekkelsens Daarret,
Hinne Mund ka hun brug te Gauns, jou tak,
Po Højskuelen haa hun nok laar'et,
Aa hækkel aa søi ud haa hun aasse laar,
Aa hun bøste hinne Tænne te di skenner,
Men svøv en Sold, helle stek et Foer,
De trouer a missel it hun kenner;
Men saaen no Arbeid haa vi Gammel gjor,
Men te aa løss fek vi aalle Stohn,
Vi hoel uos te de vi i Skuelen had laar,
Aa de æ jo nok faa en Bohn.

A ua it mie end saan en Sneds Oer,
Da begønt mi Faar aa blyu skidt,
A hoh han snakket tit mæ mi Muer
Om mæ, men a houet'et it,

løvve løber.
Dætte datter.
uon været.
nøs nys, fornylig.
spuhr spurgte.
træi dem sænner træde dem i stykker.
Daarret Dorte.
laar'et lært det.
søi sy.
missel minsæl.
houet'et it syntes ikke om det.

Men saa mød ku a jo nok faasto,
Han ku it no trø et længer,
Aa sto faa de Hiele, aa plou aa soe,
De betrouet han it noun Drenger.
Aa no had han sit sæ om ætte Jen
Dæ had Peng, aa faastod aa dryu'et,
No skul aa gyutes mæ Pe Piesens Sæn,
Dæ sku lyus'es saasnaat dæ ku blyu'et.
A bløu no rehle let skidt tepas,
Faa a ska da helles sei Jer:
Uo Naabo kan had en Kaahl dæ hid Mads,
Si ham had a houet beier;
Ja mæ aa Mads hol møj aa hinaahn,
Aa had endda it gjor et saa stakket,
Men di Gammel tøt it de sku væ saaen,
Aa di fek mæ da osse besnakket;
Te aa sørre fek a aalle regti Stohn,
Faa Pie kam snaaet te Styren,
Aa Mads fek Boi fræ en Enkikuen
Aa dæ bløu han rien aa kyeren.

Si Pie han had uo Ual tebeist,
Vi ku aalle ha troffen en Beier,
Tøld Hunne fek han, tou Kyer aa en Heist
Aa di villeste Sengikleier!
En Stou bløu lauet te mi Faaer aa Muer,
Vi sku gi dem saalæng di ua løuen
Et grusseligt Ophold, ja de ua stuer,
I ska høh hva di bløu teskrøuen:

soe så.
gyutes giftes.
lyus'es lyses.
Kaahl karl.
houet beier syntes bedre om.
saa stakket så kort tid.
Stohn stunder, tid.
Boi bud.
rien aa kyeren ridende og kørende.
uo Ual vort vel.
Tøld tolv.
løuen levende.
Ophold aftægt.

Tou Tønne Byg, aa tou Tønne Rou,
Aa jen Tøn Malt om Ohren.
Et Foer aa slait aa de Hall a en Sou,
Aa en Kou aa maalk i Goren,
Tou fied Gjes aa et Lispund Smør,
Aa tøld Læs Taarre a uo Mues,
Et Lispund a de aallevillest Hør,
Aa oet Mark Tou te Hues.

De føhst da troet jo Pie sæ let,
Aa vil gjen ha hat Nue gin ætte.
»Nei«, søh mi Faae, »vi vil helle het
En Aahn te uo Goer aa uo Dætte«.
Da Pie hoh de, han saah: »Ja ja,
Læ mæ aa Maren saa prøuet«.
Aa vi had no osse de Held endda
De ua it læng di Gammel løuet.

Rou rug.
maalk malke.
Taarre tørv.
Mues mose.
Tou te Hues uld til strømper.
trot trykkede.
løuet levede.

Jens P. Asbæk (1864–1932) var født i Voel sogn, Gjern herred. Teksten er fra *Landlyw. Jydske Fortællinger.* (1896), »Pete Lassen« s. 22–25.

Pete Lassen

Kine I Pete Lassen? No it! Ja, saa ska a sei jæ, huien han so ui, aa huien han wa.

Han kaldtes osse bette Pete, aa de wa hans Kuen, dæ hai gi ham de Navn, men Gui ska wei, te de wa et Øgenavn, faa han wa saan omkring we 3 Al. long. Krop hai han it saa faale møi ou, de wa mest Bien, han hai fot mæ sæ te Werden, aa de bløw we aa følle ham. Hans Arm wa helle it bette –

Kine I kender I.
Pete Peter.
huien han so ui hvordan han så ud.
Kuen kone.
long lang.
it saa faale møi ou ikke så forfærdelig meget af.
Bien ben.

hans Øre ræle stue, Pannen lou, men Nies aa Mun wa stue aa long lisom hans Bien. Dæ wa noi sæe noi we Pete, aa de wa, te han aalle saae ret møi. Dæ ku godt go flie Dau hen, uien han saae jet Ue. Mannen, han tint we, saae, te han it trowet, te Pete saa 10 Ue om Ugen. Aa han saae aalle noi, uien te en sku spø om et, aa saa swaat han gjen mæ ja helle nei.

A tænt tit aa, huien de wa gon te, te han wa bløwen gywt, faa gywt wa han de saam Gremmels, aa de wa saa møi mie mærkele, som de, te hans Kuen it so saa feil ui. Hon wa hwerken lam helle skjelywet, men so neisten hiel godt ui, aa som Pigh wa hon hiel godt rent. De æ aasse faa aal Folk en hiel Gaai, huien hon ku fo Løst te ham, de Tronnihoi, men hwa, dæ æ jo saa møi i Werden, jen it ka faasto.

Jen Dau a sai aa snakket mæ hans gammel Hosbon, kom hans Kuen dæ in, aa wil ha ham te aa kye et Læs Taarre faa dem.

»De ska a nok«, swaat han, »aa a wel aasse plow faa je en Dau, næ Do saa wil faatel faa wos, huien de gik te, da Pete bejlet te dæ.«

Saa slow hon et faale Skaage op aa saae, te de ku wi gjen fo aa wei, faa de wa hin, dæ hai bejlet te ham.

»Saa-aa«, saa Mannen, »aa huien boe Do dæ ai mæ de?«

»De ska a saamæn faatel jæ, a spu ham ette jen Dau, wi gik aa høist – a wa jo we je den sist Høst te bette Pete tint hie – om han godt ku lie mæ, faa a hai laa Mærk te, te han so saa møi ætte mæ, aa saa saae han ja; a spu ham saa ætte, om han wil ha mæ te hans Kuen, aa han saae ijen ja. A spu ham ette, om vi sku gywt wos, aa han saa ijen ja. Saa spu a ham ætte, om de sku wæ i Ættoret, aa de saae han aasse ja te.

Wi bløw saa we aa snak, a spu, aa han saae ja hiele Tien, wi kam let øweret – jen ka aalti foet mæ ham lisom den wil, aa de æ faale raaet, nærensti a seie noi, saa seie han aalti ja, a troue it, han haae saae nei mie en tow Gong i aal den Ti, wi haae won gywt.«

»Seie han no aalle ant en ja helle nei?«

ræle stue forfærdelig store.
Nies næse.
saae sagde.
flie Dau flere dage.
jet Ue et ord.
tint tjente.
swaat svarede.
bløwen gywt blevet gift.
Gremmels grimrian.
rent regnet, anset.
Gaai gåde.
Tronnihoi tossehoved.
sai sad.
Taarre tørv.
Et faale Skaage en høj latter.
wei vide.
boe bar.
høist høstede.
Ættoret efteråret.
faale raaet meget rart.
nærensti når.

»Jou, de ka jo træf, men de æ faale sjellen – dæ ka godt go Monete hen, uien han seie ant en di Swar, han gie mæ, nærensti a spø ham om noi.«

»Æ han no glai helle sørmodig?«

»Aa, de mærke jen it te, han goe po Arbeit om Muenen, aa komme hjem om Awtenen – han sie ligdan ui aalti – ja dæ wa jen Gong a fik Twellinge, da grei han, men da di saa døe, low han bag ætte. De æ aasse den jennest Gong a ka minnes, te han haae gi tekin. enten han wa sørren helle glai.«

»Han wa en skekle Kaal«, saae Mannen; »han wa flenk te hans Arbet, men snak de ku han it, a tænke aalle han haae saa widre noi, men den Sygen haae Bønnen it, faa di ka saamæn brug Munnen døgti.«

Pete Lassen løwet i manne Oe, slei døgti aa oi døgti – Guifres – de wa han en hiel Helt te. 10 Pankage aa et Fai Grøi wa et almindelig Maltimai te ham. Klaut sæ som anne, de go han it, nei, han to aalteng me Row. Jen Awten ku han it ei saa møi, som han pleiet – Nættefajet wa it mie en hal tæmmet, da han lo Skieren. Kuenen so po ham aa spu:

»Hwa, æ Do syg, bette Pete?«

»Ja!« sø han.

»Æ de møi?« spu hon.

»Ja!« sø han.

»Wil Do saa it i Seng?« spu hun.

»Jow!« sø han.

Han kam i Seng aa lo lisom han sow. Kuenen gik aasse i Seng; om Muenen hon waagnet, wa Pete dø. Hon grei aa klaut sæ, aa da Naabekuenen trøstet hin mæ, te hon nok ku fo en Man ijen, saa swaat hon:

»Ja, de ka a maaske nok, men huien blyweren. De wil west it blyw læt aa fo jen, dæ æ saa skekle aa fresomle som Pete wa. Jen dæ passe, hwa han ska, aa it gjø faa møi Wrøwl. A trowe it, dæ æ sue manne ow den Slau.

Monete måneder.
Muenen morgenen.
grei græd.
tekin tilkende.
sørren sørgmodig.
Bønnen børnene.
oi åd.
Guifres Gud fri os.
go gjorde.
Nættefajet nadverfadet, aftensmadsfadet.
tæmmet tømt.
lo Skieren lagde skeerne.
spu spurgte.
klaut sæ klagede sig.
Naabekuenen nabokonen.
sue manne svært mange.
ow den Slau af den slags.

Jens Knudsen (1840–1916), født i Norring, Foldby sogn, Sabro herred, blev lærer i sin hjemegn og skrev under pseudonymet »Peder Jæger« en række skildringer på jysk, jf. *Dania* 2 (1892–94) s. 305–307. *Et Yuelbesøgels i Knærkibøj* (1884; 2. udg. 1907); *I Ferien. Jysk Folkeliv i jysk Mundart.* (1888; 2. udg. 1905 med titlen: *I di longg Awtene. Skitzer i jydsk Mundart*); *Gillsjow. Skitser i jydsk Mundart.* (1893); *Gjenneraahlfaasamling i Bruggen om Den nøj Skuellow. Skitze i jydsk Mundart.* (1897); *Will Fowl. Skitzer i jydsk Mundart.* (1898); *Billeder fra Landet.* (1902 heri enkelte fortællinger og digte på jysk); *Kronjyder. Hwædavshistorrier.* (1904) (= Albert Bayers jydske Bibliothek Nr. 1). Nedenstående prøve er herfra: s. 70–71.

No faataall Niels Piesen, hurn han wa kommen astej faa en Snes Oe sien. »Jen Gong nejtet a Mekkel i Fueten, som a hae Høst aa Slæet, mi Hejst aa Uen. Han skottet ill ætte mæ aa mommelt, te dè sku a kom tè aa faatryh. Saa i Tærrminen dierætte wa a i Oes aa hæev no Pænng i Bannken, aa de bløw haatte Awten, inn a rullert u a Vejstepuet. Da a saa kam te Eldaal, kam a té en Hwejebrøkuen, dæ ussent sæ ill aa ba om aa kom op aa kye, som hun strak fek Low tè, aa a wa no glaj ve aa ha no Roskaw i Molm aa Mørki. Men da Monen kam fram knap ætte, ku a si, de wa et faakler Mandfolk mæ stue Bakkelsbuerte, aa a bløw pinde hie om Øren. Reselviert lo a tè, a vill tæen mi Piev aa lo Fytøwet fall fræ mæ, idè a saa søe: »Gye mæ den Tjennst aa trej nie ætter 'et,« hwa Kompenen aasse goe. Men saa slow a Skrald mæ Pisken, kill po Hejsten aa kjoe i jet flywtorinde Galop, ollt wa Remmer aa Tøw ku holl. Da han ga sæ te aa blæes i en Piev, sprang 2 anne gremm Kompene op fræ hwæ si Grøwt aa vill ha grevven aa stannset Hejsten, dæ wa kommen i saaen et Skwop, te di bløw renn tesih, aa den jen fell unne Uenen; de jen Baghywl gik øwe hans jen Bien, aa han

hurn hvordan.
Oe år.
Fueten forten, græsmarken.
Slæet høhøst.
Hejst aa Uen heste og vogn.
dierætte derefter.
Oes Århus.
haatte næsten.
Vejstepuet Vesterport.
Hwejebrøkuen hvedebrødkone.
ussent gebærdede (?).
Roskaw morskab, underholdning.
faakler forklædt.
Bakkelsbuerte bakkenbarter.
pinde pinedød.
Reselviert resolut.
lo a tè lod jeg som om.
søe sagde.
Kompenen kumpanen, fyren.
goe gjorde.
kill po Hejsten skyndede på hestene.
kjoe kørte.
flywtorinde flyvtordnende.
Skwop fart.
fell faldt.

skreg ill. Da a wa kommen hjem aa ha faataall de hie, bløw Hwejebrø-kaarren hinnt ind. Hwo faakaassent bløw it min Kwindfolk? Den wa fyldt mæ Knyw aa Rimerrie aa flie lar Pistole. Dawen ætte spuh vi, te Mekkel i Fueten ha fot si jen Bien brækket – ve aa fall nie o en Stej. A gik hæn aa so tè ham; men han wa saa skommel aa hakket møj ve aa snak om, Stejen wa veppet mæ ham. Saa vesst a Beskejen. Nowe ha nok aasse sit 2 gremm Kompene wa kommen dallin mæ ham ve Sænngiti. Dæ gik Betænnels i hans Bien. De trækket op faa Brøstet aa kwæll ham.

Hans 2 Hjelpere wa et Pa ro Swænnskere, han ha tinnt sammel mæ po Restrep. Di drøw dje Konnste saa lænng po flie Faasoene, te di bløw nappet aa kam i Hwolleren. Da Mekkels Kuen, dæ wa gronnskekle, no it sjel ku skjellt Føe aa Klæe, hjalp vi hin møj, to jen o Knejten te Hjoe, aa da han skekket sæ wal, bløw han behannelt som et kie Plejebaaen, som a hoel i Smejlæe aa sien hoel fram, te han bløw en døgti Maskinist, dæ tinnt styrrtinde Pænng, saa han baarre ku hjelp si Mowe aa si 2 anne Brøe, dæ lae hwæ si Honnværk. Vi skywelt jo Skammen, saaen dæ it bløw sat Klek po Kuen aa Bøn. No æ de jo en Faaties Sag. Hun æ dø, aa Bønnen i Kjøvinhawn. Dæ æ wal ingen o jè, dæ vil gi Stregi te dem om dje Faaes Bedrøwte.«

faakaassent forkyst, forskrækket.
Rimerrie remedier.
lar ladte.
Stej stige.
dallin slæbende.
kwæll kvalte, slog ihjel.
Faasoene faconer, måder.
Hwollerne hullerne, arresten.
gronnskekle grundskikkelig.
skjellt skaffe til veje.
Hjoe hyrdedreng.
kie Plejebaaen kært plejebarn.
baarre både.
Mowe mor.
Brøe brødre.
lae lærte.
skywelt skjulte.
Faaties fortids.
Stregi skoser, hentydninger.

Jens Knudsen (»Peder Jæger«) *Histaarrier i jydsk Boenmoel.* (1916) (= Albert Bayers jydske Bibliothek Nr. 16). Herfra »Hjøllikræmmeren«, s. 83–91.

Hjøllikræmeren

Kristian Saarensen wa Smej i Huensbjerre aa wa døgti te baarre grou aa fin Arbejt. Da han gyut sæ et gjæu Boelsstej tè, trak han sæ sjel møj fræ Smejeriet aa past Joeren aa hoel sæ noue døgti Swænn, dæ, naunli hwa Klejensmejeriet angik, sto unne hans Ledels. Hans Hjøllie wa vidt berømt som ekstre gue, aa die faa gik han unne Nauent »Hjøllikræmeren«.

En Gong kjoe han mæ et hiel Læs Hjøllie te Markin ve Gammelløjten. Som han saa kjo nie fræ Høuworre, kam tou Stubejsere fræ Vejelbøj, regti tou skidt Helmespronngere, imøe mæ ham. – Di faaelet no baarre Hejst aa Uen aa Hjøllie, men de wa især Hejsten, di ha Kik po. Krestian, dæ minnt, den wa faa gu te saaen tou Rakkere, holl sæ gromme kold aa vild it faalang no Pris. Da di saa kam nie te Markinspladsen, prajet di ham faa aa byt mæ beggi dje Pillike; men de' vild han it engong swaae po. Di bøe ham et rask godt Bojj po Hejsten; med de' vild han olle høe ætte. Si saa bløu den jen Kjelltring – en hyulbjennet, mundrap Kompen – rø i Komen aa søe: »Do vil wall da sto ve Oe aa ta beggi wos faa di blessit Hejst.«

»Sto ve Oe,« søe Krestian faanærmt, »a haa missel ingen Løfte ginn je i den Retning.«

»No, do æ saaen en Hwengelbassi,« snærret den naaen, en gromme long Sloeg, dæ, ide han grinnt hadsk ætte Krestian, bløu saa krom som en Klaew aa høegt mæ Hoenen mo ham saa gal, te han sprujet.

No spøt den hyulbjennet Murris Skroen u aa søe hiel indtæen: »Enten

Hjøllikræmmeren lekræmmeren.
Huensbjerre Hornbjerg.
baarre både.
gyut sæ giftede sig.
kjoe kørte.
Markin marked.
Stubejsere stabejsere.
Helmespronngere hestehandlere.
faaelet spurgte på prisen på.
dje Pillike deres krikker.
swaae svare.
Bojj bud.
olle aldrig.
hyulbjennet hjulbenet.
rø i Komen rød i kammen.
søe sagde.
Oe ord.
blessit Hejst blissede hest.
missel minsæl.
Hwengelbassi vægelsindet person.
Sloeg lømmel.
Klaew klave, kobindsel af krumbøjet stok.
høegt truede.
sprujet sprudede.
indtæen indtændt, indædt.

ska do, Dælen basune mæ! sto ve Oe, helle aa ska do fo saaen et Kraul Hog, tè do it ka kryev hæ fræ.«

Krestian bløu no faakaassent, da i de saaem en pæen Boenmand, han tøt, han ha sit fae, traj fram imo di tou Fyre aa søe: »Vil I tou Kjelltringe si te, I skroppe o, helle ska I blyu sat, hue hwerkin Suel helle Moen ka skenn po je.«

Hiel flaae luskit di o, aa Krestian so it mie te dem den Dau.

Manne Oe dierætte, da den blessit it ret godt ku tøg Fueret, rej Krestian 'en te Nøjløjten Markin faa aa fo 'en saall, helst te en kjæen ordli Mand, sjel faa smo Pænng, faa han undt den blessit en gu Behandling. Aa de løkkedes nejsten straks. Si saa vild han jo no kyev sæ en ong jen o et godt Slaw. Knap ætte kam han te en bette geswinnt Mand, dæ gik i et Pa slæev Træskou aa mæ en stu laajen Kabus, saa stue som en Gryh. Han stellt mæ en broen trejos Klaar, dæ hae en bre Maaes aa noue gue tyk Skanke unne sæ, en Hals som po en uskoer aa en villele Opførsel; men Mannen, dæ wa saa hwivve i Snakhen, faalangt en faaele Pris, ja hunne Krone faa møj. Kristian vild gromme gjenn ha Dyret, sjel te Topnotiering. No stellfarre spuh han: »Huer æ do fræ aa hwa hi do?« Aa han wa hiel faagaaevt i aa si po Klaarren.

»A hi Ais aa æ fræ Krajbjerre,« swaaet den bette faajaut Sperris. Do si saa vesst ætte mi Klaar. Den behøue do »dæneme« it aa skrækkes faa. Den æ saa from som et Lam, aa a vil sæll 'en faa Ugyuterens Skyld. Mi Kuæn hjaaetgræe, da a trækket o mæ'en. Hun gi'en hwæ Dau en Strep Mjelk aa et Kon Brø aa gjø saa faale møj u o'en.«

»Æ Klaarren wonn te aa røk aa rele i Tøu?« spuh Krestian.

»Ja, do ka trou, den ka røk te Nøt; men a haa skaan 'en møj faa mi Kuæns Skyld. A maat lou hin it aa sæel 'en, hwes it a ku skønn po, den vild kom i gue Hænne. Hwes do it vil lou mæ, do vil behannel Klaarren omhyggelit, ska do »dænemæ« it fo 'en.«

et Kraul Hog et lag tærsk.
faakaassent forkyst, forskrækket.
han tøt han syntes.
ha sit fae havde set før.
traj fram trådte frem.
helle ellers.
flaae flade.
tøg Fueret tygge foderet.
kjæen ordli kendt ordentlig.
nejsten næsten.
kyev sæ købe sig.
slæev Træskou slæbetræsko, træsko uden ringe og med slidte beder.
Klaar klod, plag.
uskoer uskåren, hingst.
villele fin, dygtig.
hwivve pibende.
stellfarre stilfærdig.
faagaaevt forgabet.
Ais Anders.
faajaut forjagede.
Sperris tynd person.
hjaaetgræe græd hjerteligt.
rele i Tøu ordentlig i seletøj.

De lout Krestian. Di rottes no nue om Prisen, som di ret snaaet bløu jens om, ide Krestian kjøut 'en po di høu Naule aa ga, hwa Ais faalangt po 25 Krone næe. Han betall straks Pænngen te Ais, dæ møet fram mæ tou Lejkywsvirne, hwes Nauen aa Adres Krestian no notieret. Saa drak di en hall Kaffe hwærre, som Smejen, glaj te Klaarren , jenle betall. En hal Tiem ætte kam den pæen Boenmand, dæ ha dopiert di tou Kjelltringe i Gammelløjten, faabi Krestian, dæ wa ve aa spænn Klaarren faa Uenen. Han standset aa sterret po Dyret aa spuh om, hvem han ha kjøut den Hejst a.

»De wa a en bette jøue, skekle Mand, dæ hi Ais, aa wa fræ Krajbjerre,« søe Krestian.

»Pøj da faa Rakkeren,« swaaet Boenen. »De æ et gal Bønaun. Ais æ fræ fræ Suetmues aa æ den væste Rakkeknejt imel Løjten aa Rajs. Tøt a 'ki nok, a ha sit Klaarren fae. Den æ baarre laapsk aa staje. Han haa kjøut 'en faa en Bakketell a mi Naabo.«

Da Krestian liig no wa bløuen farre mæ aa spænn Dyret faa Uenen aa mæ Tæmen i Hoenen hyppet po Hejsten mæ Pisken, kyll 'en sæ øue Stjaaten, snorket aa sat oll fih Biæn i den ville Skøj. – »Men hwa ska a gjø ve de'?« søe Smejen. »Mon a ka finn Ais aa di tou Lejjkywsvirne?«

»Hans tou Mæhjelpere æ o saaem Surdej. Dem ska do olle bry dæ en Bit om mie. Dem finne do it hie i Dau ætte saaen et Kup,« faaklaaert den flenke Mand. »Nej si ætte aa fo di Uen i en naaen Mands Bakaarre aa træk do saa den Klaar hjem. A ska nok faa Ais te aa hinnt 'en, enten i Muæn elle Øuemuæn aa betaael dæ hwæ Skjelling tebaaeg.« Diemæ faaswann han, ide han bløu røuen væk o no anne pæen Bønnemænd.

Jou ganske regti, te Krestians stuere Glæe aa Øueraskels, kam Ais tou Daew ætte aa to Klaarren, som han betall tebaaeg.

Manne Oe dierætte tinnt jen o Krestians Dætre, dæ hirr Ann, hos en stu Goermand i Piestrep aa bløu »gue Venne« mæ hans jenneste Baaen, hans gue Sænn, Las.

Da et Pa Oe wa gonn, bløu Faaeren møj skranntle. Saa søe han en Dau te di onng, te no maat di drek Jagild aa fo Goeren. Krestian aa hans Kuæn,

rottes rykkedes, stredes.
høu Naule høje nagler.
Lejkywsvirne lidkøbsvidner.
Suetmues Sortmose.
laapsk aa staje løbsk og stædig.
Tæmen i Hoenen tømmen i hånden.
Stjaaten vognstjærten.
Skøj sky.
Bakaarre bagkurv, bagsmæk.
Muæn morgen.
skranntle skrantende.
drek Jagilde holde forlovelsesgilde.
Goeren gården.

dæ wa mæ te Jagillet, bløu jo faaele glaj ve Dætterens Løk. Dæ waa nok baarre in aa uh. Baarre Sænn aa Forelle hae de gue Vinn aa wa gromme flenk aa ferem.

Jens Kamp, saaen hirr Guefaaeren, ha den Dau holdt Sengen, indte oll di fremmet wa kommen. Skjønt han wa no vrausle aa no skidt tepas, sto han no op aa trækket i hans Heeskleje aa gik ind aa bø dem Walkommen. Krestian bløu møj øuerasket ve i ham aa gjennkinn den pæen Boenmand, dæ ha rejet ham baarre i Gammel- aa Nøjløjten, aa ino mie grovvelt han øue, te han bestemt tøt, han i ham maat minnes en gu Ven fræ si Onngdoms Daew, me hwem de wa, ku han it finn u o.

No. Di onnges Hænne bløu laa sammnl. Dje Glæe smettet oll di anne. Dæ wa en Diel o Famillien fræ Bøjen. Dæ wa lutter Fry aa Gammen. Et Pa Kwonne aa Guemoueren wa især gimytli. Las aa Ann wa nok no stell, men faaele glaj indvendi. Dje mill Smiil virnt om den stue Gueheh, di hae te hinaaen.

Ætte di ha holdt Maalti, to Guemoueren Kwindfolken mæ sæ op i Owestouen aa viist dem Ullent aa Linnet aa dje manne gue Kleje i Kieste, Skoffe aa Skaev. Ollt virnt om hinne Døgtiheh, som hun jo bløu ruest faa. Aa hun søe, hun wa glajj ve, te Ann, dæ sjel wa faale døgti, ku skat aa skøn po de hie. Aa saa gik di u i Hauen mæ di manne Frogttræe aa Boski aa Blomste; aa Mandfolken gik i Marken faa aa si Grøen, dæ sto gromme frodi.

Krestian aa Jens Kamp kam po Hjemturen jentou te aa gi et bette Sweng imell en Eng aa et bette Skouhoe. Krestian søe no, han tit mæ Tak ha unneret sæ øue, te Jens tou Gong ha hjolpen ham ve Løjten Markin.

»De wa jo da it mie inn mi Plikt,« søe Jens, »men a tøt hwæ Gonng, a sku kinn dæ, aa de' wa maaske Oersag i, a straks wa resselut.«

»Tøt a 'ki straks hwæ Gong, te a ha sit dæ fae, aa de besst mæ osse straks faa i Dau, te a i dæ so mi Rerningsmand ve Løjten,« swaaet Krestian.

Pludseli gik dæ et Lyus op faa Jens, dæ no bestemt ku si, hvem han ha faa sæ. Mild aa venli kam han hen aa lo si Hoen po Krestians Skolle, ide han søe: »Ka do hous faa no øue 40 Oe siæn, te en fatte Pelledreng, dæ

Guefaaeren godefaderen, svigerfaderen.
vrausle utidig.
Heeskleje hædersklæder.
grovvelt grublede.
virnt vidnede.
ruest rost.
jentou ene to.
Skouhoe mindre skov, lund.
de besst mæ . . . faa det forekom mig.
Lyus lys.
Skolle skulder.
hous huske.

tinnt i Katwaj Møl, bløu bonnket o den stuesinnet Mølle, aa diefaa aa faa de', han ollti sku væ Skompesku, sprang u i Møldammen faa aa droen sæ. Men da sprang do, som wa dæ te Unnenoue, u aa fek ham løuin iland. Saa to do dæ o ham, saa han, den forajt aa faahærdet Wajsenhusknejt, fek et godt Hæelstej hos di gue gammel Mue. Ja ino mie, do sørret faa, han kam te Landhusholdningsselskavvet, ga ham o aa te manne blank Daaelere, te han sjel fek banet sæ en Vej. – Ka do saa no kinn Pelledrengen, Jens Lassen?«

Krestian sto mæ aaven Mund hiel faabauset, idè han no ha faastaaent, hvem han ha faa sæ, straks da Jens snakket om Droneriet i Møldammen. »Do kiere Guj!« søe no Krestian no bevæget: »De æ verkili en hiel Begivenheh, ja en Guds Styrels, baarre te do sku bløu mi Hjelpe ve Gammelaa Nøjløjten, men osse, ja møj mie, te vi po den Moe i Dau ska bløu swaueret. Guj give, mi Dætte maa blyu Las en gu aa døgti Kuæn aa I tou gammel en gu Dætte,dæ, som om hun wa jæ ejen, vil gjø u o je aa mæ Las blyu je Trøst aa Glæe i di gammel Daew.« –

»Ann haa tinnt wos som en trou aa gu aa faale døgti Piig saa lænng, te hun haae fuld Tillid,« søe Jens hiel roe.

Di ha staaent stell unne di siest Replekke. No skredtet di saa smaat o aa wa taus et Pa Minutte. »Huefræ haae do de Kampnaun?« spuh saa Krestian.

»Kamp wa mi Guefaaes Bagnaun. Da vi ha saaem Fornaun, aa Folk ku skønn po, te a, lissem han, vild ta Kampen op imo Uretten, kaldt di osse mæ Jens Kamp,« swaaet Jens Lassen.

I mangfoldi Oe haaer a it vedst, hue do wa kommen hen. Et Røgte faataall, do wo bløuen Goermand; men ingen ku opgi mæ di Adres, elles ha a skrøuen dæ tè,« søe Krestian aa spuh, hwi faa Jens it ha skrøuen te ham. –

»Hvem ku da tænk, te do wa Hjøllikræmeren i Huensbjerre,« swaaet Jens. »Røgteret ha faataal i sin Ti, te do bløu hænn i 64 Krien. Men de wa iløul sært nok, te vi it kunn kom po Tanke om, hvem vi wa, da vi traf hinaaen i Løjten aa beggi tøt, vi ha sit hinaaen fae.«

bonnket banket.
stuesinnet hovmodig, vigtig.
Skompesku skumpelskud.
droen sæ drukne sig.
Unnenoue middagsmad.
løuin levende.
Hæelstej skjulested, tilholdssted.
swaueret svogret, besvogret.
Bagnaun efternavn.
bløu hænn blev henne, forsvandt.
iløul alligevel.

»Jaja!« swaaet Krestian, »di manne Oes Mellemrom ha jo foranneret wos møj. De wa sæert, do ku saaen kyes di Kjelltringe. A ku mærk po Ais, dæ wa møj skule aa no skamfuld, te han ha møj Respekt faa dæ.«

»A haa won Souenfoe i øue 20 Oe aa haa hat flie Batallie mæ baarre dem aa manne anne grem Drengi. Annes er en slemme Dreng. Men a haae en Gong fae hat ham saa godt i Vingibient, te han it løstes ætte aa fo mæ po Nakken,« faaklaaert Jens mæ Sællfølels.

Po Vejen hjem opfresket di no dierætte manne gammel Minn aa wa som tou røe Ky. Aa da di kam hjem aa faataall Sælskavvet om dje gammel Bekjendtskav aa om hiele Releheren ve Løjten, saa tøt di osse hwæjen, te de it wa en hiel hwædaus Historri. Aa Guemoueren bløu jens mæ Krestian om, te de wa som en Guds Styrels, dæ warslet godt om Held aa Løk faa di onng, dæ i Dau ha ginn hinaaen Hænne.

A ska lou faa, Jens aa Krestian, saalænng di ku go aa kraul, besøegt hinaaen en jennle Gong, især om Sommedaew. Di ku saa naallet go aa naaster aa snak om di gammel Minn aa wa saa indvendi glajj øue, wo Hæe ha styrt 'et saa forundle knøut faa dem.

Vingibient vingebenet.
tou røe Ky to røde køer.
Releheren redeligheden.
hwæjen hver en.
hwædaus hverdags.
jennle ene, enlig.
naallet nådeligt, tillidsfuldt.
naaster småsysle.
knøut godt, dygtigt.

Svend P. Jensen, født 1856 i Voel, Gjern herred, død 1919. *Pæ Smeds Jawt-Krønnike. Fortold o jysk Boenmoel.* (1906) (= Albert Bayers jydske Bibliothek Nr. 11), herfra s. 17–19.

Ja, saaen ku mi Bejstefaar sej aa fortell møj, men de er no saa gammel; mi Faar, han gik no ellers et aa po Jawt, men han ku aa faatell nøj.

Han tent i hans Ongdaw derhen Østepaa, die war en stue Herregor, aa po den war der en Skøtte, aa han var saa møj slem etter en Mand, di kald Jens Fuus, faa han var no Krybskøtte aa gik aa skjød Haarer i Herregorens Skow. Skøtten haaj saae' te Jens Fuus, te de gjorr et noj om han skød en Ræv en Gong imell, men Haarer aa andt Vildt, de sku han læ go, da de no var Herremanden, der ha' Jawtretten. Men Skøtten blywer no en ves Awten indbaajen ow Jens Fuus, der haaj saaen en faale kjøn Dætte, aa

Jawt jagt.
læ go lade gå.
indbaajen indbudt.

dierfor trækket Skøtten i hans pænest Klæjer, han komme derøwer aa komme ind, de var svær som de løjt ow Stieg. Mon de sku vær Haarstieg? tænt Skøtten. Naa, Jens Fuus war jo nok saa flenk, han bøjj Skøtten Valkommen, aa kort ætte bløv dæ dækket op ow gue Føevaarer, de war, som Skøtten tøt, han haaj ku løjt, aasse Haarstieg.

»Naa, hva tøkkes Skøtten saa om de hie Stieg, haar mi Dætte æt lawet en godt te?« spører saa Jens.

»Jo-ow! men de hier Haarstieg de ær no alliwaller forbaajen Frogt«.

»Ja, men a spør blot, om de smaager it godt?« bløw Jens ved.

»Stiegen er gue,« svaaet Skøtten aa tog dygtig te sei aw Retten, »men sæt no, te a igjen melder dæ te Herremanden.«

»Ja, men a maa jo da sky' Ræv?« sejer saa Jens Fuus.

»Ræv, maa do sky'e, – men de hier er da wal et Rævstieg?«

»Jow,« saa bandt Manden aapo, »de hier er lig netop Rævstieg, – aa de er mæ en ren Fornøwels aa si, hvordan de smaager waa gue Skøtte.«

No maat Skøtten ud aa kaast op, men han kom snor ætte ind ijen, aa saa tow ham aa Jens tow gue Ponser, – – men saa sejer han, de gjør Skøtten:

»Lov mæ endelig Jens, te do aalle vil snak te et jennest Mennesk om, hvad Stieg te a haa' nydt i det Hus, saa skal a te Gjengæld si gjennem Fingeren mæ det Krybskøtteri.«

De lowet Jens Fuus, aa sien den Ti' ku han godt ow aa te sky'e en Haar aapo Herregorens Jawtdistrikt, – Skøtten tur et meld ham te Herremanden, for han var rej for, de war Skøtten, te de sku kom ud imell Folk den Histori om de hier Rævkjøj, han haaj faat i sæ. –

Dætte datter. *løt* syntes. *snor ætte* snart efter.
løjt ow Stieg lugtede af steg. *forbaajen* forbuden.

Rasmus Elvekjær var født i 1864 i Hads herred og døde i 1936. Han skrev under pseudonymet »Elkjær«: *Jysk Humør. Morsomme Fortællinger i østjysk Mundart.* (1908). Herfra s. 57–63.

To Kvinder

(Ma Ras aa Ka Wøwes træffer hinanden paa Landsbygaden).

Gudau, Maren!

Jh, men Gudau, Karen. Ih, tu da er et aa læng sien, a haae sjet dæ. Haae Do waae syg?

Nej a haae Guskelov it. A haae waae hen aa pas jen, de wa syg.

Ih no, hvem wa de saa?

Ja, tu de sku a jo hold i mæ; men vil Do lov mæ, Maren, te Do vil ekki sej et te et Minnesk, saa skal a sej dæ et.

Ih, men Karen, de ka Do da nok ved, a vil. A ska alle aabn mi Mund om et, de ved den sødeste Gud i Himmelen, a ska it. Hvem er et saa?

Karen trækker Maren afsides og siger halvhviskende:

De wa Sowenfouedens Dætte, Ellen Mari. Hun haaed jo gon en Ti mæ Howedet bunden ind.

Hwa seje Do – mæ Howedet?

Ih ja, hun haaed jo saaen en Tandpin, aa saa gik hun aa skywt Kulør. A ku saamind godt si, li de aalføst Gong, a so hind, hwa de wa i Vejen. Moweren gik aa wa saa ræd faa, te hind Howed sku ta nued ve. A tint, skidt mæ de Howed, de vil wo Herredø ves blyw wae anne Steje. Aa de wa jo aa reele nok, faa no faa fjouten Dau sien saa maat di jo ette Jordmue; men de wa da Guskelow om Nætten, saa de æ saamind ingen, de ved, hwa hun haae fejlet, udden mæ aa saa hind Forælle.

Jou, aa saa Jordmueren.

Ja, natyrlivis.

Ih, nej da, st. st. st. st., saaen en pæn Pig, hun endda wa – hvem æ saa han?

Ja, hvem æ han? Di vil jo haatte it væ ve, te de æ noue; men om a no alle

Wøwes Vævers.
hold i mæ tie stille med.
ved vide.
skywt skiftede.
aalføst allerførste.
ta nued ve tage skade.
tint tænkte.
wae værre.
reele rigtigt.
Nætten natten.
haatte næsten.

æ saa simpel i Lærdom, saa ved a da ligodt saa mød, te de maa ve jen i de mindst. A haae aa godt tænt, hvem de æ.

Hvem er et saa?

Forkaalen – men Gudfrywos, Do maa missel it sej, a haae sød et.

Ih nej, Karen, do kinne mæ da saa mød. Hue stamme han saa fræ?

Aa, hans Faae wa Røite i Præistgoeren i manne Oe, aa hans Mue snowet Simme te Tækkimanden.

Ih, diefaa ku di jo da væe li gue – aa Sønnen mæ.

Ku han ekki de; men si di gammel haaed jo no gon aa tænt, te hun sku ha Sønnen i Bjerregoeren, aa hun ka jo faa den Sags Skyld aa godt faa ham ino, næe hun no komme godt øwe de hie.

Ok ja, di Peng, di Peng, di gjø manne Uløkke.

Aa, ved Do hwa, Maren, a tøkkes no it, vi haae waae sue løkkele, aa vi haae da it waae i di Omstændihieder, hue de wa Pengen, de gor et. Da mæ aa Saaren bløw gywt, da haad vi knap de, vi ku skywel wos i. No æ vi lig ve di treds, aa vi haae it faat nued te øwes ino, aa tuhwa, de haae I wol heller it.

Aa, Gud bejer et, nej, de ska Ras Pete nok sørre faa, de sælle Høwed. Di Mænd di ska jo sed aa slæbbe i Ponse aa Ølhæwel, li saa snaae di ka kom te et. Sikke no et Hus di lauet den aan Auten om ve Pe Daulejes. Da di haaed sat aa drokken en Ti, sa ga di dem te aa slaaes. Sowenfoueden han maat da øwe aa skjel dem ad. Den hie sælle Stakel te Skrædde mæ di tou Pihlbien, do ved nok, de wa hans Kuen, de fæk Trellinge ifjøue, ham sat di op aa et Boe, aa saa spændt di Træbienen ou ham aa ga dem te aa slaaes i dem. Stakelen maat saa sed aa si aa, hudden di behandlet hans Bien. Da Sowenfoueden saa haaed waae de, saa bløw di gue Venne igjen, aa saa drak di den sælle Skrædde saa fuld, te di maat bæe ham hjem. Tou Mand gik aa slængeret aa kjor i Hest mæ Pihlbienen, aa tou anne Støkki kom bærind mæ Resten ou Skrædderen. Da di saa kom ind te hans Kuen, sælle Skind – hun sad li met i Nætdoweren – saa ka Do nok tænk dæ te, hun bløw nued sæe ve et, da di smed Skrædderen hen i Sengen aa hans

mød meget.
missel minsæl.
sød sagt.
snowet Simme snoede simer (bånd af langhalm).
waae sue løkkele været svært lykkelige.
skywel skjule.
nued te øwes noget til overs.
sælle sølle.
slæbbe slabre, slubre.
Ølhæwel ølhøvle, øl med brændevin i.
Pihlbien træben.
ifjøue i fjor.
Boe bord.
Nætdoweren aftensmaden.

Bien aa Boeret li met i de Grød, som Bønen haae sat aa spildt. Ja, hwa tøkkes Do? Aa saa sø di endda de værste Snak te hin. A seje, di wa it faa gue aa luk ind te Swynen, hwa Ti de sku væe.

Nej, de ved da den sødeste Gud, di war it. Mi Saaren æ saamind aa en Pjalt, næer en maat sej et. Men tu hwa, en dække jo gjæn øwe si ejen Sællehied, saalæng en ka; men no, da vi æ kommen te aa aabenbaar wos faa hinaan, saa ku a saamind faatel noue slem Anekdote fræ met Løwnet mæ Saaren. A vil no it snak videre nued om, at de haae staaent en Tog ou Brændvinstank ud ou Halsen aa ham li sien wo Brøllopsdau, aa hans Snak te di fliest Tier æ swønsk aa liddele, de vil a aa la wæe de, de æ; men a tøkkes jo da, de sku wæe hans Pligt aa sørre faa Føe aa Klæe te wos; men a ka da sej dæ, Maren, te hvis a it sjel ku ha tint hwæ Klæjetro, saa haaed a waa splettenagen, aa Kaffetøu aa Stjenulli, som jo da høe te dauli Brø, de haaer a osse aalti sjel sørret faa. Men lap hans fjette Bouse aa stap hans svede Huese aa wask hans beskidt Skjote de haa a sgu faat Low te – unnele nok – aa hold Huset i Orden te enhvæ Ti aasse. Aa saa haae en die i aal di Oe sat aa vint om Autenen ætte saaen et Skibels te Mand. A haae trækket ham ou hans Klæje manne Gong, næe di æ kommen slæbind mæ ham, aa han haa waae saa fuld, te han ku hverkind saands end sammel. Saa sku a endda væe saa ræd faa aa faa ham wognet, næe han ennele wa falden i Søvn, faa saa vest a, saa fæk a Tæsk, saa wa han hiel tobele. Han haae gjemmelbonket mæ manne Gong aa jauet mæ ud ou Huset met om Nætten. A haae tit maat sat mæ ud ve Hønsen i Taarrehuset hiel Nætte, te Swynet fæk Rusen sowet ud. Kalde Do de aa væe løkkele, Maren?

Ok nej, ok nej, st. st. st. st., men vo nøj Præist seje jo, te vi ska elsk wo Fjende. A tøkke rejtinok, de æ li haat nok; men a vil da sej dæ, Karen, a haae no ligodt tænt aa saaen rejti aa knuselsk Ras Pete jen jenle Gong faa aa si, om de ku hjælp. Vi Kvindfolk vi ska jo gi ette, vi ka jo ekki rok en Tøddel ve Parrigrafferen. Egteskabet æ jo hellig aa ukrænkelig, som de stor aa løs; men de æ reele et Slaveri uden Lig faa manne Minneske.

Swynen svinene.
Sællehied søllehed.
Løwnet levned.
Tog tåge.
swønsk aa liddele svinsk og liderlig.
tint tjent.
Kaffetøu kaffetøj, kaffe, cikorie og brunt sukker.
Stjenulli stenolie, petroleum.
fjette fedtede.
stap stoppe.
svede Huese svedige strømper.
Skibels spøgelse.
wognet vækket.
tobele tåbelig.
Taarrehuset tørvehuset.
wo nøj Præist vor nye præst.
aa løs at læse.

Ja, vi tou Maren, vi æ no øwe de væst faa den Gong, men aal di sælle Pigge, de gor aa svinge mæ Holen faa aa blyw gywt, di æ sgu aa beklau, men prøw aa sej et te dem, di vil grind dæ op i di aaben Øun aa sej: pas de sjel, dit gammel Orreværk, vi ska nok sjel pas, næe wo Katofle di ska hyppes. Jou, saaen æ di ong. Di vil ro dem sjel, aa tu hwa, læ dem saa sjel om et. No, a maa sgu it snak længe, a ska hjem aa ha lot faa Hønsen aa si, om Saaren æ kommen hjem. Men no ve Do, te de, vi tou haae snakket om, de komme ingen ve.

Nej, Karen, a ska hold mæ, saa læng a ka; men tøkke Do it sjel, de lenne, næe Do saaen for Hwol aa Din Hemmelihieder.

Jou saagu gjør et saa, næe en baare ku find jen, dæ hold dem i sæ, men a haae it troffen den føst ino. No, Faawal, Maren, aa helsen Ras Pete!

Tak, de skal a, helsen aa Saaren fræ mæ. Faawal, Karen!

Holen halen, enden.
Orreværk orgelværk.
ro råde.
lot lukket.
tøkke synes.
de lenne det linder.
Hwol hul.
helsen hils.

7.3. Nordvestjyske tekster

7.3.1. Thytekster

J. Bundgaard (f. 1862): *Fræ Baaer aa te gyvt Mand.* (1924) (= Albert Bayers jydske Bibliothek Nr. 50) s. 14–24. Dialekt: Lyngs sogn, Refs herred.

Da æ bløw 10 Oer, saa de gal ued i æ Land. Muer war hvæer Daae i skidt Humør, saa æ Wand rand ner a hind'er Kind'er, aa Faaer war heller et glaae, de ku æ si o ham. En Daae spuer æ Muer, hva dæ war i æ Wej for hin, aa saa saae hun, te wor Kong han wa døe.

De tøt æ no et, dæ wa wærd aa sørre øvver, for hun haaj jo ald'er sit ham. Men saa faataald' hun, te hun wa ræj, dæ sku blyv Kri.

Hva æ Kri faa nøj? spuer æ hin om.

Kri, saae hun, de æ naar di slaar hinajen ihjel næjsten hvæe jen.

Ja men, hvafor well di slaa hinajen ihjel? spuer æ saa.

De wed æ et, saae hun; men de æ di slemm Tyskere; di haaer saa manne Bøser, aa saa wel di skyed wos, der æ Danskere, aa de ka wæer, te di Faaer ska mæ ind aa blyw skaadt, aa saa sier er gal ued faa wos, aa saa war hun heel ued aa sæ sjel aa saae: Aa Herre Jøsses! fri aa bewaaer wos for di slemm Tyskere!

Æ tint we mæ sjæl: Vint I kuns, te æ blyver stuer, saa wel æ køeb en Bøes aa skyed jer hvæe jen, aa æ war saa gal o di fæel Tyskere, dæ wild' skyed mi gue Faaer, som ald'er haaj gjoer dem Faatrej, aa sin' den Daae haar æ altir wæt gal o di gremm Tyskere, aa de er æ indno, hur gammel æ æ bløvven.

Hvæe Daae saáe æ ued øvver æ Wand, for dæsom æ Tyskere kam sejlend', saa wild' æ sej de te Muer, saa wi ku rend' laant hen aa gjemm wos, sødn di et ku find' wos.

Faaer war no iløvl ledt bejer tepas ind Muer, aa han trow' nok, te æ

æ jeg.
Muer mor.
Daae dag.
et glaae ikke glad.
spuer spurgte.
De tøt æ no et det syntes jeg nu ikke.
ræj ræd, bange.
skaadt skudt.
tint tænkte.
laant langt.
sødn sådan at.
Bovverknyv bordkniv.
en bette Kraam Mued en lille krumme (smule) mod.
rolle rolig.
Baer børn.
iløvl alligevel.

Danskere ku bank dem, dæsom di kam; de haaj æ Sovnfoved aa æ Præjst osse faataald.

Æ stekker dem ihjel mæ æ Bovverknyv, saae æ, aa æ war saa gal, som æ ku blyv'.

Ja, de æ godt nok, saae Faaer, den Ti ka wal nok komm, te do ka komm mæ; men æ trovver no et, te di kommer øvver æ Dannewirk', for de ska wæer en møj stuer Fejstneng, aa der ka wor Soldaater leg' baaeg we aa skyed dem ner hvæer jen, dersom di kommer saa nær.

De saat en bette Kraam Mued i wos, men Muer war ald'er rolle, aa hvæer Daae snakked hun om di fæel Tyskere.

Æ Dejn faataald' wos osse i æ Skuel, te æ Kri sku begynd', men wi Danskere sku nok bank di Røwere, saae han, aa saa trow' wi Baer, te de wa sand'.

Dæ war iløvl manne i wor Nabolav, dæ war sølle tepas, faa dæ war manne a di ong' Kaael, dæ sku mæ; men di sjang, da æ Sovnfoved køer mæ dem, saa di war et ki aaer.

Æ fek osse nøj ant aa tenk oe i den Ti.

Faaer saae, te æ sku hen aa tjenn, no da æ war bløwen 10 Oer. Jens Kræn wild' gjaer ha mæ ter aa pas hans Høvder. Han haaj 12 Høvder, bodde bette aa stuer, 3 Hejst' aa nur Fuer, aa Faaer spuer mæ, om æ trow', æ ku styer dem, aa de mjent æ sajt, æ ku, naar han wild' law' en gue Pisk te mæ.

Saa bløw æ Hajel gjoer, aa æ sku hen te Jens Kræns i April lieg etter Paaesk. Æ sku et ha andt i Løn ind æ Føe, men dæsom di bløw godt tefreds mæ mæ, sku æ ha en Par Bovser aa en Par Hueser forudden æ Føe.

Æ war møj stolt a de, aa mi mind'er Søeskind ku osse godt faastaae, te dje Brover war bløvven en stuer Kaael. Den, dæ war mjæst ki aaer, de war Muer, de ku æ gudt si, men hun saae et andt ind: Baarre do ka styr di manne Høvder!

Saa haaj æ Dejn osse lovved Jens Kræn, te æ sku nok komm i æ stuer Klaes, saa sku æ et go i Skuel mer ind jen Daae i æ Ueg, aa de indda kun en hal Daae.

Da æ Paaesk war øvver, kam æ hen te Jens Kræns. Æ haaj et andt mæ mæ ind mi Pisk; den haaj Faaer lavved, aa den ku slaae en stuer Skrald.

sjang sang.
et kier aaer ikke ked af det.
gjaer gerne.
Høvder køer.
nur Fuer nogle får.
sajt sagtens.
Hajel handel, overenskomst.
saae sagde.
øvver ovre.

Naar æ sku byt mi Skjovt, wild Muer heller jen a mi Søskind komm hen te mæ mæ en ræen, aa ta den beskidt mej hjem ijen. Æ saae Fowal te dem hvæer jen dæ hjemm.

Mi bette Søskind saae o mæ aa spuer, om æ ald'er kam hjem meer. Muer ga sæ ter aa roel, da æ gik, men æ weest et den Gaang, hva de sku betyj. Sijn hen ku æ godt faastaa er.

Naa, de æ wor ny Avlskaael, saae Jens Kræn, da æ kam; ja no kommer er jo an oe, om do ka faaligs mæ æ Høvder. Trover do, te do ka moeg i æ Støld?

Jo, de ka æ nok, svaaer æ; hjemm fræe ær æ waan te aa paes æ Ko aa mog ond'er den.

Ja, men der æ Faaskjel o jen Ko aa tøl. Høvder, svaaer han aa saae, men naar blot jen wel, saa ka jen osse, aa do æ jo et faaknøt a dæ, saa de gaar nok mæ de.

Walkommen! saae Jens Kræn hans Kuen, da hun kam ind aa saae mæ. De ær wal Wolle, ka æ tink.

De war en svær Kuen, men hun saae saa raaer aa wenle ued, saa æ ku lie hin lijg mæ de samm.

Ja, do ska jo sow i æ Kaalkammer we Jens Peter; pas no oe, te do et fald'er ued aa æ Seng, saae hun.

Æ ka jo leg we æ Wæg, saae æ, saa ka han da et rij mæ ued aa æ Seng.

Æ do saa et ræj for, te han klemmer dæ flaaed som en Pand'ekaaeg? saae hun. Nej de gaaer nok hvæer Kraamm.

Saa war er Mejde, aa wi sku ha wor Ojen. Æ ka saa tyddele how, te wi fek Kaael aa Kyd aa Flæsk te Ettermad.

Muer haaj saa te mæ, te æ sku et eed faa møj; men Jens Kræn aa hans Kuen saae, te æ sku eed, te æ wa we er aa revn, for helsen ku æ et styer di slemm Høvder, aa di haaj nok aa eed o æ Gaaer, saa æ sku et spaaer. Muer ga wos osse altir hver en Stomp Kyd heller Flæsk, aa de war ald'er ret stuer en Støk, men her sku æ sjel ta en Støk, aa æ sku ha meer ind jen Støk. Sødn er Ojen hoj æ ald'er faat, aa æ tøt liegfrem, æ war te Bojel.

byt mi Skjovt skifte min skjorte.
ræen ren.
roel græde.
weest vidste.
moeg i æ Støld muge i stalden.
waan vant.
tøl tolv.
tink tænke.
raaer aa wenle rar og venlig.
hvæer Kraamm altsammen.
Mejde middag.
Ojen middagsmad.
haaj saa havde sagt.
spaaer spare.
tøt syntes.
Bojel gilde.

Om æ Ettermejde bestelt æ et svaaer møj, men Jens Kræn faataald' mæ nøj om, hva æ sku bestell hvæer Daae. Saa fek wi Ettermejdesmelmad, aa ind'en wi sku i wor Seng, fik wi Mjælk aa Brøe te wor Nætter.

Jens Peter war osse gue we mæ; men da wi war kommen i Seng, kam æ sødn te aa roel, te æ trow ald'er, de sku ha hold op. Æ wed slet et, hva de war æ roelt ovver, men æ ku et læ væer. Den Avten roelt æ mæ i Søvn.

Men om æ Maaer war de øvver ijen, aa da æ føst kam tel aa bestell nøj, saa glemt æ de hvæer Kraamm. Æ sku prøv' aa moeg ond'er æ Høvder, aa de war ledt stræng' aa kjøer æ Hyvlboer ued o æ Mødding, men de gik da. Saa sku æ hjælp æ Mand aa paes æ Høvder; de war et saa svær, men de wæest war aa træk æ Wand op aa æ Kjæld', aa dæsom Jens Kræn et haaj hjaalpen mæ we de, saa ku æ et ha gjoer er. Æ war saa træt i mi Aaerm om e Avten, te æ ku næjsten et røer em. De kneb osse di føest Daw', men saa gik er bejer, aa tesidst ku æ gjør er aljenner.

Saa slap æ Halm næjsten op, aa saa sku æ Høvder ued i æ Hee; dæer war et stuert andt te dem ind Ljøng, men de ku di eed saa møj aae, som di wild'. Æ sku dryw dem ued om æ Maaer aa hjem om æ Avten aa hejsen pas oe, te di et gik ind o æ Naboers Mark, aa da haaj æ er godt for Aller. Saa haaj æ et behov aa wind' Wand op aa æ Kjæld', for de ku di faa ued i æ Mark, aa dæ bløv heller et ret møj Maag aa kjøer ued o æ Mødding, naar di et war ind' mer ind om æ Næt.

Sijn hen, da dæ bløv Græs o æ Ager', kam di i Tyer, aa saa sku æ fløt aa wand' em manne Gaang' om æ Daae', aa saa war der et ajer dæ sku ind om æ Næt ind æ Kyer, for di sku jo hjem aa malkes.

De bløv møj de wæst, da de bløv warm, for saa wild' di bees, aa saa sku æ pas oe aa ha dem tille hjem i æ Støld om æ Formejde, helsen rend' di løs aa ind i æ Kuer.

I di warm Daw' haaj æ er et godt, for æ maat' op hvæer Maaer aa ued aa fløt æ Klaak war 4.

Aa! hur æ war søvne! Aa æ kam et i Seng, far æ Klaak var øvver 10 om æ Avten. Hele æ Daae maat' æ rend' aa fløt, bodde æ Onghøvder, saa æ

et svaae møj ikke ret meget.
Nætter nadver, aftensmad.
om æ Maaer om morgenen.
Hyvlboer hjulbør.
Kjæld' brønd.
Aaerm arme.
næjsten næsten.
Ljøng lyng.
om æ Næt om natten.
Aller alvor.
Maag gødning.
æ Ager' agrene.
Tyer tøjr.
ajer andre.
bees bisse.
æ Kuer kornet.
hvæer Maaer hver morgen.
æ Klaak klokken.
hur hvor.
far før.

Kyer, saa æ Hæjst' aa saa æ Fuer, aa dæ wa laandt imell em. Men æ haaj et andt o mi Krop ind mi Skjovt aa saa mi Bovser. Mi Wejst aa mi Hueser, mi Kaskjet aa mi Træsko brovt æ ald'er en Daae. Æ war nøj te aa rend' æ heel Ti, for helsen ku æ et faa gjover de hele.

Æ kam næjsten ald'er i Skuel, aa de ku osse wæer de samm', for naar æ kam der op, fald' æ i Søvn; æ kam heller et ret tit hjem, for Jens Kræn aa hans Kuen, heller Jens Peter aa æ Tjennestpijg ku jo et sødn rend', som æ kund', aa saa ku di et undwæer mæ, men Faaer aa Muer kam da en Gaang imell aa saa te mæ, aa mi Brovver Niels kam tit mæ en ræen Skjovt te mæ aa nur Bovser, naar æ trænd' te dem, for de te di war gaaen i Støkker. Æ ku faateel saa møj, saa møj om den laang, laang Sommer, men de er ingen Nøt te. Æ war tit we aa wær ki aaer, naar di slemm Høvder wild drell mæ, aa de gjoer di tit, naar æ Bremser war haaer we dem aa wild' stek em, for saa wild di bees; men di rend' næjsten altir hjem i æ Støld.

Æ ga mæ tit te aa roel, naar ingen saae er, aa saa ønsked æ, te de snaaer wild' blyw November, saa æ ku komm hjem ijen. Men Muer saae altir te mæ, te de sku æ et sørre øvver, for de gik nok, aa hun saae hvæer Gaang, te de bløv snaaer November.

Æ fek næjsten et Ti te aa tenk o den gremm Kri, saa traant haaj æ; men æ høer da, di snakked om, te de gik godt faa wos i æ Føstning. Somtir wa dær nuer dæ faataald', te æ Tyskere wild komm' her op aa slaa wos ihjel hvæer jen aa ta all wor Høvder aa Hæjst' aa Fuer aa Gjæs, aa saa wa dær ajer, der saae, te de war heel umuele, for wor Soldater war di stærkest. Jen Ting war da sand', aa de war, te dær bløv skaadt manne Danskere. Jen Kaael fræ Rajerup war skaadt, jen fra Wejstewig, jen haaj faat en Ben skaadt aae, en ajen en Aarm, aa jen bægge Hind'er. Huha! hur de war grem! Baare Faaer ku faa Lov aa blyv hjemm we wos! tint æ saa tit.

Omsijer war de bløvven Etteroer, æ Høvder war bojen ind, aa de begynd' aa blyv kold; æ maat ha mi Wejst oe, aa en Gaang imell tov æ osse mi Pløeshueser oe; de ka nok wæer, te de war warm for Aller!

Saa tænd' di Lys hvæer Avten, for de de war for tille aa go i Seng, aa saa faataald' di Histaarrier, aa tit naar de war lyst, gik æ en bette Tuer hjem aa

laandt langt.
brovt æ ald'er brugte jeg aldrig.
gjover gjort.
trænd' trængte.
traant travlt.
skaadt skudt.
Hind'er hænder.
bojen bundet.
Pløeshueser stumphoser (fodløse strømper) med en lap over foden endende med en strop om storetåen.
tille tidligt.

si te dem, aa saa maat æ faateel dem saa møj, bodde om, hva wi haaj faat te wor Ojen, aa hva di hejsen saa te mæ o æ Goer, aa mi Søskind' war saa glaae we mæ aa wild sej we mæ æ heel Ti.

Men da November kam, saa bløv æ glaae, saa de ku blyv' te nøj. Saa ga æ Kuen mæ en Par ny Bovser, en Wejst aa en Par Hueser aa en Par Træsko, aa Jens Kræn ga mæ 2 Mark, aa saa spuer di mæ, om æ wild tjenn we dem ijen te næjst Sommer, hvis wi løvved saa læng'.

De ka nok væer, di gjor stuer Øvven dæ hjemm', da æ kam aa war saa fien, for æ haaj taaen de ny Tøv oe aa pakket de gammel sammel i en Bundt.

Di ku slet et kinn' mæ, saae di, bodde Faaer aa Muer, aa mi Søskind gik heel hen te æ Kakel, lissom di war ræj faa mæ; men da di saae, te de war mæ, saa sku di hvæer jen røer we mi ny Tøv, aa di tøt, æ war bløvven saa stuer aa saa fien, aa di saáe manne, manne Gaang' o di hæer 2 Mark, dæ war heel blank'. Saa glaae haaj wi wees ald'er wæt we hinajen faer.

Saa war æ da hjemm den Winter aa kam ijen te aa gaa i Skuel, aa te næjst Foroer kam æ ijen hen te Jens Kræns, aa den Sommer gik er møj bejer ind den føest, for no war æ bløvven møj staer aa stærker, aa æ war et saa faaknøt a me som faer, aa da de bløv Etteroer, saa saae Jens Kræn, te di ku et undwæer mæ om æ Winter, aa saa bløv æ der bodde Winter aa Sommer, te æ sku komfimeres. Men ind'en de skee, gik wi jo te Præjst en hal Oer.

Æ tøt et ret godt om æ Præjst, aa æ trovver saamænd osse, te han wild' helst wæ fri for wos. Han wa gue nok we wos, de ska æ et sej andt, men wi faastov et ret møj a de, han saae te wos. Dær tøt æ no, te æ Dejn wa møj bejer te aa faaklaaer wos nøj. Naar æ tenker o de, wi lær we æ Præjst, saa kommer æ altir te aa tenk o en taer Flynd'er, som æ tit haar sit, der æ drøvven i Land ner we æ Fyvver, aa som et wa ret gue aa tyg' heller løv' aae, dæsom wi sku løv' we den Slav'.

Æ fek nuer pæen Klejer aa en Par Støvl', som æ ald'er haaj hat faer, aa Jens Kræn køer mæ mæ aa Faaer aa Muer te Kjerk', aa mi Foræld'er war mej tebaaeg ijen, aa den Daae war der næjsten Bojel we Jens Kræns, aa de war for mi Skyld.

hejsen ellers.
sej sidde.
løvved levede.

taaen de ny Tøv oe taget det ny tøj på.
faer før.
møj staer meget større.
taer tør.

æ Fyvver fjorden.
løv' aae leve af.
Slav' slags.
Kjerk' kirke.

Men naar æ no tenker oe, hudn di faaer Gavver aa Kort aa møj meer, naar di blyvver komfimeret, saa ku æ næjsten ønsk', te di ku ha wæt mej te mi Komfimation, for der wanked' ingenting a sødn nøj, aa de war der da heller ingen, dæ fek dengaang. Men æ war møj glaae we mi pæen Klejer aa mi Støvl.

Ja, dengang war den slemm Kri faabi faa læng' sijn. De saa' helsen gal ued faa wos en laang Ti i 49, for æ Tyskere kam jo iløvl øvver æ Danevirk', aa di stjal saa manne Hejst' aa møj meer fræ wos, saa æ ku da ret faastaae, te de war nur ret slem' Minnesker. Men saa fek di da for Aller Bank we Frederis aa sijn hen we Iste aa Frederiksstad, aa de haaj di rijte godt aae, faa di ku ha læt wos wæer i Fred aa Ro, naar wi et haaj gjoer dem nøj Faatred.

Godt waer, te wi haaj faat en Kong', dæ ku tommel dem. Di saae nok, te Frederik den Syven war en Bullerbasse, men æ war glaae we ham, aa de war wi hvæe jen. Aa I ka trov, te wi sang »Den Gang jeg drog af Sted« aa »I Natten klam og kold« aa manne fleer Wijser. Ja, Jens Peter aa mæ wi sang dem tit, naar wi laae i wor Seng om æ Avten, aa æ sang dem da osse naar æ gik aa paest æ Høvder. De mjæst søerle tøt æ de war, te saa manne haaj mest en Ben heller en Aarm heller en Haaend, for de saá da saa møj grem ued. Men wi war saa glaae aa taknemmelæ faa de, te Faaer wa bløvven fri, faa dæsom han wa bløvven skaadt, saa sku Muer jo ha wæt o æ Sovn, aa de haaj da wæt en stuer Sorre aa Skam, bodde for hin aa hind'e Baer.

hudn hvordan.
Støvl støvler.
nur nogle.
tommel tumle.
paest passede.

Jens Kirk, der er født 1904 i Hjaremål sogn, Hillerslev herred, har skrevet bogen *Nae i æ Thue. Digte, Rim og Remser fra Thy.* (1949). Herfra er digtet »Nae i æ Thue« (Nordude i tjørnene) s. 12–14.

Nae i æ Thue

Lidt nurren te Hjarmol dæe er der en Bakk'
helle Brenk, der go' nie te æ Kjae,
dæe haa' æ tit goen mæ en Kyll' po æ Nakk',
dæe legt wi, dengaang vi wa Bae.
Aa lig' own æ Bakk' dæe er dæ nøj Grønn',
dæe stow om æ Somme wo Fue,
a di Plette æ mennes, er de jen a di skjønn' –
wi kalder ed: »Nae i æ Thue.«

Dæ er saa møj Hwolle aa Skrommelværk
– hæe wa Liergraww' i gammel Tikh.
Hæe haa' di hent Lier te dje Gor' aa dje Kjerkh,
men no er den Tikh jo fobi.
Nu broger di brænd Stien aa Stien a Cement
te dje Hues' baade bette aa stue,
aa æ Liergraww' æ dækked – da saante omtrent
a nu wild, gammel kroggrened Thue.

I sku lig' prøw aa ta jer en Tukher dænae
saante lig' ætte Høst en Tidaws,
naa æ Løng staa i Blomst øwe Klette aa Kjae,
aa en ka sikh en sejs syw Mil te Haws.

nurren te Hjarmol nord for Hjardemål.
æ Kjae kæret.
Kyll' kølle.
legt legede.
Bae børn.
own oven for.
nøj Grønne en græsmark.
stow stod.
Fue får.
Hwolle huller.
Liergraww lergrave.
Tikh tid.
Kjerkh kirke.
saante sådan.
Tukher tur.
dænae der nordpå.
en Tidaws på en tid.
Klette klitter.

Naa Wullum Sø legge saa blaank aa saa stell',
aa Bulbjerre sjønne saa stue,
aa æ Klette staa skarpp' som en Saw' dæ imell',
aa æ Bæer er saa guel paa æ Thue.

Ja, dæ haa wi tommelt, dengang wi wa Bae.
– Aah, di Mender den Plet haa i Gjemm'!
Aa da wi bløw stue, sku wi alti dænae –
osse helst lisse snaae wi wa hjemm'.
Waed møtt om æ Somme, helle waed te Ywl,
wi kam hjem to wo Faae aa wo Mue –
haj wi alde saa lidt Tikh, saa sku wi ilywl
lig' en Tukher nae i æ Thue.

Naae æ Blæst tow æpo, aa æ Skyer haj traant,
aa wi ku høe, te æ Haw den wa gal,
naae en regtig wa glaae øwe jet helle aant –
aa naae æ Humør stow po hal'.
Naae æ Suel den stow op, aa æ Ræw lested hjem,
mens æ Lamm' søgt i Ly we dje Mue.
Naa æ Kjae den bløw henn' i æ Mueskuenes Em,
waed skjøn aa kom nae i æ Thue.

Aa no er æ gywt, aa mi Faae aa mi Mue
di æ fløtt', – men hwæe Ætteoe
ska æ alti en Tukher nae i æ Tue –
– fue aa mennes mi bette Broe. –
Han sang jo saa tidt om ald de han holdt aae
– som Dreng – aa dengaang han bløw stue. –
Ja, han ku ha sjungen en Sang saa glaae
om den Plet dæe nae i æ Thue.

blaank blank.
sjønne syner.
æ Bæer bærrene.
lisse snaae lige så snart.
Waed Var det.
møtt midt.
te Ywl til jul.
wo Faae aa wo Mue vor far og vor mor.
alde aldrig.
ilywl alligevel.
tow æpo tog til.
haj traant havde travlt.
glaae glad.
æ Mueskuenes mosekonens.
Ætteor efterår.
Broe broder.

Ja, dæ wa saa møj, han et' nowed aa faa skrøwn
om æ Tue, aa æ Hied, aa æ Haw. – – –
Aa ino ka æ tøkh', te de mo da wæ Løwn,
te han legge dænie i hans Grav. – – –
Men ham mæ æ Hylli, han pase jo hans –
han trampe – aa høste hans Kue
– – –
Han høsted mi Broe – aa æ band ham en Krans,
æ haj sammelt dæe nae i æ Thue.

nowed nåede.
skrøwn skrevet.
æ Hied heden.
tøkh' synes.
Løwn løgn.
ham mæ æ Hylli ham med leen (Døden).
Kue korn.

Johs. V. Kirk, født 1909 som broder til Jens Kirk, var en lovende lyriker, da han døde i 1935. Fra bogen *Viltre Klange. Digte.* (1933) er hentet to dialektdigte: »Der luges«, s. 76, og »Æ Kvæjlæs« (Kvædelæsset) s. 77.

Der luges

Bewaar wos wal fu' en Faart aa en Strunni,
de ka' nok wæe' æ Landmænd haa traant;
æ Rodfrugt ska' luges, aa helst jo i Juni –
der er ingen der tænke' po aant.

Æ Kaael' di kravler – aa æ Pigge' de plevver –
op a' æ Række' aa nie a' æ Raaen,
di luger aa roder aa plukker aa nevver
aa brenne' dje Finger i de stiegwarm Saaen.

Men de go' skam gelik, siel om osse der snakkes,
di flest' æ snaa' fær' mæ aa krawl';
saa blywe dæ Lind, te de hiele ska hakkes –
men aa hakk' er nu skjønne end aa lej aa wrawl'.

Faart fart.
Strunni kraft, kraftanstrengelse.
traant travlt.
aant andet.
Æ Kaael' karlene.
plevver plæbrer, vrøvler.
op a' æ Række' aa nie a' æ Raaen op ad rækkerne og ned ad raderne.
nevver piller.
stiegwarm steghede.
Saaen sand.
gelik rask.
Lind lettelse.
wrawl' kravle.

Æ Kvæjlæs

Hæe komme wi aagend' mæ Rywe aa Fork',
wi er opp' aa kye baade stue aa smoe,
æ Hejst' di renne, de bejst di ka ork',
men de er osse dje si'st Føring Kue fu i Joe.

Aa no ska' wi skynd' wos aa hjem aa wæ' glaae,
aa ha' Æbelskywer aa Øl a wo Mue –
wi slaa' Skrald mæ æ Pisk aa ky' ind i æ Laae:
Si' no komme wi hjem mæ wo si'st Føring Kue –!

Æ Kvæjlæs kvædelæsset, det sidste læs af det høstede korn, der køres hjem under sang.

Rywe river.
kye køre.
Føring Kue læs af høstet korn.

fu i Joe for i år.
a wo Mue af vor mor.
ky' ind i æ Laae kører ind i laden.

Hanstholm. Marie Andersen, født 1870 i Rær. Båndoptagelse i Rær 1956 ved Torsten Balle og Niels Åge Nielsen. Båndet aflæst og oversat af Torsten Balle, lydskriften er her forenklet.

Så når e wenter kam' – æ wa-ð'er så åm wenter òse – så haj di djè fla'ttòre ù·ð i e uðehù·s. Å så haj· di en hyw·lbor. Så sku æ te' å – hwæ'r gång' wi sku te'å wask hèle brø·q, så sku wi jo ha en hobn fla'ttòre ky enj'. Så sku æ-j'o te' å ky ðæm· fla'ttòre enj' fræ e uðehù·s å'epo en hyw·lbor – i sne' å en hwèl·knòq. Æ-w'a jo ìtj så lø·ste fu·r eð, mæn de hjalp jo ìtj. Æ sku jo i'li·wal'e. . . .

Så når vinteren kom – jeg var der om vinteren også – så havde de deres fladtørv ude i udhusene. Og så havde de en hjulbør. Så skulle jeg til at – hver gang vi skulle til at vaske eller brygge, så skulle vi jo have en hoben fladtørv kørt ind. Så skulle jeg jo til at køre de fladtørv ind fra udhusene på en hjulbør i sne og en hvælvknog (forrygende snefog). Jeg var jo ikke så lysten for det, men det hjalp jo ikke. Jeg skulle alligevel. . . .

No, så'nj gik de te ðær. Så wa' eð jo, så sku æ jo så te' å mal·k. Hèls wa æ jo stèj' fu·r, æ sku ìtj jène mal·k ò't kỳxer. Æ wa-j'o ìtj unj fjòw·tn o'r. Næj', de sku æ hèl'er ìtj kom 'te. Mæn de wa no de, æ kam te' eð i'li·wal'e, å så sèjr e manj' te-m'æ: »Ja no ska ðo ìtj gjør eð fo snå'r – ha fo trånt mæ' å mal·k, fu ðe ka ìtj gi, de wå·r læng·, nå'r do for e mjèlk å' em.« – De æ jo åm' å gy·r. De æ jo fløðer, ðær æ te sist.

No, ja 'ja, æ sku nåk mal·k em, de ræ·n, som æ kun·. Så war' ðæ jo så en då'e, æ war fær· mæ' å mal·k, så sku æ jo enj' mæ' eð. Æ haj· tow' spanjfulj mjelk, å da æ qik så – så sku æ jo øw'r e go'r å enj' i e brøq'es å e kykn mæ de mjèlk – å så lå' ðær en stomp si·mbo'nj, dængqån' æ sku enj' – ùxð å e stòljdar å så øw'er e go'r mæ de. Å ðæ·r tow dæn jèn· tre·sko – e ni·s a mi jèn· tre·sko i de si·m, å æ flòw' i'fu·røw'er mæ di tow spanjfulj mjèlk å wèl·te de hi·le! No, så haj ðe ænj·! Så tenj·t æ gu' nåk we'eð: »Mon di skjèljer mæ no ùxð?« Æ trowe nåk, æ ga mæ te' å græ·ð. Mæn de gjow· di i'liw·l ìtj. Di skjèljt mæ ìtj uxð. De qjow· di ìtj. Fur æ tø't jo, de wa wal tång' fu· mæ å bæ·r. Mæn æ haj slæ· ìtj sit de si·m ðæ· lå', å ðæ· tow mi trè·sko ìx, å så lå' wi ðæ·r bòðe spanj· å mæ! Mæn to æ kam da òp i'jèn.

Nå, sådan gik det til der. Så var det jo – så skulle jeg jo så til at malke. Ellers var jeg jo stedt (fæstet) for, jeg skulle ikke ene malke otte køer. Jeg var jo ikke uden 14 år. Nej, det skulle jeg heller ikke komme til. Men det var nu det, jeg kom til det alligevel, og så siger manden til mig: »Ja nu skal du ikke gøre det for snart (hurtigt) have for travlt med at malke, for det kan intet give (det gør ikke noget), det varer længe, når du får mælken af dem.« – Det er jo om at gøre (vigtigt). Det er jo fløde, der er til sidst.

Nå, jaja, jeg skulle nok malke dem, det (så) rene, som jeg kunne. Så var der jo så en dag, jeg var færdig med at malke. Så skulle jeg jo ind med det. Jeg havde to spandfulde mælk, og da jeg gik så – så skulle jeg jo over gården og ind i bryggerset og køkkenet med det mælk – og så lå der en stump simebånd (halmbånd), dengang jeg skulle ind – ud ad stalddøren og så over gården med det. Og der tog den ene træsko – næsen af min ene træsko i det sime, og jeg fløj forover med de to spandfulde mælk og vælter det hele! Nå, så havde det ende! Så tænkte jeg godt nok ved det: »Mon de skælder mig nu ud?« Jeg tror nok, jeg gav mig til at græde. Men det gjorde de alligevel ikke. De skældte mig ikke ud. Det gjorde de ikke. For jeg tykte (syntes) jo, det var vel tungt for mig at bære. Men jeg havde slet ikke set det sime, der lå, og der tog min træsko i, og så lå vi der både spande og mig! Men to jeg kom da op igen!

Karen Thuborg (1849–1932) fra Harboør, Vandfuld herred skrev: *Det gamle Harboøre.* Optegnelser af Karen Thuborg. Tilrettelagte og udgivne af Henrik Ussing. (1928) (= Danmarks Folkeminder Nr. 36); herfra s. 53–54.

Ved Flasken kom saa Fortællingerne om andres og egne Oplevelser i Gang igen, – og saa var der da ogsaa en af Fiskerne, der fortalte om, hvordan det gik ham, da han var blevet *Krejler* (Handelsmand, der sejlede rundt og handlede paa Kysterne):

De wa jen Gaang, ja I wed æ nok Kaael, æ wa jo bløwen Krejler, aa æ haa jo faat aalting stelt an atter er; æ haa bode faat en Bowed aa nøj andt Reeskab, aa æ haa faat stej en Kaael. De wa Somrentamæ osse en stouer jen. De kaalder ham jo osse stouer Kræ-bette-Kræn. Men de wa en Spitakkel faa mæ aa ha ham mej. Æ Kaael æ saamænd raar nok o en Maaed; men han haaer aalder de mindste Gawer te now Ting. Æ sku sjel wæ bode i æ For- aa æ Baagæend; men de ku endda go, som de kund, æ wiist Somrentamæ nok huden aalting sku behandles. Wi krejelt jo mæ Kower aa Katofler, Kaalrabi aa Hwidkoel. Aa di Bønder, wi handelt mej, di bøj wos hjem aaldsammen. Somti fæk wi Dower, aa somti fæk wi Onden, aa somtier fæk wi Meldmad; de traf, lisom de kunnd; men æ haar aalder sjet Maaeg i aald mi Daww, saa møj som den Mennesk ku eed; æ tøt æ war hejel skammed we'er, aa æ snakked mæ ham om er; men han swaaer mæ aa saae, te han oed ett mejer, end han haa godt aw, aa saa ku æ jo faastaa, te dæer war ett aa gjø wej. Men de wa Somrentamæ osse faa groww de, wi to Mennesker wi oed. Wi tæmmt bode Faed aa Talærkener aa hwa dæ bløw saat faa wos. Men saa bløw'er osse saaden, te der war engen, der bøj wos hjem sinn, aa saa ku æ forstaa, te wi ku ett wæ bekjeend aa wæe dær længer; – de wa o Maaesland, wi wa dengaang. Men saa sejelt wi dæefræ aa op te stouer Ty; men dæer wa'er aalder en Graaend bejer. Men hwa

æ det.
æ jeg.
atter er efter det.
Bowed båd.
stej en Kaael stedet (fæstet) en karl.
Somrentamæ en ed.
stouer stor.
Spitakkel spektakel, skældsord.
haaer havde.
Gawer te evner for.
huden hvordan.
krejelt prangede.
Kower korn.
bøj bød, inviterede.
Dower davre, morgenmad.
Onden middagsmad.
Meldmad mellemmad.
sjet set.
Maaeg mage.
tøt syntes.
skammed skamfuld.
mejer mere.
tæmmt tømte.
Maaesland Mors.
en Graaend et gran, en smule.

skuld æ gøjer? Æ wild ja-ar ha kjøvt aald de, æ ku før mæ mæ hjem i æ Bowed. Æ skuld jo omkræng te æ stower Bønder aa handel. Men saa lo æ Somrentamæ ham wæer i æ Bowed, te æ kom ijen. Æ kjøvt jo nøj, han ku fo aa eed aw; men han wa Somrentamæ faa dyer aa haalld mæ æ Føe. Æ kjøvt jen Daa en Speeggoes aa en Foesloer aa to Sejtekager aa en Pund Smør, aa de begynnd han mej o æ Maaer tille. Aa æ gik saa o æ Land; – men o æ Andendas Awten, æ kommer ijen, wa de føest, han saae te mæ: »Mejer Kjød, Jens!« Æ saae engenteng; men æ tindt we mæ sjel: »De hæer de ska ha Æend; de ka æ ett blyww wej mej ret lænng.« – I det samme rejser en anden af Baadelavet sig og siger: »Nu wil wi ett høer o Jens hans Sludder længer; no æ'er godt Vejle, aa wi ska ud, aa de æ wees æ helder ett sannd aald de, han sejer.«

gøjer gøre.
ja-ar gerne.
stower store.
Speeggoes røget gås.
Foesloer fårelår.
Sejtekager sigtebrød.
o æ Maaer tille tidligt om morgenen.
tindt tænkte.
Vejle vejrlig, vejr.
wees vist.

7.3.2. Morstekster

A. C. Skyum (1880–1961) var i mange år lærer i Erslev, Mors nørre herred og skrev en meget omfattende beskrivelse af dialekten her: *Morsingmålets Ordforråd.* I–II (1951–54). Nedenstående tekster, »Arbejde med Strå« og »Postbesørgelse« er fra bind I, s. 234–235 og 258–260. Han skrev desuden *Vers på Morsingmål* (1953) (= Jyske folkemål. Nr. 4).

Arbejde med Strå.

i di lång· aw·dənər sgu æ 'kå·l,fålk snow sij·m. di så't ja·(r) po æn 'træ,bjænə sdu'əl uðən røq' å fæk æn 'row,tå·qni'q 'an,brongən mæl æ fæð'ər, sø'n te dæn· jæn· fu'ð wa 'å·wən,po' å dæn aj·ən 'næj·ən,ån'ər. – så trelt di æ sdro' mæl æ hen'ər, sø'n te de bløw te sij·m, å de sgu dæ øw·əls tæl. wil æ sdro' sgrij· i sde fu· å trel·, blø't æn æ hen'ər we' å sbø't po' æm. æ sij·m bløw hålt sdram' we', te æn så't po' æn, å 'æ'dər,hå'n bløw' dæ æn

---

I de lange Aftener skulde Karl (Mand-)folkene sno Sime. De sad gerne (som Regel) på en trebenet Stol uden Ryg og fik et Rugtagneg anbragt mellem Fødderne, sådan at den ene Fod var ovenpå og den anden nedenunder. – Så trillede de Stråene mellem Hænderne, sådan at de blev til Sime, og det skulde der Øvelse til. Vilde Stråene skride i Stedet for at trille, blødte (vædede) en Hænderne ved at spytte på dem. Simen blev holdt stram ved, at en sad på den,

sdu' døng· po æ gwål' bå'q we æ sdu'əl. – næ'(r) æn wa fær·ə, bløw æ døng· faw·nt mæ æ år·mər, å hal'træs faw'n bløw bojən i'k æn knep (rengknəng). æn fulwust ku snow' tåw' sø'n kne'bər æn aw·dən. – æ sij·m bløw brojt te' å sy fo tæ'gər mæ hælə te' å ben æ ni·q i toniq; så bløw æn føst sgo(r) i 'sij·m¸bo'n

æ man' så't tit å ban lø'b. – han sgu åse hå' æn 'tå·q¸ni'q, å de sgu hælst wæ fi'kn 'row¸tå'q – ja 'hwe·ð- hælə 'haw·ər¸hal'm ku da åsə bro·qəs. de kaldəs 'lø·b¸hal'm. så sgu han ha nu pij·l, å di bløw kløw'n mæ æn 'klyw·¸pen' (også 'pij·l¸klywər), di ty'k i fij·r å di tøn· i tri'k kløwnəngər; dæm kalt di sgjæn·ər. æn sdomp å æn 'fla·sk¸hals hålt æ sdro' sam'əl; wa æ hals wi'k, bløw æ law' i æ lø'b ty'k, wa æn snæw'ər, bløw æ tøn· law'. mæ æ 'lø·b¸præq'əl bløw dæ præq·əlt hu·əl i æ law', sø'n te æ sgjæn·ər ku sdegəs i'gjæməl. – ån·ər æ bon· wa dæ æn 'slij·ð¸law', å dæn kalt nu· æ 'wær·¸law' å an·ər æ 'hwær·¸law'

Postbesørgelse.

æ go·nən påst mot, fa· æ syglər djæ ti'k, hwæ' då' go' fi-fæm mi'kəl mæ hans 'påst¸tå·sk. – de wa i dæn' ti'k, æ 'klu'k¸fla·sk sdow te re·, å æn klå'r dram' å æn to(r) øl å æ kåw·s wa æn sdå·nən sgjængk, hwa· æn så kam'. – di gam·əl wa snå'(r) å· 'gjæjst¸fri'k; di så·: drek, te di lång· ka flyj·ð som æn

---

og efterhånden blev der en stor Dynge på Gulvet bag ved Stolen. – Når en var færdig, blev Dyngen favnet med Armene, og halvtreds Favne blev bundet i et Knippe (en Rinkning). En fuldvoksen (Mandsperson) kunde sno to sådanne Knipper en Aften. – Simen blev brugt til at sy for Tækker med eller til at binde Negene i Toneg; så blev den først skåret i Simebånd.

Manden sad tit og bandt Løb. – Han skulde også have et Tagneg, og det skulde helst være fint Rugtag – ja Hvede- eller Havrehalm kunde da også bruges. Det kaldtes Løbehalm. Så skulde han have nogle Pil, og de blev kløvet med en Klyvepind (også Pileklyver), de tykke i fire og de tynde i tre Kløvninger; dem kaldte de Skinner. En Stump af en Flaskehals holdt Stråene sammen; var Halsen vid, blev Lagene i Løben tykke, var den snæver, blev det tynde Lag. Med Løbepræglen blev der præglet Hul i Lagene, sådan at Skinnerne kunde stikkes igennem. – Under Bunden var der et Slidlag, og det kaldte nogle Værgelaget og andre Hverrelaget.

Den gående Post (Postbudet) måtte før Cyklernes Tid hver Dag gå fire-fem Mil med hans (sin) Posttaske. – Det var i den Tid, Klukflasken stod til Rede, og en klar Dram (et Glas Brændevin) og en Tår Øl af Kovsen (Kruset) var en stående Skænk, hvor man så kom. De gamle var snart for gæstfri. De sagde: »Drik til din Lunge kan flyde som en Pølse i Gryden«.

pøl·s i æ gryj·ð. – æ påstər wa myj' 'uw·ð,såt fu· å blyw 'hæn,gi'kn te drek, fu di kam' så manə sde·ər. – dæ wa e't swå' myj' i æ tå·sk 'dæn',gång', ka'sgi'sæ æn kla'ma·mus i æn gu'kəl hælə(r) blo' komfo'lut hælə(r) æn sgrål·, såmti æn hi'əl 'sgromli,sgru'ks. – de wa po dæn ti'k, æ brøw· be'gyn· po dæ hæ' må·ð: da a i då' hå ti'k å 'læj'li,hi'ð, wæl a grij·b æ pæn' å sgryw· te dæ å læ dæ we·ð, hu'ðan a hå'(r) æ. – a æ fresk å rask å hå'(r) æ gåt, å a ho·bər å hø·(r) de sam· fræ dæ. – – æ blå· wa bå·ðə fo' å smo' po dæn' ti'k 'hæ·,øw·ə(r) po må(r)s. – føst fæk wi æ a'wi'ks å sij·ən æ 'fålkə,blå', å tåw' hælə(r) tri'k wa fu· de mjæst fæl·ə åm jæn' blå'. – a 'u·q,blå· wa dæ æ 'nyj·,hi'ð, æ 'huw·s,wæn' å æ fa'mili(s)jo,na'l. – – no hå æ påst myj' mi·(r) mæ' å få·r; dæ æ æn må·ð å brøw·: 'kjær·əsd- å 'kraw·,brøw·, 'ta'k- å 'teq·ər,brøw·, fo'ræ'dnængs- å 'føsəlsdås,brøw· å 'pængs,brøw· å 'trø'k,så·qə å re'kla·mər; å teng·k så æn'gång' po al· æ 'mælæms,blå· å 'u·q,blå· å 'uðən,lans a'wi'kser. – wi fæk da åsə tåw' ny'k blå· hæ po må(r)s: æ 'wens·drə,blå' å æ so'sja'ldemo,kra't. – æ 'daq·,blå' kam' e't swå' læng·. – – den ky·rən påst bløw kal kongəli(q) påst. – æ 'påsd,wu'kn wa fu· de mjæst æn sdu', gu'kəl dilə'sjangs mæ æn rø' kusk po æ bok; æ 'påsd,hæj·st wa 'sdyw·,-,bjæn·ə å pembə å' i 'snolə(r),traw· de mjæst å æ ti'k. dæ wa bå·ðə 'næ't,påst å 'daw·påst – mæn no hå æ 'påsd,bi'klər løst al· æ 'påsd,wuw·n å'

– Posterne var meget udsatte for at blive hengivne til Drik (blive drikfældige), for de kom så mange Steder. – Der var ikke svar (ret) meget i Tasken dengang, kanskesig en Klamamus (Skrivelse, måske ildeset) i en gul eller blå Konvolut eller en Skrolle (kedelig, langtrukken Skrivelse), somme Tider en hel Skrumliskrus. – Det var på den Tid, Brevene begyndte på denne her Måde: »Da jeg i Dag har Tid og Lejlighed, vil jeg gribe Pennen og skrive til dig og lade dig vide, hvordan jeg har det. – Jeg er frisk og rask og har det godt, og jeg håber at høre det samme fra dig«. – – Bladene var både få og små på den Tid herovre på Mors. – Først fik vi Avisen (Morsø Avis) og siden Folkebladet (Morsø Folkeblad), og to eller tre var for det meste fællig om et Blad. – Af Ugeblade var der Nyheden (Ugens Nyheder), Husvennen og Familie-Journalen. – – Nu har Posten meget mere med at fare (at fare (gå) med): der er en Måde (Masse) af Breve: Kæreste- og Krævebreve (Regninger), Takke- og Tiggerbreve, Forretnings- og Fødselsdagsbreve og Pengebreve og Tryksager og Reklamer; og tænk så engang på alle de Medlemsblade og Ugeblade og udenlands(ke) Aviser (her = ikke-morsingske Blade). – Vi fik da også to nye Blade her på Mors: Venstrebladet (Morsø Venstreblad) og Socialdemokraten (Morsø Social-Demokrat). – Dagbladet (Morsø Dagblad) kom ikke ret længe. – – Den kørende Post blev kaldt kongelig Post. – Postvognen var for det meste en stor, gul Diligence med en rød Kusk på Bukken; Posthestene var stivbenede og pimpede af i Snolletrav (Småtrav) det meste af Tiden. Der var både Natpost og Dagpost – men nu har Postbilerne løst alle Postvognene af.

7.4.Vestjyske tekster

7.4.1. Midtvestjyske tekster

7.4.1.1. Sallingtekster

Torolf Kristensen: *Fræ mi bet'te Ti' å ong·* Daw· (1939) (= Jyske Folkemaal Nr. 2) s. 67–68. Forfatteren var lærer, født 1875 i Rødding sogn, Rødding herred i Salling, han døde i 1941. Titlen betyder Fra min barndomstid og unge dage.

Spøt'trup blöw bøgge åp ijen. Mæn hwa ski·? Li·g akkurå't æn O'r at'ter te en brænd· føst Gång', wa dæ Awsjo'n øwer æn Djel Skram'el fræ æ Bøggeri', å æ Næt at'ter brænd· æ Go'r ijen; de' æl sæj·, dæ brænd· et' ur·en dænd jen· å æ Fly'hu·s å æ Lå· te' æ Pwot. Nue så·, te de vild et' brend· læng·er; mæn dæ wa åsse dæm· dæ så·, te de wa æn bestæmt Mand', dæ stand·st æ Ild' ve'e å hægs æn bette Krom·. Dænd sam· Mand' kam si·en fuer Sy·låw, da hand flöw åmkreng' å sku röj åp i nur mystisk Brå·ndsa·ger; mæn dæ wa eng·en Teng' å gjø ve dehæ'r Mand'. – Haltreds O'r at'ter brænd· jo så Spøt'trup ijen. Hwa de før tæl, rö·rer a ve and·er Stæj·er, å de' æl man·e fo Læj'lighi'e te'e å gle· dæm øw'er i dæm· O'r, dæ kom·er.

– A hå så' nøj åm bo·de æ Bö'r å dæm æld·er dje Kommen sam'el åm æ Yw'l å te and·er Ti·er. Læ mæ åsse sæj· æn Pa U'er åm dæm ong· djes. Mæn hæ·r mo a nåk gyer æn Skjel. I dænd' Di'el å Sal·eng, hwo·r å håj hjem·, blöw dæ dæm fljest Stæj·er eng·en Fåskjel gjåw' mæld Fålks æj·en Sön·er å Dæt'tere å Tjen·estfålk. Sku dæ væ Gild·, så fuld·es di ær å mo·re dæm u·rmærk'e sam'el, isæ'r åm æ Yw'l. Vi fæ Mar å Drek' te Skik'kelehi'e som dæm gam·el, å så gi æ Ti' mæ Lieg å foskjeld'ig Slaw·er, mjest Sang·lieg,

bøgge bygget.
ski· skete.
æn O'r et år.
æn Djel en del.
æ Næt at'ter natten efter.
de' æl sæj· det vil sige.
et' ur·en ikke uden (andet end).
æ Fly'hu·s udhusene.
å Lå· laden.
æ Pwot porten.
Nue så· Nogle sagde.
hægs hekse.
æn bette Krom· en lille smule.
fuer for.
Sy·låw Sylow.
röj åp rydde op.
gle· glæde.
bo·de både.
Bö'r børn.
æ Yw'l julen.
U'er ord.
dæm ong· djes de unges.
gyer gøre.
gjåw gjort.
ær ad.
u·rmærk'e udmærket.
fæ Mar å Drek' fik mad og drikke.
Lieg lege.
Slaw·er slags.

mæn åsse Uersprågslieg, Blend·bok, Pandt'lieg o flier Må·rer, ko'ld Fro'kåst å møj' mier. Atterhå'nd blöw æ tæl, te dæ hæjst sku æn Spæl·mand te'e, å ham betald· æ Kå·l si'el mæ Spæl·mandspæng·, gja·r haltreds Ø·re fo hvæ·r, hwis dæ wa jen' Spæl·mand, å æn Krow·en, hwis dæ wa tåw' åm'e. De gi li·g skjøn', åm vi sku dands o Liergwol' hælder Fielgwol', å tit wa æ Stuerståw· bet'te; was hjem· wa sæjs Al· i Fi·rkandt; dænd' blöw dæ lå Fielgwol' i', dænd'gång' a wa net'ten hælder tyw· O'r, å så sku dæ væ Gild· fur æ Stam·hær·e. Vi håj· tåw' Spæl·mænd', dæ blöw stappe ind' i æ Gjej·st·kammer ve æ Si· å æ Bal·sa'l. Så kjåwer vi lø's, å Skam' slå'r e, åm dæ et' ku dand·s åt' å tyw· Par o dihæ·r sæjs å tröj·e Kwadra'tal·, ves ku dæ så! – Sö'n æn Gild· ku æn Hjem' stæl o' æ Bjen· ve si æj·en Hjelp. Wa dæ et' Spæl·mand, gi vi gja·r hjem', æ Klåk' wa töl' hælder sö'n; mæn atterhå'nd som vi mjest dandst te Musik, blöw' en gja·r nåk så man·e, å a hå gådt kind te'e å dand·s så møj' æn Awt'en, te a ku vri· æ Wand' å' æ Skjåwt', næ'r a kam hjem', te de pev·elt o' æ Jow'r; mæn a blöw' i'en, som eng·en Teng' wa. Næ'r en så håj såw·en nur Ti·mer å slow æ Dy·n åp, ku dæ sto' æn Damp å Jem' li·g te' æ Låwt; så wa'en nøj mat i æ Såk'ker å låw·e sæ si'el, te så to·vele ild en no iliwal'e et' dand·s næjst Gång', en kam te Gild· ijen, æn Låw·en, dæ gja·r blöw håldt, te næjst Gång' wa ind· – å hæld'er et' æn Stå·nd læng·er. –

– Mæn dæ wa åsse i Sal·eng æn naj·en Slaws Komsam'el å ong·, nur – et' Gild·er, mæn Bal'er blöw di kaldt. Di wa et' fo Tjen·estfålk, mæn fo dje Bö'r, dæ håj stuer Naw·en, møj' Hårku'er hælder man·e Pæng·, såm'ti gådt mæ ald· dæm· Diel. Hæ·r wa et' Tå·l åm æn daw'le Åm·gångskre'ds, mæn åm æn U·rval' å de fi·nest fi·n fræ æn Serk'el mæ lisse man·e Mi'l i Twæ·r·mo'l, som dæ wa Hund·ere å Bal·gjester, tit æn trej e fi·r Støk'ker. Eng·en Hu·s, si'el dæm stöst, ku slå tæl, dæ mot Tældt' te Hjelp. Hæ·r wa nøj fo bo·de Kåk' å Kyw·lenger å Ko·gkwon·er å tjen·, fo dæ blöw såt nøj ind' o Mar å Drek', så de foslow', å de wa et' gjåw' mæ jen' Gång', natu'rligvi's,

o flier Må·rer på flere måder.
Atterhå'nd Efterhånden.
hæjst helst.
gja·r gerne.
Liergwol' lergulv.
Fielgwol' fjællegulv.
Stuerståw· storstue.
stappe stoppet.
kjåwer kjørte.
tröj·e tredive.
töl' tolv.
sö'n sådan.
kind te'e kendt til det.
Skjåwt' skjorte.
pev·elt piblede, dryppede.
Jow'r jord.
Jem' em.
Låwt loft.
låw·e lovede.
to·vele tåbeligt, tovligt.
ild ville.
Stå·nd stund, time.
æn naj·en en anden.
Hårku'er hartkorn.
Tå·l tale.
U·rval' udvalg.

næ'r æ fræm·e kam· møt' At'termæj·e å blöw', te de ly·st å Då' næjst Må·r.

Væst wa'e fo æ sölle Spæl·mænd', dæ so dæ·r i æn o·ven Tældt æn hund·-ko'ld At'terors- hælder Vendternæt igjem·el, ja, a hå sit dæm sej i bo·de Kawaj'er å Fuepueser fuer i de hiele taw'en å ku håld en gång·end, å indda såt man·e å dæm dje Hjel·bre øwer Sty·r. Mæn æ Musik wa hæld·sen de skjøn·est å de hiele. Hwor hå'r Sal·eng hat æn stu'er Flåk å u·rmærk'e Spæl·mænd' – å hå'r da indno, ka a trow', – å næ'r dæ så gja·r wa fi·r hælder fæm' å dæm!

Mæn de wa et' jen·e de, dæ gi tæl fo dænd', dæ håldt' æ Gild·, si'el åm de ku væ mie hind skrap nåk. Mæn læ wos åsse tenk' o', hwa Klæj'er dæ blöw hjaske å', hwa dæ stak i Kyertøj te sö·n U·rflogt'er, å – kaski'sæ ald·mjest – hwa dæ gi i Ar·besta'f. A ve'r, dæ wa Fålk, dæ ku sæj·, te dje vågsen Bö'r wa astæj o dænd' Fasow'n tåw' hæjer trej' Daw· i æ Ug, fræ dæ wa ind·höst å te hæn' imur Yw'l, å så to e såm'ti·er fat æn Tu'r åm æ Fåro'r ijen. Ja, som vi sæj·er: æ Betragt'nenger gyer dæm si'el, å så ka a spå·r mi·n. Mæn a æl sæj·, te a i dæm sidst för·etyw· O'r hå bo·de sit å höt mæ åm' mane Stæj·er i wa Land', å eng·en Stæj·er hå a foj·en nøj lig·nend. Hæld·digvi's, æl a sæj·, hå'r dænd' Stø Sal·enghistår'i ves fo de mjest lå sæ si'el å'.

kam· møt' At'termæj·e kom midt om eftermiddagen.
Då' dag.
næjst Må·r næste morgen.
o·ven åbent.
Fuepueser fodposer.
si'el selv.
hind end.
hjaske å' jasket til.
Kyertøj køretøj.
gyer gør.
foj·en funden.

Evald Tang Kristensen: *Jyske folkeminder.* Niende samling. (1888) s. 201. (Lydskriften er omskrevet).

Fra Fur i Harre herred.

We en gilj· hejer æpo Fu'r kam no gamel kwåner te' å sej sam'el, å så kam di te' å sej å si' æpo en gamel ka·kel, te dæ wa nå lösneng æpo'. Dæ sto no: Soli deo gloria, mæn de war it ræt re·le bo·staw'er, å di ku it fenj u'r å', hwa dæ sto. Så sæj'er dæn jæn· te dæn-å·n: »Hwa mon dæ sto'r æpo dænj' ka·kel? Hår· vi hat æ skwål·mæjster! dænj' kå'l ku nåk sæj·, hwa dæ sto'r.« Mæ de sam· komer han enj' å æ da'r. »Hø'r, skwål·mæjster! ka han sæj· wås, hwa dæ sto'r æpo dænj' ka·kel?« Han gri·ver i æ lom· å sæter hans breler æpo' å begønjer: »Dej·r stor åw' sæjer åw', l åw', åw' låw', g' l åw' glåw', aw' law' glåw', æ·r i' ri', a' sæjer a', åw', låw', glåw' ri' a'.« – »Hm, de æ da swæ'r, som dænj' skwål·mæjster kanj u·rlæq alj' teng'. Mæn hwa betyer-er så, skwål·mæjster?« – »Hm ja hm, de betyer, hm, te dænj' ka·kel æ gjow' lånjt å'p i Nåre.« – »Ja«, sæj'er æ kwåner, »de æ skjön' å læ·r nöj, så ka en åse fåklå·r nöj.«

gilj· gilde.
hejer her.
æpo på.
kam kom.
kwåner koner.
sej sam'el sidde sammen.
si' se.
ka·kel kakkelovn.
lösning læsning.
Soli deo gloria alene Gud æren.
u'r ud.
Hår· Havde.
skwål·mæjster skolemester, lærer.
da'r dør.
kå'l karl.
sto'r står.
u·rlæq udlægge, forklare.
te at.
gjow' gjort, lavet.
lånjt langt.
å'p oppe.
Nåre Norge.
fåklå·r forklare.

7.4.1.2. Fjendsherredtekster

Jeppe Aakjær var født i 1866 i Fly sogn, Fjends herred, fra 1907 til sin død i 1930 var han bosat i Salling. Foruden store dialektale partier i den rigsdanske produktion, således romanen *Bondens Søn. Skildringer fra Fjends Herred* (1899), hvorfra nedenstående afsnit med s. 47–51, har han på prosa skrevet rene dialektdigtninger som skuespillene *Livet paa Hegnsgaard* (1907) og *Naar Bønder elsker* (1911) og prosaværker som *Af gammel Jehannes hans Bivelskistaarri. En bette Bog om stur' Folk* (1911) og *Po fir glowend Pæl. Fræ jen si bitte Tid* (1923). Om digtene på dialekt se nedenfor.

Mowns straalede som Fuldmaanen i Opgang, hans Mave var spændt som en Tromme, fuld af Drøn, og hele Personen lyste af indre Velbefindende. Nu og da, naar noget i særlig Grad morede ham, løfted han sindigt og med det bredeste Smil den laadne Hundeskindshue og kløede sig med alle fem Fingre øverst i Skaldepanden. Han havde nylig været uden for Døren i et naturligt Ærinde; paa Børns og Bønders Vis havde han højlydt udraabt over Bordet, hvad han vilde ud efter; han kom ind med den Forsikring, at det endnu var »en Himmelknog«.

»Ja, Gud ske Lov for Husly, saa' æ Ræw, som so' under æ Harre«, svarede Viste.

»Ja«, fortsatte Mowns, »det æ snaar Vejlo[1] i Daa som den Gaang for flir Or sin', da æ Hæjst di skjenn[2] mæ Wolle Søwsi, I ved ham æ Mejsterskytt' i Bjaarkjær . . . Ja, det var ynkle, som han kam a Daw'«, la' han til øjensynlig i den Hensigt at faa en Opfordring til at fortælle denne sørgelige Hændelse. Da ingen sa' noget, begyndte Mowns uopfordret paa den for Bønder omstændelige Maade og med talrige Sidespring følgende Historie:

»A war lig' kommen i æ Goed, som a no haar; det war akuraat lig' æ Or far[3], te Jens Pallisens Vejsterhus fild nied og slo hans Kreaturer ihjæl, og æ Or far ijæn war æ pinnede, te vi haaj dæ her forskrækkelse tar[4] Sommer med aal den Lyssen[5] og Torren, dæ kløw æ Kjerktorn i Vrou. Det war en

[1] Vejrlig.
[2] løb løbsk.
[3] Aaret før.
[4] tørre.
[5] Lynen.

Himmelknog stærk snestorm med fygning.
Harre harve.
snaar snart.
i Daa i dag.
flir Or flere år.
kam kom.
æ Goed gården.
haar har.
fild nied faldt ned.
pinnede pinedød.
kløw kløvede.

stræng Or o fo æ Skatter ud i. Æ Kreaturer stod og sult o æ Mark, te det knap ku hæng' sammel, hjem i æ Hus[1] haaj en it' nøj og kyl' for æ. Æ Hawer kam lig' oven æ Jued, dæ bløw æ standst aa æ Tar[2]; den jæn Stro sto o æ Ager og raaft te den naaen, saa laant[3] war dæ imel'em. Dæ war manne jæn, der det Or fæk en Knog[4], han aalle forwand. A glemmer aalle, hudden Birre Ywersted en Daa, hun gik og sammelt hinne Krum' Hawerstjeller[5] sammel, to [6] jæn af de bitte Bundt' og holdt'en op i æ Væjr og raaft', det lied Ting[7]: Tykkes do it', do mo skam dæ, Worher'[8], søen som do haar stanne[9] vi fatte Dæwel'[10] wor Sager?« – Hun war jo aaltid en hwergal[11] Kwind', og hun fæk da osse hine Straf for æ, inden hun død'.

Men hwad det war, a kam fræ: A haaj jo aalle kjend sue møj te Wolle Søwsi. Ja, a haaj sit ham, nær han rænd mæ hans Bøs øver Mueser o Kjar'. En sær bette Spirris[12] war o si o; en Par krum' Bjenn' gik han og vringelt[13] o; en stue Hued[14], dæ so nied mæll' æ Skaaldrer[15], og saa saa møj no' forville' Øwen, dæ flakked rundt om. Men Gud spaar wos, hwor det Mennesk' ku' skyd'! Det war lig' møj', hwad Væjr, det blæst o Sky, Wolle ku' go ud og skyd' de villest Ænder, og Gjæs saa fied, mi Salighed, te wor Præjsts Tænd' vild tow Gaang ha løven i Wand, haaj han sit'em. A lo' tit Mærk' te ham i mi ung' Daw', nær han kam for en Flok Fowel[16] her nied i æ Eng. Det war lig' møj, hvor høt[17] en Vief[1] war op, han sku' nok slaa'en fræ æ Skogger[2]. Ja, det kund' nu aalle go hiel rigtig te; og der war for den Sags Skyld da osse nok, der vidst, hudden Wolle war bløwen saa faale en Jegger[3]. Den Slaws Ting lær' en it' a Worher'. Men det war i Wolles Kaaldaw'[4], og det war en Sønde, han war te Aaltes. Da no æ Præjst haaj gi'n ham æ Vin og Brød, sak[5] han æ it', som en naaen, men rese sæ lig' op

[1] i Husene.
[2] Tørken.
[3] langt.
[4] et Klem.
[5] Smule Havrestraa.
[6] tog.
[7] det lede Asen.
[8] Vorherre.
[9] lavet.
[10] fattige Djævle.
[11] hvirvelgal.
[12] Spirrevip.
[13] skjævede.
[14] Hoved.
[15] Skuldrene.
[16] Fugle.
[17] højt.
[1] Vibe.
[2] slaa den fra Skoggeren (ɔ: klippe den ned.)
[3] Jæger.
[4] Karledage.
[5] sank.

kyl' kyle, kaste.
æ Jued jorden.
Stro strå.
raaft råbte.
den naaen den anden.
hudden hvordan.
sammel sammen.
søen sådan.
sue møj svært meget.
sit set.
Mueser moser.
Kjar' kær.
stue stort.
so sad.
spaar spare.
villest skønnest.
fied fede.
nied nede.
te Aaltes til alters.

fræ æ Aalterbued og goer udenfor og spytter æ op aa æ Kjerkmur, og da han æ kommen hjem, og det er bløwen Awten, tar han hans Bøs og goer op o æ Kjerregoed og sætter en Hawl-Skod[6] i den her Plet o æ Mur. Sin so de aalle Wolle i æ Kjerk ved nowe Høtti[7], og sin skød han aalle fejl a nue Slaws Lig'[8]. Ja de saa for ves[9] og sand, te han ku' go ud i Braandmørk'[10] og skyd' lig' op i Luften, og en lidt atter[11] ku' der saa fald' en Goes nied gjemmel æ Skorsten. Men den Slaw' det goer jo te en Tid. Dæ war dem, der saa', te de haaj høt den Slemm'[12] roef udenfor hans Vinnier ved Nættetied og sej: »No er di' Tid snaar udløven[13], Wolle!« Aaltid gik der nøj og gjord Mollør[14] i æ Goed, og de ku vown mødt Næt og hør', te æ Høwde det brøll' i æ Staald, saa det war gruele, og it' en Mennsk' tued sto op af si Seng og si atter[15], hvad der war imell'æ.

Der war ingen Ting, der ret vild' trywes[16] for ham: æ Kyer kaaest dje Kal', og æ Foer kam for tile[17] mæ dje Lamm, æ Vind sled æ Taag[18] aa æ Hues – a haar aalle sit en mier forrøwen Goed[19] – og Wolle brød sæ it' om aant end æ Bøs. No war han bløwen gammel og kroget, det war Wolle; hans Kuen død,[1] hans Bøen død' og aal Folk gik de aa æ Vej for ham, de war ræj[2] for de her forville[3] Øwen. Han undgik osse helst Folk, nær han kund'. So han, der war jæn o hans Vej, saa sku' han snaar kom nied mell' æ Bakker.

Saa er en Vinterdaa ved Kjørmestid', te han war kjor øver for o hent en Par Tønder Hawer ved en Mand i Trøwed[4]. Det war Opholdsvejrlo[5], da han kjor; men han er aalle saa snaar kommen te Vejsend', far det gir sæ te o knyg[6], saa det war da faale. Æ Folk i Trøwed raj[7] ham te o blyw', men

[6] Skud.
[7] Højtid.
[8] nogen Ting.
[9] vist.
[10] Brandmørke.
[11] efter.
[12] Fanden.
[13] udløben.
[14] Allarm.
[15] se efter.
[16] trives.
[17] tidlig.
[18] Taget.
[19] forreven Gaard.

[1] døde.
[2] bange.
[3] forvillede.
[4] Trevad.
[5] godt Vejr.
[6] fyge.
[7] raadede.

Aalterbued alterbord.
Kjerregued kirkegård.
Goes gås.
høt hørt.
nøj noget.
vown vågne.
mødt Næt midt om natten.
Høwde høveder, kreaturer.
tued turde.
kaaest kastede.
æ Foer fårene.
Kuen kone.
Bøen børn.
Kjørmes kermesse, kyndelmisse, 2. februar.
kjor kørt.
far før.
faale farlig.

dær war søen Urow øver ham, det war lissom han skuld' astej. Han kommer te Kyren[8]; det stod i jæn Hwelknog[9] rundten om ham, it' taal om o si hwerken Vej hæ'[10] Stie. Det war en forvowen Vejrlo o kjø ud i. No, han kommer igjemmel æ O[11] og ud øver æ Hied' inden det war bløwen saa møj mørk. Ino[12] war æ Hæjst' endda bløwen ved o find' æ Vej; det war saa heldig, te de haaj Sid'wind. Men no kommer han ind imell æ Grim-Bakker, og det ved vi jo aalsammel, te der aaltid haar gawen[13] nøj og gjord sæ te' æ[14] a jen Slaw heller en naaen[15], og lig' som han skal drej' om ved det, som vi kalder æ Dæwelsæst[16], saa blywer den fræ'ens[17] sky – og klemmer sæ ind imued den te'ens, søen hun osse bløw forskrække: æ Stjat[18] go mødt øver, og æ Helmisser tar te o løf[19] som om æ Dæwel war i æ Hæel' aa'em. No begyndt æ Hoer o brend'[20] om æ Ører af Wolle: han tøt lissem han høt jæn, dæ slo en Skogger op ind imel æ Bakker. Æ Krikker war it' te o styr' ved, no da æ Stjat war istykker, og saa i søn'en Guds Vejlo! De kom fræ æ Vej, og hen øver den flywend' Hied[1] lod' æ ta, og det war lig' saa de strat[2] sæ hen aa' æ Jued. No kjender I jo nok de her rædle[3] hyw' Brinker, der løver nie imod Swotmus[4]; der flywer de jo badus nied aa, saa Gud Faare fri wos[5] wal! Dær o æ Baksid' fand' de si'n Wolles Lue[6] og den jæn af hans Træesko, o lig' nejen for i Swotmus fand de æ Hejst' mæ æ Vown øver sæ. Men ihwad de ledt' og ihwad de søjt – Wolle war it' te o find op' heller nied. Han mo jo wær fallen ud' aa' æ Vown og sukken nied under lot[7] Laag. Men te det jo war æ Dævel, der var o Spil og no haaj hent Wolle Søwsi, det war der ingen, der tvi'lt o af dem, der haaj sit, hudden Wolle stilt'[8] hans Sager«.

[8] han kjørte.
[9] Himmelfygen.
[10] eller.
[11] Aaen.
[12] endnu.
[13] gaaet.
[14] skabt sig.
[15] en anden.
[16] Bag.
[17] frahaands.
[18] Vognstang.
[19] løbe.
[20] at brænde.
[1] flyvende Hede.
[2] strakte.
[3] fæle.
[4] Sortemose.
[5] Gud Fader fri os!
[6] Hue.
[7] lukket.
[8] stilede.

Hied' hede.
Slaw slags.
den te'ens den tilhånds, hesten til venstre i forspandet.
søen sådan.
æ Helmisser hestene.
æ Hoer håret.
tøt tykte, syntes.
hyw' høje.
under lot Laag under vandet.

Af de mange jyske digte i Jeppe Aakjærs *Samlede Digte.* I–III. (1931) er her udvalgt de følgende tre: »Kom mi bette Kipkal« (skrevet 1899), I. s. 116–117; »Jenn' hjemm'« (Ene hjemme) (skrevet 1902), I. s. 174–177; »Gammel Kjærlighied« (skrevet 1905), I. s. 264–265. Da Aakjær imidlertid ofte har foretaget rettelser i senere udgaver, er digtene dog her trykt i deres ældre form, jf. noter. – Noterne er delvis forfatterens egne.

Kom mi bette Kipkal

A haar tjent Jens Masen
snaar hal'anden Or,
skjønt han er en Asen
i og *om* hans Gord.

A maa pas hans Høwde,
a maa ref hans Fyld;
haar æ ett o løw' ve,
saa faa a æ Skyld.

A haar gy hans Ruesstok,
a haar past hans Lamm,
drøwen mæ hans Goesflok
aa o i æ Damm.

Rejen mæ hans Følkloj,
fløt en affentow,
rend æ Gord si Mølboj,
nær de anne sow.

Dæ haar ingen frej mæ,
a haar hat æ stræng',
skjønt æ Stod'er stej mæ
næjsten uden Peng'.

– Kom mi' bette Kipkal,
kom mi bette Kwi'!
Hosbond han er hwipgal
søen ved Awtensti'.

Derfor maa du rap dæ'
no mi bette Gul';
her haar a di' Klaptræ,
huer haar do di' Mul'?

Bløw mi' Hosbond hwipgal,
det war ild' o spør';
kom mi' bette Kipkal
med di' løjen Ør'!

Tidligst trykt i *Derude fra Kjærene* (1899) s. 119–120, her efter *Fræ wor Hjemmen* (1902) s. 201–202.

A haar jeg har.
snaar snart.
Or år.
Gord gård.
Høwde kreaturer.
ref hans Fyld ribbe hans fjer (til fyld).
haar æ ett har det (kreaturerne) intet.
løw' leve.
gy hans Ruesstok gødet hans roser.
drøwen drevet.
Goesflok gåseflok.
Rejen redet.
Følkloj plag.
fløt en affentow flyttet den af og til.
æ Gord si Mølboj gårdens bud til møllen.
de anne de andre.
frej mæ fredet mig, sparet mig.
a haar hat æ jeg har haft det.
æ Stod'er stodderen.
stej mæ fæstede mig.
Kwi' kvie.
hwipgal hastigt gal, hidsig.
Gul' gule.
Klaptræ (træ)grime i enden af tøjret.
huer hvor.
spør' spørge, høre.
løjen lådne.

Jenn' hjemm'

Æ Blaanner de drywer,
o æ Swaanner de flywer,
o æ Fowl de flokkes i æ Kjar';
æ Blaad' de salder,
o æ Hawl de ralder,
o æ Blæst den tar i æ Dar'.
Men a sejjer ind ved æ Skyw
o tarer æ Dog af mi Rud';
for nær en er gammel, o æ Knoger er styw',
er ind' saa laant bejer end ud'.

Æ Suel den skjenner,
o æ Skygg' den gjenner,
o æ Kokk' de gaaler saa glaad';
æ Plejl den pikker,
o æ Klokk' den dikker,
– – o æ Ugl hun sejjer o æ Laad'.
Men a ska wal hold' mæ i Rumm',
for ind' er det mjest af mi' Gled';
nær føst det slaar ind med o bus' af Nordowst,
saa blywer æ Brokk' i hans Red'.

Jenn' hjemm' Ene hjemme.
Æ Blaanner skyerne.
drywer driver.
æ Swaanner svanerne.
æ Fowl fuglene.
æ Kjar' kærene.
æ Blaad' bladene.
salder aftager, falder af.
æ Hawl haglene.
ralder rasler.
æ Dar' dørene.
sejjer sidder.
æ Skyw bordskiven, bordet.
tarer tørrer.
æ Dog duggen.
nær når.
æ Knoger knoglerne.
styw' stive.
laant bejer langt bedre.
Æ Suel solen.
skjenner skinner.
gjenner driver, jager.
æ Kokk' hanerne.
glaad' glade.
æ Laad' laden.
det mjest det meste.
Gled' glæde.
o bus' at storme.
æ Brokk' grævlingen.

Æ Gord blywer gammel,
æ Laad' krykker sammel,
o æ Sals haar en Klink' i si' Dar;
æ Tækki er røwn,
æ Fløj den er fløwn,
o æ Gowl den hwæler te' nar.
Men hwad vil ett hæld' o forfald',
om Naadens Visdom ska raad'?
Faar a wal end aalle æ Kukmand o hør',
a høt ham da føst baag æ Laad'.

Ja, her haar a sungen,
o her haar a sprungen,
o her haar a hat mi' Kon Gled';
o her haar a sowed,
o her haar a plowed,
saasnaar æ Tiddaws war tered';
o her haar a gavn med mi' Maahg',
o her haar a funden mi' Fød',
o her haar a tavn mod det bette Krumm' Hjem,
ilav mi' Forælder de død'.

æ Gord gården.
krykker sammel synker sammen.
æ Sals stuehuset.
Klink' gammeldags dørlukke.
Dar dør.
æ Tækki (strå)taget.
røwn revet.
æ Fløj vindfløjen.
æ Gowl gavlen.
hwæler hælder.
te' Nar mod nord.
aalle aldrig.
æ Kukmand gøgen.
høt hørte.
Kon korn, smule.
Tiddaws tid på dagen.
tered' til rede, for hånden.
gavn gået.
Maahg' mage, kone.
tavn taget.
bette Krumm' lille smule.
ilav dengang, da.

Mi' Faar saatt' Snaare',
mi Muer hun kaare'
imell' hun gik med æ Ryw';
men da de bløw kroged,
o æ Øwnsyen doged,
de so, som no a, ved æ Skyw;
de listed sæ ud te æ Hjørn;
der kund' de saa knøw sto og kig';
no legger de inden æ Kjerregordsstætt'
lidt nurden den søndle Dig'.

– – Æ Vif' hu skriger,
o æ Blæst den stiger,
o æ Popler haar tront mæ' o swing';
æ Regn den pilrer,
o æ Vildgjæs hwilrer,
o æ Ugl' hun letter o æ Ving'.
Ja, Ungdom o Gled' de er henn',
o Sommerens Daw' de er drøwn,
o den, der ett mier faar en Lærki o hør',
han tinker paa dem, der er fløwn.

Teksten efter Jeppe Aakjær (red.): *Fræ wor Hjemmen* (1902) indledningen.

Mi Faar saatt' Snaare' Min far satte snarer.
mi Muer hun kaare' min mor hun kartede.
æ Ryw' riven.
doged dugget.
so sad.
knøw godt, fint.
tront travlt.
pilrer småregner.
hwilrer larmer.
drøwn drevet væk.
tinker tænker.

Gammel Kjærlighied

Vi er bløwen nøj aaldre, Kræn Nargaard,
og wor Øwn ka' ett wal skimm' æ Dar',
og wor Kinder er gro, og wor Hinder er blo,
og vi spilder æ Mad aa æ Far'.
Vi er bløwen nøj stogend, Kræn Nargaard,
og æ Kjæp den maa værg' for æ Bjen',
og æ Vægg maa gi' Støtt', nær æ Træsko ska' flytt',
og æ Fued maa ta Wor' o æ Stjen'.

Det war alln i æ Føsten, Kræn Nargaard,
da war vi en bitte Graan lin',
og wor Øwn de war klaa', og wor Tanker war glaa',
og wor Klejmon war flunken og fin.
Aa, saamøj en tyt om dæ, Kræn Nargaard,
nær du mødt' mæ dernied i æ Kjar',
og du løwt' mæ iland øwer Vilder og Wand –
for æ Engi war sjalden ret tarr'.

nøj aaldre noget aldrende, gamle.
Kræn Kristen.
skimm' skimte.
æ Dar' døren.
Hinder hænder.
æ Far' fadet.
stogend foroverbøjede.
æ Kjæp stokken.
æ Bjen' benene.
nær når.
æ Fued foden.
ta Wor' tage vare.
æ Stjen' stenene.
alln anderledes.
i æ Føsten i førstningen.
en bitte Graan lin' skam smidige.
Øwn øjne.
klaa' klare.
glaa' glade.
Klejmon klæder.
tyt om dæ holdt af dig.
æ Kjar' kærene.
løwt' løftede.
Vilder kildevæld.
æ Engi engene.
tarr' tørre.

Ka' du how', te du kyst mæ, Kræn Nargaard,
en Søndæ, a band' dæ di' Kled'?
A ved aalle nø' Daa, a haar wot snaar saa glaa',
og ino kan a græd' ved mi' Gled'.
Men si' Sindlav den hwerrer, Kræn Nargaard,
og *wor* Suel gik jo snaar for en Blaan'.
For som Wand skjeller Hy – ja som Himmelens Sky,
saa skjelles jen Ven fræ enaan'.

Aa, saa jenle en haar æ, Kræn Nargaard,
og saa laangle æ Daw' læ' sæ slid'!
Men en ta'r jo si' Torn, og en bærer si' Born,
saalæng' en maa her gaa og strid'.
Læ' wos saa komm' te Stomlen, Kræn Nargaard,
og forglemm', hwad der ett ka' vær' alln!
Ka *du* skimm', om æ Hyld' ino staar med si' Fyld',
for de sejer, æ Blaad' ska' vær' fald'n.

Teksten efter *Paa Aftægt* (1907) s. 140–141.

how' huske.
Kled' tørklæde.
nø' Daa nogen dag.
wot været.
hwerrer vender, forandrer sig.
Suel sol.
Blaan' sky.
som Wand skjeller Hy som vand skiller, bortfører hø.
enaan' en anden.
jenle enligt.
laangle langeligt, langtrukkent.
læ' lader.
Torn tørn.
Born byrde.
Stumlen stavrende gang.
æ Hyld' hylden, hyldetræet.
si Fyld' blomster og blade.
Blaad' bladene.

7.4.1.3. Hardsysseltekster

Svend Grundtvig: *Gamle danske Minder i Folkemunde.* I (1854, optryk 1970) s. 27. »Kræn o æ Rees« (Kristen på rejsen), et jydsk Skjæmtesagn optegnet af Frøken H. Fenger paa Nørre-Vosborg.

Dengaang a war hjemm, da war mi Brøjer saa hor we mæ. Saa wild a gyr en Rees. Saa gik a hen te æ Præst o wild ha mi Pas; men a kund it ret how, om a heed Pejer eller Kræsten; men a fek aliwal mi Pas. Saa gik a liig imud øster, indte a kam te æ Wæsterhaw. Saa kam a mæ en Skif, men den gik under. All æ Minnisker di drowned, saa nær som mæ, a sank liig te æ Bund. Saa kam a o en grøn Mark; saa gik a ind i en bitte Hus o fek mi Piew tæen; saa fløw der en Gnist i æ Haw o tænt Ild i 'en; saa tow a en Tot Hør o slot mej. Der stud en Pieg o spred Mog; saasaae hun: Godaw Kræsten! Saa saa a: Godaw Maren! Saa fek a da o wid, te a heed Kræsten. Saa gik a op i en Træ for o sie, hwor lont a haad hjem, men a bløw sejen fast imeld æ Green. Saa gik a hjem for o hint æ Yws, for o hog mæ ud. Da a kom hjem, bløw mi Faar saa ræj (for de war en ræj Mand), saa han krewel op i æ Skorsten o fiel nier i æ Grødpot o slu sæ ihjel. Men mi Muer de war saadn en dræste Kwind. Saa wild a da gyr mi Faar hans Begrawwels. Saa skuld di da byes te æ Begrawwels. Saa bøj a Øster-Kræn o Wæster-Kræn o Sønder-Kræn o Nar-Kræn, Kre møt i æ Boj, Kræsten mæ æ Siem um æ Lyw, Kræsten mæ æ Fjæl for æ Ywn o mæ sjæl Kræn. Di skuld ha fim gue Retter Mad: di trej war tumm Faad, o di tow war der it i.

mi Brøjer mine brødre.
hor hårde.
how huske.
drowned druknede.
Piew pibe.
slot slukkede.
stud stod.
lont langt.
hint æ Yws hente øksen.
ræj ræd, bange.
krewel kravlede.
fiel nier faldt ned.
dræste dristig.
gyr gøre.
bøj bød, indbød.
møt i æ Boj midt i byen.
æ Siem simen, halmbåndet.
Lyw liv.
tumm Faad tomme fade.
it intet.

Jens Kamp: »De taaw dæ sku ur aa bæjl« i: *Danske Folkeminder* (1877) s. 336. Her efter optryk i Jeppe Aakjær: *Fræ wor Hjemmen. Vers og Prosa i jydsk Mundart.* (1902) s. 27–29. Jens Kamp (1845–1900) var fra Stadil sogn, Hind herred.

De taaw dæ sku ur aa bæjl. (De to der skulle ud at bejle).

Dæ wo jængaang en Kaal, som da saa gjan vild gywtes; men han wo ræj fo Kwendfolk, aa jæn tuer han da et gi sæ i Law me de hær Bæjlen. Saa fæk han da osse jen te aa draw me sæ, aa han sku saa væ ham behjælpele, aa sæj ham, hurren han sku skik sæ, fo te di ku fo gue Held me æ Bæjlen. Saa sæje han te æ Kaal, far di kam te æ Goer:

Nær vi no e kommen end, aa sejer aa snakker me æ Folk, saa ska Du aw aa te kaast æ Ywn hen te æ Dætter, fo de ka hun godt li; aa nær du saa blywe bøjen not aa ed, saa mo du et blyw ve fo læng, men nær a træjer dæ o æ Fued, saa ska du hold op.

Jow, de lower æ Kaal aa, de sku han wal howsk.

Saa kam di da te æ Goer, aa de wo lig som æ Folk sor ve djer Onnen; di fek Fesk aa ed, aa di taaw bløw da bøjen te aa fo not mæj. Ham æ Kaal, dæ vild bæjl, han fæk saa manne Toskhuejer o hans Tallerkind, aa han haaj nok aa gyer mej aa pelk æ Ywn ud aa æ Tosk, aa dem kyld han aldsammel hen te æ Datter. Men i de sam holdt han op, aa i hu møj di nøj ham, ku di endda et fo ham te aa begønd ijen.

De wo en gammel Goer, di wo kommen te, aa om æ Awten, da di sku te Seng, saa sku æ Bæjler aa den aan, dæ wo me ham, da leg i sam Kammer som æ Mand aa æ Kuen. Da di wo kommen i Seng, saa klawer æ Bæjler sæ øwer, te han wo sulten.

»Ja hwi fo holdt du saa tiele op?« saaj den aan.

Jow han haaj je da trojen ham ower æ Fued.

Nej, de haaj han et, men di kam da i Tanker om, te dæ haaj goen en stuer Hund ønder æ Buer, aa den wa de da, dæ haaj trojen ham øver æ

gjan gerne.
jæn tuer ene turde.
hurren hvordan.
far før.
æ Goer gården.
kaast æ Ywn kaste øjnene.
æ Dætter datteren.
bøjen not aa ed budt noget at æde.
o æ Fued på foden.
howsk huske.
sor ve djer Onnen sad ved deres middagsmad.
bøjen te tilbudt.
pelk æ Ywn ud pille øjnene ud.
kyld kylede.
nøj nødede.
hwi fo hvorfor.
tiele tidligt.
trojen trådt.
ønder æ Buer under bordet.

Fued. Di howsker da o, te dæ stu en Fad me Mjælgrør op o æ Buer, aa den haltaawle han sku da go op aa der fo sæ not aa ed.

»Ta en Haandfuld mej te mæ!« saa æ Kaal i æ Sæng. – Ja, de sku han da nok. Da han saa haaj faat de, han ku ed, tu han en stuer Klowfuld mej te den aan; men saa tu han fæjl aa æ Vej, aa kam hen te æ Sæng, hur æ Mand aa æ Kuen low. Æ kuen low ve æ Stok, men hun sow aa pust, saa de wo faalæ.

»Ve du haa er, saa taa er, aa grin et aa er!« saaj den haltaawle, aa holdt æ Grør hen te hind. Men hun bløw ve aa pust aa bles. Saa bløw den taawle gal, aa han ga hin ald æ Grør nier i æ Segt.

Men da so han, te de wo fejl aa liev si Vej hen i den aan Sæng. Æ Kuen uend, aa bløw hiel fofar øwer de her. Hun gik op og ued te æ Kield faa aa fo de hær tuej a se.

I de sam bløw den taawle tøste a old di Grør, aa han gik ijen op te æ Buer, fo han vist, te dær sku en Krus mæ Mjælk. Han stok da æ Haand nier i æ Krus, fo aa fonem, om dæ wo not i en.

Jow, – men da han ijen sku teer aa træk æ Haand op, lot han en, sorren te han et ku fo en ud aa æ Krus. Han wo no i en slem Katpin, aa han vild et spør ham i æ Sæng, hurren han sku bær sæ ad, men han kam da i Tank om, te dæ low en hvir Stien ur ve æ Si aa æ Kield; dær sku han slaa æ Krus i Støkker.

Da han kam ud, so han æ Kuen; han truej, de wo den hvir Stien, aa saa ga han hind æ Krus lig end i æ Røk. Hun jamrer sæ aa skreg, fo hun truej, de wo hinne Mand, dæ wa kommen atter hind, fo de hun sorren wa levven fræ ham, aa hun laawed, hun aaller sku gyer er mier. –

»Nej, hæ ve vi et væ længer«, saaj den taawle, da han kom end, »fo her ka æ Stien snak!«

Aa saa sammeld di sammel begge tow aa tu aste, far de bløw Daw, aa den taawle bløw et gywt den Gaang.

Mjælgrør melgrød.
hur hvor.
æ Stok sengestokken, sengens yderste side.
faalæ farligt.
æ Segt synet.
liev løb.
uend vågnede.
æ Kield brønden.
tuej toet, vasket.
tøste tørstig.
fonem fornemme, føle.
lot lukkede
sorren sådan.
en hvir Stien en hvid sten.
ur ude.
truej troede.
Røk ryg.
levven fræ ham løbet fra ham.
tu aste tog af sted.
far de bløw Daw før det blev dag.

Den kendte forfatter Thøger Larsen (1875–1928) var født i Tørring sogn, Skodborg herred. De to digte om Kræ-Tammesen (Kristen Thomsen) er gengivet efter Jeppe Aakjær (red.): *Fræ wor Hjemmen. Vers og Prosa i jysk Mundart* henholdsvis s. 186–187 og 187–188.

Kræ-Tammesen i Vorherres Haand

En ka somti'r gaa saa sær aa krasel,
men aller haar vi hat en Staahej te wos
som den syvend' Gaang, mi Koen' gjord' Basel.
Ja sikken Molør! – Herre Jessu Kos! –
A tøt, en ku mist' æ Virr øwer de' hall.
Men sikker æ 'ed: En ka vær' lig' ve' aa drown
i Bekymring aa Skidt aa endda komm forown,
naar de' er Guds Villi aa en holder sæ te' ham,
aa a haar alti'r, naar de' knev, holdt ve ham.
Denn jenn a mi Øg hinner Tænd' war gall,
den ajn war krevvel aa skawwed o æ Bringg,
aa æ Jordmor sku hintes, menn di ku springg;
jen Ko war owsind, aa en ajn sku kall,
aa æ gammel So war begynd' aa faa Griis.
A war saaddn, te a hwerken ku drikk' heller spiis.

Men æ Klokk-e-tre war mi Koen' forløst
aa laa mæ en bitte Piig ve' æ Bryst,
aa æ Jordmor saah, te æ Ung' den liggnt mæ,
aa Kal' war der gjord' i den Ko, der war tyrgal.

Aa æ Klokk-e-fir' haaj Worherr velsiggnt mæ
mæ en Dætter aa ølle Griis aa en Tyrkal'.

krasel drysse omkring.
aller aldrig.
Basel barsel.
A tøt Jeg syntes.
æ Virr viddet, forstanden.
drown drukne.
Øg heste.
den ajn war krevvel den anden haltede.
skawwed skrabet.
owsind tyregal.
kall kælve.

Kræ-Tammesen i Morgenstemning

Hur æ Maarer endda er skjønn' om æ Sommer,
naar æ Soel kommer
aa gir Kulør
te Mark aa Moold aa Bakker aa Daall!
Æ Kukmand maa kukk, aa æ Kok maa gaall,
di ka mærk', te Worherr er i godt Humør.

Æ Daagg ligger blank øwwer Engg aa Awwer
aa all' Guds Gawwer.
Vipper aa Stjælk
rækker sæ høtter aa høtter op,
som om di trow, te æ Kjarr aa æ Top
sku aller faa Plads under Buunmands Bjælk!

A ska' alti'r tille op for aa taall
te Pigger aa Kaall
aa sæt dem i Værk.
Æ Kaall di gaaver aa puster aa rækker sæ,
saa hwer en Seen' i djer Fjæs fortrækker sæ –
æ Pigger skulter djer Maww me' djer Særk.

A gaar somti'r udd i æ Kjørres aa stalker,
destaand di malker,
aa praatter en Graan
me' æ Pigger – saa gaar djer Arbed saa rask,
for kommer di tille op aa er dwask',
ka di 'jar sidd' aa soww me' æ Patt' i æ Haand.

Hur Hvor.
æ Maarer morgenerne.
Moold muld.
Daall dale.
Æ Kukmand gøgen.
æ Kok maa gaall hanen må gale.
æ Daagg duggen.
Awwer agre.
Stjælk strå.
høtter højere.
æ Kjarr kærnerne.
tille tidligt.
taall te kalde på.
i Værk i gang.
gaaver gaber.
skulter skutter.
æ Kjørres kostalden.
stalker spanker omkring.
destaand den stund, imens.
praatter en Graan snakker en smule.
'jar gerne.

Saa gaar a laangs me' Digger aa Groov
aa sier te' de', der er minn tehoov:
Æ Stro er laangg,
æ Vipper er taangg,
æ Fowwl di sjønger, som om di holdt a' mæ,
men Kjarr dem stæler di Fannen ta mæ.

Groov grøfter.
sier ser.
tehoov til hobe, altsammen.
taangg tunge.
æ Fowwl fuglene.
sjønger synger.
stæler stjæler.

Thøger Larsen: *Limfjords-Sange.* (1925) s. 38–40.

Høstawten

No er osse a bløwen gammel aa stind,
a sidder ve æ Vinni aa drimler;
imell gaar a uud aa tryn æ Vind
aa sie, hur æ Røg den himler.
Men tit gaar mi Tanker dernier i Joer
te Ann Kjestiin, æ Dreng, djer Moer.

Aa, ka En forstaa, hur æ Ti bløw av.
En test med en hiel Del Skrammel –
En regnt ett saa nyw me Or aa me Daww,
aa far En vidst av, war En gammel.
En haaj saa travvild de Staand En løwed,
aa da der bløw Linn, war æ Stoerhed øwwer.

stind stiv.
æ Vinni vinduet.
drimler pusler.
tryn undersøger.
æ Dreng, djer Moer drengenes mor.
test puslede.
nyw nøje.
travvild travlt.
løwed levede.
Linn lettelse.
øwwer ovre.

Derhenn o Ann Kjerstiin hinner Rokk
æ Jedderkop spinder si Tæjer.
Aa læ me nu howw aa fo drown æ Klokk –
si Lodd er nær ve æ Nejer.
Der er laant[1] te Gwol[2], er æ Lodd' foroven,
men far En twilt o, stu æ Klokk for Drowwen[3].

Æ Soel gaar nier æbaag æ Kjærk,
æ Mand i æ Tor[4] staar aa ringer,
æ Folk i æ Mark holder op aa virk –
aa dér kommer Annis aa Inger!
Hans Hjølli hog til, aa hun band op –
di tow er ungg aa ka rør djer Krop.

Mi Seng er rest – nu blywer ed Næt,
aa snaar maa a hen aa strækk mæ,
men naar a fræ Maar[5] te Awten er træt,
hurfor vil æ Soel da vækk mæ?
Fræ Boer[6] te Seng, fræ Seng te Boer –
de' er mi Vandring herown æ Joer.

Mi Awtensuk vil a løs aa kiig
herfræ aa op te æ Stjarer,
menn Annis aa Inger gaar ve æ Diig
me Ryww[1] aa Hjølli aa Spjarer[2].
Ja saadn gik jengang, let aa liin[3],
a sjæl aa snakked me Ann Kjestiin.

[1] Langt.
[2] Gulv.
[3] Optræk af Lodderne.
[4] Taarn.
[5] Morgen.
[6] Bord.
[1] Rive.
[2] »Spærrer«, der befæstedes på Leen for at slænge det mejede Korn fra Skaaret.
[3] smidig.

Jedderkop edderkop.
Tæjer uldtriller, »spind«.
drown trukket.
æ Nejer det nedre.
twilt o ventede.
Annis Anders.
Hjølli høle, le.
Stjarer stjerner.

Steffen Steffensen, født i Ulfborg sogn og herred 1897, har skrevet en række digtsamlinger på hardsysselmål begyndende med *De er skjøn i æ Eng!* (1923), hvorfra nedenstående »I Rejn!« s. 25–27; videre *Småtteri. Jydske Vers* (1925) (= Albert Bayers jydske Bibliothek Nr. 52); *»Knaster«. Et Dusin jydske Digte* (1929); *Bette Jens* (1931); *Jens Awlskåel* (1935); *I æ Awttæjtsstoww. Jydske Digte* (1932); *Peller. Jydske Digte* (1938); *Ve Fåers Håend. Jydske Digte* (1941); *Allersnak. Jydske Digte* (1944); *Hjemm fræ. Udvalgte Digte* (1947); *Sønda å søgn. 35 jydske Digte* (1950); *Æ Avisgilld* (1953); *Jæt å andt. Jydske Digte* (1957).

»I Rejn!«

Mæ aa Niels Kresten er lig gon i Seng
– a legger vaagen; Niels Kresten han snorker.
Han er æ Kaael, aa a er æ Dreng;
a rywer op, nær han forker.

De haar wan lummer sin Drøwterdawsti,
aa i æ Sydvest haar e saad'n trukken sammel.
Vi faar Rejn, sejer La's, aa saa ka I li
o de paser; for La's han er gammel.

Tys! Fild der no et en Drov o æ Rud?
– Vær endda stell! Som du snorker, Niels Kresten!
– Jow, no taar e i mæ æ Blesen derud,
aa æ Vind den er lig i æ Vesten.

Hur er e en Spel, hvis de rejner i Maaen!
– Mi Haasbond bløw gal, hvis han hør, te a saaj er,
a ka osse godt tænk mæ, hur ild han er faa'n;
– de mjest a hans Byg staar i Raajer.

I Rejn! I regn!
rywer op river op.
haar wan har været.
Drøwterdawsti drivtiddags, kl. 15, når kreaturerne blev drevet ud i marken.
li o stole på.
Fild faldt.
Drov dråbe.
taar e i mæ tager det i med, begynder det.
Hur er e en Spel Hvor er det løjer.
i Maaen i morgen.
te a saaj er at jeg sagde det.
faa'n faren.
Raajer rader, traver.

Men blot de vild rejn. Hur var e da skjøn!
A howsker den Daw mæ æ Rejn aa æ Storm,
æ Høwder stu ind aa bløw furer mæ Grøn,
aa – æ Kaael han bjærrer e for em.

Der var et jen, der rør sæ den hejle Daw;
di so o æ Bænk i æ Folkstow aa snakker.
Sku a ud te æ Kwier, saa spanker a aw
i jen a Niels Kresten hans Frakker.

Æ Kwier! Ja, dem var a fri for aa wand
– æ Wand de stu høt i æ Grov aa æ Render.
Mari ga mæ Kager for aa wask hinne Spand,
aa saa bløw hun sejend aa pinder.

Wor Mejessøwn tu vi lig te æ Klokk fir,
a trowr endda osse, Niels Kresten sow længer,
han var føst kommen op henve Melmaddawstir
– sin ka han jo arber des strenger.

Aa hjemm ve mi Faaer haaj di osse faat Staand
– saa fæk a Besøg a dem mindst a mi Brøjer;
di kom æ Klokk fir mæ hinaan ve æ Haand
i tow a mi Faaer hans Trøjer.

Vi spøjt i æ Høe, ves en Par Timers Ti,
aa saa var vi ind i mi Kammer en Stør
– aa da di sku hjemad, saa hujer Mari,
te di sku kom ind aa fo Grør.

howsker husker.
æ Høwder kreaturerne.
furer fodret.
bjærrer bjærgede.
hejle hele.
so sad.
snakker snakkede.
spanker spankede.
stu høt stod højt.
Grov grøft.
pinder strikkede.
Mejessøwn middagssøvn.
Melmaddawstir mellemmaddagstid, den tid, hvor man spiser mellemmad.
arber arbejde.
Staand stunder, tid.
Brøjer brødre.
spøjt spøgte, legede.
en Stør et stød, nogen tid.
hujer hujede, råbte.
Grør grød.

Aa saa gik a mæ dem ind øwr æ Eng',
aa saa – ja saa ka a howsk, a var søwne;
for jenner aa spøg, de ka osse blyw streng
– da taar en jo fat de, en øwne.

De rejner! – – De drepper jo ret fræ æ Laa! –
– – A ska, hejsen lig low, Niels Kresten han sower! –
– – –
Æ Klokk den er fir! I ska op, aa en Raa
sku I helst ha kjor hjem inden Dower!«

Hwa er e, a ska? – Er e allere Maaen?
– Aa de rejner jo et! – – Æ Vejle er tar.
Ja, no ska a komm! – Der er aller en Blaan,
æ Vind den er drejer te Nar!

jenner ene, kun.
øwne evner.
drepper drypper.
Laa lade.
hejsen ellers.
kjor kørt.
Dower davre, morgenmad.
Æ Vejle er tar vejret er tørt.
Blaan sky.
te Nar mod nord.

Søren Noe-Nygård (1870–1934) fra Ulfborg sogn og herred. *I Trøj å Træsko. Vestjydske Vers.* (1926), herfra nedenstående digte, henholdsvis s. 43 og 120–121. Har desuden skrevet: *Jenlinger. Digte i vestjydsk Mundart* (1924); *Prææst å Dejnn. Vestjydske Digte* (1930); *Mænd. Fra Jylland til Jordan* (1933).

Opgjør

Sålæng En hyttes fo de hoor,
da går En gjaen å dremmer
om oll de Gawn å godt, En gjoor,
a oll de gjøww, En fremmer.

Men er æ Veeg, vi har tebååg,
en ussel Stump, som ouser,
å Lys brænd nier i wo Stååg,
så visner oll wo Rouser.

hyttes vogtes, beskyttes.
de hoor det hårde.
gjaen gerne.
dremmer drømmer.
gjøww gæve, dygtige.
fremmer fremmede.
æ Veeg vægen.
tebååg tilbage.
ouser oser.
Stååg stage.
Rouser roser.

Så kan æ Timer tidt blyw hoor
mæ mørkk å bitter Minder.
Så er'er gjaen det gall, vi gjoor,
vi makker mej – å finder.

Det gjøww, vi gjoor, æ hiel kåst hen.
Så æ wo Tank en jennest:
Om no Wohæær vil vær wo Ven
å kinnes ve wo Tjennest.

Så er' er gjaen så er det gerne.
makker arbejder, sysler.
en jennest en eneste.
kåst hen kastet væk.
kinnes ve kendes ved.

Jydsk Sinnelaw

Han troj mæ føst o mi stuer Tå,
denhær Mads Hwor!
Men a wa *klinger*[1]) å wal tepas,
Å dæfor så a jo jawn te Mads
en jenle: »Turr!«

Så troj æ Hempi mæ o mi Hææl,
denhær Mads Hwor!
Så sååa sinne: »En simpel Rå:
Vær åå mi Hææl, å vær fræ mi Tå,
å sie Dæ for!«

Så spytt æ Skumpi mæ i mi Ywn,
denhær Mads Hwor!
Så tosk a ham, te han lå i Lejj
å glemt hans Spytten, å glemt å trejj
mæ båg å for.–

A tramper ingen mæ Træsko o.
A sier mæ for.
Men hwis de trejer mæ ollt fo tidt,
så går mi Tålmod te Slut Fallit.
Fowal Mads Hwor! –

[1]glad, frisk.

Sinnelaw sindelag.
troj trådte.
jawn jævnligt.
jenle enlig, enkelt.
»Turr!« (til heste) pru, stop.
Hempi himpe (skældsord).
sinne sindigt.
Rå råd.
Skumpi skumpe, ondskabsfuld person.
mi Ywn mine øjne.
tosk tærskede, slog.
lå i Lejj lå ned.
trejj træde.

William Waagner (1900–42) var fra Nr. Felding sogn, Ulfborg herred. Der er flere jyske digte i hans samlinger: *Perikum. Fire Digte* (1926); *Skøjeren synger* (1927), herfra nedenstående digt, s. 62–63; *Tatersind.* Digte i Udvalg ved Tom Kristensen. (1943).

Henved Sovti'g

Do sover mæ di Huæ te Nar;
det so a føst fræ di Kammersdar,
en Avten a kom aa lind æ Klink,
for aa sej dæ Gonat, aa go saa flink.

Mæn do waa osse flink ved mæ;
for do kaald mæ di bette Baa'n;
aa a kom hen aa so ved dæ
aa holdt dæ i di bette Haa'n.

En Avten, mjens æ Snø drøv o,
slot a æ Lygs en bette Kjen;
men do tæ'n mædesam, aa do
saad a sku sæt mæ pæ'n ijen.

Mæn do waa flink aa tøt, det bløw
for hundsk te mæ ved Vintertie:
en Avten skuld a ha et knøv
aa legg saa lu'n mæ ved di Si'.

Wi snakked om æ frøssen Dam,
aa om di Faar hans nyføj Lamm,
om æ O'r den vild gi vilde Høst,
mjensti' mi Haa'n lo ved di Bryst.

Saa saad do a sku go aa legg
mæ ved mæ sjel aa fo nøj Søvn,
aa saa gik a mi Vej for det,
sjel om a helst waa bløwn.

Mæn i Avten haar do saa'd te mæ
te a saa gja'r mo blyw ved dæ,
en hirl Næt i di Stow,
nær a wel rolle sov.

Sovti'g sovetid.
di Huæ te Nar dit hoved mod nord.
Baa'n barn.
so sad.
æ Snø drøv o sneen drev på.
slot a æ Lygs slukkede jeg lyset.
tæ'n tændte.
tøt syntes.
hundsk slemt.
knøv pænt, dejligt.
frøssen frosne.
di Faar hans nyføj Lamm din fars nyfødte lam.
æ O'r året.
vilde god.
mjensti' imens.
saad sagde.
gja'r mo blyw gerne må blive.
en hirl Næt en hel nat.
rolle roligt.

Peter Gerhard Fenger (1856–1924) brugte pseudonymet Pæ Øwles (af tillægsordet *øwles*, egl. *overlods* overflødig, som ikke tæller med). Han var fra Gellerup sogn, Hammerum herred. Hans efterladte digte blev udgivet af Chr. Christiansen og Peter Skautrup som Pæ Øwles: *Jyske Viser og Vers* (1932). Herfra er »Ino æ dæ nåwer« (Endnu er der nogle) s. 32–33, »Pæ Spellmand« (Peter spillemand) s. 37–39 og »Æ Kår'tspel'« (Kortspillet) s. 53–54.

Ino æ dæ nåwer.

Ino æ dæ nåwer a skulld ha beskröwen,
lisse råår wal å gue som di anner,
mæn a kinder dæm ett å ka ett dej't nå Löwen,
næj de ska dæ Kåål te, dær kan' ær.

Om dæmm ka a åller fåtææl jær æn U'er,
de hjæl'per misæl ett, te I plawer.
A wa jott staar, a ku lii hååg æ Bu'er,
da di wa bode dø' å begrawer.

Næj nywes no mæ de, a hæær hår fåto'ld,
om æ Kjannner end æ tynnd i æ Kjærr'e.
Dæ blywer wal æn Fjarngker mæ knap strögen Mo'l, –
ja minder wa da næsten ett Tærr'e.

Di bowen å æ Bønder ska hwiil dæm i Fre,
mæn Småfålk, dæ tit hå'e e strænng,
ska mindes, så lænng som mi Væs di æ te,
de wåårer så wal sajt ett lænng.

nåwer nogle.
beskröwen beskrevet.
råår rare.
kinder kender.
dej't nå Löven digte noget løgn.
ær det.
åller aldrig.
æn U'er et ord.
misæl minsæl.
plawer plager.
A war jott staar jeg var jo ikke større.
lii hååg æ Bu'er lige hage bordet, nå til bordpladen med hagen.
nywes nøjes.
fåto'ld fortalt.
om æ Kjanner end æ tynnd i æ Kjærr'e om end kærnerne er tynde (svange) i negets top.
Fjarngker fjerdingkar.
strøgen Mo'l strøget mål (mods. »toppet mål«).
minder wa da næsten ett Tærr'e mindre var da næsten ikke godt (*Tærr'e* tarv).
Di bowen de velstående.
wåårer varer.
wal sajt vel sagtens.

Pæ Spellmand

No potter a mi Fjo'l i æ Röwwskinds Pues,
få no ska a reele a Stæj,
om a ska find øw'er de hæ'r swått Støk Mues,
hur dær hwær'ken æ Stejj hæjer Væj.

Mæn I ska ett sörre, næ'rensti' a æ gåw'en,
jæn' Gång ska' æn jo da hæfræ',
desurren æ dæ manne a di onng i æ Såw'n,
dæ speller møj' bæjer end mæ.

Å hwi ska æn så sto å skyg få æ Su'el
få dæm, dæ møj' hæjer vild te,
næj no ka I gåt fo æ Spellmandsstu'el,
læ anner så pröww å ta ve.

Å så ka I si'e, hwa æ Kjærr'e dæn gi'er
te Strænng å Har'pix te æ Boww,
a skröw ær no ett sårr'en åp o Papi'r,
men de sto'r oo Bjæl'k i mi Ståww.

Mi Fjo'l tår a mæ mæ, no ve'r I da de,
få dæn' ska no ett go i Arr'e,
så kan I jo sæjj, om I da tøg'es, te:
Pæ Spellmand han wa sgi nåt karr'e.

mi Fjo'l min violin.
Røwwskinds Pues ræveskindspose.
reele sandelig.
swått Støk Mues sorte stykke mose.
Stejj hæjer Væj sti eller vej.
sørre sørge.
næ'rensti' når.
gåw'en gået.
desurren desuden.
Såw'n sogn.
hwi hvorfor.
æ Su'el solen.
møj' hæjer meget hellere.
æ Spellmandsstu'el spillemandsstolen.
læ anner lad andre.
å ta ve at tage fat.
hwa æ Kjærr'e dæn gi'er hvad kærven den giver, dvs. hvad udbyttet bliver.
skrøw ær skrev det.
sårr'en sådan.
Ståww stue.
ve'r ved.
Arr'e arv.
tøg'es synes.
nåt karr'e noget karrig, gerrig.

No, Tak ska I ha få æ Spellmandspænng
å Öl, nær mi Ganner wa taar,
å Tak, får I Skjællinger sammeld te Strænng,
a fæk så wal de, a wa wa'r.

A tin't, om de ett sku ha blöwen æn Krom bæjer
mæ æ Spellen så manne æn Gång',
a gik tit å lurer o æ Vind å æ Væj'r
å høør o æ Fowwl, næ di sjong'.

A høør o æ Bækk djæ Rengel å Kluk,
å æ Vind, nær æn fløj't i æ Rø'r,
så manne æn Grinnen å hjattele Suk
hår hwisker så møj' i mi Øer.

Å wal hår a fånger bode de, ja å de,
som a vild i mi Fjo'l fåwåår,
mæn næ'rensti' a wa som næærest dæve,
så flöw ær sgi u'r a mi Snåår.

Fåwal no Værrden å Su'el å Då'
– å I, som vild høør mæ spell.
No lester Lille Pæ Spellmand å' –
de go'r kun så stell så stell.

nær mi Ganner war taar når min gane var tør.
så wal fuldt ud.
a wa wa'r jeg var værd.
A tin't Jeg tænkte.
æn Krom en smule.
lurer lurede.
sjong' sang.
Bækk bækkene.
Rengel rislen.
Grinnen latter.
hjattele Suk suk fra hjertet.
fånger fanget.
fåwåår forvare, gemme.
næærest dæve nærmest derved.
så fløw ær sgi u'r a mi Snåår så fløj det sgi ud af min snare.
Fåwal Farvel.
Då' dag.

Æ Kår'tspel'

Ly's i æ Stååg å æ Kårt o æ Bu'er,
jæn' Kå'l oo Skammel å tåw' o æ Bænk,
Blås o æ Piiv å Gnien i æ Hinder,
æ Klukkflask klukker, dæ byes æn Skjænk.
  Å så æn Snak om æ Spel',
  te æ Kårt blywer blæ'nd å gin u'r,
så passer ænhwæ'r nåk sæ sjæl'.

Trumf i æ Hå'nd, å æ Nöww i æ Fjæ'l,
te æ Ly's dæn hopper å blaffer ii Stååg,
bloonend Banden, Spitakkel å Skjænden,
hopper som Nister fram' å tebååg.
  Law' så æ Be't blywer skröwen,
  di bander dæn Slemm ska dæm hin't,
får å fri' sæ ve Skro'l å ve Löwen.

Da åvnes æ Da'r, æn Mand træjer ind,
byer Goaw'ten – å sætter sæ ni'er.
»Hwæm' ææ Kå'l? Vel do spell mæ wås hæær?«
– »De ka wal hæændsæ nær næste Mand gi'er«.
  Dæ fålder æn Kårt under æ Bu'er,
  å si'er dæn jænn, dæ vel hin't æn,
te dæn Fræmmer hår æn Hææsthåww te Fu'er.

Stååg stage.
Bu'er bord.
Blås o æ Piiv Blus på piben.
æ Hinder hænderne.
blæ'nd å gin u'r blandet og givet ud.
æ Nøww i æ Fjæ'l næven i bordfjælen.
bloonend blånende.
Nister gnister.
Law' Da, når.
blywer skrøwen bliver skrevet.
hin't hente.
ve Skro'l å ve Løwen ved skrål og ved løgne.
Da åvnes æ Da'r Da åbnes døren.
hæændsæ hænde sig.
hin't æn hente det.
dæn Fræmmer den fremmede.
æn Hææsthåww te Fu'er en hestehov til fod.

Hwi'r som æn Likk sprenger han åp,
te de rengler i Vinnier å rasler i Daar
å roover i Wåånd: »Æ Præst ska I hin't,
dee Fanden, hær sej'er å speller te fjaar!«
»A blywer hær nåk!« – så dæn Slemm, –
»I råv't jo sjæl', a sku hin't jær«.
– Han stam'per mæ æ Fu'er ii Tremm.

Ind kam æ Præst, æn Hwål han buerer
ii Vinni-Blyspröjjs mæ æn Skomagersy'l,
løøst i hans Bo'g å måånt så dæn Slemm,
han skræj' som æn Rø'g ar æ Hwål mæ æn Hy'l!
Æ Præst lott hans Bo'g mæ æn Smæk,
böj Gusfre i æ Ståww å gik hjæm'!
Mæn di anner sor i Bæv'er å Skræk.

Hwi'r som æn Likk Hvid som et lig.
Vinnier vinduer.
Daar døre.
roover i Wåånd råber i vånde.
speller te fjaar spiller som fjerde.
æn Hwål han buerer et hul han borer.
løøst læste.
måånt manede.
ar ad.
lott lukkede.
sor i Bæv'er sad i bævren.

Torben Klinting: *Træk fra Vestkysten* (1934) »Peder Mørk«, s. 167–173. Herfra et afsnit s. 169–173. Note: »Punktum i øverste Skrivelinie betegner lang Selvlyd. – Komma samst. betegner et udeladt Bogstav.«

Den Gaang brogt di manne flier Lojer om Nysawten, end som di gjør no. Ald Ungfolk aa æ Sown kaam sammel o gjæk fra Stej te Stej o skød Nøjor ind. Der bløw drøwen manne Lojer, o Peder wor ald Ti mej, o derve ski 'et, te han bløw en Stakkel ald hans Da·w. Han vild spreng øwer en Grof, men de fejled for ham, o han kaam gal astej o brækket hans Bien. Den Gaang wor der jo laant te æ Dogter, o Folk hjolp sæ, som di kund bedst. De bløw ett' bejer mæ æ Bien, o saa mot han te Ringkjøving mæ 'en. Han lo læng o æ Syghus, men de wor for sille, te han wor kommen der, saa· de. Peder wor o bløw en Stakkel ald hans Da·w. – No sow 'et swot ud for Peder o for hans Faar o Muer. Lam wor han, men han gjæk hiel rask, o no skuld æ Haw passes.

En Maa·n ret tiele gjæk Peder te æ Haw o æ Stranderi. Da han kaam derud, sier han, te der lo nowed i æ Wandskjel. Peder fæk trawlt mej o kom derhen. Hwem vist, hwa de kund væ·r? Han gjæk nier te 'et, o i æ føst kund han ett' ret sie, hwa de wor, for de wor ett' ret lyst endno. Han gjæk tebaa·g o nier te 'et igjen, o li·g mæ jæt ga 'et en Sæt i ham, for han sow, te de wor en Lig. Han gjæk fræ æ Lig o te æ Lig, o saa bløw han war, te æ Lig haaj en Par gue, nøj Støwel o æ Bien, o mæ let Forsegtehied fæk han 'em wol ow nok aw. Føst sow han sej omkring, om der ingen Folk wor o sie, men de wor der ett', o han gjæk saa i Law mej o fo æ Støwel aw. Han fæk æ Støwel i æ Pues, o saa astej ad æ Bjerre o hjem ad. Ald de Arbet. Peder haaj gjor for o fo æ Støwel aw, haaj saat Slawer i æ Saand, o æ Strandty·w kund ett' forsto, hwa der wor lawet. Te de wor Peder, der haaj van der, ku di nok sie. Omsier fæk di rejnet ud, hwa de mot vær. – Peder gjæk no o spasieret i en Par gue, laa·ng Støwel, men han snakket jo ett' om, hur han haaj faat 'em fræ. Men da saa Hans Mørk bløw spur om 'et en Daw, han wor te Mø·l, fortoeld han 'et te æ Mø·lswen. Lønne Mø·l lo den Gaang der

ski 'et skete det.
Grof grøft.
laant langt.
No sow 'et swot ud Nu så det sort ud.
Lam halt.
Maa·n morgen.
Stranderi (ulovlig) søgen efter inddrevet vraggods ved stranden.
sow så.
sie se.
æ Pues posen, sækken.
saat Slawer sat spor.
hur hvor.
bløw spur blev spurgt.

o æ Bank imeld æ Skuel o æ Mø·lhus, o æ Mø·lswen – Wolle hied han – han wor en stuer Pusmaager, o han tændt, te no skuld han ha Lojer mæ Peder. Saa wor de en Awten, te di ung haaj Dans, o Peder wor ald Tier mej saaden Stejer, for han vild grow gjan dans, men han wor ett' ret gue te 'et, for han wor møj lam, o æ Piger wor ett' ret for o dans mæ ham. Den Awten haaj æ Mø·lswen o en anden Kaal snakket 'et aw, te Peder skuld kyses, nær han kaam fræ Dans o skuld forbi æ Kjærgor, hur æ Vej gjek tæt op te æ Kjærgordi·g. Æ Mø·lswen haaj laant en Lagen aa æ Mø·lhuskuen, o den soed han mej øwer æ Hue ve æ dø· Mands Grav. Den anden Kaal sow atter Peder, o da han wor lig ve æ Kjærgordi·g, gjor han Tejn te æ Mø·lswen, som saa rest sej op, klawet sej o saa·: »Peder! Mine Støvler!« Peder sow op i æ Kjærgor, o da han sow dæ her hwid Skekkels, ga han han en stuer Skræg a sæ o ræ·nd saa stærk, som han kund, nier i æ Mø·lhus, o da han kom ind, wor han hiel hwid i æ Hue a baar Forskrækkels. Æ Mø·lhuskuen vist jo nok Beskejn, men hun lod sæ ett' forsto mæ de, o hun saa·: »Hwa er de her, Peder! A tøg'es, du er saa hwid i æ Hue. Æ du ett' rask?« »Nej«, saa· Peder, »mo a ett' fo en Drov Wand!« »Jow du mo«, swaar hun, o saa ka du fo en Pons owen o, saa gor 'et nok øwer«. Peder fæk saa bæg'e Diel, o han kaam sæ ow let atter Haand. Han bløw seden læng den Awten, o da Wolle wor bløwen færre o æ Mø·l, kaam han ind o æ Mø·lhus o fæk en laang Støk Snak mæ Peder. De waa·r læ·ng, inden Peder forvond æ Skræk, o han tuer nok alder mier go forbi Lønne Kjærgor ve Nattier. Men o go te æ Haw, kund han ett' læ vær endno.

Jen Gaang sin bløw han køssen ve æ Haw. Der wor Stranderi, o der wor saat Vagt te o pas o. Æ Vagt bestøj a tow Mand, o de sow te Peder kaam, o di vist jo ow nok, hwa han kaam atter. Di kaam saa i Tanker om, te der skuld drywes Lojer mæ ham. De wor i æ Mørkning, o den jen lo sæ op o æ Hawsi·, o den anden lo sæ nier ve æ Wandsi·, for o fo Peder te o trow, te der lo en strandet Lig. Peder kaam nær hen te æ Mand ve æ Wandsi·, men saa ski 'et i de sam, te der kaam en stuer Sye, o æ Oplof fræ den wor saa stuer, te æ Mand ve æ Wandsi· mot tremmel sæ længer op fræ æ Wand.

Skuel skole.
Wolle Ole.
Pusmaager spilopmager.
tændt tænkte.
grow gjan meget gerne.
kyses forskrækkes.
æ Kjærgor kirkegården.
soed sad.
atter efter.
en stue Skræg et stort skrig.
A tøg'es Jeg tykkes, synes.
æ Hue hovedet.
Drov dråbe.
atter Haand efterhånden.
køssen kyst, forskrækket.
lo sæ lagde sig.
en stuer Sye en stor sø.
Oplof opløb, bølges løb op på stranden.

Hwem der bløw ræj, de wor Peder, men mier ræj bløw han, da han ræ·nd ad æ Bjerre, o der lo ow en dø Mand o rest sæ op, som om han vild snak mæ Peder. Han kaam ett' mier te æ Hav den Awten. –

Om Sommer tjent Peder gjan o æ Klet; om Venter haaj han mjest hans Tehold her udad. Han gjor Arbet for æ Fø· o fæk nok ett' ander Løn, end hwa han ku find ve æ Haw o gyer i Pæ·ng. Tesidst wor han snaar ald Ti o æ Klet, o han slæft for æ Folk saa godt, som han kund. Men saa kaam den Ti, da æ Older gjor sæ gjælden, o han ett' kund beste·l mier. Han wor saa gammel, te han kund tekom o fo Alderdomsunderstøttels, men o æ Klet vild de ett' gi ham, o her vild de heller ett'. Di bløw ve o jaw ham fræ den jen Stej te den anden, fræ æ Klet o her øwer o tebaag igjen. Sønd wor 'et, di gjor imued ham, den gammel Kaal. A haaj undt aa 'et for ham, for han wor guesenne, men han wor jo ett' hans ejen Værre. O jen a hans Vandringer snakket a mæ ham, o da klawet han sej o saa·: »No haar a slet o slæft bode o den jen Si· o o den anden Si· aa æ Gaf, bode for fatte Folk o ri·g Folk o helle Folk, o no sier a, te Folk tænker føst o djæ Pæ·ng«. Ka vær' te der wor nowet i de, han saa·.

De sidst, a ved o fortæ·l om Peder, er, te han kaam her te Lønne en Sønda Atemeje fræ æ Klet. Syk wor han, o han træ·nd te Klæjer o Renlehied. Gue Folk sørret for ham, o di kjor mæ ham te æ Dogter i Nevel; men da di kaam ind i æ Krorstold o skuld ha ham aa æ Uhn for o bær ham hen te æ Dogter, da wor 'et for sille. Peder wor dø.

gyer gøre.
æ Older alderen.
Sønd wor 'et Synd var det.
guesenne godsindet, venlig.
han wor jo ett' hans ejen Værre (værge) han var ikke rigtig klog.
æ Gaf Gabet, Nymindegab.
helle Folk hellige folk.
Atemeje eftermiddag.
Krorstold krostald.
æ Uhn vognen.

Museumsforstander H. P. Hansen, født i Herning 1879, død 1961, har i sine mange skildringer af jysk folkeliv også en del tekster i Herningegnens mål, fx. *Låjlæ Fålk* (1923); *Jens Pråwst. En Original fra Heden* (1928); *An Wåt's Saga* (1946). Nedenstående tekst er fra *Wålle Gro' Gre't* (Ole Grå Grete) (1935) s. XIII– XV.

Da Wålle Gro' Gre't kam o æ Anstaldt, blöw han såt te flijer Teng; men han wa bo·de dåsselwon o twæ·re, o de hå· slæt e't nåt Skræj få ham. Han sku bend Lø'f, o han sku stryg Si·m, men æ Slo'g hå· jo eng·en Vær·dens Teng Løst te. Du kawl bend Huw·s? så di te ham. Næj, hwa ka a bend Huw·es! swå·r han. Så ka duwl kå·r? Næj, swå·r Wålle, de hår a hæjer et' læ'r! Ja så ka du kom te o tröwl Re'f åp! Men Wålle kund· engen Teng, o han vild· engen Teng.

Men så kam di i Tank'er åm·, de wa bæst' æ Skjöw'l begønd· fræ næj·n aw'! Si o de hæ'r Anstaldt dæ hå· di en bet'e Kjæld·er mæ en Pomp i', o så wa de sårn indræt'e, te di ku læ æ Kjæld·er læf fuld a Wand. No fåto·eld di Wålle, te nærensti', han hænd gåt i' mæ æ Pomp'en, så ku han magle sto træ·skota'r – men gjo·r han et' de, ja så drow·nt han! O så lot' di æ Læm' for gutn Swænd o lot åp for æ Wand!

Wolle glow· jo nåt o de hæ'r – de so forræsten hij'l skjön' u'r – de lignt jo Bræ·ndvin – ja den Slaw· fæk en wal let aw' i den hær Rot'hwål! Han lu æ Wand· læf. De gik öw'r hans Træ·sker, de gik te Møt'bij'n, o let at'r stuk' han i Wand te møt' o æ Lyw'. Men Wålle ku håld· sæ – han ku nåk ha Løst te o sij'e, hu gal de ku go' – åm di åsse ku næ·nd o drow·n ham i sårn Hwål.

Men de wå· et' ræt læng·, end så stoj han i Wand te æ Håg·, o no ka I lu·r o', han fæk læ'r o pomp'. De wa'n Løst o sij'e, hu han no hænd i', o da di lot åp for ham, ruw·est di ham åsse.

dåsselwon dorsk, dvask.
twæ·re tvær.
hå· havde.
Skræj skred, fart, skub.
Lø'f løb, kurv flettet af halm.
stryg Si·m lave, sno halmbånd.
æ Slo'g lømmelen.
Du kawl bend Huw·s? Du kan vel strikke strømper?
kå·r karte (uld).
hæjer heller.
tröwl Re'f åp trævle reb op.
æ Skjöw'l skroget.
læ lade.
læf løbe.
hænd hængte.
magle sto træ·skota'r mageligt stå med tørre træsko.
drow·nt druknede.
lot' lukkede.
gutn Swænd den gode fyr.
glow· gloede.
u'r ud.
Rot'hwål rottehul.
te Møt'bij'n til midt på benet.
let at'r stuk' lidt efter stod han.
æ Lyw' livet.
wå· varede.
æ Håg· hagen.
lu·r o' stole på.
ruw·est roste.

Jåw', de wa'n Stæj, hu di et skreld· få djæ Fålk. Men den Histårri wa Wålle hæjsen møj' li'er ve sen·, o han ku åld·er li·, nær dæ wa nåw·e, dæ spuw·er te, om han et' hå wan· i Rengkjöweng.

De wa nåk i æ ta·r Såm'er, 1868, te Wålle et' ku sto ta'r. Horn øndt du de? spuer Andes Jensen i Aulum ham jæn' Då'. Wålle ga'n Grøndt, o så så· han: A vel li· sæj· dæ: Du ska wå· dæ, du et' kom'er dæ·!

Da Wålle no hå fåt læ'r o pomp', så vi·st de sæ, te æ Kå'l wa kreng nåk. Han kam te o arber i Bij'n, o han stand·e manne pæ·n Småteng.

Hu læng·, han wa o æ An·staldt de ver a engen Fa'r o', men da han kam hjæm, skik'e han sæ hij'l godt – en Stø'r da. Men nåwe O'r at'r blöw de gal' ijæn, o di ku næsten et sty·r ham. Så ku di jo nåk fåsto', han gik o lændt'es atr Rengkjöweng, o så kjor di ham o' æ Anstaldt ijæn.

Fa·r om Daw· wa æ Anstaldt o æ Syghus bøge sam'l, æ Anstaldt wa i æ Østerflöj', o dæ wa jæn' Fåwalter öwr de hiele. I 1875 lo Andes Kristensen, dæ no æ Gartner i Vælling, o æ Syghus. O sam· Ti' wa Wålle o' æ Anstaldt og hwæ Mæj·e kam han gåw·n öwr æ Go'r mæ hans Ondnen i en Lærk'n, o da ka de nåk væ·r, te han so waltepas u'r; men hæjsen wa han nåk et ræt'n tefres mæ æ Plas. Æ Fåwalter o Wålle ku no slæt et fålig·es. Wålle vild gjaen ky·s æ Fåwalter – dæsomsind· han kund·! O jæn' Daw' så· han: Wå' dæ! A ka si'e de, du et' ka si'e! Ja, de ka a åsse, swå· æ Fåwalter, for a ka si'e en fådrok'n Swij'n!

Nærensti' Wålle sen· snak'e åm di Stæj·er, han ha wa'n, så ku han sæj·: I æ Towt'hus dæ· ku'en da fo si Ræt – men o den beskit' Anstaldt i Rengkjöweng dæ· ha· en engen Ræt!

skreld· kælede.
li'er ve sen· led ved siden.
spuw·er te spurgte til.
hå wan· havde været.
æ ta·r Såm'er den tørre sommer.
Horn øndt du de? Hvordan yndede du det (syntes du om det)?
Du ska wå· dæ du skal tage dig i vare.
kreng fingernem.
arber i Bij'n arbejde med ben.
stand·e lavede.
de ver a engen Fa'r o' det har jeg ikke rede på.
en Stø'r et stød, en tid.
Fa·r om Daw· Før i tiden.
Mæj·e middag.
Ondnen middagsmad.
Lærk'n tallerken.
ræt'n rigtigt.
dæsomsind· dersom, hvis.
Wå' dæ! Var dig!

7.4.2. Sydøstjyske tekster

7.4.2.1. Indresydøstjysk tekst

J. Jacobsen (1856–1901) var fra Vejen sogn, Malt herred. Hans første bog var *Tæjelownssjow* (1888, 4. Opl. 1921), *2. Aften* (1889, 4. Opl. 1921), *3. Aften* (1892, 1921) (= Albert Bayers jydske Bibliothek Nr. 29, 30, 31 (1921)); derefter *Bønder og Arbejdere. Fortællinger og Skizzer i delvis jydsk Mundart* (1892), fra 2. Opl. (1923) (= Albert Bayers jydske Bibliothek Nr. 47) er nedenstående tekst, »Kun en Arbejdsmand«, s. 5–20; sidst: *Fra Øst- og Vestjylland* (1904) (= Albert Bayers jydske Bibliothek Nr. 3).

Kun en Arbejdsmand.

Det var en Gang i Foraaret paa Vejen hjem fra Mosen, at jeg traf Tobias. Jeg havde været ude at se til nogle Tørv. Han havde været ude at grave Tørv, og nu traskede han hjemad, tung og træt af Dagens Møje.

Øldunken – »Skjæggemanden« – hang dinglende paa Ryggen, fastgjort med en Strikke til Madkurven paa Brystet. Det var en gammel, sejg, stivbenet Arbejder, Tobias. Han stod forover i Knærne ligesom de gamle, overkjørte Heste. Han havde faaet for meget af Arbejdet – af Menneskeslægtens Velsignelse – den Velsignelse, som vi alle slider for ikke at blive alt for velsignet med paa de gamle Dage.

Det havde Tobias ogsaa gjort, men Resultatet var blevet, at han maatte vedblive at arbejde, saalænge han kunde røre en Finger, hvis han da ikke vilde lægges ind paa Fattiggaarden; og det var netop det, Tobias ikke vilde, saasandt det stod til ham.

Jeg naaede ham snart, og saa snakkede vi fortrolig sammen, baade om det ene og det andet.

»Hvorledes kan det være, Du er til Mose i Dag, Tobias? Jeg troede Du var til Bryllup. Der er jo Bryllup i dit Nabolag, – skulde Du ikke have været med der?«

»Jow, skuld a ikke vist de, men Di ved nok, de passer ett for Svin o kom i Kanseliet. O der wanker et Stig til Pirreser, undtejen de haar waan i æ Aask føst.

Stig til Pirreser steg til stakler.

æ Aask asken.

Nej, skuld a haa waan te Brollep i Daw, saa haad a kommen te o leg mæ ind o æ Fattegor en fjowten Daws-Ti, o hwild ud ætter den Stuerhid.

For saaen en Gild kan jo ta, hwa en kan rew o skraaw sammel i en møjsommeligen Ti. De er ligfram grosig o tænk o! Folk trower natulevis Di gjør jen en grow Tjennest, ve o gjøer jen den Ære, – o by jen mæ te saaen en Stuerhied, men der er Maaed mæ æ Tjennest en skier.

En maa jo betaael, hva en foer, o de er slet ett saa lidt, der skal te ve saaen en Lejlighid. Der skal helst gies Foen – o Brudskjænk. O der skal offres te Præst o Degn, der skal Tawelpæng te – o Spilmandspæng – o Pæeng baade ewer – o under æ Buer, haaed a næer soed. De riwer om si. De miest a en Par Stewelsoller goer der jo osse te, næer en skal swing si lidt, – o de skal en jo da, for en Nanden kan jo ett hold ud o ed o drek aaltier, – de er en jo ett waan te.

No forresten, næer a skal sej et lisom de er, saa haar en Nanden jo snaaer ett Klejer o mød i ve saaen en Lejlighid. O løen anneres o go i, som somm gjør, de gid a ett, saa bliwer a heller hjemm.

A skal sej Dem, æ Tier er skidt, o en Nanden bliwer for gammel no; en kan ett arbed, som en jen Gaang kund, o saa bliwer der lidt nok te æ Føe – o slet ett te æ Klejerwaaer.

A haar mæ Skam o kold aw, ett fån en Dragt ny Klejer i de sidst 20 Oer.

No, men véd Di hwa, der er nok stuer Omkostninger ve de Giwteri, men de forsloer ligfuldt ett nowed we æ Begrawelsesvæsen. De er snaar ett te o ha mæ o gyer. En Brollep kan en jo da gjøer stuer o lille lisom en haar Raad te, men de er knap nok saaen mæ en Begrawels.

Æ Kist, den skal jo da væer stuer nok. Folk skal beværtes lidt aald dem der kommer, – o en Taael skal der osse te; saa de er ett Smaamands-Ganning de Begrawen. – En haar jo ligfram snaaer et Raad te o dø, – næer en da skal begrawes for si ejen Pæng.

A haar aalle waan saa splintrende gal o Verden o aal dens Herlighed, som a waar den Gaang, mi ældst Søn døe. For hwa de kost o fo de stakkels Minnesk i æ Juer, de vil Di wol knap trow. O næer en skal tien mæ si Hinder, hwa en skal betaael mæ, saa stejler en ewer et.

rew o skraaw rive og skrabe.
grosig stærkt, voldsomt.
Foen forn, gave i form af levnedsmidler der bringes til gilder.
Tawelpæng tavlepenge, pengegave i kirken.
soed sagt.
Stewelsoller støvlesåler.
Klejer klæder.
løen låne.
kold kalde, sige.
Taael tale.
Ganning gerning.
æ Juer jorden.
Hinder hænder.
ewer over.

De skal jo enda væer dyre i æ By, end de er o æ Land, de Begrawen, men de koster nok hæer osse. Di snød mæ snaaer aald sammel; men især æ Snedker o saa æ Præst. For æ Snedker lawet en simpel Kist o æ Præst en sølle Taael, – o dyer war di begge. Æ Kist fold sammel før en Monet waar gawen, o æ Taael fold ett ve nowe Minnesker, hwerken i æ Ti eller etter en, – saa de waar da saa møj lumpen. Den jennest, der ga Vederlag for æ Pæng, de waar æ Degn, for han saang en Salm o 7 Vers, o de tow han kun 1 Kr. 50 Øre for. De kund en ett sej waar for møj, især da han maat sjel gjøer æ Syngen.

Men den Begrawels kost mæ Dø o Kræjen ewer 45 Kroner – o saa manglet der enda møj i, te en waar – »efter Egnens Skik og Brug« – som der stoer i æ Aftæjtskontrakter.

Men en Nanden maa endda slæv nowe Daw for o fo saaen en Sum slæwt aw.

–Ve o snak om æ Degn kommer a forresten i Tanker o en Historre fraa mi ung Daw, engaang a waar te Tejelownssjow. De er jo Dem, der haaer skrøwen saa møj om de hæer Tæjelownssjow, saa Di maa heller fo gutten Historre mæ, saa kan en jo moskisig kom te Tejelownssjow ino engaang.

Sier Di, te de hæer Tejelownssjow waar der jo flier, som der gjaen er – o der waar da osse te ste en ewerstudiret Degn eller saaen en sølle Snejel, der gik omkring imæld ølle o fem.

Ham vild vi ha te o syng for wos, men de kund vi o ingen Maader fo ham te. O da han saa endelig ett waar te o fo te et, saa spuer vi ham natulevis om, hvorfor han et vild.«

»Jow de skal a sej jer« – soed han. »A saang ifor hjæm i vor Kjerk engaang æ Degn waar udrejst. O mens a støj o saang, kom a te o sie en gammel Kuen nier i æ Kjerk, der sad o græd da saa møj mudle. Da a holdt op mæ o syng, holdt hun osse op mæ o græed, men de føst a begyndt igjen mæ æ Syngen, saa begyndt hun osse mæ æ Græden. O saaen blew et ve saalæng de hile waaer.

Da vi gek ud aa æ Kjerk, saa gek a hen te gu gammel Kuen og spuer hind om, hwa hun græd saa sorgfuld ewer. »De skal a saamænd sej ham.« soed hun – o græd igjen. »A haaer en lille Dæggelaam hjem, som æ Muer æ dø fraa, o den glemt a – Gud forlaad mæ et – o gi inden a gek. O den Gaang han begyndt o syng, da waar et akuraat som a kund hør en, o saa

fold faldt.
Dø o Kræjen død og krejne (ed).
gutten »gode«.
ølle elleve.
støj stod.
mudle modelig, bedrøvet.

kom a i Tanker om mi Syndeskyld o Glemsomhid ewerfor de stakkels lille Dywer. Derfor waar et a græd, de véd den søde Gud de waar.«

»Sin den Ti synger a ett,« soed han. Aa de fond vi forresten hiel rimle.

»Kan Du tjene noget ved dette Tørvegraven, Tobias?« spurgte jeg efter en lille Pause.

»Ja, nowed tjen a jo da, men de bliwer te for lidt for mæ no. Som a soed føer, en bliwer for gammel o for udslidt. A haar undt ve o hold halanden Kroen o æ Daw o mi ejen Kost, o de er jo for lidt.

Nej, den Ti a waar regte i mi Kraft, da grawet a jen Gaang 40,000 Tørre i 6 Daw, o saa trillet a dem sjel ud te. De er der ett manne, der skal gjøer mæ ætter, men de haad retnok osse si ejen Orsag, for a waar kommen i Tanker om, te a vild prew, om a ett kund arbed mæ ihjel.«

»Arbejde Dig ihjel?«

»Jae, ligfram arbed mæ ihjel.«

»Men hvorfor det da, Tobias?«

»Ja, de skal a saamænd sej Dem. Tile blew a giwt, og de war no ingen Gawn te, endskjøndt mæ o mi Kuen lewet saa løkle sammel, som nowe Minnesker kan, saa de waar saa godt som de kund væer fra den Si. Men saa kom Krigens Ti, o a blev indkaldt o maat astej fraa mi Kuen o trej Bøen, o de waar haardt, for hun vild saa uhyre nøde aw mæ mæ. Hun sørret si ligfram ihjel. No, a drow aw, o tow Moneder ætter fæk a Brev fraa hind, te hun waar syg o lo fo Døden, o a skuld da endeligen sie o kom, for hun vild saa gjaen snak med mæ ino engaang. A fæk osse Teladels te o rejs, o æ Daw ætter a kom hjem, døe hun. –

No, der waar jo et o gyer ve de, a fæk mi Orlow forlænget o fæk hind begrawet, o saa drow a aw ind i Tjennesten igjen. Men da a saa blew færre mæ de, o kom hjem, saa knev ett retnok. Der gek a sølle Mand o tokket jenn omkring ve di stakkels Bøen. De waar a ett waan te, de fold mæ uhyre trog, o ingen Minnesker kan tænk, hvor a sawnet mi Kuen.

Kort o fortæel, a waar kiw av o væer te, o saa en Daw hen i æ Foroer, a haad lig begyndt o graw Tørre, saa kom a i Tanker om, a vild prew, om a ett kund arbed mæ ihjel, for de tøt a da ett, der kund væer saa stuer Synd ve.

A begyndt saa en Mande Maan tile for fuld Kraft mæ o graw Tørre o trild ud, o de ga som sagt 40,000 te Løverde Awten, – men der war liggodt

fond fandt. *trog* trægt, besværligt. *tøt* syntes.
tokket tossede. *prew* prøve.

Liw i mæ, retnok waar a saa træt o tekommen, da a haad faan den sidst Bænk op Løwerde Awten, te a maat leg mæ nier de føst a kom owen æ Graw, o saa waar a heller ett Mand for o rejs mæ igjen, men a maat køen bliv lejen, o saa slap a i Sewen o sowet som en Pindswind æ Nat ewer o laant op o æ Sønde Formeje, saa waagne a ve te mi stuer To wærket da saa møj forfærdle – o da a sie mæ te, saa waar der en Hugworm, der haad bedt mæ i en.

Si no kund a wol enda ha kommen aw mæ æ Liv o en skikle Maaed ve den hæer Malør, hvis a haad læt et torre si sjel; men hwordan de kund væer, de forstor a ett, de haar a tit grundet o sien – saamøj er vis, a tænt ett mier o, o kom aw mæ æ Liw, nej a tænt blot o o rej en saa godt a kund, o uden laang Betænkning snupper a mi Tørrespaaed, den waar saa skarp som en Ragkniw – leger æ To o æ Kant o æ Trillebaaer. Kep! soet – o væk waar æ To. –«

»Nej hør nu, Tobias, nu gaaer Du minsandten og bilder mig Anekdoter ind!«

»Hwa gjør a? – nej gu gjør a ikke nej. Di kan fo Syn for Sagen uden møj Ulejlighed, for a goer mæ æ baaer Fødder i æ Træsko. – Sejen si gudt, her kan Di sie æ Stump!«

»Naada, ja det er relig nok. Jeg troede skam det var Løgn, Tobias.«

»Ja, de kund a nok høer, men o liw, de er en Ting, a gier mæ et aw mæ, for de kan a et li. De er de jennest mi Bøen foer Klø for – hwis di liwer for mæ, de vil a ett ha. Hejsen bruger a ett o slo dem, for den Methode duer ett. Mi Faaer haaed den sam Forsong o ett. A haaer kuns faan Klø jen Gaang i aald mi Daw a ham, men da fæk a osse saaen, te a haaed næer soed, a kan fornemmet ino.

A lew no egenlig ett fo ham, men de waar for mi Oldefaaer. A haaed faan Woen o o rend nier te ham, di bued ett sa grow laant fraa wos. Di holdt møj a mæ, og næer a kom der nier, saa wanket der jo aaltier en lille ekstra Bid. Imidlerti mi Faaer forbøj mæ de Renden uden Forlow, for de gik for tit o, – o han soed osse te mi Oldefaaer og Oldmer, te di skuld jaw mæ hjem igjen, hwis a kom uden Forlow eller Ærind.

tekommen forkommen, medtaget.
Sewen søvn.
torre passe.
soet sagde det.
Sejen si gudt værsågod (»tysk«).
liw lyve.
Forsong facon.
lew løj.
Oldefaaer bedstefar.
Woen vane.
bued boede.
Oldmer bedstemor.

Saa jen Daw stak a ligfuldt aw som a plejet. »Haar Do spuer di Faaer ad, lille Tobias?« soed mi Oldmer. – »Næej.« – »Haar Do en Ærrind?« soed mi Ollefaar. Saa war et a snoj en Lewen i en Hastehied o soed: »Jae, jow, a skuld sej, a skuld sej fraa æ Smej, te I skuld kom te Smejs i Wonsda.« – »De waar sku da hejsen mærkle nok, for de er jo Wonsda i Daw.« – »Jae, de véd a ett, men han soed, I skuld kom i Wonsda.«

»Ja, ja, saa maa a jo te en, o saa ka Do jo kyer mæ, lille Tobias.«

Ok, a hows lisaa tydle som de waar i Daw, saaen en Kles, a waar i, a war der kommen te Liwen, o no tuer a ett wow o sej æ Sand, skjønt a twild nok o, de vild tej en pine gal Faart inden æ Æend fæk. Retnok holdt a møj aa o kyer, men den hæer Kyertuer te Smejs mæ mi Oldefaaer – den blew baade laang o traang. »Æ Do syk, bitte Tobias, a tøges Do sidder saa rolle?« soed mi Oldefaaer. – Nej, a fejel ett nowed. – No waar a da osse grow uheldig, for da vi kommer op te æ Smej, saa støj mi Faaer dæer. De so a føst, da vi kom aa æ Wuun, o saa soed a te mi Oldefaaer: Oldefaaer, Oldefaaer, kjæreste Oldefaaer, I maa ett væer vre o mæ, men de a soed hjem we jer om de hæer Smejen, de waar vis ett rigte sand.

Men endskjønt den Gammel holdt møj a mæ, saa blew han liggodt vre ewer de han waar kjoer te Nar. Mi Faaer fæk et o ved. O da vi kom hjem, tow han mæ hiel stiltiend mæ op i Ywerstow, knappet mi Bowser nier o ga mæ en ordenlig Æendfuld. De waar baade di føst o di sist Klø a fæk a ham, men a skuld nok la mi Liwen væer ætter Daws.«

»Ja, det kan jeg godt forstaa, men jeg kan ikke glemme den Taa, Tobias. Du er ligegodt en haard Negl!«

»Aa, Snak om en Ting, de kun jo ha waaen møj waer – sæt en skuld ha waan aw mæ æ Hued. No, hwa waar der andt o gyer, næer en vild behold æ Hjel.«

»Nej saamænd. – Hvordan gik det saa ellers, Tobias?«

»Jae, hwordan gik et – hwordan gik et, de hows a snaaer ett mier; gik gjor et jo – o de haaer jo gawen te de hæer. Men hwordan de er, de folder mæ møj troger o arbed i Tefredshied no, end de haar gjoer forhen. A tøges

snoj snoede, lavede.
Lewen løgn.
Wonsda onsdag.
te en til den, afsted.
Kles klese, forlegenhed, knibe.
te Liwen til at lyve.
æ Sand sandheden.
twild nok o anede nok.
tej tage.
støj stod.
Wuun vogn.
kjoer kørt.
Ywerstow overstue.
Liwen lyven.
æ Hued hovedet.
æ Hjel livet.
hows husker.

æ Bønder waar viller o væer ve den Gaang, end di er no te Daws. De kan gjaen væer de er mi Fejler, for a ved snaar ett hvad de leger i; – men a tøt forhen, sjel om di waar aalde saa rig, saa arbedet di sjel mæ, o djer Klæjer, især te Dawlehid, de waar slet ett bejer end vi Anderes. En føeld snaar ett æ Forskjel saa møj forhen som no omstunder, hwordan de kan væer. Æ Arbedsfolk o æ Bønder er ett kommen hwerander nærer i de sist Oer – ætter mi Mining. Vi stoer mier fremmet for hweranner, end vi nowe Sind haar gjoer. Hwordan de haar si mæ æ Frihid, de kan a snaaer et bliw klog o, men knapawte mæ æ Lighid er et – de er jen Gang vis.«

»Synes Du ikke Bønderne er frisindede nok overfor Arbejderne, Tobias?«

»De véd a snaaer ett. De er di vist ett saaen i Almindelighed. Folk haar et jo saa forskjellig. Nowe klawer o skaaer ett. Ander pral aa haar ett. Æ Bønder hør no te dem, der klawer aald tier. Der er manne a dem, der tøges, der er ingen, der haar et saa godt som en Arbedsmand. Han tjen hans gue Dawløen, o haer et andt o bestil end o hold ordenlig Hus mæ en.

O de kund der væer nowed i, næer en kund ha Arbed te en gued Dawløen aald Tier, men der mangler møj, hwor de hal mangler. Hwormanne er der ett, der om Vinteren maa sto o tæsk flier Moneder for 66 Øre o æ Daw foruden æ Kost. O de er hejsen ett manne Pæeng, næer en Kuen o en 3 à 4 Bøen skal lew aa et.

Nej, der er nowed te ino, te æ Arbedsfolk haar et lisegodt som æ Bønder. De vild ett smaag en Buend rigte godt, hvis han skuld go i æ Seller fraa om Monneren tile te om Awtner sille en hiel Oer igjemmel, saa næer som æ Sønde o æ Helledaw, o dem maa en Nanden jo enda saa tit ta mæ, hwis en haar lidt o sans ve hjem. De er ett for de, a misunder et æ Bønder de di haar. Di kan ha nok o trækkes mæ te en Nanden ett mærker te; men a véd saamøj, skal di ett fo et ringer, end di haar et, saa er di nok i Virkeligheden ett o beklaw.

Natulevis, haar di formøj Gjæld, som saa manne haaer, saa kan ett jo væer sej nok, men saa foer di o kyer lidt minder te Møder, o mewer lidt mier o hjem – saa retter et si wol omsier.

viller rarere.
Fejler fejl.
knapawte meget gerrig, småt.
klawer klager.
skaaer ett skader ikke, fejler intet.
haar ett har intet.
tæsk tærske.
æ Seller selerne, seletøjet.
sans sanse, sysle med, ordne.
saa foer di o kyer så må de køre.
mewer møvre, arbejde hårdt, hænge i.

Skuld æ Bønder hjælp si mæ di Forniwelser, en Arbedsmand haaer, saa trower a retnok ett, di vild kom te o sie møj forniwet ud.

Den jennest Howre en Arbejdsmand haaer, er jo, te en en Sønde Ettermeje, næer de goer hiwt, kan træf o fo si en Kaffepuns mæ si Naabo – o en Pasiar om gammel Tier o gammel Krigsbegivenhider – o saa kiger en jo lidt o æ Gris – hwis en haaer jen – o gjør Beregninger ewer aald de Sul, der kan kom te Hus ve den – o saaen hen ad æ Vej.

De er en billig Forniwels, men iliwel er der somm, der knap kan toel vi haar en, o de kan a ett li, lisaalidt som de tompe Snak om, te vi haar et bejer end manne Bønder, for de er nowet Sluder, som dem, der sejer et, ett engaang sjel trower.

De vis si tydle nok, hwis de skier, som træf kan, te en Buend-Dætter foer Lyst te en Arbedsmands Søn, for saa skal di ni a di ti Forælder nok brug hile djer Veltalenhied te o snak æ Pig fraa et – for de han ett ejer nowed. O kan et ændle ett bliw andt, te di absolut vil o skal ha hweranner, saa akal di gued Bønder nok sæt Himmel o Jord i Bevægels for, o fo ham lawet om – te Mejerist – Forpagter – Portør eller nowed andt, der er lidt mier ve æ Gaswærk end en ligfram Arbedsmand er. For de er for lidt, saa lidt som tænkes kan omtrent. O de er Bevis nok o, hwor godt di i Virkeligheden trower, vi haar et – hwa?«

»Ja, jo, det er der noget i, Tobias. Sig mig, gaar Du aldrig i Kirke, Tobias?«

»Aalde – de waar jo møj o sej, men tit er et sku ett, de vil a villig indrøm.«

»Hvorledes kan det være?«

»Hwordan de kan væer, jae hvordan de kan væer, de er snaaer ett godt o sej.«

»Ja – jeg mener – synes Du ikke om Præsten?«

»Jow de kan a ett sej andt. De er jo en dygte Præst. Han haar jo en grov gued Udtaael, og han mjen et jo vis osse regte godt indvendig – saa a tøgges saamænd lisaa godt om ham som om enhwer især; men i Grunden haar a ett de grow møjj te ewes for æ Præst i de hile.

De er jo kun en Lewbrø for manne a dem, o saalæng di la dem brug te o dæk ewer di rig o di stuer o næsten udelukkende retter djer kristelige

forniwet fornøjet.
Howre hovro, fornøjelse, morskab.
hiwt højt.
tompe fjollede.
Buend-Dætter bondedatter.
te ewes til overs.

Formaninger te vi smo o vi fatte – saalæng di ett haar Mued te o sej ren Beskien uden Personsansiels – da haar a ett møj isind mæ dem.

Inden vi skilles ad, skal a liggodt fortæel Dem en Historre om en Præst, som a høer den anden Daw. Der er jo manne Præsthistorre, men den hæer er da snaar den bæjst, a haar høer.

Der waar æ Præst ewer o æ sønder Si, han waar saaen lidt skarp i æ Skropen, o han holdt grow nøj Regning mæ, hvem der gek i Kjerk, o hvor tit di kom der.

Sa soed han en Daw te en Mand, der hied Las: »Hør, min gode Lars, Du har kun været i Kirke fire Gange det sidste Aar.« – »Jow, a haar waaen der fem, Hr. Pastor.« – »Nej! Du har kun været der fire, Lars.« – »Jow, a haaer virkle waan der fem, men æ femt Gaang sad a retnok op i æ Publitur, saa de kan gjaen væer, Di so mæ ett.«

»Du har, som jeg siger, kun været der fire Gange, Lars; jeg saa godt den Gang Du sad i »Publituret« som Du siger.«

»No, gjoer Di endda – gjoer Di endda, ja, ja, saa haar a kun waaen der fier Gaang. – Men ved Di hwa, Hr. Pastor, nærensti en foer saaen en Predken teliws, som De awlevire, saa kan en osse nok bjerre si i en Fjerringoer. – A vil nok sej i djer Formands Ti – mæ di Predkner, han gjoer – da kund en godt ha behow o løv o bejs for o fo en Ewerhaaling hwer ottendes Daw – o saa waar et endda tenø te en ku klaar si.«

Saa waar æ Præst formildet – o de møj endda. – No, ja no skal Di den Vej, o a skal den nanden, – saa maaa Di ha Forwal – o Tak for godt Følleskab.«

»Farvel, og selv Tak, Tobias.«

Saa gik Arbejderen – og han gaaer endnu – som saa mange af sine Lige – stadig arbejdende – kun bange for den skjæbnesvangre Dag, da de ikke længere kan arbejde. Hvad saa? Byrden, den Tanke giver dem at bære, burde de i al Fald lettes for – og saa var alt endda langtfra som det burde være.

Mued mod.
Beskien besked.

da haar a ett møj isind mæ dem da venter jeg mig ikke meget af dem.

7.4.2.2. Bjerre-Hattingherredtekster

Anton Berntsen (1873–1953) var fra Engum sogn, Hatting herred. Han blev en af de mest folkekære jyske digtere ved sine humoristiske digte og fortællinger. Jyske tekster findes i følgende værker: *Noget* (1914) s. 35–38; *Fra Hjemmet ved Skoven* (1916) s. 27–40; *Halanden Daw å en Attermedde* (1919); *Niels Væwwers Rejjs fræ Dawwgo te Pjeeste å hjem igjen* (1919); *Småfolks Fånøwels* (1920); *Gjemm-Ævvel. Jydske Digte* (1922); *Skowwer* (1923); *Megstur. Jydske Digte* (1925); *Bindingsværk. Jydske Digte* (1927); *Fjale Andes. Syv Historier i jydsk Stedmaal* (1929); *Halvbrødrene. Folkelivsbillede i tre Akter* (1929); *Æ Inderlomm. Jydske Digte* (1930); *Skribbenskaller. Jydske Vers* (1933); *Bøen å gammel Fålk. Jydske Vers* (1937); *Udvalgte jydske Digte.* I–II (1938–39, 3. Opl. 1956); *Awtensææd* (1943); *Epigrammer* (1946) s. 19–21; *Epigrammer i Udvalg* (1947) s. 45–47; *Gue Venner. Lidt jydsk Efterslæt* (1951); *Di fie Snees. Nye og ældre Vers* (1953). Derefter forskellige optryk. – Novellen her er fra bogen (1929) s. 5–11.

Fjale Andes

Der æ jo let Fedleri ve di fliest a wos, å Andes wa helder ett hiel, som han skulld væær, få han wa fjale, å de wa ett i smo Mååder. Di såå, te han wa liifram føj mæ et, å te den Gong han wa lille å fæk æ Patt ve hans Mue, bløw han rø i æ Howed, dæsom dæ wa nowwe dæ so et, han tøtt, de wa så flow. De ka en jo no ta få hwa en vil, a tænke nok de æ Løwn. Men fjale wa han, å han wa tit i en groww Fålæjenhjed mæ et. Han wa en råe Dreng, ilaw han gik i Skuel, men han fæk ilywl manne Hokk, få næer dæ wa lawet no Skåensstræge, å æ Dejn spuur om, hwem dæ håd goer et, så sad di slemm Drengi å keg hen te Andes, så bløw han rø i æ Howed, å så trow æ Dejn ham te et. I æ Skuel kund han ett wal bego sæ imeld æ Drengi, å ve han bløw vogsen, kund han ett væær i Fre for æ Pigger, å de wa lisså gal.

Fjale Andes Den generte Anders.
Fedleri noget sammenfiltret, fejl.
fliest fleste.
føj født.
Løwn løgn.
groww stor.
råe rar.
ilaw da.
ilywl alligevel.
Hokk hug, tæsk.
æ Dejn degnen, skolelæreren.
goer gjort.
keg kiggede.
trow ham te et tiltroede ham det.

Han wa en hiel kjøn Kåel, å dæ wa manne, dæ godt ku lii ham, men han tur ålde si te den Sii, di wa ve. Å så di nued te ham, så bløw han rø i æ Howed å stod å fedlet å vest ett, hwa han skuld sæjj, å så kund di jo tænk bådde de jenn å de andt. Di kund ett blyw klog o, om han vild ha dem ålldsammel, helde han slæt ingen vild ha, å vær te Nar få ham villd di et. Så ga di sæ te å drell ham å kåldt ham Fjale-Andes, å de bløw et ett bæjjer å.

Dæ wa en hallgammel Piig i æ Sown, di kåldt Lille-Sine, de wa no knap nok såen mindt, som de wa så, få hun wa en fååle stue Knokkel. Hind Næjjs wa ett så kjøn, som den kunnd ha wan, å hun snød en mæ æ Finnger, lii te de klasket i æ Stjennbrow. Hun hååd et mie Fåståend, end hun håd hårdt Brug for, en ka wol nok sæjj udden å go hind få næer, te hun wa lissom let ukurant. No fæk di hinnd bildt ind, te Andes vild gjaan i mæ hind, men te han wa få fjale te å sejj et, å æ Sønnda atte sad hun i æ Kjerk å keg atte Andes æ hiele Ti. De ajt Folk jo snåe, å så keg di osse atte Andes, å han wa så fålæjen ve et, te han bløw rø i æ Howed hiel om i æ Nakk. Han sad å taaret sæ i æ Ansegt mæ hans Lommklee å ønsket, te han håd wan wal hiefrææ. Æ Præst håd osse fåt Yww o ham, men han troww, te de wa hans Preken, dæ wa fålden såen ve Andes, å så klemt han o å preket et Kwatier længer, end han plejjet. De føøst æ Tjennest wa fåbi, ræænd Andes hjemad åldt hwa han kunnd, å Lille-Sine kam halend et Støk bagatte ham. De bløw snåe såen, te Andes sad hjemm hwæ Awten å løøst i en Bog, han kund ett wal væær imeld di ander unng.

Men så wa et, Grete kam te å tjeen i æ By. Hun wa en Goormandsdætte fræ æ Nååbosown, å Mååg te Piig håd Andes ålde sjet. Dæ wa osse kjønn Pigger i æ By, faar hun kam, de fåstoe sæ, men såen et Par Ywn, som hun hååd, kund der ingen a di ander stell mej. Hun hååd nowwe guul Krøller, dæ sad om hind Ansegt lissom en fågyldt Ramm om et kjøn Potræt, å de wa lisså godt som et Musikstøk å høør hind li. Æ Kåål i æ By ræænd atte hind ålldsammel, å dæ wa ett den Goormandssøn, te hun ett kund ha fåt, hwes hun håd vild, men hun ga dem en Sludder for en Sladder. Andes tindt få Kåel ve Søren Peter, å Grete tindt i æ Nååbogoer ve Iwwe Må-

ålde aldrig.
så di nued sagde de noget.
fedlet var ubehjælpsom.
Knokkel sværlemmet person.
Hind Næjjs hendes næse.
gjaan gerne.
atte efter.
ajt lagde mærke til.
taaret tørrede.
Yww øje.
wa fålden ve havde gjort indtryk.
løøst læste.
Mååg mage.
Ywn øjne.
li le.
få Kåel som karl.

tensen. Andes håd lowet sæ sjel, te han skuld ett vær te Nar for æ Pigger, men han wa lii ve å glemm et, næer han so Grete.

En Daw wa Andes drawwen te Mærkend, han skuld sææl en Plag få hans Håsbond, å ve han håd de forræt, gik han å so sæ let om. Han kam osse hen te æ Karrussæll, å die træffe han Grete. Andes bløw rø i æ Howed å vild strææv å go, men Grete vild nok i mæ ham, å hun wa ett fjale. Hun spuur, om han ett kund løøn hind en Kroon, hun håd giwwen ålld hind Pææng ud, å no håd hun fåt Løst te en Karussælltur. Hun tændt jo, Andes skuld ha bøjjen te å gi en Tur, men han kund ett kom astæj mej å fo et så, han ga hind en Kroon, å så gik han si Vej. Grete so så long atte ham, å de bløw ett te nued mæ æ Karussælltur den Gong.

En lille Ti atte wa Andes nie i hans Håsbonds Mues å arrbed, han håd tow Dawwlejjere mæ sæ, å de wa Terkel Huusmand å Jens Tææsker. Dæ lo en gammel Jegestamm i æ Mues, den vild Søren Peter ha grawwet op, han wa Formand for æ Sowwnråed, å han vild ha dannet et Skav a de hie Muesjeg te å ha hans Protokåller i. Di hie trej Kåål håd en Melldmad mej, å di hååd osse en lille Flask mæ så møj Brænndvin, te di kund fo hwær en Dram. Jens Tææsker vild åldtie gjaan snakk, di såå, te de wa få de han hååd ett nued å skuld ha så hjemm, å han sad å sludderet ilaw di oed de hie Melldmad.

»De æ kywwsom få dæ, Andes, te do æ så fjale«, såå Jens å taaret en Drep a hans Næjjs. »Do blywwe jo ålde gywt o den Fasoen. De ka wal go, så lænng do æ ung, men do skuld tænk o di Ålderdom, de æ kywwsom å vær jenn næer en blywwe åldrend«.

»Åå, ti do stell, din gammel Sludderpott«, såå Terkel. »Andes blywwe nok gywt, næer hans Ti komme. Demm, dæ såen æ let fjale i et, blywwe somtie di åldemiest glowwen, næer di føst kommer i Tanker om, te no ska et væær«.

»De ka væær, do stelle få stue Fodringer«, såå Jens. »De æ jo ett såliig så, te do ska ha den kjønnest Piig, der er i æ By. En ka godt vær fånøwet i si Egtestand, fåde en ett foer en Kuen der æ hiel fulldkommen«.

»Ja, de må do jo kinnd«, såå Terkel.

Mærkend marked.
løøn låne.
bøjjen te tilbudt.
Mues mose.
tææsker tærsker.
Jegestamm egestamme.
hååd havde.
nued noget.
oed åd.
kywwsom kedeligt.
Drep dryp.
gywt gift.
åldrend aldrende, gammel.
glowwen gloende, varme.
Fodringer fordringer.
fånøwet fornøjet.

»Næj, si do Andes«, bløw Jens Tæsker ve, »kund do fo en Enkikuen mæ et lille Stæj, så wa de ett de gallest. Hwa sæje do om Sessel Post, hun håer et kjøn lille Huws, å hun er en Kuen dæ ka snakk få sæ. Hun er å jawn godt ve Majt, a tøgges lii de kund vær di Ganning«.

»Sessel Post!« såå Terkel. »De wa osse nued likk for en ung Kåel å gywt sæ mæ såen en Hjavverhæel? Der æ jo ett den mindste Sæed ve hind Snak, hun begynder i Øst å ænder i Vest«.

»De ka godt væær«, såå Jens, »men hwa, de mien hun jo ett nued mej«.

»Nææj«, såå Terkel, »vil do gywtes, så ska do ta jen der æ ung å kjøn, de æ dæ da let Fånøwels ve. Do skuld si, om do ett kund blyw kjæend mæ Grete, dæ tjen ve Iwes, de er en Piig der æ vaer å si o«.

»Ja, Grete«, såå Jens Tæsker å keg så hæægen te æ Brænndvinsflask, »hwem ved hwoe hind Tanker æ henn, de ka si broget ud i et Piggehowed. Men er et hinnd do hå Løst te, så kund a endda måskie hjelp dæ let terætt. A hår et Køs tegue ve hind for et Par Halmvesker, a dannet te hind Træsko de siist, a wa ve Iwes å tææsk. Do brydde dæ jo ett om æ Brænndvin, læ do no mæ fo de der er i æ Flask, så må do fo de Køs, a skuld ha håed ve Grete. Do ka ta Terkel te Vidne o, hwodan vi hå handlet, så æ de så rele som en Pand Duels i æ Nakk«.

»Ja, hold no let«, såå Terkel, »de komme da an o, om do hå handlet såen mæ æ Piig, te æ Fodring ka transpotieres«.

»Sikke da no Snak«, såå Jens, »do ka da wal veed, te hun vil helder køs en kjøn ung Kåel end såen en gammel Nullik som mæ. Læ mæ ve æ Flask!«

– Om Awtenen, ve Andes håd fueret æ Hææst, satt han sæ o æ Hakkelskjest i æ Fuerlow å spekulieret. Han wa ve å blyw kyw å et, han gik så jenn å hååd ålder et Mennesk å snakk mej. Han vest jo nok, te de wa ett andt no Pjat mæ Jens Tæskers Snak om de Køs, han skuld ha ve Grete, men hwa, de kund da ett hinder å tænk o et. Hwodan mon han skuld ha bån sæ ad, hwes de no håd wan sannd, å hwa mon Grete vild ha så te et?

Enkikuen enkekone.
Stæj sted.
Sessel Sidsel, Cecilie.
jawn jævnt.
Majt magt.
tøgges synes.
Ganning gerning, noget for dig.
Hjavverhæel snakkesalig person, vrøvlehoved.
Sæed fornuft.
vaer å si o værd at se på.
hæægen lysten, lækkersulten.
et Køs tegue et kys til gode.
dannet lavede.
så rele som en Pand Duels så rigtigt som en pande dyppelse, sovs.
Nullik vanrøgtet person, sut.
fueret fodret.
Hakkelskjest hakkelseskiste.
Fuerlow foderlo.
kyw ked.
bån båret.

Andes bløw hiel sykk ve å tænk o et. De bløw hallmørk, men Andes bløw sedden å drømt om Grete, te han snåe hiel håd glemt hwoe han wa. Så wownt han ve te dæ gik jen i æ Goer, de lyyj atte te de wa en fremmet, å no gik æ Stållddaer op. Han kund lii skimm et Piggeansegt mæ no lyys Krøller, å så kam han nie å æ Hakkelskjest.

»Goawten Andes«, såå Grete, »no, de æ wol bedst do foe hwa do hå tegue«.

»Hwa æ et do sæje, Grete?« såå Andes, å inden nowwe a dem regti vest, hwodan de wa gawwen te, håd han hind om æ Hals å køsset hind.

»Men Andes da!« såå Grete å stødt te ham, te han næer wa gawwen bagøwe i æ Hakkelsdøngi, »hudden æ do ve et? Hå do mest di Fåstående, helder æ do bløwwen hiel tåvvele? Do hå dawel ett drukken dæ fuld?«

»Do såå, a skuld ha hwa a håd tegue«, såå Andes, han wa så swimmel, te han måt styjj sæ te æ Vekk.

»A ved ett å, te do hå nued tegue ve mæ a den Slaww«, såå Grete, men hun kund ett båår sæ for å li a ham. »A vild jo fly dæ den Kroon, a løndt ve dæ o æ Mærkend«.

De wa en flow Historri få Andes, men de hjalp de wa hallmørk, å han måt jo te o gjø Relehjed få, hwodan han håd handlet mæ Jens Tæsker. Men så kam Grete såen te å li, te æ røø Føløg wownt ve et å sparket i Grevning. Grete kam wal næer hen te Andes, å han kund ett dy sæ men køsset hind jen Gong te.

»Men Andes da!« såå Grete, hun tow ve ham mæ begge Hender å rusket ham. »Do æ hæjsen et fjale!«

»Nææj«, såå Andes, å så køsset han hind ino en Gang, å no strit hun ett imued men pot sæ tæt ind te ham.

Men fræ den Daw, Andes bløw Kjærrest mæ Grete, wa et øwwe mæ hans Fjalehjed.

lyyj lød.
skimm skimte.
gawwen te gået til.
hudden æ do ve et hvad er der i vejen med dig.
tåvvele tåbelig, tovlig.
styjj sæ støtte sig.
Vekk væg.
båår sæ bare sig.
fly dæ give dig.
Grevning grebning, rende bag dyrene i stalden.
pot sæ puttede sig.
Fjalehjed generthed.

Anton Berntsens digt »Æ Hjoordreng« er fra *Bindingsværk* (1927) s. 16–17.

Æ Hjoordreng

I Gue ga et Wand, æ Vejr wa hjaske,
æ Træsko swuppet ve hwæ Trin en goor,
æ Kjøer wa twæære, å æ Tyer wa naske,
mi Bowse slasket dryww-wood om mi Loor.
Den hiele longe Daw gik a å frøs,
å ve a kam i Seng lo a å nøs,
– de æ en træls Bestelling å vær Hjoor!

Men Vejr å Vind æ som Wohærre danner et,
å de ka væænd sæ faar en tænker o,
i Daw æ Verden lissom hiel foranderet,
æ Suel æ værm å blank, æ Himmel blo.
Mi Røkk æ taer, å bådde Tyer å Kjøer
å mæ æ no i rætten godt Humør,
hwa de æ vaer ka kons en Hjoor fåsto.

Wo Nååbos Hjoordreng smutte tit herøwe,
å vi lær ett æ Timer go te Spilld,
I ved ves ett, hwo grum vi tow så løwe,
vi tænde wos et Boel å holde Gilld.
Så stiege vi Katøfler i æ Ååsk,
å a hå Frekadell-Mad i mi Tååsk,
– vi Hjoorer håer et liigodt ett så illd.

Æ Hjoordreng hyrdedrengen.
I Gue i går.
ga et Wand gav det vand, regnede det.
hjaske vådt, pløret.
goor gjorde.
twæære tværig, tvær, genstridig.
æ Tyer wa naske tyren var gnaven.
Loor lår.
træls besværlig.
faar før.
æ Suel æ værm solen er varm.
blo blå.
Mi Røkk æ taer min ryg er tør.
rætten rigtigt.
vaer værd.
lær lader.
grum herligt, skønt.
løwe lever.
Boel bål.
Ååsk aske.
Tååsk taske.

Å a æ kommen i mi Håsbonds Kriidhuws,
han snakker om, a ska ha mie i Løen,
å han hå lowet mæ et Bur mæ hwiid Muws,
– a håer et næsten som hans ejjen Bøen.
Han rues mæ, næer han sie mi Bjeen æ tonng,
så blywe a så stolt som nowwe Konng,
å a kund sprinng – ja lii op te æ Møen!

Å a må kom te Mærkend mæ mi Søster,
vi ska spis Kagger a di finest Fååd
å kjør i Karrusæll, så lænng vi løster,
å vi ska go å lank wos o æ Gååd.
Åk, Gud, hwo håer en møj å glee sæ te,
a tænke tit: mon de å ka blyw ve?
– Wohærre ved da helder ingen Mååd!

Muws mus.
Bøen børn.
rues roser.
mi Bjeen æ tonng mine ben er tunge.
nowwe nogen.
æ Møen mønningen.
Mærkend marked.
Fååd fade.
lank wos drive.
æ Gååd gaden.
glee sæ te glæde sig til.

7.4.2.3. Elbo-Holmandsherredtekster

R. A. Ussing: *Minder fra Erritsø* (1915–17) s. 139–140 en episode fra 1964.

En Daw i æ Mørkning sæjer Hans Klausen te mæ: »Ska vi it nier te Damgor i Awten aa ha wos et gaat Livfuld Hjaarbær«. De va netop ve dend Ti di va moon. »Jaaw«, sejer a, »de ku sku't væ saa möj tombe.« Hofjægermesteren var rejst væk, aa saa var der ingen ander end Gartner Petersen te aa pas o æ Kram, aa ham var vi it synderle ræjj faar, aa i saan en Ti gor et jo, som et kand. Naak æ de, Klausen aa mæ vi lester wos nier te Damgor, aa da et saa ær blæwn mørk naak, gir vi wos i Law mæ gotten Hjaarbær. Da vi haaj lojn let, fur Gartner Petersen Iww o wos aap fraa æ Slaat aa rover u hans Fynsk: »De maaw I itte«. Men de bryj vi wos it nowed om; vi vest naak, han woldt wos it i Faalejenhied. Let ater kommer der en Patrolje, der rove wos an aa sæjer o dje Tysk: »Vas makken si?« »Plokker Hjaarber«, swaahr vi, aa saa gik di aa læt wos leg. – Naawed ater kommer der en anden Patrolje aa rover wos an lisom dind føøst, aa vi swaahr dem lissedan. Men de blæw regtenaak en anden Hjerom. Dier kom jæn aa æ Ungarer aa taw wos mæ; vi skuld föres aap te æ Huejvagt som lo u Laagor. De var en pæn Relehied faa wos aa komm o dend Maahd, nær vi var tæjn i Hjaarbær. Men der hjalp engen Kjæremo'r; vi maat trask aa aap te æ Goer mæ æ Østerriger i æ Hææl u wos. Da vi saa kam deraap, haaj æ Soldaat, dæ plæjet aa sto Vagt udden faar æ Goer, gawn a si Paast aa hæn te di ander. Vi blæw saa kommendieret te aa bliww standend, imæn han hindt æ Paast, aa saa skuld vi val ha van arrestieret te u anden Daw. De føøst æ Østerriger var gawn fra wos, sæjer Klausen te mæ: »No væl a idt sto hier længer, – aa hand ind ad en Loog u æ Staaldhus, som för ind te æ Hakkelskammer, aa *a* ibag ater ham! Diefraa smut vi ind i æ Kaahlkammer aa i æ Sæng aa under æ Dyøn mæ æ Klæjer u. – Vi ku naak höör, di gik aa romstieret uwd i æ Goer aa ljet ater wos; mæn vi va gaat hyt, hwo vi var.

moon modne.
blæwn blevet.
gotten de gode, de her.
lojn ligget.
fur Iww o får øje på.
læt lod.
Naawed ater Noget efter.
swaahr svarede.
de blæw en anden Hjerom det blev en anden herom, det kom til at gå anderledes.
Laagor ladegård.
tæjn taget.
gawn gået.
Loog låge.
Dyøn dyne.
ljet ledte.
hyt beskyttet, forvaret.

De Danske forlod Frederits efter at have kastet det Krudt og de Kugler i Havnen og Voldgravene, som de ikke kunde føre med sig til Fyn, medens de lod de gamle store Kanoner ligge. Østerrigerne rykkede da ind i Fredericia, og de slæbte de efterladte Kanoner bort; de var heller ikke for gode til dem, skønt vi ærgrede os nok derover. Dermed var de endnu ikke tilfredse. Fæstningsværkerne skulde jævnes, og dertil tvang de Befolkningen fra Omegnen, som blev tilsagt dertil gennem Sognefogderne.

Folkeminde- og sprogforskeren Henrik Ussing (1877–1946) var født i Erritsø sogn, Elbo herred. I en artikel i *Danske Folkemaal* 3 (1929) s. 58–59 har han publiceret en prøve på dialekten i Erritsø. Lydskriften er i følgende uddrag af s. 58 forenklet.

Ær·se tå·l.

Dæ var en go'r i Ær·se byj', hwor æ kuen va blæwn sæ'r, å dæ blæw præw'et mane hjæm·ro'j, mæn engen å'm hjalp. Så blæw di roj te å tæj te Fyj'n mæ æ kuen te en klo'q manj'. Hwa æ klo·q manj' roj 'te, de vi'ð a itj; mæn sku hans ro'j hjæl·p, måt di itj mö·ð nåwn o æ hjæm·væj, te dæ kjæ·nj dæm å snakket te dæm. De gik åse ålj' sam'el gåt å val, te di kam hjæm' å drøjet inj' að djer æj'n gå·ðpu't. Da möt di i æ pu't en manj' frå en nå·bego'r. Hanj slaw' æ kuen o æ åwsel å så·j: »No, hjalp et så nåweð, mo'lilj?« Så va dinj' fyj'nsrøjse spilt. – Æ manj' va li· nætop ham, te di håj mistint får å ha gjor æ kuen onjele i æ hu'j ve hække'rij'.

Erritsø tale.

Der var en gård i Erritsø by, hvor konen var blevet sær, og der blev prøvet mange hjemmeråd, men ingen af dem hjalp. Så blev de rådet til at tage til Fyn med konen til en klog mand. Hvad den kloge mand rådede til, det ved jeg ikke; men skulle hans råd hjælpe, måtte de ikke møde nogen på hjemvejen, som kendte dem og snakkede til dem. Det gik også altsammen godt og vel, til de kom hjem og drejede ind ad deres egen gadeport. Da mødte de i porten en mand fra en nabogård. Han slog konen på skulderen og sagde: »Nå, hjalp det så noget, morlille?« Så var den fynsrejse spildt. – Manden var lige netop ham, som de havde mistænkt for at have gjort konen underlig i hovedet ved hekseri.

7.4.2.4. Nørre- og Søndertyrstrupherredtekster

Skolebestyrer, cand. mag. Niels Bogh (1899–1979), f. i Sdr. Bjert, N.-Tyrstrup herred skrev »Nogle Bemærkninger om Tyrstrup-Målet« i *Danske Folkemaal.* 3 (1929) s. 129–141. Prøve på Målet s. 138–139 med oversættelse og Noter s. 139–141. Lydskriften er her forenklet.

»Hø'e, a tru'e snå'e, vi ska te'n å jæm'. A tø's, a trænge gråw· te å kom de'e hæn', vo di grin' a fålk«. »Vo di grin' a fålk, de· jo i Groning'hu'j«. »Vo'dan de?« »Vi do etj de! Kenje do etj æ hi'ståre om æ manj', dæ kom rejen te·n bøy, han etj vest va het. Så kom han fe'bej nåwe fålk, dæ ståj e snaket øwu· æ vaj. »Go'dåw' gåtfålk« so·j han, »ku i itj saj· mæ, va dæn he'e bøy hi'e?« Di svå·e åljer et u'e. Så so·j han et jæn' gang' te, mæn di taj li·q stæl·. »De va da nåwe mærkle menjeske« tænj·t han ve si sjæl' å raj veje. Mæn da han va komen æt lelje ku'n hæn' ue vaj, slåw di en stu'e skran'e op æte ham. Så tåw' han å væ·nj æ hæst li·se råle å roft hæn' te dæm: »No ska i ha tak fålkens! No vi'e a, vor a ær. Få di soj tem'æ i dæn anjen bøy': »Vo'ne'e do kome te en bøy', vo di grin' a fålk, så æ do i Groning'hu'j!« Så hålt di op mæ å grejn«.

»Hør, jeg tror snart, vi skal til og hjem. Jeg tykkes, jeg trænger grov til at komme derhen, hvor de griner ad Folk (dvs. i seng)«. »Hvor de griner af folk, det er jo i Grønninghoved (en by i Vejstrup sogn).« »Hvordan det?« »Ved du ikke det! Kender du ikke historien om manden, der kom ridende til en by, han ikke vidste hvad hed. Så kom han forbi nogle folk, der stod og snakkede ude på vejen. »Goddag godtfolk!« sagde han, »kunne I ikke sige mig, hvad den her by hedder?« De svarede aldrig et ord. Så sagde han det en gang til, men de tav lige stille. »Det var da nogle mærkelige mennesker!« tænkte han ved sig selv og red videre. Men da han var kommet et lille stykke hen på vejen, slog de en stor latter op efter ham. Så tog han og vendte hesten ligeså roligt og råbte hen til dem: »Nu skal I have tak, folkens! Nu ved jeg, hvor jeg er. For de sagde til mig i den anden by: »Hvornår du kommer til en by, hvor de griner ad folk, så er du i Grønninghoved!« Så holdt de op med at grine.«

Tyrstrup sogn, Sønder Tyrstrup herred, Haderslev amt. Hans Krog: *Tyrstrupbogen. Bidrag til Tyrstrup Sogns Historie.* (1951) s. 182–183.

I det følgende skal anføres en Prøve paa Tyrstrup Maalet, som jeg har fundet trykt et Sted. Det passer ikke, hvad Indholdet angaar, til den nuv. Tid, men Dialekten er godt gengivet.

To ældre Landmænd mødtes en Morgenstund paa Landevejen, og der udspandt sig da følgende Samtale om Tidens Spørgsmaal.

Godmorn Jørn! Naa, hvordan goe et, har do snar æ Sæd i æ Jord! De er ejsen ingen Lyv i noue Ting og snart it en grøn Spir enno og de lider endda mod Majdav!

Jørn: Ja, a er snar færre med aa saa, men sikken Kold, det er hver Dav, det er godt, te Folk har Foe nok te æ Kreaturer, for e Grejs kommer sild i Aar, vi kan it bind ud te Majdav.

Christen: Nej, det ser it ud te et. Har do høe, te vi no ska hae Særkalk indføe ved æ Aaltergang, hvad sejer do te de?

Jørn: Ja, de stoj i æ Blad, te de haj vedtovn et ved et Mød' den anden Dav. A tykkes no, te de gik godt nok som det gik, og hae gaven i manne Aar, ven vi er te Aalters, desurren er der vel osse en stor Bekostning ved de?

Christen: Ja, Jørn, a vel eisen sej dig noue. Ven do kommer te Staj eller By, saa vil do et gjen drik a et Kop eller et Glas, te anner har drukken a. Er et it sand? I gammel Dav da drak vi aaltid at jet Ølkrus, aa jen Skæggemand aa e Mark te e Melmad, men de Tider er forbi. E Bekostning blyver vel it stor, det er da kun jengang.

Jørn: Ja, saamænd. De ka vær, de er rigte nok, aa fo de sær Kalke indfør i e Kirk. Men sej mæ, hvorfor kolles de sær, er de noue undle ved saaen Bægre?

Christen: Nej, Jørn. Men vi snakker jo no te Davs osse om Særtog og Særeje og møj ant mæ sær.

Jørn: Ja, de ska do ha Ret i, de er møj sær te. E Priser o manne Ting, de er osse sær. Derfor ka Folk et nær dem. A tænt no, te æ Blad haj sat e Pris ned til April Kvartal, men gjæt om de gør et? Før da kost e Blad 2–3 Mark, no tejer de fem Kroner!

ejsen ellers.
Lyv liv.
Kold kulde.
Grejs græs.
binde ud sætte på græs om foråret.
Ven når.
Skæggemand tyk stendunk (opr. med et skægget mandehoved).
tejer tager.

Christen: Ja, de er sand, hvad do sejer, men det er svært aa fo et te aa goe den Vej, det gaa letter den anden! E Telefon den er osse møj for dyr, etter den Tid vi har.

Jørn: Den kan I skaf a. Men hvad e Skorstensfejer a e Balberer aa manne anner, som vi it kan undvær. De sætter heller it dje Priser ned og de blyver endda for hver Dav der goer, billigere og løv. E Smør koster no kun en Mark, eller hvad a vild sej en Kron e Pund, aa e Æk koster kun 5 Øre e Styk.

Christen: Ja, men ka do it osse skaf e Balberer aa e Skorstensfejer a?

Jørn: Nej, a ka it godt sel barber mæ længer, a rister for møj aa æ Haand, aa a er for gammel te aa kravl op i e Skorsten, det dauer a et te.

Christen: Ja, de ser skidt ud og de er moj sær te i Verden. Hvad mon det skuld blyv te mæ den her Lockout; mon de skuld blyv jens?

Jørn: Ja, de er baade te aa le aa grær over de Forhandlinger; de sirrer jo baade Nat og Dav. De snakker jo om, aa goe en 5–6 Procent ned, er det noue, og kan det hjælp stort? Vi Landmænd er jo da skon ned med mindst 50 Procent med manne Ting, saa a tykkes it, de er noue Forhold i det?

Christen: Nej, de har do Ret i Jørn, det forslaar it. De blyver it ant te bag for vos, en vi ka spink aa spar, hvor vi kan aa saa selv barber vos og kravl op aa gør e Skorsten ren!

Jørn: De ka a et, om a olle saa gjen vild. –

rister ryster.
dauer duer.
jens enige.
sirrer sidder.
skon skåret.
olle aldrig.

7.4.3. Sydvestjyske tekster

7.4.3.1. Indre sydvestjyske tekster

K. J. Kristensen (1867–1929), f. i Torstrup sogn, Ø.-Horne herred. *Sownraadsforhandlinger i Snakkenbjerre Sownraad* (1895); 2. Saml. (1896); herfra »Ansøgning om Aalderdomsunderstøttels« s. 59–66; *Forhandlinger i Snakkenbjerre ny Sownraad* (1899); genudgivet i Albert Bayers jydske Bibliothek Nr. 33, 34, 35 (1922); *Pesalliker* (dvs. løgnehistorier, eventyr) (1897); *Howro fra mi Hjemejn* (1903).

Æ Formand aavnet æ Møed mej o meddiel, te der waar trej stuer Sager o æ Dagsorden. Han haad osse i den Anledning saae te hans Kuen, te hun maatt sørre for en extra gue Onnen. De haar hun lowwet; o di æret Medlemmer skal ett kom te o mangel nowwed i den Retning.

Der forelegger føst en Ansøgning fra forhenværend Hjuler o Karetmager Peder Jens Mikkelsen – i dawle Taal bedst kjæend under æ Navn Hjulpeter – om te der maa blyw bevilget ham en passend Aalderdomsunderstøttels, no da Aalder o Swaghied er ve o faald o ham, o han ett er i Stand te o skaff de nødvende te Ophold o Nødtørftehied.

Jens Smej skuld anbefaael den foreleggend Ansøgning. Han kjæend Hjulpeter som en skekle o hæderle Mand, der waar fuld værdig te o fo nowwed Hjælp o hans gammel Daww.

Knud Thøger skuld ett kom ind o Hjulpeters Skeklehied; men forresten haad han wal ett vaen mier skekle end jen a vi anner. Han waar da i hwer Tefælde, hwis en ejsen maa hae Low te o sejj 'et, slem kradsbøste ve den sidst Rigsdagsvalg. O de haar han vaen, hwer Gaang han haar kund faat Lejlighied te 'et. Han vedst osse godt, te Hjulpeter ett haad stemt o ham, den Gaang der waar Sownraadsvalg. De waar ett for de, te han brye sej nowwed om 'et; men de waar jo da ejsen en ringg Tjennest o gyer jen.

Jens Smej vild nødde hae, te den Slags Ting skuld komm i Betragtning i en saaen Sag. Her skal der kun væer Taael om, hur vidt di er værdig eller ett. O der er der viss ett nowwed o sejj om Hjulpeter.

Søren Bødker waar slet ett bløwwen forunneret øwwer o høer Knud

stuer store.
Kuen kone.
Onnen middagsmad.
Hjuler hjulmand.
faald o falde på.
skekle skikkelig.
vaen været.
ejsen ellers.
gyer gøre.

Thøgers Udtaalels; de lignet saaen en stuersnudet Goermand o forlangg, te vi skal dans ætter djer Pisk. Men de skal fanneme blyw Løwn! De blywwer dem, der inden ret længg kommer te o lyster wos. O saa skal I sie, bette Kaael, te I skal komm te o dans ret om!

Æ Formand skuld mindd Søren Bødker om, te han ett haad Low te o brueg en saaen Udtryksmaaed. Han vild telieg mind ham om, i hwis Hus de waar, han soed; o hær toeld han ingen Skjældsuer.

Søren Bødker soed, hur han vild sedd! O saa kund di jo prøw o smied ham ud, hwem der tuer. Men han vild ejsen mind æ Formand om, te han fæk si gue Betalling for o gie Lokaler te æ Sownraadsmøeder, saa der waar wal ingen Ting o takk ham for.

Æ Formand vild i si Stand o Stelling som Formand i den æret Sownraad kald Søren Bødker te Orden for hans upassend o opsætsig Opførsel. O saa haar han o holdd hans Mund!

Peder Mikkel vild helst komm godt ud aa 'et mæ aald Minnesker, saaen i de hiele o stuer betragtet. O han skuld derfor ett blænd sej ind i de Skjænderri. De kund wal ett nægtes, te den jenn kund træf o hae Ret o den jenn Maaed; o den anden kund jo osse træf o hae Ret saaen o en anden Maaed. Den her Aalderdomslow waar der no møj godt i saaen i si stuer Hielhied betragtet; o de kund viss osse godt væer, te der waar møj undt i 'en. De skuld han ett saaen kund sejj. Men nær der saaen waar møj undt, o der osse waar møj godt, saa gjælder 'et om o foe fat i de, som er godt. For de, som er godt, er jo ett undt saaen i si stuer Hielhied betragtet.

Jens Nørgaard kund oplys, at – te Hjulpeter for ett ret længg sinn haad haaed en stuer Gildd, hur di nok haad spist en hal Foer o draakken ett saa ledt boede Øl og Brændvin. De waar ett for de, te han misundt Folk, te di fæk en gue Føe o osse ledt o drekk, for de waar nowwed, som han – i Gedulgthied bemærket – osse saatt stuer Pris o; men han tøtt lieggodt, at – te – nær en Mand vil søeg om Aalderdomsunderstøttels eller saaen nowwed, saa skal han ett hae Low te o hold saaen Gilder.

Søren Bødker vedst ett, om æ Formand haad nowwed imued, te han igjen saae nowwed, for saa kund han nok hae Lyst te o mindd om, te der osse waar anner, som holdt Gilder. O de waar Gilder, hur der bløw spist o draakken mier, end en Husmandsfamille behøwwet for o kund løww en hiel Oer. Saa vidt han vedst, haad Jens Nørgaard fornylle haaed en Gildd,

stuersnudet Goermand storsnudet gårdmand.
soed sad.
toeld tålte.
blænd blande.
tøtt syntes.

hur di oed o draak, saaen te di waar kneppelfuldd i flier Daww ætter, o hur di nok lawwet Ting, som ett saaen er skekket te o snakk om.

Æ Formand vild adwaar imued o komm ind o privat Teritoriummer.

Søren Bødker kund ett indsie, te Jens Nørgaards Gilder waar mier privat end dem, som Hjulpeter holdt.

Poul Hansen soed o kom i Tanker om en Historre, som Folk fortoeld fra Jens Nørgaards sidst Fødselsdaw. Saa vidt han vedst, waar 'et den Gaang, te Søren Østergaard o Mikkel Dalager byttet Kwonner. Og da di saa æ Daw ætter skuld te o bytt tebaaeg, saa vild Sørens Kuen ett hjem igjen; saa de war lieg ve, te Mikkel waar bløwwen hengend ve tow Kwonner.

Jens Nørgaard vild sejj, at – te han ett kjæend nowwed te den Historre.

Poul Hansen: Jow saagu gjør Du saa. De er jo da nowwed, som der er gawwen møj Snak om.

Knud Thøger: Hudden waar' et de gjæk? Waar de ett osse ve den Lejlighied, te Du soeld den stuer Stud for tow Tusend Kaffeponss?

Jens Nørgaard skuld derte bemærk, at – te – at de waar jo kun Løjer. Han kund i Gedulgthied oplys, te han haad æ Stud ino, hwis der waar nowwer, som haad Lyst te o kyev 'en.

Knud Thøger kund godt lie æ Stud; o han kund maaskie osse godt komm i Tanker om o kyev 'en, nær di ejsen kund jennes om æ Pris.

Æ Formand troww nok, te di æret' Medlemmer waar ve o komm wal laant uddenfor den foreleggend Sag. Æ Sownraadsmøeder waar ett den rett Plads te o sedd o handel mæ Stued.

Jens Smej vild, for o komm tebaaeg te den foreleggend Sag, foreslo, te der bløw bevilget Hjulpeter jen Hunner Kroner i Understøttels; de waar et for møj, nær en ejsen skuld gie ham nowwed.

Knud Thøger kund henhold sej te, hwa han aalleree haad udtaaeld; o han kund ett goe mej te o gie nowwed.

Peder Mikkel haad møj teøwwers for Smaafolk saaen i de hiele og stuer; o han kund osse godt und Hjulpeter en gue Hjælp i Betragtning aw, te han haad gjoer møj Arbed for ham. For de troww han nok, te han haad gjoer boede godt o billig, saaen i si stuer Hielhied betragtet. Men han waar kommen i Tanker om, te de viss waar ett saa ledt bejjer o gie æ Understøttels i Naturalier, for de waar ett aaltier, te Smaafolk forstaaj o brueg

oed o draak åd og drak.
Kwonner koner.
gawwen gået.
Hudden hvordan.
soeld solgte.
kyev købe.
jennes enes.
laant langt.

Pæeng. Han haad forresten nowwed Rou, som haad tejen ledt Skaae. De waar ett saa møj, te de kund gyer nowwed; men sjel kund han ett lie o brueg 'et. De Rou vild han godt øwwerlaaed te æ Kommune for en rimle Pris. O saa kund Hjulpeter jo foe nowwer Tønner aa 'et i Understøttels.

Æ Formand tuer ett goe mej te en saaen Ordning. De kund gjaen blyw tejen ild op, o der kund komm en Diel Snak ud om 'et, som æ Sownraad slet ett kund væer tjæend mej.

Søren Bødker skuld nok gyer sit te, te der i »Arbejdervennen« kund blyw oplyst, te æ Sownraadsmedlemmer i Snakkenbjerre haar for Skek o fyld djer fordærret Sager, som di ett sjel kan brueg, i Fattefolk.

Peder Mikkel sympatisieret møj mæ æ Aviser, saaen i de hiele o stuer; men sjel vild han da nødde udsætt sej for o komm i 'em. O nær æ Formand ett tøtt om hans Forslag, saa skuld han gjaen tejj 'en tebaaeg. De waar ett for o foe di Par Tønner Rou soeld; for dem kun han næem foe awsaat te en anden.

Æ Formand vild no awslutt æ Diskussjon. For han faand, te den foreleggend Sag haad faat en grundig o omhygele Drøftels.

Jens Smejs Forslag om o gie Hjulpeter Hunner Kroner i Understøttels bløw derætter vetejn med fier Stemmer imued trej: Knud Thøger, Jens Nørgaard og Peder Mikkel.

Rou rug.
tejen ledt Skaae taget lidt skade.
gjaen gerne.
tejj tage.
tebaaeg tilbage.
soeld solgt.

J. Carl Christensen (1873–1945) født i Torstrup sogn, Ø.-Horne herred. Har skrevet *Kræn Pæjsens Fødselsdavsgild* (1904, 2. Opl. 1922) (= Albert Bayers jydske Bibliothek Nr. 4); *Kakkelovnssjov. Smaahistorrer fortold o vestjysk Buendmoel. Første Awten* (1905, 2. Opl. 1922), *Anden Awten* (1906), *Trede Awten* (1916) (= Albert Bayers jydske Bibliothek Nr. 10, 12, 21); *Laust Pejsens Kjøvvenhavnsrejse. Fortold o vestjysk Buendmoel* (1922) (= Albert Bayers jydske Bibliothek Nr. 38); *Fraa 48. Smaa Krøniker fortold o vestjydsk Buendmoel* (1923) (= Albert Bayers jydske Bibliothek Nr. 44). Herfra s. 32–39.

»Jov, Brændven er slet et saa ild,« mint Mads, »en skal baaer tej te et mæ Maaed, de hovsker a nok fra Krigens Ti, da kan et endda nok væer, te en Dram tidt gjoer slem godt. Men et for møj aa et; de saae mi Faaer te mæ, ilav a rejst, han haad sjel vaan mej ve Stralsund. Saa hejer ledt o tidt, ledt o tidt saae han.

A hovsker et ino, lisaa tydele som om de waar i Guer, den Daw te æ Sovenfoved kom mæ mi Pas, de waar et saa grov læng atter, te vi haad faat Æend o de hær Slavekri.

A gjæk opp o æ Tovtavrer o skyvlet Furrer op, saa sier a æ Sovenfoved komm li nier imued mæ. Naa, tænt a, no er Di gue Daw nok øver li for de føst. O de passet ov godt nok, for der støj o æ Pas, som a fæk, te a skuld møed uopholdele i Slesvig; a haad jo van o Session æ Atteroer faer, saa a waar jen a dem, der støj allerføst for Tuer.

Naa, vi fæk jo lejet en Mand te o kyer mæ wos, for der waar jo flier aa æ Soven som skuld astej, o den Gaang waar der engen Jaenbaaen, saa de mjest haste en kund kom astej, de waar mæ en Uen. Mi Muer stoppet mæ nover Hueser o Skjovter i den jen Æend aa en gammel Tværsæk, o i den anden Æend haad a en ledt Føewaarer, en Kovring o en lille Brik Smør, en Par Beddewoster o en Pøls o saaddan en ledt te æ Føe.

Æ Mued støj jo høt ve wos alsammel, et for de te a trover, der waar

baaer tej te et bare tage til det.
hovsker husker.
ilav da.
vaan mej været med.
hejer hellere.
i Guer i går.
Tovtavrer toftagre.
skyvlet skovlede.
sier ser.
støj stod.
van været.
æ Atteroer faer efteråret før.
kyer køre.
Jaenbaan jernbane.
Uen vogn.
Kovring kavring, lille rundt sigte- el. hvedebrød.
Brik smørkop af træ.
Beddewoster bidderost, surmælksost.
Æ Mued støj jo høt Modet stod jo højt.

swaar manne a wos som egenlig haad mier end li te sej sjel, moskie knap nok de, men der waar jo engen som vild la sej mærk mæ et, o saa saang og hujet vi i en sølle Ti, o lovet di hær Oprørerer da saa møj en grov Uløk, naar vi kom ilav mæ dem.

Da vi kom te Slesvig, fæk vi Beskejen om, te vi skuld meld wos op o Gotterup Slot. Der fæk vi vor Mundiering udlevieret o en hiel hoven Instrugser forklaaret. Vi bløv indkvartieret i æ Halm i nover stuer Staaldd, men di saa, te vi skuld snaar fo en bejer Kvartier. Næst Maaen tiele fæk vi Ordre te o stel te Udleviering a noved te æ Føe, Naturalforplejning som de kaaldes.

Saaddan i Fredsti da tejer et jo laang Ti, inden æ Rekrutter di kan blyv uddannet som de hier, men den Gaang, da æ Fjender waar li ve wos, bløv der et lavet saa møj ud aa et. Vi fæk Lov te o leg i de hær Halm en Timesti, o saa kom der Boj, te vi skuld herut, æ Tyskere haad begynt o brind o, udenfor æ Bøj.

Vi skuld jo et saaddan ret mej ud i Slav, da vi li waar kommen i æ Klejer, men vi skuld leg som i en Slavs Reserve udenfor æ Bøj.

Vi haad et lo der ret læng, før te di begyndt o kom mæ di føst soret forbi wos. Deher hovet vi et ret godt, o a trover nok, te æ Mued saak slet et saa ledt, ve di flejst a wos.

Di hær sølle soret di jamret o klavet sej, o æ Blo dreppet aa æ Vuen som sind, de waar noved der faald ve wos den Dav; sin da vi sjel kom mej te et ret for Aller, saa gjoer et wos et noved vier, om di saa faald li ve æ Sie a wos. Da vi haad lo der ud en Ti, bløv der gien Ordre te, at vi skuld go tebaaeg, o vi marsieret ind igjemmel Slesvig By. Der waar noven, der saae, te di tysksindet Borgere di skød o di dansk Soldaater ud fraa æ Hues, ilav vi gjæk igjemmel æ Bøj, men de mærket a et noved te, der fortælles saa møj i saaddan en Ti, o de er laant fraa, te de er sand aalsammel.

De waar hen o Avten, inden vi kom astej naero, de waar jo æ Mjening, te vi skuld marsier te Flensborre.

Vi menig Soldaater fæk jo et ret møj o ved om, hvudan de hiele waar gaven te, men saa møj høer vi da, te vi haad saa novednær tavt æ Slav; æ Tyskere haad van wos for manne den Daw. Nu skuld vi træk wos tebaaeg.

tejer tager.
Boj bud.
brind o brænde af.
Bøj by.
soret sårede.
hovet vi et syntes vi ikke om.
saak sank.
dreppet dryppede.
som sind somme tider.
faald ve gjorde indtryk.
Aller alvor.
laant fraa langt fra.
naero nord på.
gaven te gået til.
tavt æ Slav tabt slaget.

Vi marsieret de mjest aa æ Nat, o I kan stuel o, te de knev for wos ong Soldaater, vi waar jo et waan te de hær. En Gaang imeld gjoer vi Hold, o fæk en lille Bid te æ Føe, de waar nover taer Støkker Kaaeg, di kaalt dem Beskøjter, o saa en ledt Brændven vi fæk. De waar et for de, te de waar nover fied Føe, de waar et saa gue som dem Meldemader mæ wor Muers hjemlavet Rulpøls o, som di flest a wos waar won te o fo te vor Formejesmeldemad, men de gjæk hejsen udmærket nier for wos.

Henad we Mejesti naaj vi endele Flensborre. Der vest di et al de gue, di vild gyer ve wos; laant udenfor æ By kom di imued wos mæ bode Smørrebrø o Øl o Mjelk o Kaffe.

Vi skuld jo indkvartieres dæer, di saae, te vi skuld ves blyv der i nover Daw.

A kom te o bue jen Mand ve en møj flenk o dansksindet Skomager. A fæk mæ en gue Unden, som a jo nok kund træng te, o saa vild a leg mæ i æ Seng for o fo en lille Mejesøvn.

Men a haad et lo ret læng, inden æ Skomager kom faarend ind te mæ o rovt: Stræv o kom op, I skal astej, for æ Tyskere er li her uddenfor æ Bøj! De kan nok væer, te der bløv Opstandels, saaddan te de forslov noved. De hiele waar hiel tunte, Offisierer rend rundt o ljedt atter djer Folk, o noven rend a sej sjel udenvier ud aa æ Bøj. Noven waar kommen i al djer Klejer, o noven haad kuns de hal o sej, de hiele gjæk lisom de bedst kund, riende o gavend o kjørrend imeld hverander, enhver sørret baaer for o kom ud aa æ Bøj. Runden om æ Gadder lo der Bøsser o Sabler o Kasketter o møj ant o flød, de hiel waar hiel tunte.

Udenfor æ Bøj faald der endelig ledt Rollehied øver wos, o vi prøvet o o kom o wor Plads.

Tesist vist de sej, te de hiele waar et ant end blind Allarm, som en sejer.

Offisierer vest hverken ud hejer ind, somsind waar di li ve o kommandier, te der skuld skydes o wor ejen Folk, i den Trov te de waar Tyskere.

Ud o Avten fæk vi endelig Lov te o hvil wos, vi bløv drøvven ind o nover stuer Goer, en Kompeni o hver Goer; o saa maat vi sie, om vi kund fo wos ledt Hviel. Nover lo i æ Halm øver i æ Laae, o nover ind i æ Stald i en tom

stuel o stole på.
nover taer Støkker Kaaeg nogle tørre stykker kage.
naaj nåede.
bue jen Mand bo ene mand.
Unden middagsmad.
Stræv skynd jer.
tunte forvirret, tosset.
gavend gående.
somsind somme tider.

Kubues, der kraveld a ind, for a vest nok, te der waar mier lun i æ Staald end øver i æ Laae.

Da de bløv Daw, marsieret vi vier, men de waar streng ve wos, o sinde gjæk et, træt waar vi, for ledt haad di flejst a wos fot o spies, o æ Fædder bløv øem a de hær marsieren, som vi jo waar for ledt waan te.

Endelig laant om læng naaj vi te Dybbøl, o di saae, te de waar æ Mjenning, vi skuld øver te Als, for te vi kund hviel wos ud, o fo noved Eksersids o saaddan noved, som hør mej naar en skal vær en regte Soldaat.

A bløv indkvartieret i en lille Bøj der øver o Als, a trover te en hied Jegen hejer saaddan noved. A haad et udmærket i den Ti, vi waar der, a buer ve en Husmand jen Mand, o di vest et aal de gue, di vild gyer for mæ. Hejsen saa eksersieret vi jo, o prøvet ov o sto ledt Vagt nier ve æ Strand.

Der bløv fortold nover grov Historrer i den Ti, vi lo o Als. Saa bløv der saae, te æ Russere haad bombardieret Rensborre, og saa te æ Engelændere haad indtaaen Kiel, o Løven waar jo da de hiele.

Hen i Maj Moned bløv vi sejlet øver te Fyen, hvufor vi skuld derøver, ved at et, men vi kom der da, o vi haad et godt, inu bejer end o Als. Æ Ti gjæk mjest mej o hold Eksersids o marsier frem o tebaag o æ Landevej.

O saa forresten holdt vi jo en ledt Sjov mæ di fynsk Pigger. De mærkele waar forresten, te æ Pigger vild møj heller i Kast mæ wos menig Soldaater end mæ æ Offisierer, de kom vel av, te di kund nok tænk, te Offisierer vild baar hold Løjer mæ dem, men vi ander kund der da være Rimelighied for, te vi haad rele Tanker mæ dem.

Der waar da ov bode jen o anden a di jysk Soldaater, som bløv gue Venner mæ en Pieg o Fyen, som sinn, da æ Kri waar øver, bløv hans Kuen.

Sidst i Mai maat vi rejs fraa æ Fynboere, I ka trov, te vi waar kyv aa et, o di vild da ov gaat ha beholdt wos noved længer, men der waar jo et noved ve de o gyer, der waar kommen Ordre te, at vi skuld astej, og saa skuld vi et.

Vi bløv sejlet øver te Als, o marsieret derfraa øver ad Slesvig igjen. Men Gujbewaares! sikken Forskjel der waar bløven o et, sin vi rejst derfraa: Alle Goer waar næsten skødt i Smadder, o al di kjøn Træer omkring i Ejen waar fældet, de sov hiel ølet ud.

Kubues kobås.
sinde sindigt, langsomt.
æ Fædder fødderne.
buer boede.
kyv aa et ked af det.
Goer gårde.
skødt skudt.
ølet ødeligt, uhyggeligt.

Nu waar vi jo bløven ret Soldaater, o de waaer et svaar læng, inden vi kom ud i Slav. Den Daw fæk vi Held te o dryv æ Tyskere tebaag, o di haad ves ov manne soret o faalden, men vi slaap da hejer et sjel fri for de.

Oveno den Tur bløv vi indkvartieret ud o æ Land; de waar knap saa godt som i den Ti, vi lo o Fyen, for her waar vi møj nærer ved æ Tyskere, o æ Bebuere waar hejer et alsammel o stuel o, saa vi skuld tej wos i Avt.

stuel o stole på.

tej wos i Avt tage os i agt.

Niels Holbak (1884–1954) var født i Tistrup sogn, Ø.-Horne herred. Han skrev to digtsamlinger: *Imeld-golaw. Jydske Digte fra Vardeegnen* (1940) og *Sownfolk. Jydske Digte* (1954). Fra den sidste er »Æ gammel Pottemager« (Den gamle pottemager) s. 15–16.

Æ gammel Pottemager

Ja, no æ han gammel, o ka ett wal wæ jenn.
Hans Folk di æ ræjst – heller dø o henn.
Æ Ywensyn æ ring – o æ Jægt den æ slem,
o no vil di ha ham ind o di gamles Hjem.

De tøgger han o – o han ved ett om han tør,
o ta saan Bestemmels. – »En ska ved hwa en gjør!
De sæje nok te dær ska en foet saa godt,
o en Passen som en alder i si Daw haa faat.

Si Seng blywer rej – o saa pæn som di buer,
o æ Bestyrerind ska væer som den raareste Muer,
dæ sørrer faa de hile bode Onden o Næder. – –
Ja, saan gor æ Snak, – men, mon de sæder?

ka ett wal væ jenn kan ikke godt være alene.
dø o henn døde og borte.
Ywensyn øjesyn, syn.
Jægt gigt.
tøgger tygger.
ved vide.
foet få det.
Passen pasning.
Si Seng ens seng.
buer bor.
bode Onden o Næder både middagsmad og aftensmad.
mon de sæder? mon det passer?

I hur a æ kommen haa dæ van nowwed i æ Vej.
O hudan mæ mi Sager, som a ska ha mæj?
mon di haa Plads te mi gammel Skatol?
o hwem ved om en dæhen maa spøt o æ Gwaal?

Nej, a twil o te de blywwer saa raaer,
hæ hjæm ved a jo da hwa a haaer,
mi Kjæp den hænger o si Søm ved æ Grue
o lie ve æ Sii aw dæ haar a mi Lue.

A ka taa em i blind, o a ved hwa de æ vaer,
o ka hjælp si sjel nær en ska ad æ Daer,
o si dawle Tur, rundt i æ Udhus-Rumm
hur a kinder hvæ Krog, lissaa godt som mi Lomm.

I si Manddoms Oer sod en her ve æ Skyww,
o formet æ Potter saa kjøn di ku blyww.
Dæ waa Lyw o Humør i æ Arbedsrumm. –
No er æ Own jo koeld – o æ Hylder æ tomm.

Men de æ mæ saan Faanywwels o list omkring
o lissom ka snak mæ mi æjen Ting.
Om de der æ henn – om di gammel Daww,
da en i no i si Haandværk haad nok o laww.

No ka a ett mier, – a æ jo en Krøwl,
o de waa jo gue nok, o blyw fri for æ Bøwl. –
– Men ilywwel o fløt? – a ved et – ett ræt
no maa a ves heller, – – soww o et i Næt!«

I hur ihvor, ligemeget hvor.
van været.
spøt o æ Gwaal spytte på gulvet.
a twil o jeg tvivler om.
raaer rart.
æ Grue gruekedlen.
Lue hue.
vaer værd.
ad æ Daer ud ad døren.
kinder kender.
Oer år.
sod sad.
æ Skyww bordpladen, bordet.
blyww blive.
Lyw liv.
koeld kold.
Faanywwels fornøjelse.
Krøwl lam person, handicappet.
æ Bøwl besværet.
ilywwel alligevel.
i Næt i nat.

7.4.3.2. Fanøtekst

Sønderho, Fanø herred. Båndoptagelse foretaget af Udvalg for Folkemaal, København, i 1952 af fru Thomsen, der fortæller frk. Sørensen om en konfirmationsdag. (Teksten er lidt forkortet, og lydskriften er forenklet).

»Hwo'dan gek æ tu'r ælsen dær'hæn? Kåm do ti·le nåk te æ kjer'ken?«

»Å·k ja. Jör·n å hun war u· å 'ta i'moð mæ, så a kå'm li· te æ kjer'k, som de be'gynt, de war li· te'pas. Å de war så kjö'n i æ kjer'k. A trow'r, dær war 'å't å 'tyw· bö'rn, å Poul han war den 'föst 'a dæm, å vi blöw' 'så gåt i'mowðtå'en. . . .

Å så kåm vi jo dæ'råp a'ter æ kjerken. Å dær war' en grom' fro'kåstbow'r dæ'ket. Så'n noweð 'de æ vi jo e won't te.«

»Mæn hwa så? De war jo li·q noweð får Ne·ls å Enger å dæm dæ·r.«

»Ja, do ka trow', 'di ku 'ha noweð. Å a kun åse gåt ha noweð, får a hað et fåw'en noweð sin åm mån·ern klåk å't, så 'a war swålten. Vi ær jo et won't te å 'fo al· de. – Å så åm a·tner, da fek vi åse en gu' a·tensbow'r, mæn da hað a et så möj' ape'tit, da war a e' så swolten. Di ajer di ku jo bæjer hanj· 'åp. Dier war mane grom· ræ'ter. Dier war jo föst sop mæ alj slas båler å kra'm i', å så war dær koht laks mæ en fi'n såw's 'te. – Ja, å 'så war dær ba·qæter, så war dær så'n mæ sni'ter te di hæ'r kyleng å höns mæ så'n di hæ'r fi·n peverro'ð – – –, mæ flø·ðpeverro'ð. Å så fæk vi en fi'n de'se'rt æ'ba·ɋa'ter. Å de tow jo ti'h, enjen di blew fær· mæ 'de. Å så åm æ a·ten, da æ klå'k dæn' war hænimoð ha·l tö'l, så tow vi åpað te Æsbjæ'r.«

»Hå·ð i så et en bi'l da?«

»Næj·, di hår engen bi'l. Mæn de gik så mæj gåt, de war så'n e dæjli væj'r, de hwærken ræj·n hæler nownteng'. – – . . .

Å så da vi kåm te Æsbjæ'r, så pla·qt Jör·n æ'får, vi sku ta en bi'l. Å så, da vi war o æ fer·, så paseð de så gåt: dæ'r stoj Ælna! – Så splæjseð vi 'sam'en te en bi'l. De war jo en lang' væj, hwes vi sku ha ga'en hel dæ'r u'j.«

ælsen ellers.
grom' flot, udmærket.
won't te vant til.
fåw'en fået.
mån·ern morgenen.
swålten sulten.
åm a·tner om aftenen.
a·tensbow'r aftensbord
hanj· 'åp hande op, klare det.
sop suppe.
koht kogt.
ti'h tid.
fær· færdige.
åm æ a·ten om aftenen.
tö'l tolv.
æ fer· færgen.
stoj stod.
ga'en gået.

7.5. Slesvigske tekster

7.5.1. Nordslesvigske (sønderjyske) tekster

7.5.1.1. Vestslesvigske tekster

Chr. Seeberg (1895–1937) fra Rødding sogn, Frøs herred, skrev *En jenle Kaels Jul. Digte i Røddingmaal* (1928) hvorfra:

Mi Hjemmind.

Hven a komme hjem te mi ejen Gård
så er a så glaj som en Skreje,
de er akkurat som mi Hjart den slår
lidt raske end hejsen den pleje.

Æ Tag er lidt vinsk å æ Vinre skjææw,
– de er ingen Palads te a eje, –
men glante som her kund a alle lææw,
om osse a haj et lidt beje.

Mi Haw er kuns lille å ett moj i,
men Supkroj å Kål ka de gro de,
en Awild, lidt Blomme å to Kasse Bi
ka rigle få Plads te å stå de.

Mi Ko'n er for tynd, å æ Grejsmark rø,
– mi Jord er jo grå å kuns fatte, –
men åltins a får da mi dawle Brø,
å her skal en ett sammel Skatte.

Her har a mi Slef, å mi ejen Ven,
hun hjælbe mæ trole å pyssel,
å komme vi hjem fra æ Mark igjen,
a hjælpe ve indendørs Syssel.

Men sker et kaske så en jenle Gång
te lidt i æ Husstand der trænges,
så rejs a, men åk, hvor æ Ti er lång,
a går i æ Staj kuns å længes.

A længes etter den blejse Ko
å etter den røø å den hvie,
a vanter å tæsk i mi ejen Lo,
å hjælp mi Kjesten å slie.

Å hven a er hjem i mi ejen Gård,
så er a så glaj som a pleje.
Hvofor? Ja, hvofor a ett sjel forstår,
men ingen Stej har a't no beje.

Mi Hjemmind Mit hjem.
Hven Når.
glaj glad.
Skreje skrædder.
mi Hjart mit hjerte.
hejsen ellers.
vinsk vindsk, skæv, fortrykt.
æ Vinre vinduerne.
glante som her pænere end her.
lææw leve.
beje bedre.
Supkroj køkkenurter.
Awild abild, æbletræ.
Blomme blomster.
rigle rigeligt.
Mi Ko'n Mit korn.
Grejsmark græsmark.
mi dawle Brø mit daglige brød.
Slef slæb, besvær.
å pyssel at pusle, sysle med småarbejder.
jenle enkelt.
æ Staj staden, byen.
blejse blissede.
vanter savner.
har a't har jeg det.

En anektote om studehandel, optegnet af Anders Bjerrum 1939, efter Peter Højer fra Gansager, Vodder sogn, Hviding herred. Gengivet efter Anders Bjerrum: »Om de danske Dialekter i Sønderjylland«, *Sønderjydske Årbøger* 1953, s. 108–109. Oversættelsen af Anders Bjerrum.

No veer æ jo et, om de vår Andes a æ Lykk hælder de vår Mads Jåkkob fra Vellerup – han køør te Var Mærkend. Da haj di enner Feervuun, mæn di hajj sån lætt Kastenvuun mæ Agstool te, å dæmm køør di å heel dærneer. Å da haj vi enner Særrel snar, de vår Speesiger, å så haj di æn Pæængkas i æ Agstol å æ Kat om æ Lyw. – Han køør jo. Å Hans Skolmester han gek, heel te Var, å tråtт jæm; han skør jo Gjænvæj åmælld, får dær gik jo Stii. Å så kæænd han Asen kom ætter et æ Foorværk. Å han ströwwet – han gik jo liig te mæ æn Sti, dænd an sku jo æn Slenk urren om – å han roft å ham; mæn ham te dær køør han vest jo et, væn de vår, å han pisket å æ Hææst, får han veld jo et ha ham op å ag. De vår ves neer ved Bramming. Å Hans Skolmester han måtт jo gå, mæ æ Kat om æ Lyw, å dænd vår svar, heel te Var.

Di tåw Söwren tæjj mæ enner fræmmer op å ag, de ka do stool å; di sår jo mæ æ Pæængkas i æ Agstol.

Nu ved jeg jo ikke, om det var Anders af Løkken, eller det var Mads Jakob fra Vellerup – han kørte til Varde Marked. Da havde de ingen Fjedervogne, men de havde sådanne lette Kassevogne med Agestole til, og dem kørte de på helt derned (de gamle sagde jo ned til Jylland, men op i det tyske). Og da havde vi ingen Pengesedler næsten, det var Specier, og så havde de en Pengekasse i Agestolen, og Pengekatten om Livet. – Han kørte jo. Og Hans Skolemester han gik, helt til Varde, og trak hjem (med de indkøbte Stude); han skød jo Genvej nu og da, for der gik jo Stier. Og så kendte han, Asen komme efter det, Køretøjet. Og han skyndte sig – han gik jo lige til ad en Sti, den anden skulde jo et Slag uden om – og han råbte på ham; men ham, der kørte, han vidste jo ikke, hvem det var, og han piskede på Hestene, for han vilde jo ikke have ham op at age. Det var vist nede ved Bramminge. Og Hans Skolemester han måtte gå, med Katten om Livet, og den var tung, helt til Varde. – De tog Søren tage mig ingen fremmede op at age, det kan du stole på; de sad jo med Pengekassen i Agestolen.

7.5.1.2. **Rømøtekst**

Thade Petersen (1866–1949), født på Rømø. Digtet »Min Fødeø« er efter Marius Kristensen og Carl S. Petersen: *Sønderjydske Digte på Folkesproget i Udvalg* (1920) s. 85–86.

Min Fødeø

Låndt hyrrer ò størr' er e Bank' »op å Land«
End dem, som vi her kålder Bjerre,
Men de er de sam, for så dejle a Sand
E Haw gør dem inne Stej færre.
Å di er så dawle, a Lyng er djert Klær,
Ò vi tøgs jo å, vær så fin er it værd.

Di har et vel kønner der neer i Øst,
Fo' di har jo Masser a Træer,
Men vi holder mjest a vo law', sande Kyst,
Ò de ær no slet it så sæer.
For hven et er Storm, ò e Haw stær i Brand,
Så er et skam stolt gør, te den holder Stand.

Vel er di ofo' vos så manne et Stej
Ò sier, vi sjokker bagetter,
Men vi kommer osse da nok långs e Vej,
La vær, de ku gå e lidt letter;
Men Frej har vi her ò så dejle en Ro,
Ò derfor vi helst dog å Rømø vil bo.

Låndt hyrrer Langt højere.
e Bank' »op å Land« bakkerne oppe på land (i Sønderjylland).
kålder Bjerre kalder bjerge.
E Haw havet.
gør færre gør færdig, laver.
inne Stej intetsteds.
dawle dagligdags, tarvelig.
djert Klær deres klæder.
tøgs synes.
it ikke.
neer nede.
sande sandede.
hven et når det.
stær står.
gør gjort.
ofo' foran, forud for.
e lidt en smule.

Di gjærn vil fotæl vos der op å e Land,
Vi er it så kloeg som di er.
De ka jo vær sand, men en jawn hen Fostand
Den har vi, ò tænk' e lidt vier
End rækk' mæ vo Nejser de ka vi da åld';
Ò de er jo nok fo vos her å e Knold.

Låndt kønner e Sprog er ve Sund ò i Skow,
Ò bæer de er et vel osse,
Men vort har si Toner fra Vestervowvow,
Ò di er no slet it så tosse;
Ò dræver vi meer end op å e Land,
Så snakker vi vel mæ lidt meer Fostand.

A stoer Mænd har vi vel slet inne her,
A dem, der har Øwner ò Grunker.
Vo Rigdom er jawn hen såvelsom vo Lær',
Men hverken fo Prowst eller Junker
Vi krummer e Ryg her, fo her å e Land
Vi kender no slet it te Forskjel å Stand.

Vort Land er kun lille, it rig ò it køn,
Men de er no vort, ò vi holder
A't sådn som et er, ò vi lær vil vo Bøn,
Te bedst et dog her å e Knold er.
Ò dansk er vort Land, ò et dansk å ska blyw',
Så læng' som en Sjæl her å Røm er i Lyw.

jawn jævn.
Nejser næser.
Knold lille bakke.
bæer bedre.
Vestervowvow Vesterhavet.
inne ingen.
Øwner ò Grunker evner og penge.
Bøn børn.
Røm Rømø.
i Lyw i live.

7.5.1.3. Østslesvigske tekster

Svend Grundtvig: *Gamle Minder i Folkemunde.* I (1854, optryk 1970) s. 224–226.

Æ Rejjs a Tilgaard.

(Fra Lerskov ved Aabenraa, optegnet af Nis H. Callesen, Elev paa Rødding-Højskole).

Jet Gang saa vaar der en Mand aa en Kuhn, aa di hahj tre Sønner: den jenn hedt Powl, den ahn hedt Pær, aa den tridde hedt Esben. No hæhnd et sæ et Gang, te di tre Sønner di vild køhr a Tilgaard. Saa spænd di fir Møss for en Kastskowl aa kør løjs. Law di no vaar kommen æ lidt hen a æ Vej, saa kam di te en Kok. Han spuhr dem ad, hvor di vild hen. »Vi vil a Tilgaard,« saahj di. »Kan æ da it komm mæ?« saahj han.

»Jo, vor Vuhn æ lill, vor Hæhst er smaa:
men do kan gjern hing æbag aa.«

Law di no kam lidt lenger hen a æ Vej, saa kam di te en Gaasse. Der gik et lisaadan: han spuhr dem aah ad, hvor di vild hen; di saahj, di vild a Tilgaard; aa law han saa spuhr dem ad, om han it kund komm mæ, saa saahj di ægjen:

»Jo, vor Vuhn æ lill, vor Hæhst er smaa:
men do kan gjern hing æbag aa.«

Aa saa kam han aah mæ. Law di no kam nowr lenger hen, saa kam di te en Kat, saa te en Ronnevær, saa te en Bull, aa tesijst kam di te en vrinsk Hest; aa hvert Stej fold di sahm Ord, som de føhst Gang, aa di kam ollsammel mæ. No hahj di da en Kok aa en Gaasse aa en Kat aa en Ronnevær aa en Vrinsker. No kør di jo da vijer, aa hen æmod Awten saa naajt di Tilgaard. De vaar et Slot, hvor der bohj toll Røverrer, aa law Powl aa Pær aa Esben kam der hen, vaar di ud aa Plynderi.

Powl aa Pær aa Esben di laahj dem no i en Seng, æ Gaasse saatt sæ ind

Rejsen til Tilgaard.
Kuhn kone.
hæhnd hændte.
Møss mus.
Kastskowl skovl til at kaste kornet med for at rense det.
kør løjs kørte løs.
Law Da.
æ lidt en smule.
Kok hane.
saahj sagde.
Vuhn vogn.
æbag aa bag på.
Gaasse gase.
Ronnevær vædder.
Bull tyr.
en vrinsk Hest, Vrinsker hingst.
fold faldt.
naajt nåede.
laahj lagde.
saatt sæ satte sig.

aa æ Bord, æ Kat saatt sæ aa æ Sodstaang, æ Ronnevær aa æ Framgull, æ Bull i æ Lo, æ Vrinsker i æ Stold, aa æ Kok fløj op aa saatt sæ aa æ Hahnbaand. Hen aa æ Nat saa kam æ Røverrer hjem; aa der vaar jen a dem, vild ind etter æ Lys aa æ Bord; men der saad æ Gaasse, aa den nappet ham i æ Finger; men omsijer saa fek han da fat aa æ Lys aa vild ud te æ Skossten aa tæhn et; men law han saa op i æ Skossten, hvor æ Kat saad, aa saa di gloend Øjn, saa bløw oll æ Røverrer saa rej, te et vaar urimmele. Di strøvet no, ollt hva di kund, aa pikk a ud; men law di kam ud aa æ Framgull, saa buhst æ Ronnevær dem fra den jenn Sih aa te den ahn, aa omsijer stødt han dem ind a æ Lo; men der fek di føst Henfart: for der fohr æ Bull aa dem aa smed den jenn etter den ahn ind a æ Stold te æ Vrinsker. No fohr den aa dem aa slow dem hall fordærret ollsammel. Elav saad æ Kok op aa æ Hahnbaand aa øjt: »Kytt dem her op, saa ska di føst faa! Kytt dem her op, saa ska di føst faa!« No mehnd æ Røverrer, te de vaar æ Trold, aa di pikket væk, de føhst di kund, aa kam oller mehr te Tilgaard.

Tip tap Tud: no æ mit Emtyr ud! Tip tap Tynd: no maa do begynd! Aa jet lisaa lant aa lisaa bredt, men int de sjællen sahm!

Sodstaang tværstang i køkkenskorstenen hvorpå fx grydekrogen hang.
Framgull forstue.
Hahnbaand hanebjælke.
tæhn tænde.
rej rædde, bange.
strøvet stræbte.
pikk a liste af, gå væk.
der fek di føst Henfart der blev de først rigtigt smidt ud.
Elav ilag, imens.
øjt råbte.
Kytt kast.
Emtyr eventyr.
lant langt.
sjællen sahm selv samme.

Karsten Thomsen (1837–89) var født i Frøslev, Hanved sogn, Vis herred. Hans digte på frøslevmålet blev trykt spredte steder fra 1863. Her optrykt efter Marius Kristensen og Carl S. Petersen: *Sønderjydske Digte på Folkesproget i Udvalg* (1920) er følgende: »Law Jens kom hjem« (Da Jens kom hjem) s. 37–39, »En Sommermorgen« s. 54–56 og »Vugg-Vihs« (Vuggevise) s. 69–70.

Law Jens kom hjem

De vår en Daw i Høstens Ti,
Da Pærs slow Row for fuld',
Der vår inne hjemm undtejn Mari,
Som kogh e Unnen skuld'.

Hun sysselt olt, ò visked aw
I Dørensk, Boj ò Kammer;
Hun strø hvidt Sahn så kønt e Daw
Ò fejed e Pissel i Flammer.

I e Køghen skén bo Kand' ò Kehl,
Ò rén vår Pand' ò Grye,
Å en Aren bræhn en lyste Ehld,
Hun kund e Køghen stye.

Hun haj e Sopgry øwwerhæhn
Ò tørt e Sved a e Kinne;
Hun pust lidt aw ò gik et Væhn
Hen ò se ud a e Vinne.

Men hva vår de? hun bløw så hop
Ò rød i e Hoj som en Rohs;
Hun pynte sæ, ò strøg så op
Hin Hår, ò médt en Hohs.

Ja Hillemind! der kom en Mand
Med Tværsæk, Stok ò Pihf,
Ò lig op a e Bro kom han,
No vår de let ò begrihf.

slow Row for fuld' mejede rug for fuld kraft.
inne ingen.
undtejn undtagen.
kogh e Unnen lave middagsmad.
Hun sysselt olt hun gjorde allerede i stand.
visked aw tørrede af.
I Dørensk, Boj ò Kammer i dagligstue, bod (spisekammer) og pigekammer.
Sahn sand.
e Daw i dag.
fejed e Pissel i Flammer fejede (sandet på gulvet i) storstuen i (mønster som) flammer.
e Køghen køkkenet.
skén skinnede.
bo Kand' ò Kehl både kande og kedel.
Å e Aren På arnen.
en lyste Ehld en lystig ild.
stye styre.
e Sopgry suppegryden.
øwwerhæhn hængt over.
e Kinne kinderne.
et Væhn et vend.
e Vinne vinduet.
hop betuttet.
e Hoj hovedet.
médt en Hohs målte en strømpe.
Pihf pibe.
e Bro gårdspladsen.
ò begrihf at begribe.

For de vår Jens, der kom frå Kri,
Han så e lidt bedrøwwe;
Men da han fik Sigt å Mari,
Kan nok væe, de vår øwwer.

Han kom derind; »Goddaw Mari!«
– Soj han vel nok så glæjle –
»Hvo hæ do bløwwen køhn den Ti,
Law æ vår henn, ja dejle!«

Så vild' han tej fat å hin Hahn,
Men de vild' hun it lie;
Hun vår nok it så godt istahn,
Da hun vild' te å sie:

»Min kjærre Jens, do hæ dò it
Rend frå din Kammeråter!
For der vår nok, der dowt kuns lidt
Iblahn vor Kongs Soldåter.

Der hæ kommen nowwe skrålend å
Den slesvig-holstens Vihs,
Ò for vos Danske, sto ò små,
Vår de int vie Lihs!«

– »Nej, kjærre, søde lill Mari,
Hvor kan do tro så tombe,
Te æ skuld øw Forræderi
Ò føhr mæ op så lompe?

Nej jen ò tywens Regement
Hæ gør sin Pligt te Prikk',
E Kong han hæ vos oll hjemsendt,
Min Pass er i min Fikk'.

O fær vi ret no Kri igjen,
Så kan do tro, min Pihg,
Te æ skuld hjælp som dygte Svend
Ò jaw e Fihnd a e Rihg!« –

Mari bløw glaj, te de gik vidt,
Ò rådt hin Hahn så jøwwer;
– Men hvad så mér? – de véd æ it –
E Sopgry den kogt øwwer.

Law Jens kom hjem (Da Jens kom hjem). Digtets handling foregår i høsten 1848, da der var sluttet våbenstilstand. Konflikten bygger på, at nogle slesvig-holstensk sindede soldater var rømt fra den danske hær. (Jf. Anders Bjerrums oversættelse i Sønderjydske Årbøger 1953, s. 115).

e lidt en smule, lidt.
fik Sigt å fik øje på.
Soj sagde.
glæjle glædelig, glad.
køhn køn, pæn.
Law Da.
henn borte.
tej tage.
Hahn hånd.
så godt istahn så vel til mode.
hæ dò it er dog ikke.
dowt duede.
Der hæ kommen nowwe Der er kommet nogle.
int vie Lihs ingen videre lise, lettelse.
tombe tosset.
lompe lumpent.
Hæ gør Har gjort.
Fikk' lomme.
fær får.
e Fihnd fjenden.
rådt rakte.
jøwwer ivrigt.

En Sommermåren

Nej sé, hvor køhnt e Sol dò stær
Op å den lysblå Himmel,
Den sér så stor, den sér så nær
Ved den hjer Værrens Vrimmel.

Den er så rød ò farrer med
Sit Farre ò e Skyer,
Ja mer endno, for hist der vær
Ò rød e Skow ò e Byer.

Ja sjellen e Dokfråfer så
A e Sols Glands di funkler
Å hvert et Blaj ò Stråj, ja ò
A e Spinnelvæw ò e Kunkler.

Olting de er som nys forgyldt,
Så skénend ò så dejle,
Så frisk, så frit, så lownt, så mildt,
Så behagele ò frejle.

Jen aner ind en Blomsterdoft,
Ført hid å mild Vinds Vinger,
Ò høt op i den hye Luft
Den gråle Lirrik synger.

De er som i et Herrens Hus
En Stilhed, ò så hellet,
Jen fylles a en Tankerus,
Som er så dyf ò krellet.

Dò kommer klart den Tanke ur
A Hjarts ò Sjæls Skrinlirrik,
Te Jenhed i Gujs fri Natur
Er hy ò stor som Kirrik.

No stigger e Sol så jawn ò let,
Ò blywer oltins minner;
Den er ò int så rød no bet,
Men me'e varmt den skinner.

De er no bløwn fuldkommen Daw,
Vor-Her hæ den frembåren,
Ò med di Ord æ vil bry aw:
»Tak Guj for hver en Måren!«

En Sommermåren En sommermorgen.
dò stær dog står.
hjer her.
farrer farver.
vær vorder, bliver.
e Dokdråfer dugdråberne.
Stråj strå.
Kunkler edderkopper.
lownt stille, lunt.
frejle fredeligt.
Jen aner ind en (man) ånder ind.
høt højt.
hye høje.
Den gråle Lirrik den grålige lærke.
hellet helligt.
dyf dyb.
krellet sammenfiltret, uklar.
Dò dog.
ur ud.
Hjarts hjertes.
Skrinlirrik lille hemmeligt rum (læddike) i en kiste.
Jenhed enhed.
Kirrik kirke.
oltins stadig.
no bet nu mere.
hæ har.

Vugg-Vihs

I Synnerjylland der er æ føjt,
Der hær æ hjemm,
Der gik min Vugg i e Kaklownskrog,
Å en Trimm,
Der såd min Mor ve' mæ o sång,
Ò øwwer e Vugg et Uro hång
Ve' e Lowt i en Krahm ò dingelt.

Der red æ å min Farfars Knæ
Frem ò tebahg,
Ò æ kund' vihs, hvor stor æ vår
Ò klapp' en Kahg.
Æ krøwlt omkring, te æ kund' stå
Ò stoj sålæng', te æ kund' gå
Omkring ò fold i e Dørnsk.

I Oldfars Stol min Oldmor såd,
Ò hun fortohld'
Mæ manne Ting, som æ skuld' hows
Ò vel behohld',
Om Olger Danskes Styrk ò Mawt
Ò om Kong Volmars ville Jawt,
Om Underjors, Ell'folk ò Nisser.

De vår Vand å min Møll', men så vah
De intens læng',
Før æ fik en Fiffel ò skuld i Skol'
Me' di anner Dreng'.
Tysk skuld æ løs; men it æ lær',
Nej hjemm' der vår de møje bær',
Der sång æ Oldmos Visser.

No er æ gywt o' sirrer sjel'
Her ve' e Vugg',
Lil Jens er i 'en, o' han gær no
I sin tiend' Ug'.
Guj véd, hven han vejs te en Gång,
Om han skal syng, som æ no sång,
Andr syng e Tyskes Visser.

Vugg-Vihs vuggevise.
Trimm tremme, træstykke.
e Lowt loftet.
Krahm krampe, krog.
krøwlt kravlede.
fold faldt.
e Dørnsk dagligstuen.
hows huske.
Mawt magt.
Jawt jagt.
intens ikke.
Fiffel fibel, ABC.
løs læse.
bær' bedre.
sång sang.
gywt gift.
sirrer sidder.
gær går, er.
hven han vejs te når han vokser til.

Nikolaj Andersen (1862–1919) var født i Felsted sogn, Lundtoft herred. Han blev kandidat i matematik og naturvidenskab fra Kiels Universitet og var efter at have haft andre stillinger senere redaktør af bl.a. *Sønderjydske Aarbøger* og af *Heimdal* (1915–18). Hans Digte i Felstedmålet tryktes i Marius Kristensen og Carl S. Petersen: *Sønderjydske Digte på Folkesproget i Udvalg* (1920) s. 101–115. Videre i *Sønderjydske Digte og Historier* (1930) og *Sønderjydske digte og fortællinger* (1956).

Digtet »E Dreng ò e Præst« (Drengen og præsten), der tidligst blev trykt i Flensborg Avis 31.1. 1889, bringes her efter 1920-udgaven s. 103–105.

E Dreng ò e Præst

Nenn' i e Lawning ebag ved e Kjergå – de va nok i Bejstej –
Ståj å e Vej e lidt Vand, vel rigle så möjl som en Bakk' fuld.
De haj no Mortens den lild Johan Pede jen Mirra fåt Kik å,
Ò de va nowe fo' ham, de hjæ Smarrer ò Plorrer å nas' i.
Såendt e' jo jengang e Böen: jo skirner ò galle jo grumme;
Ja, vi må sej' som e Orne den soej om e Gris' med et Gryntend:
»Nej sikke nowe vi doggens hæ væt i den Tid, vi va minde!«

Ò Johan Pede han loej sæ da hen ò fæk Stow i e Vand smidt,
Rør' e sin rundt, akkoråt som en Bage, de' lawer en Kag'dej,
Ò a de Snaws ò de Smarre begyndt han å gø sæ Figure:
Føst kom en tykawte Klat i e Midt' ò sin rundt om e Klat en
Rej a de dejleste Døend, å foliggen e Mån' med et Hjywl om.
Law han va færre med de, så beholdt han en Handfuld te Rest kun;
Den va han lig' ved ò sands ò få trømmelt e lidt, law e Præst kom.

Nenn' nede.
ebag bag.
e Kjergå kirkegården.
Bejstej Bedsted.
Ståj å e Vej Stod på vejen.
e lidt en smule, lidt.
rigle rigeligt.
möjl meget.
en Bakk' et fad.
jen Mirra en middag.
de hjæ Smarrer ò Plorrer det her smadder og pludder (dynd).
nas' søle.
skirner ò galle skidnere og værre, voldsommere.
grumme grummere, prægtigere, bedre.
doggens dog.
minde mindre.
loej sæ lagde sig.
Stow støv, løs jord.
tykawte tykagtig, temmelig tyk.
Rej rad.
å foliggen e Mån' med et Hjywl om at sammenligne (med) månen med et hjul om.
sands ordne, sysle med.
trømmelt trimlet, rullet.
law da.

Role den gejstle han standse sin Gang for ò se å de hele,
Ò law han nowe haj se å e Sage, så spu'e han venle:
»Sig mig, du lille, hvad laver du der, skal det være en Høstak
Eller et Hæs, som du tænker dig stående hjemme i Toften,
Eller måske du har lavet et Hus og et Hegn om din Have?«

»Nej«, soj e Dreng liså haste, »æ bygger en Kirk' ò en Kjergå.
Der er e Dig', de' gæ' rundt om e Kjergå, ò her er e Kirk'sti,
Her er e Poet, ò de'henn' i e Midt' er e Kirk med e Kan'hus,
Se kuns, ò der er e Blomme, hvo Oldemo ligge begrawe;
Ò den hjæ Klump, hvar æ hær i e Haend, vild æ ha te e Klokk'hus.«

»Ja«, soj e Præst, »det er altsammen godt, og det hele er rigtigt;
Men har du lille da også betænkt, at en Kirke må ha' en
Præst til at prædike? Sig, hvor du mener at få dig en Præst fra!
Det vil af alt, hvad du agter at gøre, vist være det værste.«
»Nej«, soj e Dreng, »æ kund sawt få en Præst, hven æ bare haj Skidt nok!«

gæ' går.
e Poet porten.
e Kan'hus karnhuset, våbenhuset.
e Blomme blomsterne.
Oldemo bedstemor.
hvar som.
hær har.
e Klokk'hus klokkehuset.
sawt sagtens.
hven når, hvis.

Af Nikolaj Andersens digte bringes her fra *Sønderjydske Aarbøger* 1890 »En Stoiker« s. 314–315 og »Gammel Kjærlehe« (Gammel kærlighed) s. 315–316.

En Stoiker

Et Oe, vi hæ, – de e' jet a vo ejen
o gammelt i Tjenst – de ly'e som så:
‚E Væ'n er itt' andlonds, som Folk di vil tej' 'en',
o' rigde betragte så stemme de o'.

I nægte vel itt', te de nok fo'svares,
så læng' vi vil blyw' ved e ren' Theori?
O' hvondt de i Praksis kand tejes o' klares,
Pæ Volle hand vist' i e Fir'o'tres-Kri.

Et Oe, vi hæ et ord, ordsprog, vi har.
ly'e lyder.
E Væ'n er itt andlonds verden er ikke anderledes.
tej' 'en tage den.
rigde rigtigt.
hvondt hvordan.

Aa Als ved e Straend sad Pæ Voller o' vaske
sin Förrer en Daw, hvad di sawt haj behow,
o' oldt som hand sad der, e Kulle di klaske
o' flöjde derö'we fra Sandbjerreskow.

En an haj da no vel nok reest sæ omsi'e
o' endl'e se te, en kom om a e Vej;
for etter en Kuul' e' di færrest kun ti'e,
hvad enten di sin e' Soldaat' heller ej.

Men Pede hand ladt sæ itt' rokk' o' itt' rø'e,
hand sad de' så roler o' vasker o' ned,
som kund' hand e Pif'end o' Sus'end itt' hø'e,
som kund' hand e Ryg'end o' Smyg'end itt' se.

Nej, itt' te hans Öjn di så möje som blinke,
hvo tit o' e Kulle di flöj ham fobi;
men öwer ebag ståj di ander o' vinke
te Peder o' öjt', hand skuld ströw' å kom hid:

»Så kom da no' Pede, herom bag e Skandse!
e' do da mondt tumbe, hvad tænke do vel?
kand do da itt' mærk' te e Kulle di dandse,
o' vil do da ha, di skal sky dæ ihjel?«

I tænke vel, Pede no løf som en Ha'e?
Jo, pyt! Nej hand laand' dem et Blik som en Dolk
o' lee' så foragtle o' haant, law hand sva'e:
»Di skyrre fo' Skam da vel itt' ette Folk?!«

Förrer fødder.
sawt sagtens.
oldt alt.
e Kulle kuglerne.
En an En anden.
reest rejst.
ti'e tidige, lystne.
sin så.
roler roligt.
Pif'end piben.
Ryg'end o' Smyg'end rygen og smøgen, damp.
öwer ebag ståj ovre bagved stod.
öjt' råbte.
ströw' stræbe, skynde sig.
e' do da mondt tumbe er du da mon tosset.
løf løb.
laand' lånte.
lee' lo.
haant hånligt.
law da.
skyrre skyder.

Gammel Kjærlehe

Hin sirre, den gammel, o' spinde,
oldt Aaringe så'ndt hun hæ sæt;
kun langsomt e Lokke di svinde,
hind Olde fo'lange sin Ret.
Oldt sawder o' sawde, så synke
hind Hænder, e Hjywl la hun staa,
o' mærkle fo'dyfes hind Rynke –
Do, sej mæ, hvad tænke hun aa?

Så lönle hind Lippe di dirre,
så sorrefuldt sænkes hind Bryn:
en Ring aa hind Finge den stirre
hun aa med så kummerfuldt Syn.
Oldt længer o' længe, så lukke
hind Öjn sæ, a Olde så smaa;
hun fold'e hind Hænder o' sukke –
Do, sej mæ, hvad tænke hun aa?

Hun sirre, den gammel, o' beje,
hind Finge hun knuge så fast;
men pludsle hun rækker o' tæje
hind Biffel o' bla'je med Hast.
Dæ' ligge to vissen Kjærmind'e,
et haldt Hunde Somre di saa;
hun seer o' hind Taare di rınd'e –
Do, sej mæ, hvad tænke hun aa?

Kjærlehe kærlighed.
sirre sidder.
hæ sæt har siddet.
e Lokke hørlokkerne.
hind Olde hendes alder.
sawder sagtere.
e Hjywl hjulet.
fo'dyfes fordybes.
lönle lønligt.
Lippe læber.
beje beder.
tæje tager.
Biffel bibel.
bla'je blader.
Hunde hundred.

Hans H. Toft, Barsmark: Folkeminder fra Løjt Sogn. *Sønderjydsk Maanedsskrift* 12 (1935–36) s. 216–217.

Et Par hovres Krønneker fra Løjt

De boi jet Gang i Kjerkeby en gammel Smaj, hedt Knue. Hva han mee hedt, de hows Æ itt, men han bløw da oltins koldt Knu Drees. Den jer Smaj va de fejt manne Konst i, o de gær endno manne Krønneke om ham. No skal Æ prøv o fortæel, hva Æ kan hows.

De va jen Vinter, law æ Haw va telaaj, da va Knu Drees en Daw nee o stang Aal. Han fek sæ en goi Posfuld, o hen aa æ Ettemirre ga han sæ aa æ Vej ette Hjemmend.

Som han no er kommen et Stykk op ad æ Vej, seer han æ lidt længer opp et Par Karl komm gangend me æ Alkjærre aa æ Nakk; o den jen a dem va oven i æ Køf en Møllersvend, som Knue itt godt kund døj, fode han va saa tombe stoe i sin ejn Tanke. – »Noda«, sejer han Knue, o kløe sæ i æ Skeg, »no ska Æ da se, om Æ itt kund draj den stoehjarte Karl en Knap«.

I en Fart løffe han øwer aa et Torregraw æ lidt fra æ Vej, hogge Gaf aa æ æ Is o fær en fee Aal lest op ad æ Pos. Den klæmme han fast i æ Alkjær; o lav sind di ande Karl næer denee, stæer Knu Drees o kjærne i de jer Døend, som ven han haj standen der æ heel Daw. – »Hva i al Verden gø do da dær, Knue«, øjt æ Karl o slow en Skranne op, »stange do Pajde?«

»De va ejsen sællet, ven I itt kinne Kaa o Pajde o Aal«, seje Knue, o hal i de saem æ Alkjæ op me den jær stoe Tamp aa.

De kan føsti nok væe, te di to Fyre ladt væe me o skranne, law di saa den. »Nej, saa skuld Pokkern da bejs hel te Havs, ven vi kan faa em saa nær æ By!« O di stræwet o kam øwer aa æ Torregraw. Ja, no tror Æ snar,

hovres fornøjelige.
boi boede.
Smaj smed.
hows husker.
oltins altid.
koldt kaldt.
Den jer Den her.
fejt overmåde.
gær går.
law æ Haw va telaaj da havet var dækket af is.
goi god.
Ettemirre eftermiddag.
æ lidt lidt, en smule.
gangend gående.
æ Alkjærre ålejern, redskab til at stange ål med.
tombe fjollet.
stoehjarte storsnudet.
løffe løber.
Torregraw tørvegrav.
Gaf gab, hul.
fær får.
lest listet.
stæer står.
Døend dynd.
ven han haj standen der hvis han havde stået der.
øjt råbte.
en Skranne en høj latter.
Pajde frøer.
ejsen ellers.
sællet sørgeligt, kedeligt.
Kaa kår, forskel.
føsti førsttid, for det første.
skranne le højt.
bejs bisse, rende.
stræwet stræbte, skyndte sig.

te Æ hæ nok baade te Nare o Onnen«, saaj Knu Drees, »no kan I gjærn faa æ Rest«. Saa bandt han fo sin Pos, ønsket dem goi Fangst o trasket a. Di to ande haj saa traffelt me o stang, te di saa slet itt, hvikket smørre Grin æ Smaj han list a me.

Di staaj sind læng o plust i æ Morre, o den jen vild itt gi sæ fo den an, men tesidst maatt di da gaa ved, te Knu Drees haj speel dem et slemme Puds, o da va de olleree fo sild o gaa nee aa æ Haw.

I kan tro, di bandet ledt, da di kam fobi æ Smirre o kund høe, hvor æ Aal braest i æ Pand ind ve den skidte Smaj.

Knu Drees kam o jet Gang fobi æ Skoel, jawn law æ Bøen va ue i æ Frikotee. Saa snar æ Drenge saa ham, skuld de jo en heel Flok hen o ha æ lidt Howre me ham.

»Ser I, I Knægte«, saaj Knue sind o prejt aa et stoe Træ, de staaj tæt ve æ Skoel, »hven I kan klar op i de Træ dær, saa vel Æ nok hoeld en Daaler aa, te Æ tør itt rest tre Gang fo aa faa jer nee, hver en jen!«

Den Daaler vild æ Dreng jo nok ha fat aa, o snar va de en heel Flok opp i æ Træ.

Knue gik sind lisaa rolle hen o rest et godt et Gang, men æ Drenge holdt jo godt ve, o dær dratt oller jen nee. – Han rest andt Gang, men æ Dreng' bløw old i æ Træ o sat o lee a æ Smaj.

Men saa stak Knu Drees æ Hinner i æ Fikk o gik hjema, i de han saaj lissaa lomsk: »No kommer Æ sind Øvermaarn o reste trirre Gang!«

Nare o Onnen aftensmad og middagsmad.
traffelt travlt.
staaj stod.
plust stangede, stødte.
Morre mudder.
gaa ved indrømme.
æ Smirre smedjen.
jawn law samtidig med at
Howre morskab.
prejt pegede.
klar klatre.
tør behøver.
rest ryste.
rolle roligt.
lee lo.
æ Hinner i æ Fikk hænderne i lommen.
Øvermaarn i overmorgen.
trirre tredje.

Poul Andersen: *Dansk IV. Prøver på danske Folkemål.* (1943). s. 43. Åbenrå bymål. Grammofonpladeoptagelse.

Ja, min Dætter fortå·l jo nok om e Kosakker, men hon glemt jo e·chenlich e Alvor i-et osse, for ne·e i Vesterga·, de·e va fåjt et lille Ba·rn, og det hø-r-e Kosakker. Og så forlangt de: de vill se· det Ba·rn, de vill ha-et u·e. Og den Mo·r var så kjaw og så ill i-et for sit lille spe· Ba·rn, men det nøtt in·t, e Kosakker vil ha-et, og de pakket e Ba·rn in og de brang-et u· ve e Kosakker – men de så· kun å'-et, og så fæk hun sit Ba·rn egjæn, og glaj blaw e Mo·r. Men – det var no nawe slem· Ka·l de Kosakker, de lo· op a e Storega· – unner der Hæst, det va ders Natlaje – og der lo· de; den trirre Daw mått de plønner – og – ål· e Byboere, vi va så bang· så bang· for, vonæ·r e Kosakker fæk Law og plønner. Men så kåm dæ Herolder hæ te Bys, og de ståj ne·e å Björnshauges Trapp ne·e å e Sønner Mærken, de·e va Postholleri, og de blaj·st i ders Instrumenter, og så – så åjt de: »Gle· jer, gle· jer, for no hæ vi Fraj«. Og de·e blaw rechtnok Gle· i e By. Jæm· i mit Jæm, de ladt et Spajl law·, et kø·nt in·lo· Spajl, og awerst awen opp å en tawlet Gol de·e ståj e Fresengel mæ en Pal·m i e Ha·n – og det Spajl hæ vi alti·n te Men· fra 1814, da e Kosakker va hæ. – – –

Dætter datter.
fortå·l fortalte.
e·chenlich egentlig.
fåjt født.
kjaw ked.
brang-et bragte det.
glaj blaw e Mo·r glad blev moderen.
nawe nogle.
lo· lå.
trirre tredje.
Law lov.
plønner plyndre.
ståj stod.
Mærken marked.
bla·jst blæste.
åjt råbte.
Gle· glæde.
hæ har.
Fraj fred.
blaw blev.
awerst awen opp øverst oppe foroven.
Gol gulv.

7.5.1.4. Alstekster

Præsten Kristen Karstensen (1809–82) var født i Ulkebøl sogn, Als sønderherred. Hans »Alsingervise« er første gang trykt i 1867, den gengives her efter Marius Kristensen og Carl S. Petersen: *Sønderjydske Digte på Folkesproget i Udvalg* (1920) s. 91–92.

En Alsinger Vihs

Guj Owten, I Dræenge! kommer hid til vor Disk,
La vos sloe vos en lild Basseralle!
La vos syng', la vos drikk' vos en lillevitte Pisk,
La vos sie, hvad der er i vor Balle!
Vor Hals er så tør, træk e Tap aw e Tynd'!
Plommelom, plommelom! la vos nu kun begynd'!

La vos syng' vos en Vihs o vort Alsingerdansk,
For de rigte jo it er de rigte;
Nu skal olt jo vær' tåfe og tysk eller spansk,
Hvem veed, hvor vi blywwer sognpligte.
Men hvodde de end er for os kyslet og kast,
Ved vor Muer og vort Hjemmind vi dog holder fast!

Det er galt med de Farrer og med det Kludderi,
Som nu er blæst ind her fro Synder;
Det gamle røj' og hvid' vi kun finder Mening i,
Og det smager bedst for e Bynder.
Men det er nu forbojn. Sikken Skjændsel og Skam!
Vi hær knap Low at drikk' vos en dansk lille Dram!

Guj Owten God aften.
kommer (bydemåde flertal) kom.
Disk bord.
Basseralle lystigt gilde.
Pisk rus.
aw e Tynd' af tønden.
tåfe tosset.
sognepligte sognepligtige, hørende til et sogn.
hvodde hvordan.
kyslet drejet rundt, vendt omkring.
Hjemmind hjem.
Farrer farver.
Kludderi kludder.
fro Synder fra sønder.
e Bynder bønderne.
forbojn forbudt.

Det er galt med e Kael, de må it koldes Jens,
For Kontreband er nu e Jenser.
De skydder dem ihjel – ja såmind kund' et hænds, –
Nær de træffer dem inden vor Grænser.
Men hvad skal vi gyer, for den Jensnatur –
Det er jo vort Ærregods etter vor Muer.

Det er uendt, at vi skal, hvad vi slet it kan li',
At vi skal kold' e Fiender vor Brøjer,
Det er kjøwt at vær' te i en sådde sølle Ti
Og at puttes i Fremmedfolks Trøjer;
Og masier', nær der tælles med Ein, Zwei, Drei, –
Det er trågt for e Buend' at find' oe den Vej.

La vos klink' da og drikk' vos en Skol' for vor Muer,
For hind', som er olti den rigte!
Vi kan it gørres om og forander vor Natur,
Men te hind' blywwer ol Daw vi pligte.
En Skol' for vor gammel med Sjæl og med Mund,
Så læng' som vor Kvæeld hær en Dråf' o e Bund.

e Kael karlene.
koldes kaldes.
gyer gøre.
Ærregods arvegods.
Muer mor.
uendt ondt.
Brøjer brødre.
kjøwt kedeligt, sørgeligt.
masier' marchere.
trågt trægt, træls, besværligt.
Buend' bonde.
rigte rigtige.
pligte pligtige.
Kvæeld kilde.
hær en Dråf' har en dråbe.

Martin N. Hansen (1893–1976) var født i Notmark, Als sønderherred. *Hvæ fowl må syng* – (1924); *Troldtøj* (1925); *Tammes Trip å Pæ Nip* (1927); *Madeleine* (1928); *Jens Pede å Hindenborre* (1930); *Hjemm* (1936); *Med en Blomm i e Hat* (1943); *Lad voss syng om Mari* (1945); *Ad min Vårsti o Als* (1948); *Jøn Torres Gravøl* (1949); *Alsingerviser* (1950); *Nogle digte af Robert Burns. Gendigtet på folkemål med et rids af hans liv* (1951); *Lav e Kokke var kry* (1951); *I mit Herred til Hest* (1953); *Den hjemle blæst. Et udvalg af gamle og nye digte på sønderjysk* (1958).

Digtet »Madeleine« er trykt første gang i *Hvæ fowl må syng* – (1924) s. 52.

Madeleine

Han gik no å pløje å nynne en vis
å tændt o en piig e let syd få Paris,
ja, han ho kon sett hind jenn jenneste gang,
men de va, som han sjell å e lærke di sang:
Madeleine – Madeleine – Madeleine.

Han tåt de va mærkle, han tændt o Madeleine,
få han ho no fåt sej en kuen da så pæen,
han skamme sej, å han vild tænk o Mari,
men de sang rundt omkring ham o fin melodi:
Madeleine – Madeleine – Madeleine.

En Sønnda ho han væt som fange te fest,
å da ho han sett hind, hun fullds med en præst,
å hun ho nok sorre, hun va ung å så pæen,
å så ho han høæ di kåldt hind Madeleine.
Madeleine – Madeleine – Madeleine.

Hun ho gi ham et brød å så venle et blik,
å så et glas vin ho hun gi ham å drikk –
skønt de va de hiele, han mindes om hind,
så kund han it fo hind åw tanke å sind.
Madeleine – Madeleine – Madeleine.

pløje pløjede. *e let* lidt. *tåt* syntes.
tændt tænkte. *sjell* selv. *ho* havde.

No gik han å glemt sej hielt sjell bagg e plow,
å midt o e mark holdt Pæ Pæsen å stow
å tændt o de mærkle med kvinndfolk å kri –
kån den, dæ bløw fange, da ålde blyw fri?
Madeleine – Madeleine – Madeleine.
Madeleine, Madelæn.

stow stod. *kri* krig.

Fra erindringsbogen *Ad min Vårsti o Als* (1948) er taget stykkerne »Vild' Rosse« (Vilde roser) s. 30–31 og »Jens'es Gild'« (Jenses gilde) s. 41–43.

Vild' Rosse

I di stuer Dighe langs med og om e Marke var dæ månne vild Rosse. Dem gik æ tit og plåkked åv som Baen. Di var så fin' en kort Ti, men fåldt haste åv. Og som æ tænker o di vild Rosse, kømmer æ og' te å tænk' o Klara, en lill svensk Pig', dæ tjend o e Egn. Men hvad ved æ om hind'? Æ hovse kun, te hun var en lill lyss jen, der ålti var glaj og godt tepas. Månne gyvt Kvind væend hind e Ryg og vild itt snakk med hind. Det samm gjaldt itt for e Karl', for så ho hun nok itt fått så månne Bøen. Det hæ savt vætt jenle for hind novve Gang', og da hun føsst lot sit Vinde op en Nat for jen, bløv det itt siidst Gang di kam te hind.

Vi kund hør' hind syng i e Mark lavndt væk, og så stov e Karl', dæ høsted, still, te e Pigghe, dæ bandt op, var hielt ind' o dem. Hun ho såd'n klar og lyss Stemm. Og æ kund godt lid' hinds Sprogg, det var snart som Sang, sjel om hun kun snakked. Jen åv hinds Sønne gik æ i Skuel sammel med.

Såndt kam æ te å tænk o Klara. Som en Stump åv en gammel Vis'

Baen barn.
haste hastigt.
kømmer kommer.
hovse husker.
Månne gyvt Kvind mange gifte kvinder.
væend vendte.
ho havde.
hæ savt vætt jenle har sagtens været ensomt.
lot sit Vinde op lukkede sit vindue op.
lavndt langt.
stov stod.

dukked hun op i min Tanker. Hun var kun jen åv di vild Rosse ved e Vej, Folk ryvve åv og haste kytte væk, men som di hovser læng, for det er svart å plåkk dem urren å ryv e Finge.

Jens'es Gild'

No er det så læng senn, te det godt kund vær Løgn, men engang var det så sånd, te det risst e hiele Sogn.

Skuld en rig' Karl helle Pig' gyvtes, var det itt sjælden, te di baj en tre fie Hundred med te Kåst, og det kund somti godt betal' sej å bæj månne med, for di kam åll' sammel med en Gjav, og hven gi itt gjenn te di rig'? Men skuld dæ rigte vær Gild', så begyndt di o e Frida, sovved ud o e Løvda og tov så fat egenn o e Synda. Di løvved i dæ lill, frejle Verd'n, og di fæk it ånde Glæj, end den di lavved sjel.

En flinke Karl end Jens kæend vi itt. Jenne Søn var han og skuld snart tæj et gjaeldfrit Buel. Var de mærklet, den villest Pig' i e Sogn so ja, da han fri' te hind. Men ingen kund tæj Fejl åv, te det var ham, dæ var miest lykle, hven en traf dem. Han lo heller itt Skjul o, te han var glaj, ja han var snart ålt for glaj, for han baj både jen og åjn med te Gild lavndt urren for e Sogn, rig' og fatte, novve han knap kæend, og somti endda Folk, som itt plæj å blyv bæje te Kåst, Folk, som itt ho novve å gi åv. – Do skal med te min Kåst! so Jens, og do skal ingen Gjav gi!

Han tjendt en Ti ved en Boend, hvor Muer gik for Davløn, og en Åvten kam hun hjem og fortoeld, te hun ho snakked læng med Jens. Vi spur strass, om han snart skuld gyvtes? – Nej, Bøen, I skal såmind itt glæj jer såndt te den Kåst. Men det gyer vi no lig'godt.

– Det er slemt for hans Kjærest, so hun. Og så fortoeld hun, te han sad i e Mark og gred som et Baen, da han snakked om hind.

Såndt kæend vi sleet itt Jens. Og kund det no pass, for han bløv ved å bæj med te sin Kåst, glaje og glaje for hver en Dav, den rykked nærme.

ryvve åv river af.
kytte kaster.
svart svært.
urren å ryv uden at rive.
risst rystede.
Kåst bryllup.
frejle fredelige.
flinke flinkere.
tæj et gjaeldfrit Buel overtage en gældfri gård.
villest skønneste.
hven når.
åjn anden.
urren uden.
bæje bedt, inviteret.
novve noget.
so sagde.
Gjav gave.
Muer mor.
Åvten aften.
gyer gjorde.
glaje gladere.

En Dav rejst han hjem, han var fro et nabo Sogn, for no skuld e Gild snart vær'. Folk var indbæje, og månne glæje sej fejt. Jen og åjn misundt ham vel nok den køn Pig' og so, hun gør tombet i å tæj ham. Hun fæk ham heller itt, for et Par Dav' før e Gild hvisked Folk styv i e Ansigt fro Månd te Månd: Jens hæ tåvn sit Lyv.

E Far fandt ham og skar ham sjel nenn, men det var for sild. E Muer ladt sej knap trøest.

Månne fuld ham te e Grav, for Folk kund godt lid' ham. E Præst baj kun en kort Bøn, for hvad skuld han sæj, men han viist' med e Håend o di månne Blomme og nikked et Par Gang.

Da di nærmest var samled hjemm, sad di læng still, og da ingen vild sæj novve, so e Far: Det var itt det Gild, vi ho tænt voss. Hven itt engang Kjesten kund væend hans Sind, hvad skal vi ånde så sæj. Jens kån vi itt gi hind. E Rest klare vi nok. Go i Rett med Vorherr nytter itt. Han ga ham ålt, hvad en tykkes, dæ var værd å ej', og så vild han itt tæj e.

Jens baj månne te Gild. Di fatte skal itt blyv narre, di rig' kømmer nok snart te Gild egenn, så den jennest, dæ narres, er vel e Kromånd, og ham ynker vi itt.

fro fra.
indbæje indbudt.
fejt meget.
tombet dumt, tosset.
tæj tage.
styv stive.
hæ tåvn sit Lyv har taget sit Liv.
nenn ned.
di månne Blomme de mange blomster.
vi ånde vi andre.

Fra Martin N. Hansens *I mit Herred til Hest. Et Bundt nye Digte og Viser* (1953) er »Lill' Katrinå« (Lille Katrine) s. 15 og »Til e Vind« (Til vinden) s. 38.

Lill' Katrinå

Lill' Katrinå fro Katryd
kam med sin Hiendbærkrukk',
som hun tov åv,
fro e Skov åv,
da hun hør' e Kuk. –
Hvor læng' vil det var', för min Lykk er i By?
Vil der go Åar? og hun tåeld: Jit, tu, try –

fro fra.
tåeld talte.

Traf hun itt o e Skovvej
ham, som hun helst vild mød'?
Glaj hun tøvved',
og han prøvved'
om hinds Bær var sød'.
Men læng kund Pær Smej, om e Pig' var lidt sky,
itt lad' hinds Hiendbærmund i Frej. Jit! tu, try!

Lykle Somre er svunden.
Sollskin gör Hiendbær sød'.
Der er nok åv
Bær å plåkk åv,
nok åv Lykk å mød'!
No sprang di til Skovs for å plåkk novve ny.
Hjælp hæ di med, og en tæll: Jit, tu, try –

Jit, tu, try en, to, tre.

Til e Vind

No fløjter urren for min Dör
en gammel Ven, e Vind.
Den vil forlyst mæ no som för,
lav æ var tung i Sind.
Men den kan spar' sit Hvæs og Hvin
og gemm sin Fløjt'.
Godnat!
For Gudskelov
no kån æ sov'
så trygt som ingensind'.
Der er en Håend så teet ved min,
så teet ved min,
æ åltid kån få fat.
Godnat, min Ven, Godnat!

urren uden. *lav* når. *teet* tæt.

7.5.2. Mellem- og sydslesvigske tekster

7.5.2.1. Vestmellemslesvigsk tekst

Ladelund, Kær herred. Båndoptagelse i 1960 af Anna Holde Jessen, født 1885. Aflæsning i lydskrift af Hans Veirup. Lydskriften et her forenklet. [2] betegner, at ordet har den dobbelte tonegang (accent 2) i gamle tostavelseord, der er blevet enstavelses.

(Om det gamle hus) Å så haj· vi en söw·stu· å en stu· å et kø·chend, å dæ· haj· di æ'no dænd gamel skåsten, – . . . så·n gamel skåsten mæ et a·rnstæj, vå dæ blæw kåcht end å æ a·rnstæj. Å så haj· vi je e plas te tre·-fi·e støke kre·, tro·e æ da, å en hæst, å dænd hæst dænd ståj i æ la·j, – dænd bræ·nd, la de bræ·nd sen, bræ·nd mæ op. Å fa· å mo·e vå-nt [2]jæm, å så haj· vi en ong pi·ch å [2]te·n, å hun blæw va, la hun haj væt u·e å mål·k te sængeti – få te de [2]gø· di [2]old· fö·r –, så blæw hun va, te de kåm rø·ch e'gemel æ lawt ne·e i æ kø·chend ve dæn gamel skåsten, å da –, så bræ·nd de jo. Å dæ· haj vi jo å endlot [2]sæng·, som di haj· i gamel [2]daw·, fö·r, dæ vå je så så·en hylde – kolt vi et jo –, å dæ· ståj old slaws påte å sa·che, å så å æ vek, dæ hæ·nd dæ så·en skåle – haj· di fö·e –, en skå·l mæ et ø·e i. . . . Å væn di så fek øl å grø·e – hælde . . . mjælk å grø·e, så kåm dæ kon e fa å æ bo·e mæ æ grø·e i å så et pa skåle mæ mjælk hælde øl i. Å så ku di je spi·s løs [2]old· a de jæn· fa. – Dæ gaw de ene tæl e· så·en som e'daw – næj.

Og så havde vi en sovestue og en stue og et køkken, og der havde de endnu den gamle skorsten, – . . . sådan gammel skorsten med et arnested, hvor der blev kogt (lavet mad) inde på arnestedet. Og så havde vi jo plads til 3–4 stykker kreaturer, tror jeg da, og en hest, og den hest den stod i laden, – den brændte, da det brændte siden, brændte med op. Og far og mor var ikke hjemme, og så havde vi en ung pige, som tjente, og hun blev var (opdagede), da hun havde været ude at malke til sengetid – for det gjorde de alle før, så blev hun var, at der kom røg igennem loftet nede i køkkenet ved den gamle skorsten, og da –, så brændte det jo. Og der havde vi jo også indelukkede senge (alkovesenge), som de havde i gamle dage før, der var jo så sådan hylder – kaldte vi det jo –, og der stod alle slags potter og sager, og så på væggen, der hang der sådan skåle – havde de før –, en skål med et øre i. . . . Og når de så fik øl og grød – eller mælk og grød, så kom der kun et fad på bordet med grøden i og så et par skåle med mælk eller øl i. Og så kunne de jo spise løs alle af det ene fad. – Der gik det ikke til sådan som i dag – nej.

7.5.2.2. Angeltekster

Svend Grundtvig: *Gamle danske Minder i Folkemunde.* III (1861; optryk 1970) s. 221–222. Lydskriften er omskrevet.

Æ Markmus å æ Husmus
(Fra Angel)

En Husmus gik en Awten uspaserend å møt en Markmus å gyr Vænskaf mæ 'en å fuld et Styk Væj mæ. Dæm tåt så gåt om (h)værander, te di vur jæns a gywt dær Byern mæ enander, så te æ Markmus sin Sön skuld ha æ Husmus sin Dætter te Kun. Å de ny Slajt baj æ Husmus æ Markmus å sin Sön dæn næst Syndda te Gæst. Æ Markmus kam mæ sin Sön, di blöw gåt beverter, å de tekommend Par tåt å gåt å kund li (h)værander. Som di no ho æt å drokken, så so æ Husmus: »No vel vi ur å se met Gos ætter, så kat do få å se, te æ nåk ka styr min Dætter gåt u.« Di gik så sin ur i æ Lo; dær lå en stuer Hof Hakkels mæ Hawer i, å op å æ Låwt dær lå en stuer Hof Kvorn. »Æ de ålt dit?« spur æ Markmus. »Ja vest æ de ålt mit«, svar æ Husmus, »tæj do kon, gist do; mæn var dæ får æ Kat, dær lur dær hæn, te do it våwer dæ få vit!« Æ Markmus blöw ræ å so: »La vos hælder gå!« Så gik di nier i æ Kjålder; dær sto Smör, dær lo Ost å manne goi Sager. »Tæj kon ve«, so æ Husmus, »mæn æ· kons it a de Sokker dær anter æjs a nåwe søt, får dær æ Gift i.« – »Næj, la vos hælder gå; vi kund vur narre«, so æ Markmus. Så gik di sin ind i æ Buj; dær hæ·nd manne Slaws Pøls å Flæsk å Kjø å æjs möjl gåt. »De ær ålt mit«, so æ Husmus«, »bare æ kon tæjer mæ i Va·r få dæn Fæ·ld, vofrå dæn dæjle Låwt kömmer; kömmer æ dæri, så ær æ löwere.« Æ Markmus ho åt ha Lost te å se, (h)va de va, dæ låwt så næt; no fåfæ·r den sæ å vild pardú gå. »Do hæ manne goi Sager«, so æ Markmus,

gyr Vænskaf gjorde venskab.
Dæm tåt de syntes.
te di vur jæns a gywt dær Byern de blev enige om at gifte deres børn.
enander hinanden.
ho havde.
so sagde.
ur ud.
kat kan (2. person).
styr . . . u udstyre.
en stuer Hof en stor hob.
Låwt loft.
Kvorn korn.
gist do gider du.
vår dæ pas på.
ræ ræd, bange.
Kjålder kælder.
Tæj Tag.
æ· æd.
anter enten.
vur blive.
æ Buj boden, spisekammeret.
hæ·nd hængte.
Slaws slags.
möjl meget.
tæjer må i Va·r tager mig i vare (agt).
Låwt lugt.
kömmer kommer.
löwere leveret.
åt alt, allerede.
Lost lyst.
låwt lugtede.
fåfæ·r den sæ blev den forfærdet.
pardú partout, absolut.

»mæn æ tusker it: ær æ å arm, så ær æ dog fri, å fri få möjl Fa·r; de skat do få å se, væn do besøger mæ mæ din Famille næst Synddaw.« Synddaw kam da æ Husmus mæ sin Famille u te æ Markmus: dær var it så manne Sager, mæn bat en Handfuld Kvorn te æ Vinter i et Hål under æ Sætværk. Dæn Læjlihier tåt æ Husmus it så gåt om, å sin Dætter ænno minder, å dæ blöw dæfår inne Kåst aw.

Do hæ du har.
æ tusker it jeg bytter ikke.
arm fattig.
de skat do få å se det skal du få at se.
Synddaw søndag.
bat bart, blot, kun.
æ Sætværk det levende hegn.
dæ blöw . . inne Kåst aw der blev ikke noget bryllup.

E. Hagerup: *Om det danske Sprog i Angel.* Anden forøgede Udgave, efter Forfatterens Død besörget af K. J. Lyngby. Ordbog. Sproglære. Sprogprøver. (1867). s. 174. (Lydskriften lidt omskrevet).

7. I æ Fortij hær e væt uffeskamme flovt i Brarrep-Savn, besonders i Ringbjirre endda·n; fò ven di kam hen i æ Junni ò i æ Julli, så ho di òt utæhr; di ho hverken Brøkvón hel Grynkvón. Ven di Långballer sin kam igjemmel æ By, ven di vild te Stajs, så keeg di så ynkle över æ Långdör; ò ven di Långballemind sin hjelst Gomårn, så sva·r di ò Gomårn; »åh, bi·e lidt«, so di sin; »hær i it èt Byskop Ròv hel èt Byskop Tarre å låhn vos te i den a·n Måhn«? De fèk di jo sin ò tit. Men ven di så kam hen i æ September, te den Tij lav di ho indhyeste, så sto di sin ò rø·gt a æ lång Pi·f över æ Långdör. Ven di Långballer sin kam ò óg te Stajs ò hjelst Gomårn, så hjelst di »Morn-godt«, so di; så va di vigte Mind; de kam jo i såen vigte To·n, ska han ve·.

uffeskamme uforskammet, overmåde.
flovt usselt.
Brarrep-Savn Brarup sogn.
besonders (tysk) især.
Ringbjirre Ringsbjerg.
endda·n endda, endog.
fò for.
ven når.
ho havde.
òt dog, skam.
utæhr udtæret, spist op.
Brøkvón brødkorn.
Grynkvón grynkron.
te Stajs til byen.
keeg kiggede.
æ Långdör den nederste halvdør.
Långballemind mænd fra Langballe.
sin siden.
hjelst hilste.
hær har.
it ikke.
Byskop mål på seks skæpper.
Ròv rug.
Tarre tadder, boghvede.
låhn låne.
Måhn måned.
lav når.
indhyeste indhøstet.
sto stod.
rø·gt røg.
Pi·f pibe.
óg agede, kørte.
so sagde.
vigte Mind vigtige mænd.
ve· vide.

8. I förre Davv va e it så som no å få èt Ur hel èn Klòhk, som di da kåldt e. Lav æ te·n fò Dreng, va vi jissin te Mejjen å Hostrup-Ma·rk, ò så ho vi èn gammel Kael mè, dè va frå æ Vèhsten, han hjét Skovmand; ò den-der gaml Kael de va èn grov Træhring. Som vi no gik ò mejje, så kam der èt Las Folk fòbiagend å æ Hervej, ò di ta·l sin frå æ Vej ò spu·r, hva æ Klòhk va. Så dròv han sin Tynderkruk a æ Fe·k ò så å en, ò så so han te dem, te æ Klok va elle. Di vunnet sè, ò vi ku hy·r, te den jinn so te den a·n: Se di hæ dog Uhr her! Men æ Skovmand ho òlr ha Ur ò fèk olr Ur sin Davv, ò vi anner le· jo sin a ham.

förre forrige, fordums.
Davv dage.
hel eller.
Klòhk klokke.
Lav da.
te·n fo tjente som.
jissin engang.
Mejjen mejning, kornhøst.
Vèhsten vesten, vesteregnen.
hjèt hed.
grov Træhring stor spøgefugl.
Las læs.
Hervej landevej.
ta·l tale, råbe.
spu·r spurgte.
dròv drog, trak.
Tynderkruk tønderbøsse, fyrtøj.
Fe·k fikke, lomme.
elle elleve.
Di vunnet sè De undrede sig.
hy·r høre.
den jinn den ene.
di hæ de har.
ho òlr ha havde aldrig haft.
le· lo.

En historie om konen fra Langbjerg og kong Frederik VII er fortalt af Helene Thomsen fra Lille Solt mark. Publiceret af Anders Bjerrum i artiklen Om de danske Dialekter i Sønderjylland, *Sønderjydske Årbøger* 1953, s. 116–117, med oversættelse. Han oplyser tillige: »Meddeleren, hvis egentlige Modersmål var Nedertysk, var ikke helt sikker i den danske Dialekt og har et Par Steder anvendt tysk Ordstilling; men iøvrigt er Sproget i det væsentlige korrekt.«

Deær va æn gammel Kuun frå Långbjerre, hind Mand va dø. Hun ho jen Sön, hand jet Peær; hand va Soldåt, hand tiend ve æ Leibgarde i København. Hun vild nåk ætte Lyksborre å tal æ Kong. Så gik hun a Stæj mæ Træsk mæ blank Boand om, å æ Skirm ynder æ Arm. Law hun ankom i Lyksborre, spuu hun æ Posten, om hun it mot tal æ Kong. Så kom æ Tenner å so, hun måst kom ind. Law hun da indkam te æ Kong, so hu: Do æst mægtig tyk! – Ja, so hand, vi læwwer å heær godt å Lyksborre. Så spuu hand hind, va hun vild deær. Hun vild nåk ha hind Sön Peær jem, hand va Soldåt; hun kund it læww, væn hand it jemm va, å hind Ko dænd vild å it freæ, væn Peær it ve en jemm va. – Ja, so hand, Peær kund hun it få jem, de var æ bææst Soldåt te hand ho. Så gik hand hæn i æ Skatol å ga hind ti Spets Dåler; no sku hun kuns gå jem, væn Peær ho sin Ti uurtiend, så kam hand å jem.

Der var en gammel Kone fra Langbjerg, hendes Mand var død. Hun havde een Søn, han hed Per; han var Soldat, han tjente ved Livgarden i København. Hun vilde nok til Lyksborg for at tale med Kongen. Så gik hun af Sted med Træsko med Messingkramper om, og Paraplyen under Armen. Da hun ankom til Lyksborg, spurgte hun Skildvagten, om hun ikke måtte tale med Kongen. Så kom Tjeneren og sagde, hun skulde komme ind. Da hun så kom ind til Kongen, sagde hun: Du est mægtig tyk! – Ja, sagde han, vi lever også godt her på Lyksborg. Så spurgte han hende, hvad hun vilde der. Hun vilde nok have sin Søn Per hjem, han var Soldat; hun kunde ikke leve, når han ikke var hjemme, og hendes Ko den vilde heller ikke æde, når Per ikke var hjemme hos den. – Ja, sagde han, Per kunde hun ikke få hjem, det var den bedste Soldat han havde. Så gik han hen i Chatollet og gav hende ti Speciedaler; nu skulde hun blot gå hjem, når Per havde tjent sin Tid ud, så kom han også hjem.

7.5.2.3. Sydslesvigske tekster

Rim og ordsprog på fjoldemålet optegnet 1931–32 af Anders Bjerrum efter Tinne Carstensen i Bjerrup, Carsten Hansen på Kollund mark og Carsten Carstensen i Fjolde. Her efter Anders Bjerrums artikel »Om de danske Dialekter i Sønderjylland«, *Sønderjydske Årbøger* 1953, s. 117–118 og med hans oversættelse.

Skodåger der kun i ar Eeng,
da kun vi goa ruoler i Seeng;
skodåger der åw i ar Hie,
da ær ar Ræjn rie.

Der lyssener a der donneker,
der sier så groat i ar Skøj;
Åch Gott, di stakkels Hiereker,
di eer så långt froa ar Bøj.

Far a Muor a Sønner di voor sammel om an Sild:
Far tåw der imæld Håwwer a Skært, di ander kund tæj som di vild.

Vet du ha mæ, da kat du foa mæ;
var æ hær, der hær æ oa mæ,
var æ tien der fortær æ,
såndt ær æ.

Di groa Moarner a da uund Kunner di vuur beer
når viider åp oa ar Daw.

Tæj din Fætter i Agt, æjs trin æ dæ, såw ar Kåk te ar Hæst.

(Sødugger det kun i Engen – Verbet sødugge bruges om Aftentåge i Eng og Mose – så kan vi gå rolige i Seng; sødugger det også i Heden, så er Regnen rede. – Det lyner og det tordner, det ser så gråt ud i Skyen; å Gud, de stakkels Hyrdedrenge de er så langt fra Byen. – Far og Mor og Sønner de var sammen om en Sild: Far tog det mellem Hoved og Stjært (Hale), og de andre kunde tage som de vilde. – Vil du have mig, så kan du få mig, hvad jeg har, det har jeg på mig, hvad jeg tjener, det fortærer jeg, sådan er jeg. – De grå Morgener og de onde Koner de bliver bedre noget længere op på Dagen. – Tag Vare på dine Fødder, ellers træder jeg på dig, sagde Hanen til Hesten).

Marie Bjerrum: Efterslæt af sprogprøver fra Fjolde. *Danske Folkemaal* 20 (1975) s. 81–102. Lydskriften er her lidt forenklet.

Tekst 1 (optegnet af Anders Bjerrum efter Carsten Carstensen, Fjolde, 1931).

Der vår an skuolmæster; dænd spuurt ien aav ar jongens, var hand ek bæregt, væn hand gik te buors. Ja, vi haa int buor. Så spuurt skuolleærer, vur di da åd ve. Ve an kest. Så spuurt hand, var hand da bæregt, væn hand gik te kest. Min faar såv: »I Guts naavn geær vi te kest a eæd a dreker te vi brest«.

Det var en skolemester; den (han) spurgte en af drengene, hvad (om) han ikke bergte (bad), når han gik til bords. Ja, vi har intet bord. Så spurgte skolelæreren, hvor (hvad) de da åd ved. Ved en kiste. Så spurgte han, hvad han da bad, når han gik til kiste. Min far sagde: »I Guds navn går vi til kiste og æde og drikker, til vi briste.«

Tekst 5: Udskrift ved Anders Bjerrum efter fonogram indtalt 1932 af Catharina Carstensen (»Tinne«), Bjerrup, Fjolde sogn.

Muuler hand vår an guo mand. Hand haar åv en svæn; hand vår froa Lintervit. A hand tåv dænd xeleexenhajt vaar. Hand vild ien nat – jemen – ind te mæ i ar seeng, a si da vur hand – gyørt hand mæ vaagen; hand kam deær ind; hand kam jo deær åpkraavlen i ar seeng, a da vur æ i ar klaaven a såv, da vild æ fårklaav ham te ar præst, dat hand ek gik væx; æ vild int veer aav ham a sej. Så vild hand . . imuor mæ; så væker hand mæ ek om moarner; æ skuld . . åp te måleken; så væker hand mæ ek. Da fårklaaver

---

(Pastor) Mule han var en god mand. Han havde også en svend (karl); han var fra Lindewitt. Og han tog den gelegenheit wahr (benyttede lejligheden). Han ville én nat, . . hjemme, ind til mig i sengen, og se da blev han – gjorde han mig vågen; han kom der . . ind; han kom jo der opkravlende i sengen, og da blev jeg i klagen (dvs. begyndte jeg at klage) og sagde, da (så) ville jeg forklage ham til præsten, at han ikke gik væk; jeg ville intet vide af ham at sige. Så ville han . . imod mig; så vækkede han mig ikke om morgenen; jeg skulle . . op til malken; så vækkede han mig ikke. Da forklagede han mig til præsten, at jeg kom ikke straks op, og da –

hand mæ te ar præst, dat æ ek kam sens åp, a da – a – får æ haar ar dör kramper, hand kund ek kom ind, dænd vår kramper. Da såv Muuler: »Hvorfor kramper De døren, Tinne?« (Frederik) hand kund ek kom ind a væk mæ. Næj, får hand haar værn – væt åp i min seeng, såv æ da. »Oh, da krampe De kun døren, krampe De dog døren« såv ar præst. Så kramper æ. A (Frederik) kam ek te mæ.

---

og – for jeg havde døren krampet (dvs. lukket med krog indvendig), han kunne ikke komme ind, den var krampet. Da sagde Mule: »Hvorfor kramper De døren, Tinne?« Frederik han kunne ikke komme ind for at vække mig. Nej, for han havde været oppe i min seng, sagde jeg da. »Oh, da kramp De kun døren, kramp De dog døren«, sagde præsten. Så krampede jeg døren, og Frederik kom ikke til mig.

